

Pearson Journal International
Conference on Social Sciences
& Humanities

ISBN 978-605-70289-4-5
scientific discoveries...
January 22-23, 2021

Full Texts Book

Edited by Dr. Abuzer KALYON

CONGRESS'S IDENTIFICATION

CONGRESS NAME

Pearson Journal International Conference on Social Sciences &
Humanities

DATE AND PLACE

22-23 January 2021
Ankara, TURKEY

ORGANIZING COMMITTEE

Dr. Terane NAGIYEVA
Dr. Mehmet Emin KALGI
Dr. Alice HERMANIS
Dr. Hasan ÇİFTÇİ
Dr. Damezhan SADYKOVA
Dr. Yunus Emre TANSÜ

COORDINATOR

Zhanuzak ALIMGEREY

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS

71

NUMBER OF REJECTED PAPERS

19

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

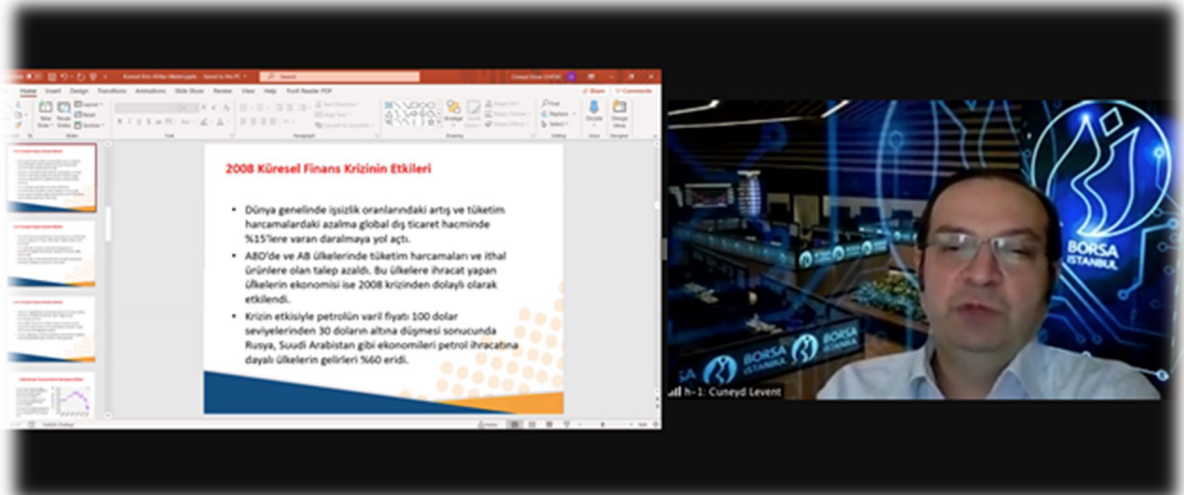
CONGRESS LANGUAGES

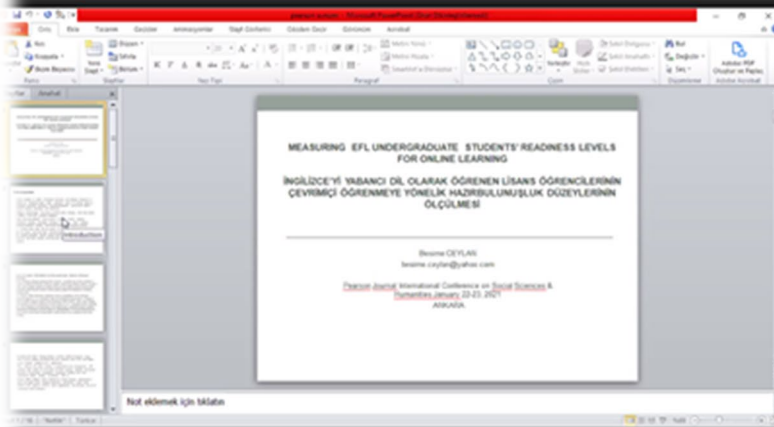
Turkish and all dialects, English, Russian

PRESENTATION

Oral presentation

PHOTO GALLERY

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Akmaral SARGIKBAEVA
Prof. Dr. Ariz GOZALOV
Prof. Dr. Füsün Gülderen ALACAPINAR
Assoc. Prof. Dr. Elvan YALCINKAYA
Assoc. Prof. Dr. Tolga TORUN
Assoc. Prof. Dr. Kasım TATLILIOĞLU
Dr. Hoshi NAGATAMO
Dr. Maria CHOPPER
Dr. Hasan ÇİFTÇİ
Dr. Damezhan SADYKOVA
Prof. Dr. Adnan Celik
Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ
Assist. Prof. Dr. Mustafa YALÇINKAYA
Assist. Prof. Dr. Mutlu Yoruldu
Assist. Prof. Dr. Suzan URGAN
Assist. Prof. Dr. Zeynep EDA BÜRGE
Assist. Prof. Dr. MUSTAFA ÖZYEŞİL
Dr. Memiş Can YARDIMCI
Dr. Emre NALÇACIGİL
Dr. Mehmet Emin KALGI
Assist. Prof. Dr. Yasemin Özen
Dr. Bahadır Geniş
Dr. Lect. Ayşe DEMİR
Dr. Vüsala Aliyeva
Assist. Prof. Dr. Jale COŞKUN
Prof. Dr. Tamanna Saxena
Prof. Dr. Roopali Sharma
Dr. Emre BİRİNCİ
Prof. Dr. Onur Sunal
Assist. Prof. Dr. Rabia Şenay Şişman
Dr. Yasemin KÜÇÜKÖZKAN
Dr. Nuray PAMUK ÖZTÜRK
Assist. Prof. Dr. Gülten GÜLTEPE
Assist. Prof. Dr. Kadir DELİGÖZ
Assist. Prof. Dr. Aslı YERLİKAYA
Assoc. Prof. Dr. METİN DUYAR
Assist. Prof. Dr. CELAL ASLAN
Assist. Prof. Dr. İlkay TURAN
Dr. Elnaz NASEHI
Dr. Güller ŞAHİN
Assist. Prof. Dr. Bahar Taymaz
Assist. Prof. Dr. Davut KARAMAN

PEARSON JOURNAL INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

January 22-23, 2021
ANKARA – TURKEY

CONFERENCE PROGRAM

ID: 833 9339 3034
Password: 522449

<https://us02web.zoom.us/j/83393393034?pwd=cGhUSkVFRnZtdmU3NnIWbjRTejFJUT09>

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ◆ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

CONGRESS LANGUAGES: Turkish and all dialects, English, Russian

DATE
22.01.2021

SESSION-1
HALL-1

ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Gülaçtı ŞEN

Dr. Cem ŞEN	Ministry Of National Defence	THE EFFECT OF WORKPLACE SOCIAL COURAGE ON JOB SATISFACTION AND BURNOUT: AN EMPIRICAL STUDY
Assoc. Prof. Dr. Cem KARTAL Büşra YAĞLI	Zonguldak Bülent Ecevit University	COINTEGRATION RELATIONS BETWEEN TURKEY AND BRICS COUNTRIES EXCHANGE INDICES WITH BITCOIN
Dr. Selda Tunç SUBAŞI		TELEVISION AND YOUTUBE INTERACTION IN NEW MEDIA ENVIRONMENTS
Assist. Prof. Dr. Gülaçtı ŞEN	İstanbul Esenyurt University	HAVALİMANINDA YOLCU HİZMETLERİ OPERASYONLARININ UÇUŞ OPERASYONLARINA ETKİSİ
Assist. Prof. Dr. Şaban Onur VİGA	Istanbul Esenyurt University	RELATIONSHIP BETWEEN DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND CONSERVATIVE BEHAVIOR OF SHAREHOLDER INVESTORS
Öznur ÖZER Deniz AKGÜL	Ahi Evran University	THE EFFECT OF PARENTS' GENDER PERCEPTION IN TOY SELECTION ON PURCHASING CHOICES
Assist. Prof. Dr. Aysel ÖZTÜRKÇÜ AKÇAY	Van Yüzüncü Yıl University	THE IMPORTANCE AND POSSIBLE EFFECTS OF KEY AUDIT MATTERS IN INDEPENDENT AUDIT REPORT
Assist. Prof. Dr. Abdulkadir GÜMÜŞ Assist. Prof. Dr. Aysel ÖZTÜRKÇÜ AKÇAY Gülşah AKSOY	Van Yüzüncü Yıl Inonu University	STRATEGIC MANAGEMENT IN FAMILY BUSINESSES: A CASE STUDY
Assist . Prof. Dr. Ebru DEDE	Maltepe University	ETHICAL PRINCIPLES IN GRAPHIC DESIGN PRODUCTS AND DIGITAL ADVERTISING

DATE
22.01.2021

SESSION-2
HALL-1

ANKARA TIME
12³⁰-14³⁰

MODERATOR: Asst. Prof. Dr. Murat BOLELLI

Assist. Prof. Dr. Yılmaz Onur ARI	Bayburt University	ANALYSIS OF VISEGRAD GROUP COUNTRIES AND TURKEY IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL SOCIAL, POLITICAL AND ECONOMIC INDEXES
Asst. Prof. Dr. Murat BOLELLI	Istanbul Okan University	DARK TRIAD AND UTILITARIAN CHOICES: A STUDY FROM TURKEY
İsmail KÖKER Assist. Prof. Dr. Vildan ATEŞ	Ankara Yıldırım Beyazıt University	INVESTIGATION OF SOCIAL MEDIA USAGE OF MUNICIPALITIES IN TURKEY: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW
Assist. Prof. Dr. Okan YAŞAR	Beykent University	THE EFFECT OF LEADERSHIP STYLES OF MANAGERS ON EFFICIENCY, SATISFACTION AND PERFORMANCE
Assist. Prof. Dr. Okan YAŞAR	Beykent University	INTERACTION OF SCIENCE PARADIGM, MANAGEMENT SCIENCE AND RESEARCH METHODS
Rupa Sinha Debansu Chatterjee	Maulana Abul Kalam Azad University of Technology, India	COMMUNITY DEVELOPMENT THROUGH SUSTAINABLE ENDORSEMENT OF GASTRONOMY TOURISM: AN ETHNOGRAPHIC STUDY
Ece ERSOY YILAN	Beykent University	AN INVESTIGATION ON THE HALLOWEEN ADVERTISEMENTS OF Mc DONALD'S and MINI COOPER BRANDS
Necdet Gökberk ÖZTIRPAN Assist. Prof. Dr. Cüneyd Ebrar LEVENT	İstanbul Aydın University	EFFECT OF COVID 19 CRISIS ON FINANCIAL STRUCTURES OF AIRLINE COMPANIES TRADED ON BORSA ISTANBUL
Awo Said FARAF Assist. Prof. Dr. Cüneyd Ebrar LEVENT	İstanbul Aydın University	THE EFFECT OF GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON CAPITAL MARKETS: A RESEARCH ON AFRICAN MARKETS

DATE
22.01.2021

SESSION-3
HALL-1

ANKARA TIME
15⁰⁰-17⁰⁰

MODERATOR: Dr. Ahmet Emrah TAYYAR

Dr. Ahmet Emrah TAYYAR		FOREIGN DIRECT CAPITAL OUTFLOWS AND ENVIRONMENTAL POLLUTION: HIDDEN COINTEGRATION ANALYSIS FOR TURKEY
Assist. Prof. Dr. Perihan Hazel KAYA Yasin DEMİR	Selçuk University	MUTUAL ANALYSIS OF THE OTTOMAN ECONOMIC SYSTEM AND CAPITALISM
Cemile ÖZGÜR Prof. Dr. Vedat SARIKOVANLIK	Istanbul University	OPTIMAL PORTFOLIO ALLOCATION WITH ELLIPTICAL AND MIXED COPULAS
Assoc. Prof. Dr. Levent ÖZBEK Dr. Ümit KOÇ	Ankara University	ANALYSIS OF EXCHANGE RATE IN TURKEY: AN APPLICATION WITH TREND-CYCLE DECOMPOSITION METHOD
Assoc. Prof. Dr. Ilgar ASLANOV Res. Assist. SEVINJ HASANOVA	Azerbaijan Medical University	DETERMINING THE DEGREE OF THE COUNTRY'S READINESS FOR THE ELECTRONIC ECONOMY BASED ON RATING
Assoc. Prof. Dr. Saida SULTANLI Dr. Fidan QURBANOVA	Azerbaijan State Economic University	THE ROLE OF INNOVATIVE ENERGY TECHNOLOGIES IN SOLVING SOCIO- ECONOMIC PROBLEMS
Dr. Murat KÜRKCÜ	Ministry of Treasury and Finance	A NEW MODEL FOR FORECASTING OF MACROECONOMIC INDICATORS: ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS
Dr. Murat KÜRKCÜ	Ministry of Treasury and Finance	THE ANALYSIS OF THE EFFECTS ON FRANCE, TURKEY, ITALY, SPAIN AND GERMANY OF THE COVID-19 EPIDEMIC IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH
Hakkı BÖLÜM Assist. Prof. Dr. Duygu YOLCU KARADAM	Pamukkale University	DÖVİZ KURU DEĞİŞİMLERİNİN KONUT SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DATE
22.01.2021

SESSION-1
HALL-2

ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Prof. Dr. Tahir ATICI

Buket KOYUNCU Prof. Dr. Tahir ATICI	Gazi University	USEFULITY ANALYSIS OF BIOLOGY EDUCATION UNDERGRADUATE COURSES IN TEACHING PROFESSION
Fikrîye ŞAHİN Prof. Dr. Tahir ATICI	Gazi University	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EDUCATIONAL-TEACHING SATISFACTION AND ACADEMIC MOTIVATION OF BIOLOGY TEACHERS
Fatma Betül YAZAR	Sakarya University	VIEWS ON THE DIFFICULTIES EXPERIENCED BY PARENTS WITH SPECIAL NEEDS
Gözde Sezen GÜLTEKİN Fatma Betül YAZAR	Sakarya University	EXAMINING TEACHERS' LIFELONG LEARNING TENDENCIES
Sema Nur KAYA Assist. Prof. Dr. Emre EV ÇİMEN	Ministry of National Education Eskişehir Osmangazi University	AN INVESTIGATION IN TERMS OF CREATIVITY OF THE PROBLEMS POSED BY 7 TH GRADE STUDENTS BY USING STORYTELLING CARDS

DATE
22.01.2021

SESSION-2
HALL-2

ANKARA TIME
12³⁰-14³⁰

MODERATOR: Besime CEYLAN

Assist. Prof. Dr. Senem ÜSTÜN KAYA	Başkent University	THE RELATION BETWEEN PLACE-CHARACTER IN THE WORKS OF SAİT FAİK ABASIYANIK AND CHARLES DICKENS
Prof. Dr. Rifat KAMAŞAK	Yeditepe University	LANGUAGE LEARNING STRATEGIES: A REVIEW ON DEFINITIONAL AND THEORETICAL CONFLICTS
Besime CEYLAN	Selçuk University	MEASURING EFL UNDERGRADUATE STUDENTS' READINESS LEVELS FOR ONLINE LEARNING
Assist. Prof. Dr. Dilek ÖNDER Lect. Aylin YARKA	Beykent University	A COMPARISON OF PIANO PIANO, KID AND BICYCLE THIEVES IN THE LIGHT OF NEOREALISM
Assoc. Prof. Dr. Nesrişah SAYLAN	Fırat University	IBN HALAVAYH'S LIFE AND INTRODUCTION OF HIS WORK IN THE NAME OF AL-MUHTASAR FI SAVAZZI'L-QUR'AN
Assist. Prof. Dr. Osman Kaya	Adıyaman University	ISSUE OF GAYR-I METLUV APOCALYPSE IN THE CONTEXT OF AHZAB 33/37 AND TAHRİM 66/3
Fatimazahrae Moutia	Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Morocco	PERCEPTIONS OF THE FEMALE BODY IN MOROCCAN POPULAR CULTURE
Said Oussou	University of Moulay Ismail, Morocco	PROMOTING LEARNER AUTONOMY: THE CASE OF MOROCCAN SECONDARY EFL TEACHERS

DATE
22.01.2021

SESSION-3
HALL-2

ANKARA TIME
15⁰⁰-17⁰⁰

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ

Assist. Prof. Dr. Ebru Subaşı	Ardahan University	SIVAS REGION FLAT WOVEN SPREADS
Assist . Prof. Dr. Burcu BELLİ	Nişantaşı University	ABDULHAMID II MODERNITY AND FEMALE PROSTITUTION REGULATIN IN 1884
Assist. Prof. Dr. Nuray KARAKAYA	Zonguldak Bülent Ecevit University	HUMAN PROFILES CONNECTED ANİMAL METAPHODS İN HAŞİM'S ESSAYS
Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ Alper YILMAZ	Gaziantep University	TIME CHANGING STAFF RECRUITMENT IN TERRORIST ORGANIZATIONS, PKK EXAMPLE
Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ Gökhan ARSLAN	Gaziantep University	FEBRUARY REVOLUTİON İN RUSSIAN'S BLACK SEA FLEET (FEBRUARY-JUNE 1917)
Assist. Prof. Dr. Murat AKSOY	Karamanoğlu Mehmetbey University	RETHINKING THE İSLAMİC HOLY ART DISCOURSE ON MESCİD-I NEBİ
Dr. Celal ASLAN	Gaziantep University	POSTAL ORGANIZATION IN CHINA ACCORDING TO HITAYNÂME AND TRAVEL BOOKS (XVI. CENTURY)
Dr. Celal ASLAN	Gaziantep University	ESTABLISHMENT OF THE STATE OF ISRAEL AND MIGRATION OF JEWS TO ISRAEL FROM TURKEY
Mehmet Nuri ŞANDA	Mersin University	INSPECTION OF ATATÜRK FARMS IN TARSUS AND SILIFKE

DATE
22.01.2021

SESSION-1
HALL-3

ANKARA TIME
10⁰⁰-12⁰⁰

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Çiğdem YAVUZ GÜLER

Assist. Prof. Dr. Çiğdem YAVUZ GÜLER	Fatih Sultan Mehmet Vakıf University	THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL AVAILABILITY OF PARENTS AND DIFFERENTIATION OF SELF
Ferda Saraçoğlu Dr. İlkay Öztürk	Bahçeşehir University	AN INVESTIGATION ON THE EFFECT OF BURNOUT ON JOB SATISFACTION IN HEALTHCARE EMPLOYEES IN TERMS OF OCCUPATIONAL DISEASES
Prof. Dr. Ahmet AKIN Şermin Akbunar	İstanbul Medeniyet University	PANDEMİ SÜRECİ EV HAYATINA UYUM ÖLÇEĞİ (PSEHUÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
Prof. Dr. Ahmet AKIN Müzeyyen Nisa ZOR	İstanbul Medeniyet University	AİLEDE ZAMAN YÖNETİMİ (AZYÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
Prof. Dr. Ahmet AKIN Rabia SÜME	İstanbul Medeniyet University	EBEVEYNİN GÜVENLİ İNTERNET SAĞLAMA YETERLİLİĞİ ÖLÇEĞİ (EGİSYÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
Assist. Prof. Dr. Fatih ALTUN	Bandırma Onyedii Eylül University	SOCIAL WELFARE SERVICES IN EUROPE: THE EXAMPLE OF SWEDEN
Sibel ORHAN Muhammet GÜMÜŞ Kübra ÇELİK Ayşenur CEYLAN Fırat ÇALIŞKAN	Namık Kemal University Cumhuriyet University Sütçü İmam University Ordu University	APPLY ON MEDICAL ERRORS IN HEALTH RESEARCH INSTITUTIONS IN TURKEY: ARTICLES AND GRADUATE THESIS ON ANATIONAL REVIEW

DATE
22.01.2021

SESSION-2
HALL-3

ANKARA TIME
12³⁰-14³⁰

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Erol SUBAŞI

Dr. Akif YILDIRIM	Constitutional Court	CHANGES IN THE COMPOSITION OF CRIMINAL COURTS IN THE LIGHT OF THE JUDGMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AND THE RIGHT TO A FAIR TRIAL
Assist. Prof. Dr. Saliha OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU	İstanbul Medeniyet University	EPIDEMICS IN THE LATE OTTOMAN EMPIRE AND APPROACHES TO MANAGING EPIDEMICS
Aybüke AYDIN	Ankara Hacı Bayram Veli University	COMPARISON OF ANKARA AND MERSİN CITIES FROM THE PERSPECTIVE OF UNIVERSITY STUDENTS IN THE CONTEXT OF URBAN AND GENDER
Assist. Prof. Dr. Erol SUBAŞI	Recep Tayyip Erdoğan University	MARX, ORIENTALISM AND HISTORICAL DETERMINISM
Res. Assist. Burcu ZENGİN-ÖZKÜÇÜKPARLAK	Galatasaray University	MORAL DAMAGE OF A JURISDIC PERSON ARISING FROM UNFAIR COMPETITION
Assist. Prof. Dr. Şevket Cem ONAT	Yeditepe University	THE ANALOGY BETWEEN KŪKAI'S MANDALA CONCEPTION AND MARK ROTHKO'S CHAPEL
Assist. Prof. Dr. Huriye ALTUNER	Niğde Ömer Halisdemir University	RENE MAGRITTE SURREALISM
Assist. Prof. Dr. Ferdi SELİM	Sivas Cumhuriyet University	POSTMODERN SOCIETY AND ITS INDICATORS: A NEW INTERPRETATION BYUNG CHUL HAN

DATE
22.01.2021

SESSION-3
HALL-3

ANKARA TIME
15⁰⁰-17⁰⁰

MODERATOR: Dr. Yeliz KUŞAY

Assoc. Prof. Dr. Filiz SÖNMEZ Eda TAVACIGİL Servet PİŞMİŞOĞLU	Erciyes University	AN EXAMPLE OF LATEST OTTOMAN BUILDINGS IN ANATOLIA: BARBAROS PRIMARY SCHOOL
Assoc. Prof. Dr. Filiz SÖNMEZ Hatice DOĞAN Okan KARAKAŞ	Erciyes University	UNDERSTANDING THE FEVZI ÇAKMAK NEIGHBORHOOD: THROUGH ITS PAST, PRESENT AND PLANNED TOMORROW
Lect. Ahmet Cihat ARI	Yozgat Bozok University	INVESTIGATION OF THE APPLICATION WAYS OF ENERGY EFFICIENT SYSTEMS IN HIGH-RISE BUILDINGS
Lect. Ahmet Cihat ARI	Yozgat Bozok University	DESIGN AND CONSTRUCTION TECHNIQUES OF HIGH-RISE BUILDINGS
Assist. Prof. Dr. Nadire KARADEMİR Feray TOPCU	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	GEOGRAPHICAL ELEMENTS THAT MAKE THE URBAN IDENTITY IN KAHRAMANMARAŞ
Res. Assist. Dr. Yeliz KUŞAY	Marmara University	EVENT MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF CORPORATE COMMUNICATION: 'KEEPING THE PULSE OF THE EVENT IS IN THE HANDS OF INSTITUTIONS'
Özgün Arda KUŞ Assist. Prof. Dr. Özge Uğurlu AKBAŞ	İstanbul University Üsküdar University	THE EFFECTS OF COVID-19 ON THE GAME INDUSTRY: AN EVALUATION ON "PANDEMIC GAME BEHAVIOR"
Assoc. Prof. Dr. Ebru ERDOĞAN Res. Assist. H.Özlem YURTGÜN	Selçuk University	RE-USING OF ISTANBUL SALT WAREHOUSE AS INTERACTIVE OFFICE DESIGN; AN INTERIOR ARCHITECTURE DESIGN STUDIO

CONTENT

CONGRESS ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
Perihan Hazel KAYA Yasin DEMİR	OSMANLI EKONOMİK SİSTEMİ VE KAPİTALİZMİN KARŞILIKLI ANALİZİ	1
Ilgar ASLANOV Sevinj HASANOVA	ÜLKENİN ELEKTRONİK EKONOMİYE HAZIRLIK DERECESİNİN DEĞERLENDİRME DAYALI BELİRLENMESİ	14
Huriye ALTUNER	RENE MAGRİTTE SÜRREALİZMİ	21
Okan YAŞAR	YÖNETİCİLERİN LİDERLİK STİLLERİNİN ETKİLİLİK, TATMİN VE PERFORMANS ÜZERİNE ETKİSİ	33
Ahmet AKIN Müzeyyen Nisa ZOR	AİLEDE ZAMAN YÖNETİMİ (AZYÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	41
Dilek ÖNDER Aylin YARKA	YENİ GERÇEKÇİLİĞİN IŞIĞINDA PİYANO PİYANO, BACAKSIZ VE BİSİKLET HIRSIZLARI FİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI	46
Mehmet Nuri ŞANDA	TARSUS VE SİLİFKE'DEKİ ATATÜRK ÇİFTLİKLERİNİN DENETLENMESİ	54
Aybüke AYDIN	KENT VE TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ GÖZÜNDEN ANKARA VE MERSİN ŞEHİRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	69
Nesrişah SAYLAN	İBN HÂLEVEYH'İN HAYATI VE EI-MUHTASAR FÎ ŞEVÂZZİ'L-KUR'ÂN ADLI ESERİNİN TANITIMI	88
Ebru DEDE	GRAFİK TASARIM ÜRÜNLERİNDE VE DİJİTAL REKLAMCILIKTA ETİK PRENSİPLER	93
Burcu Belli	ABDULHAMİD II MODERNITY AND FEMALE PROSTITUTION REGULATION IN 1884	101
Nadire KARADEMİR Feray TOPCU	KAHRAMANMARAŞ'TA KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN COĞRAFİ ÖGELER	106
Ahmet AKIN Şermin AKBUNAR	PANDEMİ SÜRECİ EV HAYATINA UYUM ÖLÇEĞİ (PSEHUÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	124

Senem ÜSTÜN KAYA	SAİT FAİK ABASIYANIK VE CHARLES DICKENS ESERLERİNDE MEKÂN-KARAKTER İLİŞKİSİ	129
Rıfat KAMAŞAK	LANGUAGE LEARNING STRATEGIES: A REVIEW ON DEFINITIONAL AND THEORETICAL CONFLICTS	141
Murat BOLELLİ	DARK TRIAD AND UTILITARIAN CHOICES: A STUDY FROM TURKEY	149
Yılmaz Onur ARI	ULUSLARARASI SOSYAL, POLİTİK VE EKONOMİK ENDEKSLER IŞIĞINDA VIŞEGRAD GRUBU ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ANALİZİ	161
Zeynalova Rəqsanə Hidayət qızı	ƏNƏNƏ VƏ NOVATORLUQ ƏDƏB-BƏDİİ TƏCRÜBƏNİN İNKİŞAFINDA ƏSAS AMİLLƏRDƏN BİRİ KİMİ	178
Ahmet AKIN Rabia SÜME	EBEVEYNİN GÜVENLİ İNTERNET SAĞLAMA YETERLİLİĞİ ÖLÇEĞİ (EGİSYÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	181
İsmail KÖKER Vildan ATEŞ	TÜRKİYE'DE BELEDİYELERDE SOSYAL MEDYA KULLANIM DURUMLARININ İNCELENMESİ: SİSTEMATİK LİTERATÜR TARAMASI	186
Ebru ERDOĞAN H.Özlem YURTGÜN	RE-USING OF ISTANBUL SALT WAREHOUSE AS INTERACTIVE OFFICE DESIGN; AN INTERIOR ARCHITECTURE DESIGN STUDIO	199

OSMANLI EKONOMİK SİSTEMİ VE KAPİTALİZMİN KARŞILIKLI ANALİZİ

MUTUAL ANALYSIS OF THE OTTOMAN ECONOMIC SYSTEM AND CAPITALISM

Perihan Hazel KAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
Konya, ORCID ID: 0000-0002-9878-4194

Yasin DEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim
Dalı, Konya, E-mail: ORCID ID: 0000-0002-8845-0916

Özet

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar batıda etkisini sürdüren merkantilist felsefe 19. yüzyılda yerini kapitalizme bırakmıştır. Küreselleşen dünyanın, öncü ekonomik sistemlerinden olan kapitalizmin temeli sermaye birikimi ve kar maksimizasyonu olmakla birlikte, bireyin çıkarlarını gözeten ve bireysel zenginliğe imkân sunan bir sistemdir. Bunun aksine toplumsal refahı hedef alan Osmanlı ekonomisi, din ve inanç esaslı olduğu için adalet ve eşitliği her zaman ön planda bulundurmıştır. Osmanlı iktisadi zihniyetine hakim olan ilkeler iâşe, gelenekçilik ve fiskalizm dir. Bu ilkeler doğrultusunda devlet piyasa mekanizmasına müdahale etmiş, özel mülkiyeti ve yoğun sermaye birikimini engellemiştir.

Bu çalışmada, kapitalizm ve Osmanlı ekonomik sistemlerinin işleyişi üzerine durulmuş, iki sistemin karşılıklı analizi yapılarak bulgular üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada ilk olarak kapitalizmin tarihi, işleyiş unsurlarına değinilmiş ve tarihsel gelişimi ele alınmıştır. İkinci olarak Osmanlı ekonomik sisteminin zihniyeti incelenerek geliştirilen kurum ve kavramlar değerlendirilmiştir. Son olarak ta her iki ekonomik sistem karşılaştırılarak aralarındaki farklar gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Ekonomisi, Kapitalist Sistem, Özel Mülkiyet, Ahilik, Tımar Sistemi

Jel Kodu: N35, P1,P14, I29, N45

Abstract

Mercantilist philosophy, which was effective in the west from the 16th to the 19th century, was replaced by capitalism in the 19th century. Being one of the pioneering economic systems of the globalizing world, capitalism is a system that protects the interests of the individual and enables individual wealth, although the basis of capitalism is capital accumulation and profit maximization. On the contrary, the Ottoman economy, which aimed at social welfare, always prioritized justice and equality because it was based on religion and belief. The principles that dominated the Ottoman economic mentality were provisionalism, traditionalism and fiscalism. In line with these principles, the state intervened in the market mechanism, preventing private ownership and dense capital accumulation.

This study focuses on the functioning of capitalism and Ottoman economic systems, and evaluations are made on the findings by analyzing the two systems mutually. In this direction, first of all, the history of capitalism and its operating elements were mentioned and its historical

development was discussed. Secondly, the institutions and concepts developed by examining the mentality of the Ottoman economic system are evaluated. Finally, by comparing both economic systems, the differences between them are revealed.

Keywords: Ottoman Economy, Capitalist System, Private Property, Ahi Community, Timar System

Jel Codes: N35, P1, P14, I29, N45

1.GİRİŞ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana sınırsız istek ve taleplerini giderebilmek için çeşitli metotlar geliştirmiş ve bu metotlar tarih boyunca bulunduğu çağın koşullarına göre şekillenmiştir. Zaman ilerledikçe bireyler yeni düşünceler ve geliştirilen tekniklerle, düzen ve refahın korunması için örgütlenmiştir. Bu örgütlenme sonucu ekonomik sistemler oluşmuştur. Bu sistemlerin etkinliği, test edilerek ölçülmüş ve en etkin olan sistemi sürdürmeye devam edilmiştir. Sistemlerin temeli kaynakların yönetim ve dağılımı, bireylerin ihtiyaç ve talepleri ve sürdürülebilir hayat gibi koşullar ile şekillenmiştir.¹

Bu modellerden en yetkin ve günceli şuan hale varlığını sürdüren kapitalist sistemdir. Bireysel fayda ve sermaye birikimini temel amaç alan bu sistemin işleyişi, biriken sermayenin üretime dönüştüğü ve emeğin üretime yaptığı katkılardan oluşur. Sermayenin birikimi ise üretimden elde edilen fayda ve emekten elde edilen artı değerdir.

Osmanlı ekonomisi ise toplumsal fayda ve refahı ön plana alan, inanç esaslarına dayalı toplumun adaleti ve eşitliği temelinde şekillenmiştir. Bu düzenin sağlanması için çeşitli teşkilatlar ve parasal vakıf sistemleri kurulmuştur. 18. yüzyıla kadar egemen olan Osmanlı, bu dönemde gerçekleşen Sanayi Devrimiyle birlikte değişen şartlar ve koşullara ayak uyduramamıştır.

Osmanlı ekonomisinin, kapitalist sistemin şartlarını benimseyememesinin sebepleri olarak; Doğu diye adlandırılan toplumların, sanayileşmeyi mümkün kılacak olan kapitalist düşünce ve İslam örf ve inançlarının çelişmesidir. Bu toplumlar arasında sınıfsal ayrımlar pek olmadığı için yeni sisteme uyum pek mümkün olamamıştır. Materyalizmin egemen olduğu batı kültürlerinin aksine, İslam kökenli doğu toplumlarında toplumsal faydacılığın benimsenmiş olması en önemli uyum gösterememe sebeplerinden görülmüştür. Bu toplumsal hareketler sonucu vakıflar ve aynı meslek grupların hareket ettiği teşkilatları doğurmuştur. Ayrıca doğu toplumlarında kuralcı bir mekanizma ve bu mekanizmanın esnekliği oldukça katıdır.²

Çalışmanın bir ve ikinci kısmında kapitalizmin tarihi, işleyiş unsurlarına değinilecek ve tarihsel gelişimi incelenecektir. Üçüncü aşamada Osmanlı ekonomik sisteminin zihniyeti incelenerek geliştirilen kurum ve kavramlar değerlendirilecek, akabinde her iki ekonomik sistem arasındaki farkların analizine başvurulacaktır. Sonuç kısmında bulgular üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

¹ Muhammed ÇELİK ve Mehmet DAĞ .”Kapitalist İktisadi Düşüncenin Geçirdiği Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme”, Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi. 2(3). (2017). s.51.

² Cüneyt DUMRUL ve Yasemin DUMRUL. .”Osmanlı İmparatorluğu’nun Kapitalist Paternde Sanayileşmesinin Önündeki Engeller Üzerine Bir İnceleme”. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 12(23). (2014). s.148.

2- KAPİTALİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kapitalizmin geçmişten günümüze gelişimini kısaca değerlendireceksek olursak;

Merkantilizm: Ekonomik sistemlerin neden sonuç ilişkisi çerçevesinde incelenmesi Avrupa’da ortaya çıkan Merkantilizm akımı ile başlamıştır. Avrupa’da 16. ve 19. yüzyıllar arasında hüküm sürmüştür. Merkantilizm amaç olarak zenginleşmenin kaynağını altın para standardizasyonunu savunmuş ve bunun mümkün olabilmesi için gerekli unsurun dış ticaret olduğunu öngörmüştür. Merkantilizmin felsefesi; güçlü devlet, değerli maden birikimi ve dış ticaret olmak üzere üç ana unsurdan oluşmaktaydı. Bu unsurların aralarında güçlü bir ilişki bulunmaktaydı, dış ticaret sonucu değerli madenlerin birikimi ve bu madenlerin birikimi sonucu güçlü bir devlet anlayışı hâkim olabilmektedir. Tarih boyunca merkantilist politikaların farklı devletlerin benimsemiş olduğu düşünceler sebebiyle farklı isimlerle adlandırılmıştır; Fransa’da ‘Colbertism’, İspanya’da ‘Bulyonizm’, Almanya ve Avusturya’da uygulanan merkantilist sisteme ise ‘Kameralizm’ denilmiştir. 16. yüzyıllar başlarında Merkantilizm, ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla toplumsal yapıyı geliştirerek, ulus ekonomilerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.³

Fizyokrasi: Zenginleşmenin ancak tarımsal üretimle mümkün olacağını ileri süren fizyokrasi felsefesinde toprak sahiplerinin artı değerlere el koyması ve çalışan emek sahiplerinin de toprak sahiplerinin biçtiği değerle üretim yapmasına dayanmaktadır. Kapitalizm felsefesinden önce tarım faaliyetleri sadece temel gereksinimler için yapıyordu ancak ilerleyen dönemle birlikte tarımsal üretimin talep fazlası olarak arz edilmesi, bu alanda üretilen mallarda sermaye birikimine yol açmış ve sermaye birikimiyle doğru orantıda devletin gücünde artmıştır. Fizyokrasi, üretilen malların kontrolünün burjuva bir sınıf tarafından yönetildiği, üretimde etkin gücün işçi sınıfının olduğu, devletin üretime pek müdahil olmadığı bir sistemdir. Biriken tarımsal sermaye dış ticaretle diğer ülkelere kıymetli madenler karşılığı gönderilmiş, bu kıymetli madenler diğer gereksinimlerde takas aracı olarak kullanılmıştır. Bu gerekçeler sonucu tarım kapitalizminde kapitalizm ilkeleri olan; özel mülkiyet, veraset sistemi, serbest dolanıklılığın ve girişim serbestliğinin de dönemde var olduğunu göstermektedir.⁴

18. yüzyılın sonlarına doğru, liberal doktrin ortaya çıkmış, bilgi ve teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Doğa karşısında elde edilen başarı sayesinde insanoğlunda kendine olan güveni güçlendirmiş, sosyal ve siyasal çerçevede yeni girişimlere öncülük etmiştir. Kapitalizmin kökeni sanayi devrimiyle başlamış, liberal düzende kapitalizmin varoluşuyla doğmuştur. Liberal düşünce, devletin kapital sisteme müdahale etmemesini savunmuş ve ekonomik istikrar ancak bu şekilde sağlanacaktır. Ticaret kapitalizminin sanayi kapitalizmine evrildiği bu dönemde İskoçyalı iktisatçı Adam Smith Ulusların Zenginliği adlı çalışmasında liberal ekonominin temellerini atmıştır.⁵

Kapitalist sistem zaman içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek gelişimini sürdürmüş 1914’e kadar Fordist üretim, 1970’lerden sonra ise yerini esnek üretim yöntemine bırakmıştır.

³ Hasan Sencer PEKER. ”Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma”. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 5(1). (2015). s.2-3.

⁴ Muhammed ÇELİK ve Mehmet DAĞ. a.g.e. s.55-56.

⁵ N.Filiz İRGE. ” Gelişmiş Kapitalizm Eşliğinde Yeni Sömürgecilik”. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 6(1). (2005). s.61-63.

Fordizm: Üretimin büyük çaplı kitlesel gruplarla gerçekleştiği, Taylorist yaklaşımla kas gücüne dayanan üretim ve yönetsel işlerin kendi içinde ayrıldığı, işbölümü ve uzmanlaşmanın sonucu metanın verimliliğinin arttığını savunan ekonomik sistemdir. Gramsci yaklaşımına göre, toplumda yeni bir çağı başlatan, üretim dışında emeğin gelişimini de ele alan planlı bir ekonomik sisteme geçişidir. Pratikte her iki yaklaşımın uygulanışı Henry Ford'un araç fabrikalarıyla gerçekleşmiştir. Seri üretim ilk olarak 1914'te ABD ordusunun 10.000 birim silah ihtiyacını karşılamış olan Eli Whitney tarafından oluşturulmuştur. Henry Ford bu yöntemi araç kullanmak için uygulamıştır. Ford, emek sahiplerine yüksek fiyat dışında tüketicilerin sistemin belirlediği çerçevede birey olmalarını, kendi çevrelerinde ahlaki prensiplere uygun bireyler olmaları için çaba sarf etmiştir. Bu düşüncesi için 1929 buhranında dahi işçi ücretlerini yükseltmiş ancak piyasa şartları gereği ücretler düşürülüp işçilerin işine son vermeye başlamıştır. Savaş yılları ve Krizin yaşanması 1945'te Fordizm prensibini son evrelerine ulaştırmış 1973'den sonra esnek üretim modeli ağırlığını sürdürmüştür.⁶ Kapitalizmin bireyci yaklaşımına karşılık Fordist üretim, toplumsal refahı yakalamayı arzulayan bir sistem olmuştur.

1990'lı yıllar itibariyle kapital sistem bilgi ve yenilikçi bir görüşü benimsemiştir. Bu yeni dönem kapitalizm, eski endüstriyel kapitalizmle temelde aynı niteliklere sahip olmakla birlikte birtakım farklı özellikleri de mevcuttur. Endüstriyel kapitalizm temel kapitalizm ilkelerine sahip olmakla birlikte mantıksal olarak doğru düşünülemez. Çünkü ekonomik kaynaklar gereksiz derecede tüketilmektedir. Savaşlar için yapılan harcamalar, aşırı lüks tüketim, finansal faaliyetlere harcanan ödeneklerle gerçekleştirilen üretim, gereksinimlerin karşılanması için değil, kar maksimizasyonu için yapılan faaliyetlerdir. Bilgi ve yenilikçi kapitalizm ise; temel olarak aynı olmasına karşın kapitalizmin yeni dönem formunu ifade etmektedir. Yeni üretim kaynakları, yönetim biçimlerini şekillendiren, bilgi ve teknolojik gelişmeler ışığında yeni kapitalizm kavramını açıklamaktadır. Yeni dönem kapitalizminin, toplumsal ekonomik parametrelerini iyileştireceğini savunan bazı Ortodoks iktisatçıların aksine, dijital dönüşümün toplumsal refahın aksi yönünde geliştiğini, sermaye birikiminin aşırı miktarlarda arttığını, toplumsal ekonomik sınıfların oluşumuna, işsizlik ve güvensizlik olgusunu arttırmıştır.⁷

3- KAPİTALİST SİSTEMİN İŞLEYİŞİNİN TEMEL İLKELERİ

Kapitalist sistemin işleyişinin temel ilkeleri şunlardır:

Fiyat ve Rekabet: Bireyi en çok etkileyen ve dış baskılara en hızlı tepki veren ilkedir. Malların nasıl ve ne miktarda üretileceği, yapılan yatırımların nasıl belirleneceği gibi düşünceler fiyatların sunduğu veriler ışığında belirlenir. Fiyatın arzu edilen orana ulaşabilmesi ve bu mekanizmanın aksamaması için rekabet gereklidir. Rekabet, ekonomik mücadelenin karşılıklı olarak sürdürülmesidir. Satıcıların müşterilere mal satabilmesi, emek sahiplerinin iş bulabilmesi, bankaların daha fazla kitleye ulaşabilmesi için birbirleriyle mücadele içerisindedirler. Piyasa bilgisinin homojen oluşu, devlet müdahalesinden uzak, Monopolcü oluşumların piyasa dışı bırakıldığı sistem sayesinde metaların fiyatı kendiliğinden oluşur.

⁶ Ali Rıza SAKLI .” Kapitalist Gelişim Sürecinde Fordizm ve Post – Fordizm”. (<http://www.halksahnesi.org/2019/04/28/fordizm-ve-post-fordizm-ali-riza-sakli/>) Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2020.

⁷ Alpaslan AKÇORAOĞLU. ” ‘Yeni Kapitalizm’ Teorileri, Dijital Devrim ve Türkiye Kapitalizmi”. Mülkiye Dergisi. 43(3). 2019. s.527.

Rekabet ortamının etkisiyle piyasa fiyatı, maliyet fiyatının eksenine doğru kaymaktadır. Rekabet aynı zamanda kullanılan varlıkların maksimizasyonuna, yenilikçi düşünce ve fikirlerin ışığında tüketici talep ve arzularına en yakın ve kaliteli ürünlerin oluşmasını sağlamıştır.⁸

Özel Mülkiyet ve Girişim Serbestliği: Özel mülkiyet kısaca; ekonomide bireyleri üretim ve girdilerinin sonucu olarak ekonomik birimler üstünde sahiplik olgusu yaratmasıdır. Bireylerin özel mülkiyetler üzerinde herhangi bir sınırlama yoktur, bireyler arzu ettikleri oranda varlıklarını genişletebilmektedir. Sosyalist rejimlerim aksine ortak mal ya da ortak kullanım söz konusu değildir. Durum böyle olunca, özel mülkiyet varlıklarını genişletmeye fırsat bulan bireyler ile buna fırsat bulamayan bireyler arasında ekonomik sınıflar olmuştur. Ekonomik parametrelerin oluşumuyla, mülkiyet sahipleri ekonomi, sosyal ve siyasal düzende güç sahibi olmuştur diğer kesimler ise eşitsizlik gibi haksızlıklara uğramıştır.⁹

Girişim özgürlüğü bireylerin sahip oldukları emek, mal ya da sermayeyi dilediği gibi yönlendirebilmesidir. Bunun sonucu olarak işçiler dilediği ücret ve mekânda çalışabilecektir, sermaye sahipleri sermayeyi diledikleri gibi şekillendirecektir. Varlıklar en avantajlı alanlara yönlendirildiğinde hem varlık sahipleri hem de diğer bireylerin faydasına etki edecektir. Ayrıca bu özgürlüğün etkin olarak kullanılabilmesi için, özel mülkiyetinde sistemde var olması gerekmiştir.¹⁰

Miras: Kapitalist sistemin devamlılığı için temelde en gerekli unsur, sermaye birikimidir. Mülkiyet sahipleri sahip oldukları özgürlükle bu sermayelerini dilediği yatırımlara ya da kişilere bırakabilmektedir. Üretim sürdürülebilirliği için sermaye birikiminin artışına etki edecek olan miras, bırakılan kişiye ekonomide etkinlik kazandırmakta ve üretim artışlarına pozitif yönde etki edebilme yetkisi tanımaktadır.¹¹

4.OSMANLI EKONOMİSİ

13. yüzyıldan, 18. yüzyıla kadar Anadolu'da etkin olan ve bununla birlikte Avrupa ve Orta Doğu topraklarına da hükmetmiş olan Osmanlı imparatorluğu ekonomik yönden güçlü temeller barındırmakla birlikte, siyasi, askeri ve sosyal yönden de güçlü bir konumda bulunmuştur. Bu etkinliğin düzenlenmesi ve denetimi için Ahilik kültürünün etkisi büyük önem kazanmıştır.¹²

Osmanlı kuruluş ve yükselme zamanlarında, ekonomik düzeni sağlam temeller çerçevesinde konumlandırmış, Lale devrinin sonlarına doğru Doğu coğrafyasının ve ayrıca dünya genelinde liderlik pozisyonuna ulaşmıştır. Yükseliş yıllarında, siyasi kültürün batılı toplumların kültürü ile kaynaşması ile zamanın ötesinde bir iktisadi konuma ulaştığına varılabilmektedir. Bunun gerekçesi olarak Tımar sistemi gösterilebilmektedir. Nitekim bu oluşum Selçuklu, İran ve Bizans'ın ortaklaşa oluşturduğu bir sistemdir. Tarıma dayalı bu devlet politikası sayesinde Osmanlı diğer ülkelerden daha güçlü bir konuma ulaşmıştır. Fakat coğrafi

⁸ Muhammed ÇELİK ve Mehmet DAĞ. a.g.e. s.52-53.

⁹ Gamze ALAR. Burjuva Tipi Avrupa Kapitalizmi İle Ahi Tipi Osmanlı Sisteminin Karşılaştırılması. Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Bartın 2020. s.47-48.

¹⁰ Muhammed ÇELİK ve Mehmet DAĞ. a.g.e. s.53.

¹¹ Kurban ÜNLÜÖNEN. "Kapitalizmin Başlıca Müesseseleri". Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 5. 1992. s.275.

¹² Mehmet KARAGÜL ve Mahmut MASCA. "Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması". AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 19(2). 2017. S.84.

keşifler, sanayi ve bilimin rolünün artması, imparatorluğu zayıflatarak bulunduğu konumu zedelemiştir. Osmanlı imparatorluğu bu gelişmelere ayak uydurmaya çalışmakla birlikte, devletin ve toplum anlayışının kapitalist rejime uymaması sanayileşmeyi etkin kılmamıştır.¹³

5. OSMANLI İKTİSADİ ZİHNİYETİ

Osmanlı devletinin genel olarak ekonomisinde, ekonomik yaşamın devlet kontrolünde meslek loncaları aracılığıyla idame ettiği görülmektedir. Üretici ve tüketicilerin lehine göre düzenlenmiş ve piyasa bireylerinin zarar görmediği bir politika izlenmiştir. Bu politikaların denetimi için Ahilik otokontrol mekanizması ile esnaf loncaları denetlenmiş ve piyasa koşulları loncalar tarafından belirlenmiştir. Bu sistemde devlet tarafından narh politikası uygulanmakla birlikte yarı özerlik de içermiştir. Devlet pazarla yükümlü görevlerini Ahilere devretmiş ve denetimini gerçekleştirmiştir. Meslek gruplarının en üst yetkilisi Kadılar olmuştur. Kadıların yükümlülükleri arasında, ahi yöneticilerinin atanması ve görevden alınması, meslek gruplarının denetimi ve sayılarının belirlenmesi, haksızlık ve uyumsuzluğun giderilmesidir.¹⁴

Ahilik: Anadolu'nun bir Müslüman bölgesi olmasıyla birlikte siyasal ve ekonomik gelişmelerin yaşanmasında en etkili unsur olmuştur. Ahilik, ahlaki oluşumun ve iktisadi yaşamın unsurlarıyla halka dayalı bir oluşumdur ve Anadolu'da etkin olmuştur. Ahi kelimesi Arapça olmakla birlikte 'kardeş' anlamlarına gelmektedir. Temelinde Kuran-ı Kerim ve sünnetlerine dayalı İslam fitratına doğrudan bağlıdır. Temellerini fütüvvetten aldığı düşünülen Ahilik, Anadolu'da kurulması İranlı Ahi Evran tarafından gerçekleşmiştir. Orta Asya göçmenlerine iş imkânları sunmuş üretilen malların talebe yönelik arz edilmelerini onaylamıştır. Ahiliğin prensibi insana hizmet etmek ve refahını sağlamak ayrıca göçmenlerin Anadolu'da kendi işlerini yapabilmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda kendi içinde ilkeler edinmiştir bunlar; kanaatkâr olma, iddihar (yastık altı), iş bölümü, yardımlaşma, tevekkül ve çalışma azmi ve usta-çırak ilişkisi olmuştur. Tecrübesiz kısmın iş yapması, İş ahlakının bozulması, devlet gücünün zayıflaması, vergilerin artışı ve sanayi devrimi gibi sebeplerden ötürü Ahilik etkisini zamanla kaybetmiştir.¹⁵

İslamiyet, kuşkusuz insanların tüm yeniliklere dönük olmasını, adaletli ve eşitlikçi üretim, bölüşüm ve tüketimi ortaya koymakla birlikte, yapılan faaliyetlerin Allah'ın hoşgörüsünü elde etme amacı olduğunu savunmuştur. Bu nedenle İslam toplumları, sınıf farklarını görmezden gelerek, homojen olmayan toplumun ilerleyişi için kurallar koymuş ve uygulamıştır.¹⁶

Para Vakıfları: Osmanlıda kurulmuş olan para vakıfları ekonomik amaca yönelik kurulmuş olan kurumlar olmamakla birlikte, kuruluş gayeleri sosyal ve kültürel faaliyetlerin ilerlemesinde, ekonomik işlemler aracılığıyla katalizör görevi üstlenmiştir. Faaliyetlerin uyumu ve gelişim önceliğiyle ilgili yasaların oluşturulmasından sonra vakıf bünyesine bağışlanan mallar, türlerine ayrılmıştır ve vakıflar; menkul ve gayrimenkul vakıflar olarak

¹³ Cüneyt DUMRUL ve Yasemin DUMRUL. a.g.e. s.147-148.

¹⁴ Hasan Sencer PEKER. a.g.e. s.4.

¹⁵ Yakup Bahadır YÜCEL ve diğerleri. "Kapitalist Sisteme Karşı Çözüm Durağı: Ahilik Teşkilatı". Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi(ASEAD). 6(12). 2019. s.195-200.

¹⁶ Yaşar ALKAN. "Kapitalizm ve Said Nursi'nin Kapitalizme Bakışı". Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi/İktisat Sayısı. 3. 2017. s.107.

ikiye ayrılmıştır. Menkul vakıflarda taşınabilir, gayrimenkul vakıflarda ise taşınamaz malları bünyesinde barındırmıştır. Para vakıfları, taşınabilir klasmanda sayılmakla birlikte, devlet düşüncesine göre ekonomik işlemlerin gayesinin; bireylerin gereksinimlerin karşılamak olduğu belirtilmiştir. Bu düşünceden ötürü vakıf paraları araç olarak görülmüştür.¹⁷

Paranın menkul bir değer taşınmasından ötürü, vakıf paralarının getirilerinde faiz hususu ve risksel getiriler gibi prensiplerde din öncelikli temeller oluşturulmuştur. Kurucu ve ilgililerin faiz olgusu ve kullandırılan paranın formu modern faizsiz finans kuruluşlarının alt yapısını oluşturmuştur. Bu sebeplerden ötürü para vakıflarının işleyişinin anlaşılması için, din adamlarının ve Osmanlı ulemasının bu doğrultudaki görüşlerinin bilinmesi vakıfların doğuşunun ve yönetiminin irdelenmesi açısından önem kazanmıştır.¹⁸

Bu bilgiler ışığında Osmanlı iktisadi faaliyetlerinin finansman kaynağı olarak görülmüştür. İhtiyaç sahiplerine karşılayabildiği destekler üretimin gelişmesine katkıda bulunmuş ve devletin ekonomik gücünü arttırmış dolayısıyla siyasi ve sosyal açıdan güçlü bir devletin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Burjuvaziye Karşı; Narh Sistemi: Osmanlı iktisadi hayatında klasik dönemlerde para ve fiyat mekanizmalarında özel bir politika izlendiği görülmektedir. Devletin ekonomide söz sahibi olması prensibinin sonucu olarak, gelişen narh sistemi; tüketiciler için mal ve hizmetlerde uygulanan bir fiyat ve ücret belirleme olgusudur. Ekonominin gelişmesiyle, ekonomik parametrelerin değişmesine mütevellit sosyal sınıfların oluşması ve sermaye birikimlerinin oluşmasının istenmediği Osmanlı ekonomisinde sınırlandırmalar uygulanmıştır. Aynı süreçte kapitalizmin benimsendiği Avrupa ülkelerinin zümrelerinin aksine, Osmanlı ekonomisinde sınıfsal farklılıklar oluşmamıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren devlet yöneticileri narh sisteminin önemine değinmişlerdir. Monopolcü durumların ve eksik rekabet şartlarında uygulanması gereken sistem, Osmanlı yöneticileri tarafından devam ettirilmiştir ve bu sistemi toplumun faydası için gerekli bulmuşlardır.¹⁹

Mali Sistem; Tımar Sistemi: Yerleşik hayatın önemli faaliyetlerinden olan tarım, savaşı tüm milletlerin önemli temel rahatsızlıklarından biri, tarımsal malların bir kısmının nasıl elde edileceği ve bu mallarla kurulacak olan askeri düzenin nasıl besleneceği olmuştur. Para kullanımının yaygın olmadığı kapitalist öncesi devletlerde, tarımsal fazla üzerinden nasıl bir çıkar sağlanacağı güç olmuştur. Diğer bir yandan üretilen tarımsal malların toplanması, dağıtımı ve piyasada menkul kıymete çevrilmesi akabinde devlete ödeme yapması, teknolojik imkânsızlıkların yetersizliğiyle güç olmuştur. Bu sorunlardan ötürü Osmanlı devletin geliştirdiği sistem, tımar sistemidir.²⁰

Selçuklu devletinin ikta sisteminin temellerine dayanan tımar sistemi en basit tanımıyla; hükümdarın sipahi(süvari) denilen askerlere, imparatorluk topraklarını devretmesi ve sipahilerin bu toprakları yönetmesi karşılığı köylülerin vergileri tımar sipahilerine ödemesi ve

¹⁷ Mustafa YAĞCI ve Çiğdem GÜRİSOY. "Osmanlı Devleti'nde İktisadi Zihniyet, Kurumlar ve Para Vakıfları". ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi.9(1).2019. s.51-52.

¹⁸ Mehmet BULUT ve Cem KORKUT. "XV. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Para Vakıfları Ve Modern Finans Kurumlarının Karşılaştırılması". ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi. 7(2). 2017. s.5-6.

¹⁹ Harun ŞAHİN. "Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün Ana İlkeleri Çerçevesinde Klasik Dönem Osmanlı İktisat Politikasına Bakış". EKEV Akademi Dergisi. 4(12). 2015. s.396-398.

²⁰ Cumali BOZPİNAR. Osmanlı Devleti'nde İktisadi Zihniyet ve Sanayileşme Sorunsalı: Bursa İpek Sektörü Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Ankara 2018. s.63-64.

son olarak tımar sahiplerinin ordu için asker yetiştirmesi gerektiğini esas alan bir sistemdir, dirlik sistemi olarak da bilinmektedir.

Osmanlı devletinin ihtiyaçlarının ve hizmetlerinin karşılanmasına yönelik, yönetim bir miktar asker ve memura tahsis ettiği ve vergilerin bu kişilere aktarılmasıyla otomatik olarak tımar mükelleflerinin maaşının da ödendiği, yazılı kaynaklara göre yıllık 20.000 akçeye kadarki bütçeye sahip arazilerdir. Selçuklu devletinin maddi ve manevi değerleri temellerinde kurulan Osmanlı imparatorluğu, İlhanîler ve Mısır Memlûkleri gibi, Türk-İslam yönetimlerinin sahip oldukları rejimler bünyesinde şekillenmiş ve tımar sisteminin oluşmasında da bu devletlerin prensiplerinden yararlanılmıştır.²¹

Ordu, devlet görevlileri ve askerlerinin ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı tımar sistemiyle, devletin en önemli oranda ödenek ve karşılık aktarmak zorunda kalacağı bu kitlenin karşılıklarını kendi içlerinde karşılayabilmiştir. Tahsis edilen arazilerin üretim yapmakla zorunlu kılınması toplum ve devlet içerisinde bir refah ortamı yaratmıştır. Ancak zamanla artan nüfusa bağlı ve üretimde azalan verimler kanunu gereğince tımar sistemi aksaklıklara uğramış, etkinliğini yitirmiştir.

6. OSMANLI İKTİSADİ SİSTEMİ ve KAPİTALİST SİSTEMİN KARŞILIKLI İNCELENMESİ

6.1. Ahlaki Zihniyet

Çalışmanın önceki kısımlarında belirtildiği üzere, Osmanlı-İslam ekonomisi din temelli, toplumsal refahı hedef alan bir sistem olmuştur. Haksızlık, eşitsizlik gibi olguları bünyesinde barındırmamakla birlikte, bu tür durumların oluşmaması için önlemler alınmıştır.

Kapitalist sistem, görece birçok bireyin yaşam kalitesini pozitif olarak ilerletmesine rağmen, kimi yönlerden bu yaşam kalitesini olumsuz olarak şekillendirmiştir. Kapitalizm, bireyin maddi gereksinimlerinin karşılanmasıyla mutluluğa erişeceğini savunmuştur. Üretim merkezleri bireyi bir makine olarak görmekte ve manevi özelliklerine önem vermemektedir, dolayısıyla, birey sistem içerisinde bir mal olarak görülmüştür. Kapitalizmin karşı konulamaz olgusu olan daha fazla kar ve sermaye birikimi isteği doğrultusunda gelişen rekabetçi piyasa, zayıfların sosyal adaletsizliğe uğradığı bir noktaya ulaşmıştır. Rekabetçi yaklaşım ile zayıflar yaşam hakkına ulaşmaz yalnız güçlü olanlar ayakta kalır ve ilerlemeye devam edebilirler.²²

Kapitalizmin sosyo-ekonomik olarak şekil alması Protestan ideolojiyle mümkün olmuştur. Protestan anlamı itibariyle ‘başkaldıran’ anlamlarına gelmektedir. Roma Katolik kilisesinin dinsel yargı ve hükümleri bulundurmamasına karşı olarak bu ahlakı ortaya çıkarmıştır.²³

6.2. Devletin Rolü

Kapitalist rejimlerde, piyasa oyuncularının gelişime devam edebilmesi için devletin piyasa dışında bırakılması ya da piyasaya müdahalesinin sınırlandırılması gerektiği

²¹ Harun ŞAHİN. "Osmanlı Tımar Sisteminin Menşei Meselesi". Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi. 4(12). 2013. s.60-64.

²² Muhammed ÇELİK ve Mehmet DAĞ. a.g.e. s.66.

²³ İshak TORUN. "Kapitalizmin Zorunlu Şartı 'Protestan Ahlak'". Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 3(2). 2002. s.90-91.

vurgulanmıştır.²⁴ Piyasa şartlarının kendi kendine oluşacağını devletin ekonomik alanlar dışına yönelmesi gerektiği açıklanmıştır. Klasik iktisatçılardan Adam Smith klasik görüşlerinde, ekonomik süreçlerin kendi kendine şekil alacağını belirtmiştir, bu mekanizmanın *Invisible Hand*(görünmez el) metaforuyla gerçekleşeceğine değinmiştir.

Liberalizme göre, devletin iktisadi düzendeki konumu nettir. Devlet ekonomiye müdahale etmemeli çünkü bu sistem kendi kendine oldukça verimli işlemektedir. Devlet müdahalelerinin sistemin dengesini bozacağını belirtmekle birlikte, devletin sağlıklı bir rekabet platformu oluşturması gerektiğinin yani devletin anlaşmazlıkları çözen aracı bir kurum olarak varsayılmıştır. Bu prensiple devletin yükümlülükleri; savunma, adalet-yönetim ve kamu yararına işlerin yürütülmesidir.²⁵

Osmanlı Devletinin kuruluşundan beridir sürdürdüğü ideoloji, hükmünde bulunan diğer toplumlara karşı diğer modern devletlerin rejimlerinin aksine daha ilişkili davranmıştır. Bu ilişki sonucu büyük kitlelere hükmedebilmiştir. Bunun temelinde, esnek bir yapı ve farklı koşullara faydacı bir şekilde adaptasyon yeteneğinin payı olmuştur.²⁶

Klasik dönemde Osmanlı devletinin ekonomideki ideolojisi, gereksinimler temel alınmıştır. Bu ideolojiye göre, ekonomik işlemlerin asıl amacı; tüm tabakalarıyla halkın ve yönetimin ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur. Bundan dolayı ekonomik hayatı düzenleyen bazı ilkeler oluşmuştur. İlk ilke provizyonizm (iaşecilik); ekonomik işlemlerin amacı üretim arzını olabildiğince arttırmak, hesaplı ve kaliteli olmasını sağlamak ve üreticiler kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra daha sonra mal ve hizmetler toplumun bütün bireylerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir. Diğer ilke olan fiskalizm ise; amacı devlet hazinesine ait gelirlerinin hacmini arttırmak yatmaktadır. Bunun sağlanması için üretilen mal ve hizmetlerin mübadele edilmesi gerekmiştir. Zamanın ulaşım şartlarının kısıtlı olması bunu güçleştirmiştir. 16. yüzyılın sonuna doğru gelenekçilik ilkesi; değişen şartların koşullarına rağmen eski koşullara bağlı kalma, iktisadi hayatın üçlü sistemini oluşturmuştur.²⁷

Kapitalist rejimlerin serbest ekonomi ideolojisi olan ‘bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler’ düşüncesine nazaran, Osmanlı devleti tüm iktisadi faaliyetlere yer yer dolaylı kimi zaman ise doğrudan müdahaleci bir yaklaşım izlemiştir. Daha sosyal bir toplum amacıyla geliştirilen sistemler ve benimsenen ilkeler ile Osmanlı devleti ekonomisi din temelleri çerçevesinde şekillenmiştir.

6.3. Finansman

17. yüzyıl öncesi anonim şirketler haricindeki bütün kurumsallaşma modelleri, İslam kökenli tacir ve iş adamları tarafından kurulmuştur ve bu oluşumlar Avrupa’da da uygulanmıştır. Yalnız yatırılan sermaye kadar iş kısıtlaması bulunan model Avrupa’da geliştirilmiştir. Doğu Batı Hint kaynaklarında başlangıçta bu şirketlerin önemli ortaklıkları devlet ve devlet hükümlüleri tarafından yapılmıştır. Finansman açısından İslam devletlerinde, kurucu bireylerin yükümlülükleri bütün malları ile alakalı iken, kapitalist rejimlerde anonim

²⁴ Orhan ŞİMŞEK. "Yeni Devlet Kapitalizminin Yükselişi: Küresel Ekonomi-Politik Bir İnceleme". Atılım Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2). 2015. s.109.

²⁵ Süleyman ULUTÜRK ve Devrim ERSEZER. Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları Ve Devletin Rolü. Maliye Merkezi Araştırma Merkezi Konferansları.47. 2011. s.90-91.

²⁶ Sabri MENGİRKAON. "Osmanlı’da Sosyal Devlet ve Kriz Yönetimi: 19. Yüzyıl Diyarbakır’ında Kıtık". Sosyal Bilimler Dergisi. 1(2). 2017. s.140.

²⁷ Mehmet GENÇ. "Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar". Vakıflar Dergisi. 42. 2014. s.10-11.

şirket kurucularının yükümlülüğü mal varlıkları ile değil şirkete aktardıkları sermaye hacmi kadar gerçekleşmiştir. Sermayenin çok üstündeki bir oranda borçlanma veya kaynak elde etme mümkün olmakta, fakat olası bir iflas durumunda mesuliyet taahhüt sermaye hacmi kadar gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan ötürü İslam düşüncesi, kapitalist düşünceden ayrılmaktadır.²⁸

Osmanlı'da kamu yatırımları, para vakıfları aracılığıyla finanse edilmiştir. Bu vakıfların gelirleri eğitime, dine ve başka birçok alanda görev yapan kişilere aktarılmış, talebelere maddi yardımlar yapılmış ve farklı birçok alanda sübvansiyonlar yapılmıştır. Bu kaynakların geri ödenmesi konusunda bazı uygulamalar yapılmıştır. Bunlar; '*Mudaraba*', '*Bidâa*' ve '*Murabaha*' dır.²⁹

Vakıflarla birlikte mülkiyet hakkının korunması sağlanmış, İslam topluluklarının güçlü mimarisinin kaynağı finanse edilmiş, devletin ihtiyaç duyacağı aşırı vergi halka yansımamış ve benzeri çağdaş toplum ihtiyaçları savunma istisnai finanse edilmiştir. Dolaylı olarak yapılan kent duvar ve kalelerinin inşasında vakıflarca gerçekleşmiştir. Devlet ve vakıf ilişkisi incelendiğinde devletin vakıfları vergiden muaf kılması ve ayrıca devlet tarafından vakıflara aktarılan kaynaklar olduğu da vurgulanmıştır.³⁰

Kişisel platformlardaki yatırımın nihai getiriye dönüştürülmesi prensibi, ideolojik ve incelenmesinin reelliğiyle birlikte, İslam medeniyetlerinden doğup Osmanlı devletinde de süregelen etkinliklerle birlikte merkezi yönetimin sorumluluklarını hafifletmesi ve devlet yükünün azalması sonucu vergi affını oluşturması nedeniyle vakıflar yaygınlaşmış ve büyük önem teşkil etmiştir. Öte yandan getirim oranı değerli olan mülklerin vakf edilmesi, getirinin halka eşit ve adaletli bir şekilde bölüştürülmesini sağlamıştır. Çağdaş kapitalist yaklaşımın ana kurumları olan faizli banka, anonim şirket, borsa ve sigorta gibi kuruluşların şekillendiği zamanlarda Balkan topraklarında hüküm süren Osmanlı, nevi şahsına münhasır bir şekilde oluşturduğu para vakıfları uzun yıllarca sosyal, siyasi, dini ve kültürel alanlardaki gereksinimlere kaynak aktarmıştır. Finansal gücün sürekliliği ve tasarrufların kâr bölüşümü prensibiyle pazardaki iktisadi faaliyetlerin gelişmesine katkıda bulunmuş, ekonomide istikrarı sağlamıştır.³¹

Osmanlı devletinin temelinde insanı(toplumu) hedef alan bir politika izlemesi, kapitalizmin pragmatist yaklaşımın aksine, İslam öncülüğünde toplumun ihtiyaçları için oluşturulan vakıflar Osmanlı'nın ekonomik anlamdaki gücünün kaynakları arasında sayılmıştır.

6.4. Mal ve Hizmetlere Olan Bakış

İktisadi aksiyomlar insanın metayla olan ilişkisinden doğmuştur. Bu aksiyomlar sonucu birey farklı civarlarla etkileşime girmiştir. İktisadi olayların amacı kıt varlıklardan maksimum verimi almak ve gereksinimleri karşılamak olmuştur. Bu tanımlama Batı kökenli olup, Batı'da ki insan metaya karşı bir açlık yaşamıştır. Ancak Osmanlı sahip olduğu kaynaklar ve zenginlikler Osmanlı insanını tam tersi bir düşünce ile bağlamıştır. Batılılar gibi metaya karşı bir açlık yaşanmamıştır. Kapitalist sistemdeki gibi, Osmanlıda da yarına yönelik iktisadi

²⁸ Mehmet BULUT. "Balkanlardaki Osmanlı Medeniyetinde Vakıf, İktisat ve Finans". ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi. 7(2). 2017. s.48-50.

²⁹ Cantürk KAYAHAN ve İrfan GÖRKAŞ. "Osmanlı Dönemi Kalkınmanın Finansman Aracı Olarak Para Vakıflarının Kullanımı". MUFAD/Muhasebe ve Finansman Dergisi. 44. 2009. s.217.

³⁰ Murat ÇİZAKÇA. Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları. Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet/Tusev. 7. 2006. s.22-23.

³¹ Mehmet BULUT. a.g.e. s.135-145.

etkinlikler olmamış bunun sebebi olarak günümüz muhasebe tekniklerinin aksak olmasıydı. Gereksinimlerin sınırlı kalması ve kolay üretim yöntemi, bireyleri sadece acil gereksinimlerini karşılamaya itmiştir. Kapitalizm öncesi metaya olan görüş; metanın sağladığı fiziksel fayda olarak görülmüştür. Bu nedenle metanın maddi değerine önem verilmemiştir. Kapitalizm öncesi toplumlarda kanaatkârlık düşüncesi ağır basmıştır. Sonuç olarak üretim yapılırken girdi-çıkı uygulamaları ve kâr hesapları yapılmamıştır.³² Buna referans olarak Osmanlı felsefesinin yapı taşı olan Ahilik inancının kanaatkârlık ilkesi dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yüzyıllar boyunca Dünyanın farklı kısımlarına hükmetmiş olan Osmanlı devletinin ekonomik ve siyasi alandaki başarılarının temelinde toplum refahını hedef alan sosyal bir devlet anlayışı izlenmiştir. Birey açısından daha yüksek refah fırsatı sunan bununla birlikte toplumda sınıfsal farklılıkların oluşmasını sağlayan kapitalist uygulamaları benimsememiştir. Çünkü Osmanlı imparatorluğu sağlam İslam ilkeleri üzerine inşa edilmiştir. Kendi bünyesindeki topraklarda izlediği refahçı politikayı, fethettiği topraklarda da sürdürmesi nedeniyle güçlü bir devlet olmuştur.

Günümüz modern dünyasına hâkim olan kapitalist düşünce, merkantilist ve pragmatist düşünce yapısından şekillenmiştir. Temelinde kar ve sermaye birikimi amacı taşımış olan bu sistem toplumsal açıdan incelendiğinde, vahşi ve acı sonuçlar teşkil etmiştir. İnsanı da bir sermaye olarak gören kapitalizm, durdurulamaz bir hızda küreselleşmekte ve insani, ahlak ve etik çerçevede yozlaştırmaktadır.

Her iki sistem arasındaki bulgulara değindiğimizde, bireysel olarak birtakım kısıtlamalar göze çarpmıştır. Bunlar arasında, kapitalizmin sınırsız sermaye birikimine olanak sağlamasına karşın Osmanlı ekonomisinde bu tür durumlara istisnalar dışında yer verilmemiştir. Öte yandan devlet rolünün kısıtlandığı kapitalizmin aksine Osmanlı ekonomik sisteminde, ticaretin kontrolü için geliştirilen iâşe sistemi göze çarpmaktadır. Gelenekçilik ve Fiskalizm adı altında toplum gelir ve refahını amaçlayan Osmanlı ekonomisi, toplum hak ve eşitsizliğinin oluşacağı ekonomik durumlara taviz vermemiş ve ithalat ve ihracat konusunda toplumsal ihtiyaçlar paralelliğinde esnek bir tavır seyretmiştir. Merkantilist politikaların benimsendiği kapitalizmde ise bireysel çıkar amaçlandığı için toplumsal refahı göz ardı ederek özellikle ithalat ve ihracat politikaları esnek bir seyir izlemiştir. Devlet rolünün neredeyse hiç bulunmadığı rekabetçi bir piyasayı doğurmuştur. Bununla birlikte sınırsız sermaye birikimine olanak sağlaması ve özel mülkiyet hakları gibi işleyiş mekanizmalarından dolayı toplumsal sınıfların(*Burjuva sınıfı*) oluşmasına olanak sağlamıştır.

İaşecilik, Fiskalizm ve Gelenekçilik gibi ilkeler sayesinde Osmanlı devleti kendi dışındaki birçok ülkeyi kontrol edebilmiş, Sanayi devriminde başlayan gerilemesini de yüzyıllara yayabilmiş bir sosyo-ekonomik sistem olarak göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada, küresel bir güç olan kapitalizm felsefesi ve Osmanlı zihniyetinin iktisadi uygulama ana hatlarında ne gibi farklılıklar yaşandığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bulgular

³² Cem DOĞRU. "Osmanlı Toplumunda Kapitalist-Girişimci Sınıfın ve İnsan Tipinin Oluşumunu Engelleyen Faktörler". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 11(1). 2008. s.77-79.

arasındaki en önemli farklardan birisi ahlaki zihniyet farklılıklarının siyasi, sosyal ve iktisadi faaliyetleri tümüyle etkilemiş olmasıdır.

Tüm dünyaya egemen olmuş olan kapitalist düşüncenin yarattığı olumsuzluklar karşısında Osmanlı iktisadi zihniyetinin rejimin sorunlarının çözümünde bir kaynak olarak görülebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKÇORAOĞLU, A (2019). ‘Yeni Kapitalizm’ Teorileri, Dijital Devrim ve Türkiye Kapitalizmi. *Mülkiye Dergisi*, 43 (3), 525-575.

ALAR, G(2020). *Burjuva Tipi Avrupa Kapitalizmi İle Ahi Tipi Osmanlı Sisteminin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.

ALKAN, Y (2017). Kapitalizm ve Said Nursi’nin Kapitalizme Bakışı. *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi/İktisat Sayısı*, (3), 99-112.

BOZPİNAR, C (2018). *Osmanlı Devleti’nde İktisadi Zihniyet ve Sanayileşme Sorunsalı: Bursa İpek Sektörü Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BULUT, M (2017). Balkanlardaki Osmanlı Medeniyetinde Vakıf, İktisat ve Finans, *ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 129-148.

BULUT, M. ve KORKUT, C (2017). XV. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Para Vakıfları Ve Modern Finans Kurumlarının Karşılaştırılması, *ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 167-194.

ÇELİK, M. ve DAĞ, M (2017). Kapitalist İktisadi Düşüncenin Geçirdiği Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 2 (3), 50-70.

ÇİZAKÇA, M (2006). Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları, *Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet*, (7), 21-31.

DOĞRU, C (2008). Osmanlı Toplumunda Kapitalist-Girişimci Sınıfın ve İnsan Tipinin Oluşumunu Engelleyen Faktörler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 75-91.

DUMRUL, C.ve DUMRUL, Y (2014). Osmanlı İmparatorluğu’nun Kapitalist Paternde Sanayileşmesinin Önündeki Engeller Üzerine Bir İnceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12 (23), 146-170.

GENÇ, M (2014). Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar, *Vakıflar Dergisi*, 42, 9-18.

İRGE, N. F (2005). Gelişmiş Kapitalizm Eşliğinde Yeni Sömürgecilik. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 60-88.

KARAGÜL, M. ve MASCA, M (2017). Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 83-91.

KAYAHAN, C. ve GÖRKAŞ, İ (2009). Osmanlı Dönemi Kalkınmanın Finansman Aracı Olarak Para Vakıflarının Kullanımı, *MUFAD/Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (44), 212-227.

MENGİRKAON, S (2017). Osmanlı’da Sosyal Devlet ve Kriz Yönetimi: 19. Yüzyıl Diyarbakır’ında Kıtık, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 139-155.

PEKER, H. S (2015). Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 1-12.

SAKLI, A. R (2019). *Kapitalist Gelişim Sürecinde Fordizm ve Post – Fordizm*. <http://www.halksahnesi.org/2019/04/28/fordizm-ve-post-fordizm-ali-riza-sakli/>, Erişim Tarihi: 20.05.2020.

ŞAHİN, H (2015). Osmanlı İktisadi Dünya Görüşünün Ana İlkeleri Çerçevesinde Klasik Dönem Osmanlı İktisat Politikasına Bakış. *EKEV Akademi Dergisi*, (61), 415-424.

ŞAHİN, H (2013). Osmanlı Tımar Sisteminin Menşei Meselesi, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 58-74.

ŞİMŞEK, O (2015). Yeni Devlet Kapitalizminin Yükselişi: Küresel Ekonomi-Politik Bir İnceleme, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 106-144.

TORUN, İ (2002). Kapitalizmin Zorunlu Şartı ‘Protestan Ahlak’, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 89-98.

ULUTÜRK, S. ve ERSEZER, D (2005). Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları Ve Devletin Rolü, *Merkezi Araştırma Merkezi Konferansları*, 47, 87-105.

ÜNLÜÖNEN, K(1992). Kapitalizmin Başlıca Müesseseleri. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (5), 273-281.

YAĞCI, M. ve GÜRSOY, Ç (2019). Osmanlı Devleti’nde İktisadi Zihniyet, Kurumlar ve Para Vakıfları, *ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 37-67.

YÜCEL, Y. B. , ALAR, G. ve YÜCEL, İ (2019). Kapitalist Sisteme Karşı Çözüm Durağı: Ahilik Teşkilatı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi(ASEAD)*, 6 (12), 194-203.

ÜLKENİN ELEKTRONİK EKONOMİYE HAZIRLIK DERECESİNİN DEĞERLENDİRME DAYALI BELİRLENMESİ

DETERMINING THE DEGREE OF THE COUNTRY'S READINESS FOR THE ELECTRONIC ECONOMY BASED ON RATING

Ilgar ASLANOV

Doçent, Azerbaycan Tıp Üniversitesi Tıbbi ve Biyolojik Fizik Bölümü

Sevinj HASANOVA

Asistan, Azerbaycan Tıp Üniversitesi Tıbbi ve Biyolojik Fizik Bölümü

Özet

Ülkelerin sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınması, yüksek düzeyde bilgi teknolojisi gelişimi ile ilişkilidir. Bu endüstri, ülke ekonomisinin verimliliğinin belirlenmesinde önemli bir faktör haline geldi. Şu anda, dünyada çeşitli ülkelerin elektronik ekonomi, elektronik devlet teknolojilerinin tanıtımı, belirli endüstrilerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yönündeki gelişiminin karşılaştırmalı bir analizini yapmak için kullanılan birkaç gösterge ve endeks sistemi bulunmaktadır. En önemli ve hedef, IMD Dünya Dijital Rekabetçilik Sıralaması, Küresel Yenilik Endeksi, Bilgi Ekonomisi Endeksi, Bloomberg İnovasyon Endeksi ve diğerleri. Bu türden istatistiksel derecelendirmeler, her ülkenin rekabet avantajlarını belirlemeyi mümkün kılar. Dünya Ekonomik Forumu tarafından derlenen dizinlere baktık.

Makale, elektronik ekonomi alanında farklı devletler arasında karşılaştırmalar yapmak için verilerin karşılaştırılması sorunlarının altını çizerek, ülkenin elektronik ekonomik ilişkilerin gelişimindeki yerini belirlemeye yönelik modern yaklaşımları ele almaktadır. Azerbaycanın elektronik ekonomi geliştirme Dünya Ekonomik Forum uluslararası notundaki pozisyonları gösterildi. Makale, farklı ülkeler arasında elektronik ekonomi alanında karşılaştırılabilir veriler toplamada uluslararası istatistik kurumlarının karşılaştığı sorunları vurgulamaktadır. Ülkenin elektronik ekonomiye hazır olma derecesini belirlemek için bir metodolojinin geliştirilmesi için gerekli kriterler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ekonomi, Bilgi Teknolojisi, Derecelendirme, Endeks, İstatistiksel Veriler.

Abstract

Sustainable economic and social development of countries is associated with a high level of development of information technology. This industry has become an important factor in determining the efficiency of the national economy. Currently, there are several systems of indicators and indices in the world that are used to conduct a comparative analysis of the development of various countries in the direction of the electronic economy, the introduction of e-government technologies, and the use of information and communication technologies in certain industries. The most significant and objective are the IMD World Digital Competitiveness Ranking, The Global Innovation Index, Knowledge Economy Index, Bloomberg Innovation Index and others. Statistical ratings of this kind make it possible to

determine the competitive advantages of each country. We have looked at indexes compiled by the World Economic Forum.

The article considers modern approaches to determining the place of the country in the development of electronic economic relations, highlighting the problems of comparing data for making comparisons in the field of electronic economy between different states. Azerbaijan's positions are review in the international rating of electronic economy development of the World Economic Forum. The paper highlights the problems faced by international statistical agencies in the collection of comparable data for making comparisons in the field of electronic economy between different countries. The necessary criteria are showing for the development of methodology for determining the degree of readiness of the country for the electronic economy.

Keywords: Electronic Economy, Information Technology, Ratings, Index, Statistical Data.

1. GİRİŞ

Ulusal ekonominin rekabet gücü faktörlerinin yapısı, uluslararası kuruluşlar tarafından aktif olarak incelenmektedir. Son yıllarda ekonomik büyüme için bilgi teknolojilerinin artan önemi nedeniyle, bu teknolojilerin her ülkede rolünü karakterize eden bir gösterge giderek daha fazla kullanılmaktadır. Faktörleri unsurlarına göre analiz edersek, o zaman ekonominin rekabet gücünün oluşumu ve artışı için araç cephaneliğinde, bilgi teknolojilerinin artık önemli hale geldiğini not ediyoruz. Onların yardımı ile temel rekabet avantajları oluşturulmuştur. Ekonomik araştırmalar tablolarından elde edilen veriler, analiz edilen faktörleri doğrulamaktadır. Günümüzün şiddetli uluslararası rekabet çağında, şirketler pazar paylarını ve karlılıklarını korumak veya artırmak için genellikle stratejilerini temelden değiştirmek ve piyasalarda yeni araçlar kullanmak zorundadır. Bu durumda, hızla büyüyen potansiyelleri ve hızla düşen maliyetleri ile modern bilgi teknolojileri, yeni firmalar, şirketler ve bir bütün olarak ekonomi için büyük fırsatlar yaratmaktadır.

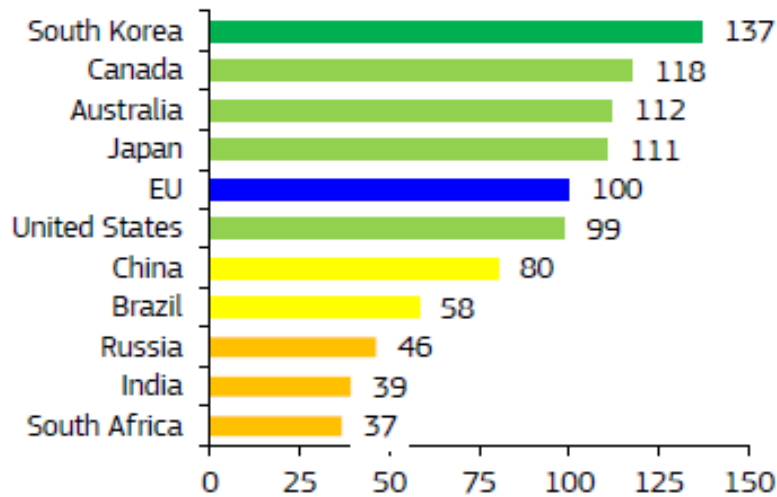
2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

2001 yılında Londra'da uluslararası bir seminer, ekonomik faydalar elde etmek için bilgiyi kullanmanın rolünü vurguladı. Bu faktörler arasında, kalkınma düzeyi açısından dikkat çekiyoruz: eğitim sistemi, devlet politikası yöntemleriyle ekonomik teşviklerin oluşturulması, ülkedeki yenilik sistemi ve yüksek teknolojiler. Modern bir dijital ekonominin oluşumu, istikrarlı makroekonomik göstergelerle ekonomik büyüme, işgücü verimliliğinde büyüme, araştırma ve geliştirme ve yeni gereksinimlere sahip işlerin yaratılması anlamına gelir. Son yirmi yılda, yeni ekonominin "İnternet ekonomisi", "dijital ekonomi" veya "elektronik ekonomi" terimleri olarak adlandırıldığına dikkat edin (10).

Rekabet edebilirlik sorunuyla ilgili çok sayıda yayında, bu kavram mallar ve işletmelerle ilişkili olarak incelenmiştir (1, 2, 5, 8). Bilimsel çalışmalarda rekabet, sürdürülebilir rekabet avantajları elde etmeyi amaçlayan rekabet olarak anlaşılır - varlıklar, beceriler ve bilgi, tüketici tercihleri. Aynı zamanda rekabet, piyasa mekanizmasının bir unsuru olarak hareket eder (3, 4, 6, 7, 9). Şu anda, rekabet gücü konuları bilimsel literatürde ele alınmaya devam etmektedir.

Her işletmenin hızla iş kararları alması, yeni koşullara ve faktörlere uyum sağlaması ve yenilikçi teknolojileri tanıtmaları gerekir. Her sektörde ürün özellikleri, pazar yapısı ve katılımcı stratejilerinin sektörde faaliyet gösteren firmaların performansını belirlediği bilinmektedir. Belirli bir zamanda, bu parametrelerin birleşimi ve özellikleri, yapılandırıcı özelliklere sahip olan rekabet gücünün oluşması için bir mekanizmayı temsil eder. Üretim faktörlerinin değişen yapısı ve bileşimi, rekabet gücünün tanımını da etkiler. Örneğin, küresel İnternet, veri aktarım hızları, mobil iletişim teknolojileri, bilgisayarlar ve mikro işlemciler modern dünyanın ayrılmaz bir parçası haline geldi. Bu hem günlük hayatta hem de iş hayatında kendini gösterir. Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, dünya ekonomik sistemi konuları arasında veri depolama ve aktarımının hızı ve hacmi, finansal işlemlerin şeffaflığı, ülke içinde ve dünya ekonomisinde bilginin bulunabilirliği artmaktadır. Bazı uluslararası kuruluşlar ve danışmanlık şirketleri, ülkelerin rekabet gücü göstergelerini sistematik olarak değerlendirmektedir. Hem bilimsel hem de pratik açıdan ilgi çekicidirler.

2005 yılında, Avrupa Komisyonu 2005 Avrupa Yenilik Skor Tahtası'nı (URL 1) gerçekleştirdi. Toplam endeks 26 gösterge için hesaplandı. Uzmanlar, yenilik araştırma ve geliştirme yatırımlarının hacmini, patentli icatların sayısını, yüksek teknolojlü ürünlerin ihracat hacmini, üniversite mezunlarının kesin veya doğa bilimleri alanındaki bilimsel derecesini, vatandaşların yeni bilgi ve beceriler edinme arzusunu dikkate aldılar. 17 Haziran 2019 tarihli bir rapordaki EIS verileri, bir dizi Avrupa ülkesinin yenilikçi kalkınmanın liderlerine ait olduğunu gösterdi (URL 2). European Innovation Scoreboard (EIS) 'e göre İsveç, İsviçre, Hollanda, Norveç, Finlandiya ve Birleşik Krallık ile birlikte en iyi on Avrupalı lider arasında yer almaktadır. Almanya, bilimin gelişimi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin inovasyon sistemleri açısından yüksek göstergelerle karakterize edilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. 2018'de Avrupa Birliği kıyasla ülke performansı (URL 2)

Özellikle, sıralama, Amerika Birleşik Devletleri'nin bilgi teknolojisi alanında uluslararası rekabet gücünü sürdürmek için görece zayıflık belirtileri gösterdiğini gösterdi. ABD verileri altıncı sırada olduklarını, 2009'da ise üçüncü sırada olduklarını gösteriyor. Amerika Birleşik

Devletleri, cep telefonu kullanım sayısı ve yoğunluğu ile hane başına düşen bilgisayar sayısı ve telefon kanallarının fiyatlarında rakiplerinin gerisinde kalıyor.

Son yıllarda, personelin beceri gereksinimleri değişti ve tüm ülkelerde profesyonel bilgi teknolojisi uzmanlarının eksikliği hissediliyor. Personel sorununun zamanla daha da kötüleşmesi bekleniyor. Bunun nedeni, işverenlerin BT yetkinlikleri de dahil olmak üzere çalışanların profesyonellik düzeyine olan gereksinimidir. Ülkelerin çeşitli göstergelerinin karşılaştırılması, modern bilgi teknolojilerinin ve işçilerin entelektüel sermayesinin şirketlerin piyasa kapitalizasyonunu çarptığını göstermektedir.

İsviçre işletme okulu IMD'nin Dijital Rekabetçilik Sıralaması 2019'a göre, Amerika Birleşik Devletleri, sıralamanın yapıldığı 63 ülke arasında 1. sırada yer almaktadır. Singapur, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra gelir ve onu İsveç, Danimarka, İsviçre ve Hollanda izlemektedir. IMD Dünya Dijital Rekabetçilik sıralaması, ülkelerin devlet uygulamalarında, iş modellerinde ve genel olarak toplumda dönüşüme yol açan dijital teknolojileri benimseme ve keşfetme kapsamını analiz eder ve sıralar (Tablo 1).

Tablo 1. Ülkelerin IMD Digital World Ranking konusundaki pozisyonları (URL 3)

Ülke	Derecelendirmesi		Ülke	Derecelendirmesi	
	2018	2019		2018	2019
Amerika Birleşik Devletleri	1	1	İsrail	12	16
Singapur	2	2	Avustralya	13	14
İsveç	3	3	Yeni Zelanda	19	18
Danimarka	4	4	İrlanda	20	19
İsviçre	5	5	Avusturya	15	20
Hollanda	9	6	Lüksemburg	24	21
Finlandiya	7	7	Çin	30	22
Kanada	8	11	Belçika	23	25
Güney Kore	14	10	İzlanda	21	27
Büyük Britanya	10	15	Estonya	25	29
Almanya	18	17	Litvanya	29	30
Rusya Federasyonu	40	38	Türkiye	52	52
Hindistan	48	44	Azerbaycan	veri yok	veri yok

IMD WDC, dijital dönüşümün öncelikle işletme düzeyinde (ister özel ister devlete ait) gerçekleştiğini, ancak aynı zamanda hükümet ve toplum düzeyinde de gerçekleştiğini varsayar. IMD Dünya Dijital Rekabet Edebilirlik Sıralaması üç alanda derlenmiştir: "Bilgi" (eğitim, eğitim ve bilim kalitesi), "Teknoloji" (düzenleyici ortam, BT endüstrisindeki finansal sermaye, İnternet ve iletişim teknolojilerinin durumu) ve "Geleceğe hazırlık" (dijital dönüşüm kullanımına hazırlık düzeyi). Bu 3 yön 9 alt faktörden oluşmaktadır. Derecelendirmeyi oluşturmak için toplam 51 kriter kullanılır ve bunların 31'i bölgesel ve diğer kaynaklardan elde edilen istatistiksel verilere dayanmaktadır. Kalan 20 kriter, uluslararası bir uzmanlar grubu tarafından yapılan anketlerin sonuçlarına dayanmaktadır. Geniş bant internet erişiminin hızı, araştırma ve geliştirme maliyeti gibi kriterler arasında. ABD ve Singapur'un hemen ardından

Avrupa ülkeleri lider konumlarda - İsveç, Danimarka, İsviçre, Hollanda. Diğer Avrupa ülkeleri de sıralamada ilk yirmi içinde yer alıyor.

Araştırmamız, Dünya Ekonomik Forumu (WEF) dahil olmak üzere çeşitli kuruluşlardan alınan verilere dayanmaktadır. Kuruluşun Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu (GCI), 141 ülkedeki sahanın durumunu karşılaştırıyor. Bu ülkeler dünya gayri safi yurtiçi hasılasının % 99 üretiyor. Ekim 2019'da, Dünya Ekonomik Forumu gözden geçirilmiş bir ülke rekabet edebilirlik sıralaması yayınladı (Tablo 2).

Tablo 2. 2018,2019 yıllarında küresel ekonomide ülkelerin rekabet gücü ve dünya ekonomisinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişiminin rekabet gücü sıralaması (URL 4, URL 5)

Ülke	CE sıralaması (skor), 2019	CICT sıralaması (skor), 2019	CE sıralaması (skor), 2018	CICT sıralaması (skor), 2018
Singapur	1 (84,8)	5 (87)	2 83,5	4 (85,2)
Amerika Birleşik Devletleri	2 (83,7)	27 (74)	1 85,6	27 (71,2)
Hong Kong	3 (83,1)	3 (89,4)	7 (82,3)	2 (87,9)
Hollanda	4 (82,4)	24 (76,3)	6 (82,4)	19 (75,1)
İsviçre	5 (82,3)	17 (79)	4 (82,6)	15 (77,0)
Japonya	6 (82,3)	6 (86)	5 (82,5)	3 (87,4)
Almanya	7 (81,8)	36 (70)	3 (82,8)	31 (69,3)
İsveç	8 (81,2)	4 (88)	9 (81,7)	5 (85,2)
Birleşik Krallık	9 (81,2)	31 (73)	8 (82,0)	28 (71,1)
Danimarka	10 (81,2)	9 (83)	10 (80,6)	8 (82,3)

Not: CE - ülke ekonomisinin dünya ekonomisindeki rekabet gücü, CICT - küresel ekonomide ICT (BİT) benimseme rekabetçiliğini ifade eder.

Göstergeler 12 sütun halinde düzenlenmiştir: Kurumlar; Altyapı; ICT'nin benimsenmesi; Makroekonomik istikrar; Sağlık; Beceriler; Ürün pazarı; İşgücü piyasası; Finansal sistem; Market boyu; İş dinamizmi; ve İnovasyon yeteneği.

Bir ülkenin genel GCI sonuçları ve bileşenlerinin her biri üzerindeki performansı, "ilerleme puanı" olarak 0-100 arası bir ölçekte rapor edilir. Bu yaklaşım, rekabet gücünün tüm ülkeler için ulaşılabilir olduğunu vurgulamaktadır.

Değiştirilebilir ve bağımsız bir şekilde değiştirilebilecek ve birleştirilecek ve diğerlerine göre değişiklik gösterecek. WEF araştırmasının temeli. Bunlar arasında mobil abone sayısı, buluş sayısı ve patent sayısı ve diğerleri. Pillar ICT'nin benimsenmesi şunları içerir:

1. Mobil hücreli telefon abonelikleri
2. Mobil geniş bant abonelikleri. Bu gösterge, halka açık İnternet'e standart ve özel mobil geniş bant veri aboneliklerini içerir.
3. Sabit geniş bant internet abonelikleri. Bu gösterge, kablo modem, DSL, fiber ve Ethernet, LAN ve diğerleri gibi diğer sabit geniş bant teknolojileri dahil olmak üzere halka açık İnternete (bir TCP / IP bağlantısı) yüksek hızlı erişim için abonelik sayısını ifade eder.
4. Her 100 nüfus için eve kadar fiber / bina internet aboneliği.

5. İnternet kullanıcıları - Son 3 ay içinde kullanılan cihaz ve ağdan bağımsız olarak interneti herhangi bir yerden ve herhangi bir amaçla kullanan kişilerin yüzdesi.

3. SONUÇ

Bilgi teknolojisine dayalı ekonominin, ülkenin küresel dünyadaki rekabet gücünü nasıl etkileyebileceğini inceledik. Hızla gelişen bilgi teknolojisi segmentini desteklemek için gerekli tüm koşulların mevcut olduğu dünyada nispeten az sayıda ülke vardır. Danışmanlık firmaları, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Kore Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık'ın şu anda sektördeki rekabet gücünü artırmaya en elverişli olduğunu tahmin ediyor. Yüksek teknoloji endüstrisine sahip ülkeler, endüstrinin rekabet edebilirliği için uygun koşullar sağlar. Bu eyaletlerin çoğu, bilgi teknolojisi alanı da dahil olmak üzere yüksek işgücü verimliliğine sahip, dünyanın önde gelen ekonomilerine sahip ülkelerdir. Yukarıdaki araştırma sonuçları, iş yapmak için uygun ekonomik koşullara ve katı yasal düzenlemelere ek olarak, gelişmiş bir yenilik sistemi, gelişmiş teknolojik altyapının ve çeşitli profillerden nitelikli uzmanların varlığını doğrulamaktadır.

İstatistiksel analizimiz, ülkedeki bilgi teknolojilerinin gelişme seviyeleri ile Dünya Ekonomik Forumu'na göre rekabet gücü seviyesi arasında oldukça yüksek bir korelasyonun varlığını gösterdi. Tabii ki, dünya pazarında ülke ekonomisinin rekabet gücünün başka faktörleri de var.

Korelasyon analizi, kamu sektöründeki harcamalar ile iş sektöründeki harcamalar, SMEs (Small and medium-sized enterprises, Küçük ve orta ölçekli işletmeler) ile ürün veya süreç yenilikleri PCT (Patent Cooperation Treaty, Patent İşbirliği Anlaşması) patent başvuruları arasında yüksek bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Kamu sektöründeki Harcama ile ürün veya süreç yenilikleri olan SMEs-ler ve başkalarıyla işbirliği yapan Yenilikçi SMEs-ler arasında ortalama bir korelasyon bulundu. Dünya ekonomisinde İT'in benimsenmesinde (CICT) rekabet gücünün bağımlılığı ile ülke ekonomisinin dünya ekonomisinde (CE) rekabet gücünün 2018 ve 2019 için korelasyon analizinin sonuçları da sunulmaktadır.

Ulusal ekonominin endüstri sonrası toplumda etkinliğini belirleyen en önemli faktörler bilim ve bilgi, bilgi ve işleme yöntemleri ile entelektüel sermayenin oluşumunu sağlayan eğitimidir. Bu faktörlerin bileşimindeki değişiklikleri hesaba katmak, ulusal ekonominin rekabet gücünün oluşumunun yeni yönlerini belirlemeyi mümkün kılar.

KAYNAKLAR

1. Belenov, O.N., Anuchin, A.A. (2011), "Competitiveness of countries and regions", Publisher: Moscow: KnoRus.
2. Fatkhutdinov, R.A. (2009) Global Competitiveness. Publisher: Standards and quality.
3. Gpyzinov, B. (2006), "Enterprise Economy", Moscow: Finance and statistics.
4. Holopova, A.V. (2009), "The Russian economy: ways to increase competitiveness", Collective monograph. Moscow: Journalist.
5. Kuzmin, D.W. (2010) National Competitiveness, Global Instability and Macroeconomic Balance. Moscow: East-West.
6. Porter, M. (2000), "Competition. Per with English. Uch. That's it", - Moscow: Williams Publishing House.

7. Salikhova, Y.Y., Svetunkov, S.G. (2007), "Forming marketing strategies in a competitive environment", St. Petersburg: SPBGUF.
8. Silbergliitt, R., Antón, P.S., Howell, D.R., etc. (2006), "The Global Technology Revolution 2020", In-Depth Analyses. Bio/Nano/Materials/Information Trends, Drivers, Barriers, and Social Implications// Rand.
9. Suprun, V.A. (2006), "Intellectual Capital: the main factor of economic competitiveness in the 21st century", - Moscow
10. Uralskaya, A. (2006), "Electronic economy and prospects for the development of electronic commerce", Research and Technology - Step into the Future.
11. URL 1. <http://www.fp6-creation.ru/news/200512.html>
12. URL 2. https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en
13. URL 3. <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019/>
14. URL 4. <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018>
15. URL 5. <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>

RENE MAGRITTE SÜRREALİZMİ

RENE MAGRITTE SURREALISM

Huriye ALTUNER

Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi
Bölümü, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-7714-3793>

Özet

1898 doğumlu olan Rene Magritte, üç erkek kardeşin en büyüğüdür ve mutlu çocukluk geçirmesine rağmen yaşadığı bazı olumsuzluklar benliğinde ve sanatında derin izler bırakmıştır. Bu olaylar arasında onu en çok yaralayan intihar eden annesinin ölü bedeninin nehirden çıkarılışına şahit olmasıdır. Hayatı boyunca ikinci önemli kadın, annesinin ölümünden bir yıl sonra tanıştığı Georgette Berger'dir ve yıllar sonra karısı olmuştur. Magritte 1920'lerde Sürrealizmle tanışmış ve Chirico'dan çok etkilenmiştir. Çalışmalarında, Chirico'ya benzer, yalın, klasik bir anlatımla; zaman ve mekân belirsizliği içinde cansız birer manken gibi duran figürler belirlemektedir.

Sanatçı ruh dünyasından, bilinçaltından gelen objeleri ve figürleri resim yüzeyine aktarmıştır. Resimlerinde baskın figür tipi; melon şapkalı erkekler ve türlü şekillerde çizdiği güzellik timsali heykel görüntülü kadınlardır. Kadınların birçoğunun yüzü örtü ya da çiçekle kapalıdır ve bu annesinin sudan çıkarıldığında yüzünü örten giysisi ile ölümle ilgilidir. Sanatçının kadınları aşkla, mutlulukla ilgili kutsal kadın tiplemesine uygundur ancak fetişist özellikler de taşımaktadır. İdeal güzelliğin eleştirisine bağlı olarak, güzel kadın "Venüs" çağrışımları, "Tecavüz" adlı çalışmasında olduğu gibi psişik toplumsal bir alt yapının yansıması olarak niteleyebileceğimiz bir anlayışla yıkılmaktadır.

Sanatçının resimleri, sadece psikanalitik semboller değildir, düşlerin de sonucudur. Düş dünyası, görünen dünyanın canlı gerçekliği kadar zengin ve gerçektir. Magritte, bu dünyanın görünen gerçeğinin ötesindeki gerçekliğe ulaşmayı istemiştir. Ayrıca görünen ile resmedilen şey aynı gerçeklikte değildir ve oldukları gibi resmedilmesi de mümkün görünmemektedir. Örneğin gerçekçi bir şekilde çizdiği piponun altına "Bu Bir Pipo Değildir" diyerek dikkatleri üzerine çekmiştir. Yumurtayı model olarak alıp tuvaline kuş çizen ressamı canlandırdığı "Durugörü" çalışmasında, kafesin içine kuş yerine yumurta çizdiği tabloda da aynı şekilde gerçeklik yanılsaması üzerine bir vurgu vardır. Magritte, doğru olanla anlamsız imgeleri birlikte kullanır, resimlerin verdiği isimler ve altına yazdıkları ile gerçekliği altüst etmektedir. Resimlerinde mantığın sınırlarını aşarak, ironik, alaycı, eleştirel bir anlatıma ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rene Magritte, Sürrealizm, Kadın İmgesi, Bilinçaltı.

Abstract

Rene Magritte, who was born in 1898, was the eldest of three brothers and although he had a happy childhood, some of the negativities he experienced left deep marks on his personality and art. Among these events, the one that hurt him the most was he witnessed the dead body of his mother, who committed suicide, being taken out of the river. The second important woman in his life was Georgette Berger, whom he met a year after his mother's

death, and years later she became his wife. Magritte met with Surrealism in the 1920s and he was influenced by Chirico greatly. In his works, figures that look like lifeless mannequins in the ambiguity of time and space appear with simple and classical expressions.

The artist transferred the objects and figures coming from his spirit world onto the paintings. The dominant figure type in his paintings were men with bowler hats and beauty symbol women that looked like sculptures. Many of the women have their faces covered with veil or flower, and this is related to the clothing of his mother that covered her face when she was taken out of the water, so death. The women of the artist are suitable for the holy woman type about love and happiness, but they also have fetishist features. Linked with the criticism of ideal beauty, the connotations of the beautiful woman “Venus” are destroyed by a conception that we can qualify as a reflection of a psychic social infrastructure, as in his work called “Rape”.

The paintings of the artist are not only psychoanalytic symbols, but also the result of fantasies. The fantasy world is as rich and real as the living reality of the world we see. Magritte wanted to reach reality beyond the apparent reality of this world. In addition, what is seen and what is portrayed are not in the same reality and it does not seem possible to portray them as they are. For example, he drew attention by saying “This Is Not A Pipe” under the pipe he drew realistically. There is also an emphasis on the illusion of reality in his “Clairvoyance” work in which he portrays the painter who takes the egg as a model and draws a bird on his canvas, and in his painting on which he draws an egg instead of a bird in a cage. Magritte uses true and meaningless images together, turning the reality upside down with the names he gave to the pictures and what he wrote under them. In his paintings, he reached an ironic, sarcastic and critical expression by crossing the boundaries of logic.

Keywords: Rene Magritte, Surrealism, Image of Woman, Subconscious

1. GİRİŞ

Sürrealizm (Gerçeküstüçülük) 20. yüzyılın en çarpıcı sanat olaylarından biridir. Andre Breton önderliğinde bir araya gelen bir grup sanatçı, yayınladıkları manifestolarla kendilerini ifade etmişlerdir. Sürrealizm sanatsal bir ifadenin ötesinde değişen dünya görüşü, toplumsal değerlere ve sanatsal biçemlere başkaldırıcıdır. Batı sanatında Dada ile başlayan “sanat” kavramı üzerindeki anlam değişimi Sürrealizmle bu dünyadan koparak gerçek ötesi bir ortama taşınmıştır. Sanatçı bazında bilinçaltı kaynaklı, asıl gerçeğe ulaşma çabası, resim yüzeyinde doğaüstü yaratıkların, garip şekillerin, belirsiz zaman ve mekân tasvirlerinin doğmasına neden olmuştur. Sanat artık, sanatçının geçmişi, anıları, bilinçaltı ile beslenen ve görüngüler dünyasından kaçmak için kullanılan bir anlatım aracıdır. Temelde, 20 yüzyıl sanatının şekillendiği ortamda, modern yaşam biçiminin getirdiği zorluklar, insanların yalnızlaşması, ekonomik kaygılar, nihayetinde 1. ve 2. Dünya Savaşları'nın yaşanması, sanatçıyı, maddesel dünyadan uzaklaşmaya itmiştir. Sorunların temelindeki insana ve onun gerçeğine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda Sigmund Freud'un psikanaliz yöntemi, Sürrealistler için adeta, insanı iyileştiren, kötülüklerden alıkoyan bir araç olarak görülmüştür.

Gerçeklikle baş etmeyi sağlayan temel gerçeğe, yani insanın iç dünyasına yönelimi esas alan Sürrealistler için bilinçaltı, otomatizm, onerizm gibi kavramlar ön plandadır. Çünkü bu yolla, bilincin devre dışı bırakılması, iç dünyanın kontrolsüz bir şekilde dışa çıkarılmaya

çalışılması mümkün hale gelmektedir. “Otomatizm, mantıksal denetimin olmadığı, önceden her hangi bir estetik ya da moral hazırlık yapılmaksızın düşüncenin, ortaya çıkması” demektir. Sürrealist resim, mantık ve düşünce göz önünde bulundurulmadan, içten geldiği gibi, yaratıcı ve hayal gücü serbest bırakılarak ortaya çıkar (Passeron, 1990). Andre Breton, Sürrealizmi; “*kendisi aracılığı ile yazı ve diğer araçlardaki esas düşünce sürecinin tam olarak açıklanması amaçlanan saf, psişik otomatizm*” olarak tanımlamaktadır (Chipp, 1968: 412).

“Oneirizm”, uyurken ya da uyanıkken görülen düşleri, uyanık bir mantığa uygun düşmeyen ve imgeleri duygusal etkiler altında kalan tüm olguları ortaya çıkarmaktadır (Passeron, 1990). Otomatizm ve Oneirizm kavramlarının temelinde bilinçaltının su yüzüne çıkması vardır. Bu alanda ise Sigmund Freud’un söylemlerinden, psikanaliz yöntemlerinden, büyük ölçüde etkilenilmiştir. Freud’un öne sürdüğü bir başka konu ise kadın erkek ilişkileri, bastırılmış duygular ve bunların topluma zarar verecek şekilden kurtarılması için su yüzüne çıkarılması gerekliliğidir. Sürrealistler cinsel serbestliği savunmuşlardır. Ayrıca çocuklar ile ebeveynleri arasındaki bağıllık duygusunun temelinde yatan anlamlar üzerinde durulmuş ve çözümlenmeleri Sürrealist çalışmalara yansıtılmıştır.

Sürrealist bir resimde, zaman ve mekân belirsizliği içinde garip mikroskobik yaratıklar, duvar parçaları, ağaçlar, ölü hayvan ve insan vücutları, bilinen ancak bulunduğu yer bakımından anlamsız gelen birçok canlı ve cansız varlık bir arada bulunmaktadır. İfade edilenler ve ifade ettiği anlamın, tamamen sanatçıyla bağlantılı olarak çözümlenebileceği betimlemeler vardır. Üretim, bireyseldir, her bir sanatçının geçmişi, yaşantısı kadar anlam ve biçim dili vardır. Düş, hayal, halüsinasyonlar, sınırlar tuvale aktarılırken bilinçli ya da bilinçsiz bir gerçekten kopuş söz konusudur. Aslında amaçlanan var olan gerçeğin altında yatana, asıl gerçeğe ulaşmaktır.

2. RENE MAGRITTE VE SANATSAL KİŞİLİĞİ

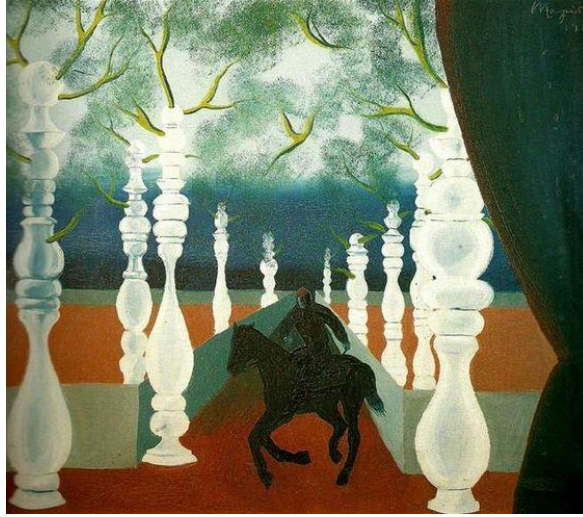
1898 doğumlu olan Rene Magritte, üç erkek kardeşin en büyüğüdür ve mutlu çocukluk geçirmesine rağmen yaşadığı bazı olumsuzluklar benliğinde ve sanatında derin izler bırakmıştır. Gilly’deki evlerinin üzerine esirleri taşıyan bir balonun düşmesi, 1905’lerde küçük bir kızla bir mezarlıkta yürürken resim yapan bir ressamı görmesi ve 15 yaşında, Chiitelet’de yaşadıkları sırada annesi Regina Magritte’nin kaybolması (Passeron, 1990: 189-190) çocukluğunu, yaşamını ve dolayısıyla sanatını şekillendirmiştir. Bu olaylar arasında onu en çok yaralayan intihar eden annesinin ölü bedeninin nehirden çıkarılışına şahit olmasıdır. Giysilerinin bir bölümü annenin yüzünü örtmüştür ki bu yüzü görünmeyen kadın tasvirleriyle yansımaları bulmuştur.

Hayatı boyunca ikinci önemli kadın, annesinin ölümünden bir yıl sonra tanıştığı Georgette Berger’dır ve yıllar sonra karısı olmuştur. On üç yaşındaki kız onu son derece etkilemiştir, bir süre ondan haber alamamış ancak 1920’lerde tekrar karşılaşmış ve yaşamının sonuna kadar Berger’e sadakatle bağlı kalmıştır. Aynı yıllarda Sürrealizmle tanışan sanatçı, Chirico’dan çok etkilenmiştir (Passeron, 1990: 190). Çalışmalarında Chirico’ya benzer yalın, klasik bir anlatımla, zaman ve mekân belirsizliği içinde cansız birer manken gibi duran figürler belirlemektedir.

Askerliğini bitirdikten sonra duvar kâğıdı fabrikasında çalışmış, Servranx’la birlikte soyut resme yönelmiştir. Aynı yıllarda ilk sürrealist çalışması olan Kayıp Jokey’i (1925)

(Görsel 1) yapmış ve bu sitile dört elle sarılmıştır. Bu tarihten sonra sanatçı, ruh dünyasından esinlendiği görüntüleri soğuk, serinkanlı bir tavırla tuvaline aktarmıştır. Hayal gücü, onerizm ve zekânın çeşitli karışımlarına bağımlı olarak çeşitli evrelerden geçen sanatçı, Gerçeküstücülerin filozofu olarak anılmıştır. Resimlerinde çoğunlukla temsil olgusu üzerinde durmuştur. Benzer imgeleri, farklı kompozisyonlar içinde kullandığı resimlerinde zıtlıklar ve ikilemler oluşturmuştur. Gerçeklikle yanılısama, nesneyle imge arasındaki ilişkiyi irdelemesiyle ve görsel esprileriyle diğerlerinden ayrılmıştır (Passeron, 1990: 190, Antmen, 2009: 138)

1927-30 yılları arasında Paris’te yaşadığı dönemde gerçeküstücülerle tekrar yakınlaşmış ancak Brüksel’e döndükten sonra içine kapanık kendi tarzında resimler yapmaya devam etmiştir. “Saldırı Tehdidi” (Görsel 2) adlı çalışmasında olduğu gibi, 1925’ten 1927’ye kadar, garip figürleri, esrarengiz, karanlık ortamlarda göstermiştir (Antmen, 2009: 138, Passeron, 1990: 190-1).

Görsel 1. Rene Magritte, “Kayıp Jokey”, 1925 (<https://tr.pinterest.com/pin/306737424601097447/>)

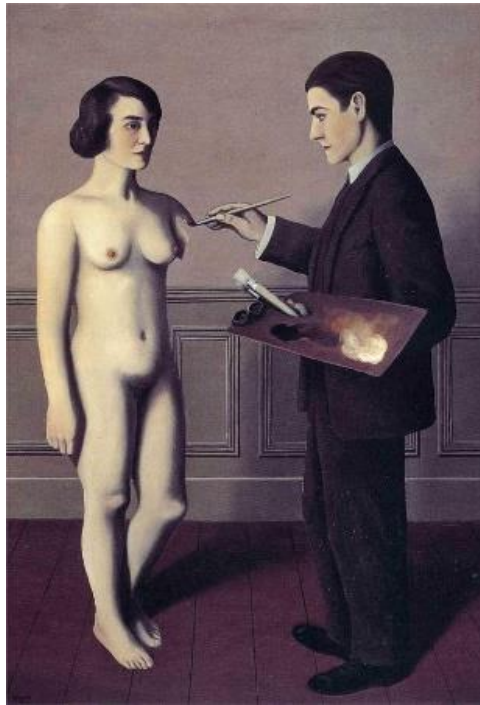
Görsel 2. Rene Magritte, “Saldırı Tehdidi” (<https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-m/magritte-rene/rene-magritte-suikast-tehdidi/>)

1927’lerde, Belçikalılarla Andrea Breton arasında bağ kurmasını sağlayan Paul Nougé ile kavga etmesi ve Perreux sur-Marne’a yerleşmesi üzerine yeni bir döneme girmiştir.

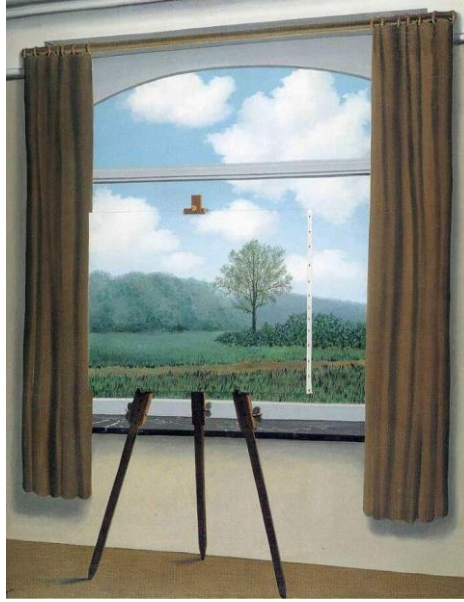
“Tehdit Eden Zaman” (1928), “Sürekli Devinim” (1934), “İnsanlık Durumu” (1933) (Görsel 5), “Tecavüz” (1934) (Görsel 8) bu döneme ait resimlerdir. Bu dönemde, fetişist öğeler, aşk, cinsellik gibi konular dikkat çekmektedir. Zamanla fetişist öğeler azalmaya başlamıştır (Passeron, 1990: 192-193). Kadınla, aşkla, mutlulukla ilgili tasvirlerle yönelmiştir. İdeal güzelliğin eleştirisine bağlı olarak, güzel simgesi tanrıça kadın çağrışımlarını kullanarak, “Tecavüz” adlı çalışmasında olduğu gibi psişik toplumsal bir alt yapıyı eleştirmiştir. Adeta toplumun kadına bakışını tanımlayan görüntüler olarak kadının göğüs ve mahrem yerini bir portre olarak sunmaktadır.

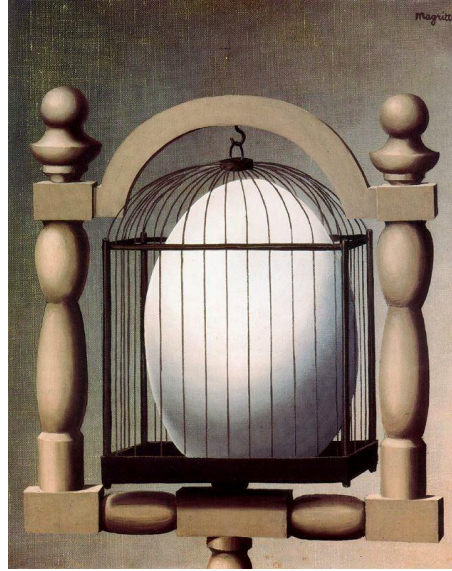
Görsel 3. Rene Magritte, “Âşıklar II”, 1928
(<https://www.renemagritte.org/the-lovers-2.jsp>).

Görsel 4. Rene Magritte, “İmkânsızı Denemek”, 1928
(<https://www.renemagritte.org/attempting-the-impossible.jsp>).

Görsel 5. Rene Magritte, “İnsanlık Durumu”, 1933 (<https://www.renemagritte.org/the-human-condition.jsp>)

Görsel 6. Rene Magritte, “Seçilmiş Yakınlık”, 1933 (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

Görsel 7. Rene Magritte, “Duru Görü, Otoportre”, 1936 (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

Görsel 8. Rene Magritte, “Tecavüz”, 1945 (<https://www.renemagritte.org/rape.jsp>).

İkinci dünya savaşı sırasında birçok sanatçı Amerika'ya gitse de Magritte, Belçika'da kalmaya devam etmiş ve bu dönemde Empresyonist özellikleri yansıtan eserler üretmiştir. Ancak bu tarz, onun soyutlamasına yeterli gelmemiştir. 1947'de Maeght Galerisi'ndeki sergisinden sonra “*akımın yörüngesinde dolanıp duran bir uydu olmaktan vazgeçtiğini*” duyurarak Sürrealizmden uzaklaştığını bildirmiştir. Böylece kendi sürrealist tavrını resmen ilan etmiştir (Passeron, 1990: 194). Bu dönemde, sıklıkla resmettiği, harekesiz çıplak kadın resimleri aslında namuslu kadın simgesidir. İki rengin kullanıldığı çıplak heykelsi kadınlar adeta bu renklerle bağlantılı olarak yarı yaşıyor yarı canlı gibidir, ölüm ve yaşam arasındadır.

Görsel 9. Rene Magritte, “Kara Büyü”, 1945
(<https://www.renemagritte.org/black-magic.jsp>).

1952'de yapılan ve 1958'de yeniden ele alınan “Işıklar İmpatorluğu” adlı tablosunda olduğu gibi sanatçı bazı unsurları ve konuları tekrar tekrar işleyerek onları efsane düzeyine yükseltmektedir; kuşlar, kuş kafesi, kuş taşıyan kadınlar, yapraklar, hilal, ay, kurtlanmış

elmalar, ağaç gövdesi, boş ev, uysal bir aslan, yuvarlak kemerli açıklıklar gibi (Passeron, 1990: 195). Bu, sanatçının hayatını sembolize eden, onun için önemli olan figür ve nesnelerin tekrarıdır. Aynı zamanda onun üslubunu oluşturan tekrarlardır.

Görsel 10. Rene Magritte, “Işıklar İmparatorluğu”, 1950,

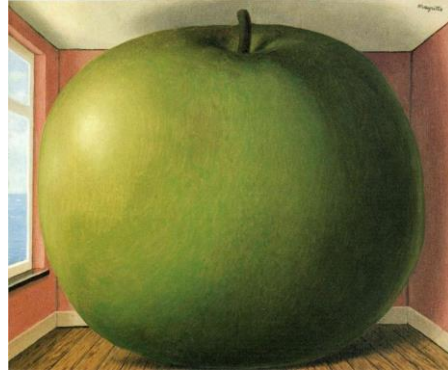
(<https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-m/magritte-rene/rene-magritte-isik-impatorlugu/>)

1961- 64 yılları arasında kendi dergisi dâhil olmak üzere yayınladığı yazılarında, resimlerinin psikanalitik simgeler olmadığını ve kaynağını düşlerden aldığını belirtmiştir. Sanatçıya göre düşler, görünen dünyanın canlı gerçekleri kadar zengindi. Magritte resmini, algılanan gerçeklerin bir çeşit paralojik (içinde yanlış bulunan-mantıksal çıkarım) eleştirisi olarak tanımlamıştır. Sanatı, “gizem” temasıyla bütünleşerek felsefi bir üsluba dönüştürmüştür. Sürrealistlerin, bilinçdışı ya da duygulara bırakılmış, rastlantısal yaklaşımına karşılık sanatçı akılcılığı ile diğerlerinden ayrılmıştır. Felsefeye olan düşkünlüğünün bunda büyük etkisi vardır. Özellikle, Hegel, Martin Heidegger, Jean Paul Sartre ve Michel Foucault’a olan yakınlığı bilinmektedir (Türker, Çokokumuş, 2014: 126)

Magritte, “İnsanlık Durumu” (Görsel 5), “Seçilmiş Yakınlık” (Görsel 6), Rene Magritte, “*Duru Görü, Otoportre*” (Görsel 7), “*Görüntülerin İhaneti-Bu Bir Pipo Değildir*” (Görsel 11) adlı tablolarında olduğu gibi sanatının bir döneminde gerçekliği sorgulayıcı tavır benimsemiş ve bu, onun Sürrealist resim anlayışının esas belirleyici özelliklerinden biri olmuştur. Görünenin hiçbir zaman bize göründükleri gibi olmadığını ve bu nedenle de hiçbir zaman oldukları gibi resmedilmeyeceklerini anlatmaktadır. Bu konuda sanatçı, “*İşte şu ünlü pipo! İnsanlar beni bu yüzden nasıl da suçlamışlardı! Ama yine de soruyorum size. Pipomu doldurabildiniz mi? Öyleyse ben resmim üzerine ‘Bu Bir Pipodur’ giye yazsaydım, yalan söylemiş olacaktım!*”. Fizik değişmezlikler Magritte tarafından her zaman yalanlanmıştır. Bölüm ve bütün, içeren ve içerikleri, başlangıç ve son değişkendir (Passeron, 1990: 196, akt. Aygün Cengiz, 2001:251).

Görsel 11. Rene Magritte, “Görüntülerin İhaneti-Bu Bir Pipo Değildir”, 1948, (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

Görsel 12. Rene Magritte, “The Listening Room”, 1952 (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

Nesnelerin mekân içinde algısı üzerine yaptığı değişimleri nesnenin hacmi ve fiziki yapısı üzerinde de uygulamıştır. Oldukça ağır olan bir kütleyi, örneğin bir kaya parçasını, ya da figürleri havada asılı bir şekilde betimlemiştir. Nesnenin, varlıksal özellikleriyle tasvirindeki farklılık arasındaki bu çelişki fizik kurallarına duyduğu inançsızlığı gösterir. Bu anlayışıyla De Chirico'nun birbirinden bağımsız ve alakasız nesnelere bir arada gösterdiği resimlerini anımsatır (Türker, Çokokumuş, 2014: 128).

Görsel 13. Rene Magritte, *Golconda*, 1953 (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

Magritte'nin bilmece gibi resimleri anlayabilmek için kendi sanatı ile ilgili söyledikleri önemlidir. Örneğin; 1961'de, "*Sanat, mutlak bir düşüncenin tanımlanmasıdır. Bu düşüncenin anlamı, aynen dünyanın anlamı gibi bilinmeksizin kalır*" cümlesi açıklayıcı niteliktedir. Magritte, eserlerini, "*hiçbir şey gizlemeyen ama gizemi uyandıran görünür görüntüler*" olarak tanımlar. Magritte, yaşamı kolaylaştırmak için "gerçeklik ilkesi" oyununu oynamayı reddeder. Kullandığı gerçekçi üslubu, diğerlerinden daha kolay illüzyon yaratmasını sağlamaktadır (Passeron, 1990: 196, akt. Yalur, 2019: 148). Onun gerçekliği neredeyse hiperrealizme varan bir gerçekliktedir ancak anlatılan konu ve bir araya gelen objeler gerçeklikle bağlantıyı koparmaktadır. Sanatçı Sürrealizmi, bu gerçeklik eleştirilerinden çok, hayali gerçeğin dünyasına sokma çabası içinde olmuştur. Magritte, anlaşmazlıklara rağmen 1962'de "Breton, her zaman benim arkadaşım olmuştur" (Passeron, 1990: 196) diyerek Sürrealizmin genel tavrını benimsediğini göstermiştir.

Görsel 14. Rene Magritte, "*The Son of Man*", 1964 (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

Görsel 15. Rene Magritte, "*The Great War*", 1964 (<https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/>)

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sürrealizm, sanata olan yaklaşımı ve yaşama dair söylemleri hem ifade alanın da hem de toplumsal yaşam boyutunda yeniliklerin, aykırılıkların öncüsü olmuştur. Sanatın, her türlü sınırlayıcılardan uzak, bilinçaltının su yüzüne çıktığı, duygu ve düşüncelerin olduğu gibi aktarıldığı bu yeni anlatım biçiminde Magritte Belçikalı bir sanatçı olarak yerini almıştır.

Sürrealist sanatçı, farklı anlatımı ve düşünce yapısıyla bağlantılı olarak zaman zaman anlayıştan uzaklaşmıştır. Andre Breton'la ilişkisi süreklilik göstermese de hatta kimi zaman fikir ayrılığına girse de her zaman arkadaşı olduğunu söylemiştir. Magritte'in sanat yaşamına baktığımızda ise Sürrealist anlayışın alt yapıda devam ettiğini ancak kendine özgü düşünce dünyası ve anlatım biçimi oluşturduğunu görmekteyiz.

Sürrealist üretimin, sanatçı temelli bir kaynaktan beslendiklerini ancak genel bakış açısının manifestolar doğrultusunda şekillendiğini görürüz. Magritte'de bu ortamda zamanla kendi yolunu çizerek bağımsızlığını ilan etmiştir. Max Ernst, Salvador Dali gibi sanatçıların çalışmalarına göre daha içe kapalı, daha sakin ve daha az kışkırtıcıdır. Dönemsel farklılıklar olsa da çok fazla tedirginlik yaratan unsurlara yer vermemiştir. Kendi esprili, doğal ve çocuksu dünyasında kendine özgü resim kurgusu vardır. Naifliği açısından Joan Miro'nun yaklaşımını akla getirmektedir.

Magritte'in resimlerinde, tekrar eden bir takım unsurlar vardır. Bunlar, kadın, melon şapkalı erkekler, kuş, kafes, yumurta, çiçek, yaprak gibi unsurlardır. Kadın figürleri genel anlamda, sürrealist resimde, iki temel bakış açısıyla değerlendirmek mümkündür. Birincisi kutsal, anne olan kadın ikincisi ise cinsellik simgesi, baştan çıkarıcı kadın. Magritte'nin kadınları, intihar eden annesi ve çok sevdiği eşiyile bağlantılı bir kadın tiplemesidir. Kadınlar çoğunlukla çıplak heykel gibi hatta yarı canlı yarı cansız gibi duran iki yüzeyden oluşan figürlerdir. Sanatçı kadınlarını, adeta dokunulmazlığı olan yüce bir çıplak haline getirir. Erkek ise onun gözünde, gülünç melon şapkalı bir küçük burjuvadır (Passeron, 1990: 81). Tasvirlerindeki terkedilmiş hissi veren ev teması, yine annesinin yokluğunu işaret etmektedir.

Tekrar eden nesnelere olağanüstü bir anlatıma hizmet ederken gerçeklikle bağlantılı bir sorgulamanın da göstergesidir. Magritte, bu dünyanın görünen gerçeğinin ötesindeki gerçekliğe ulaşmayı istemiştir. Ayrıca görünen ile resmedilen şey aynı gerçeklikte değildir ve oldukları gibi resmedilmesi de mümkün görünmemektedir. Magritte, doğru olanla anlamsız imgeleri birlikte kullanır, resimlerin verdiği isimler ve altına yazdıkları ile gerçekliği altüst etmektedir. Resimlerinde mantığın sınırlarını aşarak, ironik, alaycı, eleştirel aynı zamanda çocuksu bir yalınlıkla neşeli bir anlatıma ulaşır (Antmen, 2009:141). Bu konuda sanatçı şunları söylemiştir;

“Dünyaya ve nesnelere dair olağan bilgimiz, nesnelere resimlerdeki temsillerini yeterince meşru kılmıyor; ayrıca şeylerin çıplak gizemi, gerçekte olduğu gibi resimde de gözümüzden kaçabilir... İzleyici resimlerde 'aklıselim'e bir tür meydan okuyuş buluyorsa, bir durumun farkına varmış demektir. Zaten bana göre dünyanın kendisi aklıselime yönelik bir okuyuşun ta kendisidir. (Antmen,2009:141)

Rene Magritte, kullandığı tekrarlarla, anlamlı görünen ancak bulunduğu yer itibarıyla anlamsız görünen objeleriyle, kafa karıştıran, izleyeni rahatsız eden, hayallere iten bir anlatıma ulaşmıştır. Magritte, eserlerini “hiçbir şey gizlemeyen ama gizemi uyandıran görünür görüntüler” olarak tanımlamıştır. “Gerçeklik duygusu yaratan ipuçlarını bilerek yanlış

kullanıp görünen dünyanın gizeminden kaynaklanan şok ve sürprizleriyle bizi geleneksel görme alışkanlıklarından özgürleştirip us ve mantık dışını anlamaya zorlamaktadır” (akt. Yalur, 2019: 148).

Magritte’in kullandığı nesnelere, Dadaizm ile başlayan, nesneye yönelik anlam yüklemelerinin özgürleştiği anlayışla da bağlantılıdır. Duchamp’ın bir pisuarı sanat eseri olarak sunması gibi sanatçıda gerçekçi bir tasvirinin altına farklı bir şey yazarak anlam sapması yaşatmakta, izleyiciyle düşünmeye itmektir (Erboğa, 2019).

Magritte, Sürrealizm içinde, yalın metafizik bir ortamda kurguladığı sahneleriyle başladığı sanat hayatında kendi bireyselliğini ekleyerek diğerlerinden farklılaşmıştır. Grafikselsel, afiş benzeri resim kurgusu içinde her şey gerçektir ancak alışılmışın dışında bir araya getirilmiştir. Tedirginlikten çok izleyiciye yakın gelen, sıcak, esprili ve bir o kadar da kafa karıştıran bir kurgu vardır. Eserlerinde anlamsal arayıştan çok imgelerin içindeki şiirselliğe ve gizeme dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2009). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Aygün Cengiz, S. (2001). “Rene Magritte’te Aynanın Kırılışı”. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt VI, Sayı 24, 241-253.
- Chipp, H. B. (1968). *Theories Of Modern Art*. London: University Of California.
- Erboğa, A. (2019). *Resim Yüzeyinde Nesne Çözümlemeleri*. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Passeron, R. (1990). *Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yalur, R. (2019). “René Magritte’in Sürrealist Tavrının Afiş Tasarımına Etkisi”. *Aydın Sanat*, Yıl 5, Sayı 10, Aralık, 145-152.
- Türker, H. İ., Çokokumuş, B. (2014). “Gerçeküstüçülük, Rene Magritte'den Jerry Uelsmann'a”. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt 1, Sayı 13, Ocak, 121-140.
- Görsel Kaynakça
- <https://tr.pinterest.com/pin/306737424601097447/> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-m/magritte-rene/rene-magritte-suikast-tehdidi/> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.renemagritte.org/the-lovers-2.jsp> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.renemagritte.org/attempting-the-impossible.jsp> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.renemagritte.org/the-human-condition.jsp> (Erişim 10.01.2021)
- <https://totallyhistory.com/rene-magritte-paintings/> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.renemagritte.org/rape.jsp> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.renemagritte.org/black-magic.jsp> (Erişim 10.01.2021)
- <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-m/magritte-rene/rene-magritte-isik-imparatorlugu/> (Erişim 10.01.2021)

YÖNETİCİLERİN LİDERLİK STİLLERİNİN ETKİLİLİK, TATMİN VE PERFORMANS ÜZERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF LEADERSHIP STYLES OF MANAGERS ON EFFICIENCY,
SATISFACTION AND PERFORMANCE

Okan YAŞAR

Dr.Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Özet

Çalışmanın amacı yöneticilerin farklı liderlik stillerinin liderlik sonuçları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Çalışmanın verileri İstanbul ilinde farklı sektörlerde çalışan 126 yöneticiden toplanmıştır. Araştırmada Bass ve Avolio'nun (1990) geliştirdiği ve Attar'ın (2014) Türkçe'ye uyarladığı Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ile Pisapia ve arkadaşlarının geliştirdiği ve Aydın'ın (2012) Türkçe'ye uyarladığı Stratejik Liderlik Ölçeği kullanılmıştır. Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği üç bileşen ve yedi alt ölçekten, Stratejik Liderlik Ölçeği ise sekiz alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeklerin iç tutarlılıkları güvenilirlik değerleri Cronbach alfa katsayısı ile ölçülmüştür ve her bir alt boyutun değeri 0.80'in üzerinde olduğu görülmüştür. Liderlik çıktıları olan Etkililik, Tatmin ve Daha Fazla Performans ile liderlik stilleri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon katsayısı ile ölçülmüştür. Etkililik boyutuyla en fazla ilişkili olan liderlik stillerinin; Koşullu Ödül, Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-Davranışsal, İlişkisel, Yönetimsel ve Etik Liderlik stilleri, Tatmin boyutuyla; Esinlenmiş Motivasyon, Dönüşümcü Liderlik stilleri, Daha Fazla Performans boyutuyla; Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-Kişisel Etki, Entelektüel Motivasyon, İşlemsel ve Politik Liderlik stillerinin olduğu tespit edilmiştir. Liderlik stillerinin liderlik çıktıları üzerindeki yordayıcı gücü Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi ile çözümlenmiştir. Bu analize Stratejik Liderlik İşlemsel ve Dönüştürücü liderlik stilleri ile liderlik çıktılarında Etkililik, Tatmin ve Daha Fazla Performans değişkenleri dahil edilmiştir. Regresyon analizi neticesinde; Etkililik bağımlı değişkenini yordama düzeyleri sırasıyla; Stratejik, İşlemsel ve Dönüştürücü liderlik stilleri, Tatmin bağımlı değişkenini yordama düzeyleri sırasıyla; Dönüştürücü, Stratejik ve İşlemsel liderlik stilleri, Daha Fazla Performans bağımlı değişkenini yordama düzeyleri sırasıyla yine Dönüştürücü, Stratejik ve İşlemsel liderlik stilleri olduğu görülmüştür. Sonuç olarak liderlik stillerinin değişmesiyle liderlik çıktılarının da değiştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yönetici, Liderlik Stilleri, Etkililik, Tatmin, Performans.

Abstract

The aim of the study is to reveal the effects of managers' different leadership styles on leadership outcomes. The data of the study were collected from 126 managers working in different sectors in Istanbul province. The Multi-Factor Leadership Scale developed by Bass and Avolio (1999) and adapted to Turkish by Attar (2014) and the Strategic Leadership Scale developed by Pisapia et al and Aydın (2012) adapted to Turkish were used in the study. The Multi-Factor Leadership Scale consists of three components and seven subscales, and the Strategic Leadership Scale consists of eight subscales. The internal consistency reliability

values of the scales were measured with the Cronbach alpha coefficient and it was seen that the value of each sub-dimension was above 0.80. The relationships between leadership outcomes, Effectiveness, Satisfaction, and Extra Performance, and leadership styles were measured with the Pearson Correlation coefficient. The leadership styles most associated with the dimension of effectiveness; Contingent Reward, Charisma and Idealized Influence-Behavioral, Relational, Managerial and Ethical Leadership styles, With the satisfaction dimension; With Inspired Motivation, Transformational Leadership styles, Extra Performance dimension; It has been determined that there are charisma and Idealized Effect-Personal Impact, Intellectual Motivation, Transactional and Political Leadership styles. The predictive power of leadership styles on leadership outcomes was analyzed by Multiple Linear Regression Analysis. This analysis included Strategic Leadership Transactional and Transformative leadership styles and variables Effectiveness, Satisfaction and Extra Performance from leadership outputs. As a result of the regression analysis; The levels of predicting the effectiveness dependent variable were; Strategic, Transactional and Transformational leadership styles, prediction levels of Satisfaction dependent variable; Transformational, Strategic and Transactional leadership styles, the prediction levels of the Extra Performance dependent variable were again transformative, Strategic and Transactional leadership styles, respectively. As a result, it has been observed that leadership outcomes change with the change of leadership styles.

Keywords: Manager, Leadership Styles, Effectiveness, Satisfaction, Performance.

1. GİRİŞ

Örgütler ve yöneticilerin odak noktalarından en önemlileri arasında çıktılar yer almaktadır. Yönetici davranışları arzulanan çıktılara göre sahip olunması gereken örgütsel yapı ve yönetsel özellikler gibi girdilerin, dizaynına odaklanır (Sethibe, Steyn, 2015). Liderlik, en çok tartışılan ve incelenen sosyal bilim kavramlarından biri olmakla birlikte halen üzerinde uzlaşılmış bir tanımını yapmak zordur (Day, 2000). Bunun en önemli nedenlerinden birisi de liderden beklenen çıktılarının farklı faktörlere göre değişim göstermesidir. Bunun sonucu olarak değişen birçok liderlik stilleriyle karşılaşmaktadır (Goleman, 2000).

Bu çalışma yöneticilerin liderlik stillerinin hangi çıktılarla ilişkili olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Durumsallık liderlik teorileri, faktörlerin belirli bir liderin davranışının ve liderlik tarzının etkililiğini nasıl değiştirdiğini analiz eder (Tirmizi, 2002). Bu varsayım, ne liderlerin özelliklerinin ne davranışlarının ne de stillerinin otomatik olarak liderleri oluşturmadığıdır (Fiedler, 1964; Evans, 1970; House, 1971; Vroom ve Yetton, 1973). Her üç faktörün bileşimi sonucu çıktılarının elde edilmesine odaklanmıştır. Çalışma bulgularının üç liderlik çıktıları olan, etkililik tatmin ve performans ile en fazla ilişkili olan liderlik stillerinin ortaya koyması açısından önemlidir.

2. LİDERLİK STİLLERİ

Liderlik alanyazını liderlik tanımını farklı açılardan ele alarak yapmaktadır. Stodgill (1974) "liderlik tanımının onu tanımlamaya kalkışan kişi kadar tanımı olduğunu belirtmektedir. Liderlik; bireysel özellikler, lider davranışları, etkileşim örüntüleri, role ilişkileri, takipçi algılamaları, takipçileri etkileme düzeyleri, hedefler üzerindeki etkileri gibi

olgular üzerinden tanımlanmaktadır. Çalışmada birçok liderlik stili ele alınmasına rağmen işlemsel, pasif kaçınan dönüştürücü ve stratejik liderlik stilleri ve alt boyutlarıyla sınırlı tutulmuştur.

İşlemsel ve dönüştürücü liderlik stilleri (Burns, 2010) siyasal liderlik bağlamında skalanın iki kutbunda yer alan stiller olarak kullanılmıştır. İki uç liderlik stiline arasında ise farklı stiller ele alınmaktadır. İşlemsel liderlik; lider ve astlar arasındaki günlük alışverişi kapsayan, rutin performansın başarılması için gereken iş ve işlemlerin devamlılığına önem veren liderlik tipidir. Faaliyetler, örgütsel kültürde değişim yapmaksızın devam eder. İşlemsel liderin stratejik ve uzun dönemli bakış açısı bulunmaz (Eren, 2003). Dönüştürücü liderlik stiline ise lider, rutin işlerden ziyade, örgütün vizyonuna yönelik eylemelere vurgu yaparak değişimlerle mücadele etmektedir. Dönüştürücü liderler astlarına ilham vererek onların gelişmesi için bireysel olarak ilgilenir (Seltzer ve Bass, 1990). Stratejik liderlik, gelecekteki tahmin etme ve olasılıklara göre hareket tarzları belirleme, öngörülerde bulunma, değişen durumlara karşı esnek olabilme, örgüt için ulaşılabilir bir gelecek için örgütün bütününde bilinç oluşturma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Ireland ve Hitt, 1999).

Liderlik stillerinin farklı noktalara vurgu yaptıklarından ve odaklandıkların çıktılarında da farklılıklar olması kaçınılmaz görünmektedir. Alanyazında görülen bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez türetilmiştir.

H0: Liderlik stillerinin liderlik çıktıları üzerinde etkisi yoktur.

H1: Liderlik stillerinin liderlik çıktıları üzerinde etkisi vardır.

3. YÖNETİCİLERİN LİDERLİK STİLLERİNİN ETKİLİLİK, TATMİN VE PERFORMANS ÜZERİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

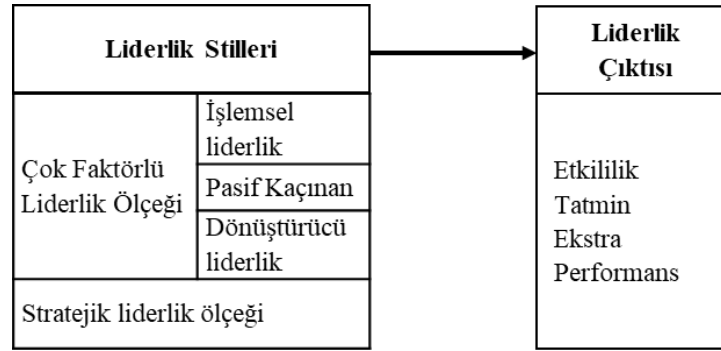
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Günümüzde her geçen gün farklı liderlik çalışmaları ve buna paralel farklı liderlik stilleri ortaya konmaktadır. Birçok liderlik stillerinin olması aynı zamanda bu kavramın paradoksal olarak doğru bir şekilde anlaşılmasını da güçleştirmektedir. Amaçlanan çıktıya göre farklı liderlik davranışlarının sergilenmesi gerektiği açıktır. Liderlik çıktılarıyla hangi liderlik stillerinin ilişkide olduğunun bilinmesi başta uygulayıcılar olmak üzere önemlidir. Çalışmada yöneticilerin en önemli özelliği olan liderlik stillerinin liderlik çıktıları üzerindeki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Liderlik çıktıları olarak; etkililik, tatmin ve ekstra performans değişkenleri ele alınmıştır. Bu çıktılarla en fazla ilişkili olabilecek liderlik stillerini görmek amacıyla analize farklı liderlik stillerini kullanmak amaçlanmıştır. Bu amaca farklı liderlik stillerini barındırması nedeniyle Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği ile Stratejik Liderlik Ölçeği kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma modelini liderlik stilleri ile liderlik çıktıları oluşturmaktadır (Tablo 1). Liderlik stilleri kapsamında ele alınan iki ölçeğe ait 13 liderlik stili ile liderlik çıktısı kapsamında etkililik, tatmin ve ekstra performans değişkenleri modele dâhil edilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Modeli

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın verileri İstanbul ilinde farklı sektörlerde çalışan 126 orta ve üst düzey yöneticiden elde edilmiştir. Sektörlere bağlı uygulamalardan etkilenmemesi için maksimum çeşitleme hedeflenmiştir. Anketler e-posta ve sosyal medya platformlarından paylaşılmış, geri dönüş oranları %53 olarak gerçekleşmiştir.

3.4. Araştırmada Kullanılan Ölçüm Araçları ve Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Veriler Bass ve Avolio (1990) tarafından geliştirilen ve Attar (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği (MLQ) ile Pisapia, Guerra, ve Semmel (2005) tarafından geliştirilen ve Aydın (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Stratejik Liderlik Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçeklere ait alt boyutlar ve güvenilirlik katsayıları (Cronbach Alfa) Tablo 2'de sunulmuştur. Söz konusu değişkenlerin alt boyutlarıyla birlikte iç tutarlılıkların yeterli ve analize uygun oldukları görülmüştür.

Tablo 2: Ölçeklerin ve Altboyutların Güvenilirlik (α) Değerleri

Ölçek	Boyutlar	Cronbach Alfa (α) Değerleri Alt Boyutlar	Cronbach Alfa (α) Değerleri
Çok Boyutlu Liderlik	İşlemsel Liderlik	,768	,869
	Pasif kaçınan Liderlik	,749	
	Dönüştürücü Liderlik	,824	
Stratejik Liderlik	İlişkisel Liderlik	,752	,887
	Yönetimsel Liderlik	,864	
	Etik Liderlik	,784	
	Politik Liderlik	,806	
	Dönüşümcü Liderlik	,819	
Liderlik Çıktıları	Etkililik	,702	,833
	Motivasyon	,715	
	Ekstra Performans	,782	

3.5. Boyutlar arası Korelasyonlar

Modelde belirtilen değişkenlere ait alt boyutlar arasındaki ilişkinin görülmesi amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 3'te değişkenlerine ait Pearson korelasyon katsayıları listelenmiştir.

Tablo 3: Boyutlar Arası Korelasyon Analizi

	1-Etkililik	2-Tatmin	3-Daha Fazla Performans	4-Koşullu Ödül	5-Aktif olarak İstisnalarla Yönetim	6-Pasif Olarak İstisnalarla Yönetim	7-Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-	8-Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-	9-Esinlenmiş Motivasyon	10-Entelektüel Motivasyon	11-İlişkisel Liderlik	12-Yönetimsel Liderlik	13-Etik Liderlik	14-Politik Liderlik	15-Dönüşümcü Liderlik	16-İşlemsel Liderlik	17-Pasif Kaçman
1	1																
2	,473**	1															
3	,403**	,470**	1														
4	,402**	,348**	,259**	1													
5	,107	,058	,232**	-,034	1												
6	-,012	-,155	,066	-,058	,052	1											
7	,433**	,363**	,494**	,276**	,148	-,011	1										
8	,388**	,338**	,312**	,291**	-,021	-,041	,224*	1									
9	,356**	,486**	,439**	,335**	,050	,044	,337**	,379**	1								
10	,073	,198*	,259**	,152	-,038	,002	,130	,277**	,265**	1							
11	,475**	,280**	,259**	,291**	,013	,103	,355**	,333**	,357**	,077	1						
12	,524**	,492**	,424**	,359**	,296**	,110	,393**	,212*	,395**	,032	,288**	1					
13	,416**	,373**	,285**	,280**	,073	,177*	,278**	,377**	,412**	,137	,283**	,392**	1				
14	,195*	,339**	,457**	,131	,093	,082	,230**	,228*	,183*	,267**	,167	,282**	,074	1			
15	,347**	,384**	,370**	,283**	-,057	-,029	,335**	,367**	,354**	,140	,273**	,383**	,426**	,300**	1		
16	,289**	,227*	,321**	,483**	,564**	,068	,252**	,195*	,288**	,000	,111	,375**	,239**	,221*	,102	1	
17	-,012	-,155	,066	-,058	,052	1,000**	-,011	-,041	,044	,002	,103	,110	,177*	,082	-,029	,068	1

** Korelasyon anlamlılık değeri, 01

* Korelasyon anlamlılık değeri, 05

Buna göre Liderlik çıktıları olan etkililik, tatmin ve ekstra performans ile en fazla ilişkili olan liderlik stilleri Tablo 4’de gösterilmiştir. Tablodaki ilişkiler incelendiğinde Etkililik çıktısıyla en fazla ilişkili olan liderlik stillerinin; Koşullu Ödül ($r=0,402$, $p<0,01$) Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-Davranışsal Etki ($r=0,388$, $p<0,01$), İlişkisel Liderlik ($r=0,475$, $p<0,01$) ve Yönetimsel Liderlik ($r=524$, $p<0,01$) stillerinin olduğu görülmektedir. Tatmin çıktısının ise; Esinlenmiş Motivasyon ($r=0,486$, $p<0,01$) ile Dönüşümcü Liderlik ($r=0,508$, $p<0,01$) olduğu tespit edilmiştir. Daha fazla performans çıktısının ilişkili olduğu liderlik stillerinin ise; Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-Kişisel Etki ($r=0,494$, $p<0,001$), Entelektüel Motivasyon ($r=0,259$, $p<0,001$), İşlemsel Liderlik ($r=0,321$, $p<0,01$), Politik Liderlik ($r=0,457$, $p<0,01$)’tir (Tablo).

Tablo 4: Liderlik Çıktılarının En Fazla İlişkili Olduğu Liderlik Stilleri

Liderlik Çıktıları	Etkililik	Tatmin	Ekstra Performans
Liderlik Sonuçlarıyla En Fazla İlişkili Olan Liderlik Stilleri	Yönetsel Liderlik ,524**	Dönüşümcü Liderlik ,508**	Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-Kişisel Etki ,494**
	İlişkisel Liderlik ,475**	Esinlenmiş Motivasyon ,486**	Politik Liderlik ,457**
	Etik Liderlik ,416**		İşlemsel Liderlik ,321**
	Koşullu Ödül ,402**		Entelektüel Motivasyon ,259**
	Karizma ve İdealleştirilmiş Etki-Davranışsal Etki ,388**		

** Korelasyon anlamlılık değeri <, 01

3.6. Regresyon Analizi

Regresyon analizinde bağımlı değişkenler olan etkililik, tatmin ve ekstra performans boyutlarının bağımsız değişkenler olan işlemsel liderlik, pasif kaçınan liderlik, dönüştürücü liderlik ve stratejik liderlik tarafından yordama düzeyleri incelenmiştir. Bu maksatla her bir bağımlı değişken için üç ayrı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analizler süresince incelenmesi gereken varsayımlar olan; yordanan ve yordayıcılar arasındaki doğrusal ilişki, tüm değişkenler için çoklu normal dağılım ve yordayıcılar arasındaki çoklu-bağlantılılık kriterleri kontrol edilmiştir. Yordanan ve yordayıcılar arasında doğrusal ilişkinin sağlandığı ($r > 0,30$, $p < 0,05$) tespit edilmiştir. Yordayıcı değişkenler arasında kuvvetli ilişkiler olmaması ($r < 0,70$) ve tüm yordayıcılar için (Tolerans $> 0,10$, VIF < 10 , CI < 30) olduğundan çoklu-bağlantılılık sorunu yoktur. Ayrıca Durbin-Watson değerlerinin (1-3) arasında olduğundan otokorelasyon olmadığı görülmüştür. Regresyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo (5-7)'de sunulmuştur.

Tablo 5: Etkililik ve Liderlik Stilleri Regresyon analizi sonuçları

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	df	F	p
1	0,583	0,340	0,318	4	15,587	0.000

Bağımlı Değişken: Etkililik

Bağımsız Değişken: Stratejik Liderlik, Pasif Kaçınan, İşlemsel Liderlik, Dönüştürücü Liderlik

Tablo 5 incelendiğinde; regresyon modelinin anlamlı ($p < 0,01$) olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenler olan Stratejik Liderlik, Pasif Kaçınan, İşlemsel Liderlik, Dönüştürücü Liderlik, bağımlı değişken Etkililik'in anlamlı bir yordayıcısıdır. Modelde bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki varyansın %31,8'i açıklanmaktadır ($R^2: 0,318$).

Tablo 6: Tatmin ve Liderlik Stilleri Regresyon analizi sonuçları

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	df	F	p
1	0,556	0,309	0,286	4	13,509	0.000

Bağımlı Değişken: Tatmin

Bağımsız Değişken: Stratejik Liderlik, Pasif Kaçınan, İşlemsel Liderlik, Dönüştürücü Liderlik

Tablo 6 incelendiğinde; regresyon modelinin anlamlı ($p < 0,01$) olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenler olan Stratejik Liderlik, Pasif Kaçınan, İşlemsel Liderlik, Dönüştürücü Liderlik, bağımlı değişken Tatminin anlamlı bir yordayıcısıdır. Modelde bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki varyansın %28,6'sı açıklanmaktadır ($R^2: 0,286$).

Tablo 7: Ekstra Performans ve Liderlik Stilleri Regresyon analizi sonuçları

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	df	F	p
1	0,545	0,297	0,274	4	12,795	0.000

Bağımlı Değişken: Ekstra Performans

Bağımsız Değişken: Stratejik Liderlik, Pasif Kaçınan, İşlemsel Liderlik, Dönüştürücü Liderlik

Tablo 7 incelendiğinde; regresyon modelinin anlamlı ($p < 0,01$) olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenler olan Stratejik Liderlik, Pasif Kaçınan, İşlemsel Liderlik, Dönüştürücü Liderlik, bağımlı değişken Ekstra Performansın anlamlı bir yordayıcısıdır. Modelde bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki varyansın %27,4'ünü açıklanmaktadır ($R^2: 0,274$).

4. SONUÇ

Bu çalışmada liderlik çıktılarının hangi liderlik stilleri ile en fazla etkilendiği ortaya konmaya çalışılmıştır. 1960'larda liderlik teorisyenleri, araştırmacıları ve uygulayıcıları, genellikle durumsallık ile en iyi stil arasında bir tartışma başlatmışlardır (Blake ve Mouton, 1982). Durumsallık yaklaşımı, liderlik teorisini "en iyi tarz olmaksızın, duruma bağlı olarak liderliğin etkililiğini" yorumlamaktadır. En iyi stil teorisyenleri en iyi stilin olduğu iddiasında bulunmaktadırlar. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde arzulanan çıktı için genel bir liderlik stiline bulunmadığını, farklı liderlik stillerinin farklı çıktılar ürettiğini söyleyebiliriz. Örneğin etkililik çıktısı için yönetsel liderlik stili daha ilişkili bulunurken, tatmin değişkeni için dönüşümcü liderlik, ekstra performans için karizma ve idealleştirilmiş etki-kişisel etki stili öne çıkmaktadır. Bu durum liderlik teorilerinden durumsallık teorisinin geçerliliğinin de ortaya koymaktadır. Tüm şartlar için geçerli bir liderlik tanımlamasını yapmak imkânsız görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Aydın, M. K. (2012). Kamu ve özel ilköğretim okulu müdürlerinin stratejik liderlik özellikleri ve kurumların örgütsel öğrenme düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

2. Attar, M. (2014), Üst Düzey Yöneticilerin Liderlik Özelliklerinin Örgütsel Ustalık Düzeyine Etkisi:Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
3. Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1990). Multifactor leadership development: Manual for the Multifactor Leadership Questionnaire. Palo Alto, CA: Consulting Psychologist Press.
4. Blake, R. R., & Mouton, J. S. (1982). Theory and research for developing a science of leadership. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 18(3), 275-291.
5. Burns, J. M. (1978), Leadership, Harper and Row, USA.
6. Day, D. V. (2000). Leadership development:: A review in context. *The leadership quarterly*, 11(4), 581-613.
7. Eren, E. (2003), Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar), Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş, İstanbul.
8. Evans, M. G. (1970). Leadership and motivation: A core concept. *Academy of management journal*, 13(1), 91-102.
9. Fiedler, F. E. (1964). A contingency model of leadership effectiveness. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 1, pp. 149-190). Academic Press.
10. Goleman, D. (2000). Leadership that gets results. *Harvard business review*, 78(2), 4-17.
11. House, R. J., Filley, A. C., & Gujarati, D. N. (1971). Leadership style, hierarchical influence, and the satisfaction of subordinate role expectations: a test of Likert's influence proposition. *Journal of Applied Psychology*, 55(5), 422.
12. Ireland, R. D., & Hitt, M. A. (1999). Achieving and maintaining strategic competitiveness in the 21st century: The role of strategic leadership. *Academy of Management Perspectives*, 13(1), 43-57.
13. Pisapia, J., R. Guerra, D. ve E. C. Semmel. (2005). Developing The Leader's Strategic Mindset: Establishing The Measures", *Leadership Review*, /5 (1), ss. 41-68.
14. Seltzer, J., & Bass, B. M. (1990). Transformational leadership: Beyond initiation and consideration. *Journal of management*, 16(4), 693-703.
15. Sethibe, T., & Steyn, R. (2015). The relationship between leadership styles, innovation and organisational performance: A systematic review. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 18(3), 325-337.
16. Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of leadership: A survey of theory and research*. Free Press.
17. Tirmizi, S. A. (2002). The 6-L framework: a model for leadership research and development. *Leadership & Organization Development Journal*.
18. Vroom, V. H., & Yetton, P. W. (1973). *Leadership and decision-making* (Vol. 110). University of Pittsburgh Pre.

AİLEDE ZAMAN YÖNETİMİ (AZYÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
ABD Yüksek Lisans Programı

Müzeyyen Nisa ZOR

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
ABD Yüksek Lisans Programı

Özet

Bu araştırmanın amacı Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Ailede zaman yönetiminin ölçülmesi; aile bireylerinin kendilerine ve birbirlerine ne kadar zaman ayırdığının, birlikte geçirdikleri vaktin ne derece planlı ve işlevsel kullanıldığının belirlenmesi tekrarı ve telafisi olmayan zamanın değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ailede doğru planlanmış ve yönetilmiş zaman aile bireylerinin hayatını kolaylaştırmakta aynı zamanda ilgi ve ihtiyaçların karşılanmasına ve birlikte zamanın doğru kullanılmasına fayda sağlamaktadır. Bu nedenle ailede zaman yönetimini geçerli ve güvenilir olarak değerlendirebilecek ölçme araçları ailede zamanın doğru kullanılmasının sağlanmasında son derece önemlidir. Bu araştırmanın amacı Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'ni geliştirmek ve geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Araştırma yaşları 24 ile 70 (\bar{X} : 48,81) arasında değişen, 98'i kadın, 62'si erkek olan toplam 160 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Katılımcıların ailelerinde zamanı nasıl yönetebildiklerini ölçmek üzere 22 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, ailede zaman yönetimini ölçmesi açılarından incelenip 16 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği 1 "kesinlikle katılmıyorum" ve 5 "kesinlikle katılıyorum" şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 25 programı ile yapılmıştır.

Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %43'ünü açıklayan, öz-değeri 6,93 olan tek boyutlu ve 16 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .41 ile .78 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .36 ile .71 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği, Zaman Yönetimi, Geçerlik, Güvenirlik.

Abstract

The purpose of this study is to develop Family Time Management Scale and to evaluate its validity and reliability.

Measuring time management inside family plays an important role in evaluation of their repetition and uncompensated time by determining how much time family members devote to themselves and determining the planned and functional use of their time spent together. A well-planned and managed time inside family facilitates family members' lives, and helps them to meet their interests and needs and to use their time more correctly. Therefore, measurement tools that can evaluate time management inside family as valid and reliable are extremely important in ensuring correct use of time in family. Purpose of this research is to develop Family Time Management Scale and to examine its validity and reliability.

This research was conducted on a total of 160 participants, 98 females and 62 males, aged between 24 and 70 (\bar{X} : 40,81) An item pool of 22 items was prepared to measure how participants managed time in their families. These items were evaluated in terms of their grammar, understandability, and measuring time management in family, and a 16-item application form was obtained. Family Time Management Scale has a 5-point Likert-type rating of 1 "strongly disagree" and 5 "absolutely agree". Corrected item total correlation coefficients were calculated for item analysis of Time Management Scale in Family. The construct validity, exploratory factor analysis and reliability of Time Management Scale in Family were examined with Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyzes were made with SPSS 25 program.

As a result of exploratory factor analysis applied for construct validity of Family Time Management Scale, a unidimensional and 16-item measuring tool with a self-value of 6.93, explaining 43% of total variance, was obtained. KMO sample fit coefficient of scale was found to be .89. Factor loads of scale were ranged between .41 and .78. Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient was found to be .91. Corrected item-total correlation coefficients of scale range from .36 to .71. These results show that Family Time Management Scale is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Family Time Management Scale, *validity, reliability*

GİRİŞ

Medeniyet seviyesi ilerledikçe iş hayatında geçirilen süre artış gösterdiğinden hayatın yoğun temposunda aile bireylerimiz ile birlikte geçirdiğimiz her anın önemi artmaktadır. Metropol yaşantısından, yoğun iş temposundan, hayatın her jenerasyonda biraz daha güçleşmesinden etkilenmeyen ve değişmeyen tek kaynağımız olan zaman; her yeni günde değişmeden devam eden, herkesin eşit oranda sahip olduğu, doğru kullanılmadığında asla yetmeyen ancak planlamalar ve yönetim becerileriyle verimli kıldığımız en kıymetli sermayemizdir.

Herkesin eşit olarak sahip olduğu zaman; güçlü ve zayıf yanlarımızı bilerek, verimli ve verimsiz saatlerimizi iyi analiz ederek, doğru hedefler koyarak, önem ve aciliyetlerimizi yani önceliklerimizi belirleyerek yalnızca tüketilen bir kavram olmaktan çıkan ve farkında olunan kontrol altında tutulan bir kaynak haline gelir.

Zaman yönetimi bir sonuç değil, zamanı olabildiğince etkin ve etkili bir biçimde kullanabilme ve verimli bir şekilde değerlendirebilmemizi sağlayan bir süreçtir. Bir nevi zamanı algılayabilme ve sınırsız insan ihtiyaçlarını sınırlı kaynağımız olan zamanla karşılayabilme becerisidir. Bu beceri zaman tuzaklarına karşı özenli bir analiz ve çalışmanın ürünü olarak alışkanlık haline gelir. En temel beceri ve alışkanlıklar ailede kazanıldığından, ebeveynler çocuklarına zaman yönetimi hususunda örnek olarak çocuklarının sosyal, özel ve akademik hayatlarında zaman tarafından yönetilen değil zamanı yönetebilen bireyler olarak yetişmelerine olanak sağlamalıdır.

Aile bireylerimizle geçireceğimiz zamanı planlı bir şekilde düzenlemek, çeşitlendirebilmek verimli kılabilme ancak zaman yönetimi ile mümkündür. Bu yüzden aile bireylerinin kendilerine ve birbirlerine ne kadar zaman ayırdığının, birlikte geçirdikleri vaktin ne derece planlı ve işlevsel kullanıldığının ölçülmesi tekrarı ve telafisi olmayan zamanın değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda ailede zaman yönetimi becerisinin ölçülmesi önem taşımaktadır. Zaman yönetimi becerisi aileden aileye farklılık gösterebilir. Bu araştırmanın amacı Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'ni geliştirmek ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

Araştırma yaşları 24 ile 70 (\bar{X} : 48,81) arasında değişen, 98'i kadın, 62'si erkek toplam 160 katılımcı üzerinde yürütülmüştür.

• Madde Havuzu

Katılımcıların ailelerinde zamanı nasıl yönetebildiğini ölçmek üzere 22 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, ailede zaman yönetimi becerisini ölçmesi açısından incelenip 16 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Verilen puanın yüksekliği, zaman yönetiminin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

• İşlem

Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 25 programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• Madde Analizi ve Güvenirlik

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .36 ile .71 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .91 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
soru1	54,2384	114,743	,550	,905
soru2	54,2715	117,746	,357	,910
soru3	54,5629	114,514	,467	,907
soru4	54,3046	116,693	,450	,907
soru5	54,9669	109,526	,582	,904
soru6	54,4768	110,304	,688	,900
soru7	54,4040	111,122	,644	,902
soru8	54,8477	110,957	,627	,902
soru9	55,0464	110,138	,628	,902
soru10	54,3311	111,770	,634	,902
soru11	54,2318	111,473	,637	,902
soru12	55,1987	112,347	,492	,907
soru13	55,1589	109,055	,618	,902
soru14	54,2649	111,609	,685	,901
soru15	54,7616	105,903	,693	,900
soru16	54,1126	110,154	,711	,900

• Yapı Geçerliği

Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %43'ünü açıklayan, öz-değeri 6,93 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .41 ile .78 arasında sıralanan ve 16 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix ^a	
	Component
	1
soru1	,612
soru2	,413
soru3	,519
soru4	,509
soru5	,634
soru6	,749
soru7	,714
soru8	,675
soru9	,682
soru10	,692
soru11	,708
soru12	,538
soru13	,667
soru14	,748
soru15	,761
soru16	,779

Extraction Method: Principal Component Analysis.
a. 1 components extracted.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .36 ve .71 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .91 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Ailede Zaman Yönetimi Ölçeği'nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji vb. disiplinlerde kullanılacak, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

YENİ GERÇEKÇİLİĞİN IŞIĞINDA *PIYANO PIYANO, BACAKSIZ VE BİSİKLET
HIRSIZLARI* FİLMLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

A COMPARISON OF *PIANO PIANO, KID AND BICYCLE THIEVES* IN THE LIGHT OF
NEOREALISM

Dilek ÖNDER

OrcID: [0000-0003-0304-7712](https://orcid.org/0000-0003-0304-7712)

Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü, YÖK Araştırmacı ID: 124090

Aylin YARKA

OrcID: [0000-0001-5371-278X](https://orcid.org/0000-0001-5371-278X)

Öğretim Görevlisi, Beykent Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu İngilizce Hazırlık
Programı, YÖK Araştırmacı ID: 237665

Özet

Yedinci sanat olarak sinema, insanların sosyo-ekonomik sorunlarının keşfedilmesinde önemli bir role sahiptir. İlk olarak İtalya'da başlayan, II. Dünya savaşı sonrası yoksul halk ve alt sınıf yaşamının gerçeklerine ışık tutan Yeni-Gerçekçilik akımı, sinemada yeni bir döneme işaret etmektedir. Özellikle, yoksulluk ve çaresizlik içindeki alt sınıf yaşamının zorlu ekonomik ve ahlaki koşullarının, basit ve doğrudan yansımaları ile karakterize edilir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan ekonomik bozulma nedeniyle ciddi bir kaynak sıkıntısı çekmekte olan İtalyan sinema yapımcıları, alt sınıfın gerçek hayatını tasvir etmek için asgari donanım ve profesyonel olmayan oyuncularla sokaklara çıkmaya başladı. Vittorio De Sica'nın 1948 yapımı *Bisiklet Hırsızları* filmi, işçi sınıfının savaş sonrası yaşadığı sefaleti ve zorlukları detaylandıran hikâyesi ve profesyonel olmayan oyuncularıyla Yeni-Gerçekçilik akımının önemli bir temsilcisidir. Ayrıca dünyanın dört bir yanındaki birçok film yapımcısı için de ilham kaynağı olmuştur.

Profesyonel oyuncular ile çekilmiş olmasıyla birlikte, Tunç Başaran'ın yönettiği *Piyano Piyano Bacaksız* (1991) filmi, İkinci Dünya Savaşı döneminde, (1940'lı yıllar), Türk toplumunun yaşadığı sosyal, politik, kültürel ve ekonomik durumu yansıtmakta ve diğer gerçekçi filmler gibi dönemin psikolojik ve sosyolojik koşullarını tasvir etmektedir. *Piyano Piyano, Bacaksız*, yoksulluk ve çaresizlik içindeki alt sınıfın yaşadığı zorlu ekonomik şartları, aynı şekilde basit ve doğrudan aktarması nedeniyle, Vittorio De Sica'nın *Bisiklet Hırsızları* filmindeki gibi, Yeni-Gerçekçilik akımı özelliklerini taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, *Piyano Piyano, Bacaksız* filmi ile *Bisiklet Hırsızları* filmi ile Yeni Gerçekçilik akımı yansımaları açısından karşılaştırarak ortak özelliklerini göz önüne sermek ve Tunç Başaran'ın *Piyano Piyano Bacaksız* filmi farklı bir bakış açısı ile sunmaktır.

Anahtar kelimeler: Yeni-Gerçekçilik Akımı, *Bisiklet Hırsızları*, *Piyano Piyano Bacaksız*, Savaş Sonrası Ekonomik Çöküş

Abstract

Cinema, as the seventh art, has a significant role in exploring the socio-economic problems of people. Neo-realism, initiated in Italy, marks a new epoch and sheds light on the condition of the poor and the lower class after World War II. The works of this movement are often characterized by the simple direction of the desperation and poverty of the lower class. As the filmmakers had a severe lack of resources due to the economic rout following World War II, they used streets with minimal equipment and non-professional actors to depict the real life of the lower class. Vittorio De Sica's *Bicycle Thieves* (1948), represents the genre remarkably with non-professional actors, reflecting the severe living and economic conditions of the post-war working class. Moreover, it became an inspiration for many other filmmakers all around the world. Although *Piano Piano Kid* (1991), directed by Tunç Başaran, had professional actors acting, the movie can be considered as a Turkish neorealist movie reflecting the social, political, cultural, and economic situation experienced by Turkish society during the Second World War (the 1940s), as well as sociological and psychological conditions of the era. Thus it bears the similarities of the neo-realist film like Vittorio De Sica's *Bicycle Thieves*. The aim of this study is to compare the movie *Piano Piano Kid* with *Bicycle Thieves* in terms of reflections of the New Realism movement to reveal their common features, and to analyze Tunç Başaran's film *Piano Piano Kid* with a different perspective.

Keywords: Neo-Realism Movement, *Bicycle Thieves*, *Piano Piano Kid*, Economic Collapse in Post-War Era

1. INTRODUCTION

Neorealism generally refers to a movement especially in the Italian filmmaking industry during the post-World War II period and it is often characterized by the simple direct reflection of lower-class life in poverty and desperation with the hard economic and moral conditions. As they had a severe lack of resources due to the economic rout following World War II, Italian filmmakers started to take to the streets with minimal equipment and non-professional actors to depict the real life of the lower class. Immediately after seeing the post-war aesthetic in Italian neorealist films, many talented and aspiring directors from all over the world became aware of the power in their hands to shape or redefine national identity, so the neorealist movement somehow spread to the other countries. The 1948 film *Bicycle Thieves* by Vittorio De Sica, the remarkable representative of the genre, depicts the difficulties and struggles of the working-class community with poor conditions of the time. Thus, it exemplifies not only a piece of the seventh art, but also a political and ideological act: "Neorealism isn't only an aesthetic but also a political and ideological movement" (Sharma, 2008:952). The harsh reality of the poor which became their daily routine reflects the truth way richer than the conventional films, or a derivative of Hollywood production. Thus, the very first aim of De Sica in *Bicycle Thieves* is to make a political film depicting worn-out lives of the poor: In De Sica's words, "My purpose, I was saying, is to find the element of drama in daily situations, the marvelous in the news, indeed, in local news, considered by most people as worn-out materials" (cited in Marcus, 1986:55). In the film, therefore, Antonio's job to hang famous Hollywood film posters sets as a bare conflict between the reality and the fabricated truth in the conventional productions.

Similar to Vittorio De Sica's *Bicycle Thieves*, Tunç Başaran directed *Piano Piano, Kid* in 1991 reflecting neorealist features, and it explores the conditions of the lower-class in the 1940s of Turkey. Through the eyes of eight-year-old Kemal, we witness the difficulties and challenges that the people living in İstanbul have to go through in the course of World War II. The film is adapted from Kemal Demirel's novel, based on his childhood experience and scripted by Ümit Ünal. Tunç Başaran won the best director award at the 10th International Istanbul Film Festival and at the 1992 Antalya Golden Orange Film Festival. *Piano Piano, Kid* is shown as Oscar-nominated in the "best foreign-language film category" on 65th Academy Awards of Turkey. It also received the "Best Film" award at the 17th International Frankfurt and San Sebastian Film Festivals. In the 4th Ankara Film Festival, Emin Sivas won the "Promising New Actor" award with his character Kemal. Our aim in this paper is to provide a deeper look into *Piano Piano, Kid* in the light of neorealism, and by comparing it with De Sica's *Bicycle Thieves*, we aim at revealing common neorealist features both films have.

2. SOCIO-HISTORICAL CONTEXT OF THE ERA

The socio-historical context in the films *Bicycle Thieves* and *Piano Piano, Kid* is established in similar ways. According to the famous Italian filmmaker Pasolini, the reality of cinema is not told by metaphors but the reality itself: "Cinema language is not metaphorical, but metonymical as the reality does not need any metaphors which are mental, metonymies are objective figures to express the reality" (Daldal, 2013:182). When Başaran's *Piano Piano, Kid* is considered, we certainly witness objective figures such as; a mansion in disrepair, a draw well, the horse of the carriage, washboard, just one restroom in the whole building, etc. all of which express the reality of poverty and harsh life-conditions of the inhabitants. The issues reflected in the film are unemployment, fellowship, hope, theft to survive, alliance, and love through the eyes of a little child. In Başaran's film, the main aim is to survive, which is portrayed by the characters with a simple representation. The film features a child in a prominent role as the other neorealist ones and reflects the poverty of the 1940s in Turkey. The audience witnesses a helpless poor core community within the terrible conditions of World War II. It is not as pure as *Bicycle Thieves* in terms of actors, but it reflects the pure reflection of reality within the form of simplicity and naturalness of neorealist films. The simple narration of the reality and acting makes the audience feel a great appreciation for the film *Piano Piano, Kid*.

The original title of the book that the film is based on called *Evimin İnsanları (The People of My Household)*; however, the film is called *Piano Piano, Bacaksız*, meaning Slowly Slowly, My Naughty Boy. "Piano" is a word from the Italian language and there are references to Italy several times in the film, which can be taken as a reference to Italy and the neorealist movement initiated in Italy. Although Tunç Başaran made this film in 1991, he shows us the great trouble period during the 1940s in Turkey. Even it is called as Turkish new-wave period in the filmmaking industry of Turkey, the 1990s are the years when we can see neorealist effects of the Italian movies in Turkey. In addition to the name of the film, we can see the map of Italy on the wall of Uncle Kerim's room. Uncle Kerim's dream of going to Italy is well-expressed in several scenes for example; Kemal watches him secretly while he was fondling the map of

Italy at night (4:23) and in Kemal's questions about his going to Italy: "Is Italy too far away?" (10:45), "When you get to Italy, won't you come back?" (10:54). Although Uncle Kerim does not answer the questions clearly, we can understand that his only dream is to get enough money to go to Italy one day.

3. COMMON FEATURES OF *PIANO PIANO*, *KID* & *BICYCLE THIEVES*

3.1 Unemployment

The prominent common characteristics of these two films is "unemployment. In *Piano Piano Kid*, when Kamile says that she does not like stealing, Asiye reminds her that both of her brothers in law, Mustafa and Hızır are also thieves and she asks: "What do they do when they are unemployed?" (16:42). Kemal is always seen with barefoot as they do not have enough money to buy a pair of shoes. Kemal works in an open-air cinema and sweeps the floor every day, but he earns a little money, which is not enough to support the family. The father of Kemal, on the other hand, is unemployed and seems like he will be forever due to his gambling habit. The other habitants of the mansion also suffer from unemployment due to the outbreak of the war. Economic corruption in society is revealed once more with the new inhabitants' arrival to the mansion. When Kamile tells their story to the others; "Newcomers used to have a lot of mines until the government confiscated them due to the outbreak of the war" (16:23). We can understand that unemployment increased so much that even some wealthy mine owners became unemployed in those years. When it is announced that there is a funeral, the children go to the graveyard immediately to accompany the cortege and beg some money from the grieved and mourning men. When Kemal says "Sorry for your loss" (18:12), he, eventually, gets a little money from begging.

Similarly, in *Bicycle Thieves*, unemployment is depicted as the most prominent reason for the suffering of the lower class during the post-war era in society, and they are to live under similar severe conditions. In the film, the survival of the family depends on Antonio's, the father, finding a job. In contrast to Kemal's father in *Piano Piano Kid*, Antonio tries to find a decent job to support his family. Bruno, the son, works at a gas station, but the money he earns as little as Kemal's and is not enough. When Antonia gets a job and he needs to take back his bicycle from the pawnshop; however, since they have no money to pay, they need to pawn the dowry sheets as a replacement for the bicycle. In the scene when the man in the pawnshop climbs up the stairs to put the sheets on the top available shelf, we see the severe outcome of unemployment in the post-war era in Italy. Furthermore, Antonio is not the only one who suffers from unemployment. At the very beginning of the film, we see a large group of people applying for just one job position offered. Even though they have some different qualifications, and ready for any job available, they cannot get a job. We also see a young boy begging for money just like the characters portrayed in *Piano Piano, Kid*.

3.2 Poverty

We witness poverty-stricken people from their anguish and low standard of living in both of the films. In *Piano Piano Kid*, Abdurrahman is Münevver's ill husband and he suffers from cirrhosis. While taking care of him, Münevver says to Kamile that her husband has just wanted some soup. She desperately says: "There is neither oil nor salt. How am I going to make the

soup?" (20:21). They live under so severe poverty that it is too hard to fix simple food like soup. Due to the poverty caused by unemployment, they cannot afford even basic needs; hence, they steal a chicken from the neighbor to make the soup. Another heartbreaking situation related to poverty in the movie is that Kemal does not have any shoes to put on. He has to wander around and go to work barefoot. When a girl he likes asks the reason why he is barefooted makes him ashamed. Moreover, apart from visual reality, the camera treats the poor settings objectively depicting their most characteristic constituents in the mansion, the characters' clothing in rags, beds they try to sleep, meals prepared with some bread in boiling water, and their efforts of getting money to eat food. In brief, poverty is a major theme, but contrast to the ending without a resolution in *Bicycle Thieves*, *Piano Piano Kid* ends with a happy ending. The fake coins Kerim makes become a temporary solution for their poverty.

Comparably, in *Bicycle Thieves*, Antonio's family suffers from poverty and has limited resources to live on. As mentioned earlier, Antonio and Maria replace the dowry sheets to reattain the bike for her husband's work, so to meet one need they need to pawn something else. Their poverty is like a vicious circle they are trapped in. Throughout the film, the bicycle becomes the sole item that is likely to break the circle, but unfortunately, he is not able to find the stolen bicycle. Another man who sets an example for people suffering from poverty is the man who is an accomplice in stealing the bicycle; thus, he runs away and hides in the church from Antonio. We later understand that he regularly goes to the church for free shave and food. Apart from the narrative of the film, the technique De Sica uses helps the stress on poverty. He takes the camera into the streets, uses natural light, reflects the working-class life amidst the impoverished fallout of the war with people's clothing in rags, only a few automobiles, mostly walkers or bicycle riders in the streets, buildings in a tatty and unsanitary condition.

3.3 Social solidarity

Fellowship and social solidarity without blood ties is another issue reflected throughout the film *Piano Piano, Kid*. The mansion's inhabitants never criticize each other and in their small society, there is always social solidarity. Uncle Kerim brings some old newspapers to make paper bags so that they can earn some money (23:49). As Münevver's mother tries to commit suicide by jumping into the well hole in the garden, she gets stuck in it, everyone rushes to her to rescue her (29:25). While smoking, Senayi Bey falls asleep in his bed and a fire breaks out in his room. Everyone in the mansion goes immediately to help him (35:30). Whenever someone needs help, they are ready to act altogether. Despite having different backgrounds and personality traits, we witness the sincere cooperation and solidarity of residents. They act as a large family to survive and they strive to live in harmony together. In that sense, whenever one of them has trouble, the others try to do their best to help him/her.

Likewise, similar social solidarity could be seen in *Bicycle Thieves*. When Antonio's bicycle is stolen, the police advise that stolen goods are often appeared at the Piazza Vittorio market, so several of his friends from his neighborhood help Antonio and Bruno to find his bicycle. They go to the bazaar, and they search unavailingly through the streets of Rome for Antonio's the stolen bicycle. We also see the same solidarity among the members of the neighborhood of the man who steals Antonio's bicycle. All the members of the neighborhood become one power against Antonio and they drive him away.

3.4 Impacts of World War II

In the 1940s, Turkey struggles with misery and poverty on one hand and the society suffers from a fear of the biggest threat of the world at the time, Adolf Hitler, on the other. In the meantime, the film offers us a mysterious yet naive relationship between hope and innocence through Kemal's eyes. His biggest dream is to have a pair of rubber boots one day and he never loses his hope. He sometimes goes to the shop and stares at the rubber boots with admiration. He talks to himself while watching the boots. "Even if they are not mine, they have boots here, it means one day they might be mine, too," he says (11:56). We see him as a source of joy that gives hope to all inhabitants of the mansion. Even though Uncle Kerim tries to slow down Kemal, who is constantly running throughout the film, with the discourse of "Piano Piano" which means "slowly" in Italian, Kemal always manages to stay dynamic and in focus in the movie. We witness Uncle Kerim's address form of "Piano piano, kid!" to Kemal several times in the film, on the final stage, on the contrary, Kemal calls him with the words "Piano, piano..." while he is leaving the land for Italy. Being slow, in the meantime title of the film, here might refer to being patient under harsh circumstances during the 1940s of Turkey.

3.5 Moral Values

One of the most striking and oft-noted characteristics of both films is stealing to survive. Stealing is an immoral behavior under the usual conditions of life, but as Jacobson stresses the circumstances Antonio is in propel him to commit this crime: "Bicycle Thieves is the story of a workman's search for his stolen bicycle without which he cannot make a living for himself and his family. To him it is a personal wrong he has suffered: to us, as we follow him through the streets of Rome, it gradually becomes apparent that he is the victim of a social system which forces him to rob another bicycle" (Jacobson, 1949:28). Antonio experiences a conflict with his sense of morality while looking at the bicycle unattended but in such a situation, he has to sacrifice his virtues. Luckily, he is caught and crime is prevented, but certainly the shame he feels in front of his child will haunt him forever. The moral values of the thief stealing the bicycle of Antonio in the very beginning of the film are also open to discussion. The only certain thing, in such circumstances, the moral values are not their priority.

Likewise, the petty crime of stealing is committed in *Piano Piano, Kid*. Asiye and her daughter Bedriye steal two boxes of stockings in the bazaar. Kemal witnesses their act and he is almost shocked and runs at once to Uncle Kerim's room to tell him about the crime. Uncle Kerim's answer is so significant that we can realize the severity of the harshness they live in. "They have stolen something in the bazaar," Kemal says. "They do not do... steal, it is not called theft, it's bread money" (14:57). In solidarity, they commit another petty crime. Münevver's ill husband cannot eat bread in boiled water anymore (42:53), so they decide to steal their neighbor Sıdıka's chicken and they make soup for him. When Sıdıka accuses them of stealing her chicken, they do not deny stealing the chicken, and they tell her that they will pay four chickens back soon (43:49). Kamile's words are remarkable "Now that we steal, we are in a position to steal" (44.10). It becomes clear that they do not want to steal, in fact, they have to steal to survive, therefore as in *Bicycle Thieves*, it is not because of their immorality, but their priority in their lives.

3.6 Precision in Relationships

Through Kemal's eyes, we watch two different kinds of pure love and affection in the relation between mother-son and husband-wife in their small community. Tevfik is a horse carriage driver and one of his horses breaks its leg, so it is killed. The first scene we witness their affectionate attachment is his telling of the death of his horse to Granny Leyla sorrowfully (22:28). The next is the sacrifice of Granny Leyla when Uncle Kerim wants some gold to cover fake antique coins. She allows them to pull out her gold tooth at his son's request. As a mother, she cares deeply for her son and her son treats her tenderly as well (01:03:51).

The marriage of Senayi and Feriha is an ideal one in terms of true love. Despite being married for a long time, they still love each other and we see their happiness on the scene in the bazaar place with Feriha's coming while Senayi is selling grapes. Kemal watches their happiness when they see each other. (12:27). While witnessing the long-term love of Senayi and Feriha, rare to come across, we can also see Tevfik's interdependence with his mother and the sacrifices a mother makes for her son. Considering *Bicycle Thieves*, his love for his family and his efforts to help them are driving much of Antonio's actions. We see Antonio's warmhearted family bond at the beginning of the film: Maria prepares Antonio breakfast, Bruno jokes around Antonio prettily, and their baby lies peacefully in bed. Antonio deeply loves his wife and children. Bruno is also bound to his father with love and patience. When Antonio cries in shame after the attempt of stealing the bicycle, Bruno grasps his father's hand to support his father and make him feel he is not alone. This little man with a big heart stands with the father to strive for the unity of their family.

At the end of *Piano Piano*, *Kid* Kemal says: "If a man is poor, especially if he is a child, just like me; He is only for peace, for hope." hope of survival is the only power he has. *Piano Piano*, *Kid* is a great film, with its impressive dialogues, warmth, and a fabulous atmosphere, while allegorizing the socio-economic system of the period and telling that life is worth hoping from the eyes of a child despite everything.

4. CONCLUSION

All issues considered in this study, we could argue that Tunç Başaran made *Piano Piano*, *Kid* in the light of neorealism, and depicted sociological factors of the war in the 1940s of Turkey. It also reflects social, political, cultural, and economic conditions in the society and it corresponds to the similar characteristics of Vittorio De Sica's *Bicycle Thieves*. Both films are quite effective in expressing the reality of the poor. In simple language and direction, we are introduced to the different perspectives of morality, which may lead to a heated discussion. The vicious circle they are trapped in is likely to be unbroken forever unless they break the rules.

Works Cited

Başaran, Tunç. director. *Piyano Piyano, Bacaksız*. <https://www.beinconnect.com.tr>, Çiçek Film, 1991. www.beinconnect.com.tr/film/piano-piano-bacaksiz.

Daldal, Aslı. "The Impact of Neo-Realism in Turkish Intellectual Cinema: The Cases of Yılmaz Güney and Nuri Bilge Ceylan." *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* 2.9 (2013): 181-183.

Jacobson, Herbert L. "De Sica's 'Bicycle Thieves' and Italian Humanism." *Hollywood Quarterly*, vol. 4, no. 1, 1949, pp. 28–33. JSTOR, www.jstor.org/stable/1209381. Accessed 23 Nov. 2020.

Marcus, Millicent. *Italian film in the light of neorealism*. Princeton University Press, 1986.

Sharma, Manoj. "Neorealism in Italian Cinema: 1942-55." *Proceedings of the Indian History Congress*, vol. 69, 2008, pp. 952–964., www.jstor.org/stable/44147257. Accessed 21 Nov. 2020.

Sica, Vittorio De. director. *Bicycle Thieves*. (The Criterion Collection) 2007. DVD

TARSUS VE SİLİFKE'DEKİ ATATÜRK ÇİFTLİKLERİNİN DENETLENMESİ

INSPECTION OF ATATÜRK FARMS IN TARSUS AND SILIFKE

Mehmet Nuri ŞANDA

Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye

Özet

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın konusu 20. yüzyılda Mersin vilayeti dâhilinde bulunan Tarsus'taki Piloğlu, Silifke'deki Şövalye ve Tekir Atatürk çiftlikleridir. Çalışmanın birinci bölümünde Atatürk çiftliklerinin kurulması hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümünde Tarsus'ta Piloğlu, Silifke'de Tekir ve Şövalye çiftliklerinin kurulması, 1937 yılında Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda Ankara'daki Orman Çiftliği'nin, Tarsus'taki Piloğlu Çiftliği'nin, Dört Yol'daki Karabasamak Çiftliği ve Portakal bahçesinin, Silifke'deki Şövalye ve Tekir çiftliklerinin, Yalova'daki Baltacı ve Millet çiftliklerinin hazineye devredilmesi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümünde ise Tarsus ve Silifke'deki çiftliklerin 1938 yılında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na devredilmesi ve bu kurumun 1945-1946 yıllarında Piloğlu ve Tekir çiftliklerini denetlemesine değinilmiştir. Bu denetleme sırasında müfettişler tarafından çiftliklerdeki ekim sahaları, ziraat aletleri, nakil vasıtaları, ağaçlandırma işleri, bina ve arazi durumları hakkında raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlarda çiftliklerdeki sorunlar ve bu sorunların çözümlerine dair tavsiyeler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Çiftlikleri, Mersin, Tarsus Piloğlu Çiftliği, Silifke Şövalye ve Tekir Çiftlikleri.

Abstract

The subject of this study consisting of three section was the Piloğlu Farm in Tarsus and Şövalye and Tekir Atatürk Farms in Silifke in Mersin city in 20. century. The first section of this study provided general information about the formation of Atatürk farms. The second section explained the formation of Piloğlu Farm in Tarsus and Şövalye and Tekir Atatürk Farms in Silifke and transferring the Orman Farm in Ankara, Piloğlu Farm in Tarsus, Karabasamak Farm and Orange Garden in Dört Yol, Şövale and Tekir farms in Silifke and Baltacı and Millet farms in Yalova to treasure in 1937 under the will of Mustafa Kemal. The third section explained the transfer of farms in Tarsus and Silifke to State Agricultural Business Institution in 1938 and the audit conducted by this institution to Piloğlu and Tekir farms in 1945-1946. During this audit, inspectors prepared reports related to the cropped area in the farm, agricultural tools, transportation vehicles, forestation work and the states of the buildings and field. These report included problems in the farms and recommendations to solve these problems.

Keywords: Atatürk Farms, Mersin, Tarsus Piloğlu Farm, Silifke Şövalye and Tekir Farms.

1. GİRİŞ

I. Dünya Savaşı sırasındaki çatışmalardan dolayı ülkedeki genç nüfus büyük oranda azalmıştır. Savaşın sona imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile de Osmanlı Devleti, yer altı ve yer üstü zenginliklerinin büyük bir kısmını itilaf devletlerinin kontrolüne bırakmak zorunda kalmıştır. Bu durum ülkede sosyal ve askeri dengeyi olumsuz etkilediği gibi ekonomik dengeyi de bozmuştur. Özellikle genç ve orta yaşta nüfusun cepheden dönmemesi tarım ve hayvancılık alanlarında verim ve kalite gibi sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Mustafa Kemal liderliğinde kurulan Türk Devleti, ülke genelinde tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerden biri de Türk çiftçisine örnek teşkil edecek ve üretim alanında kalite ile birlikte verimi artıracak çiftliklerin kurulmasıdır. Milli Mücadele yıllarında Hindistan'dan Türk milletine yaklaşık 600.000 lira yardım parası gönderilmiştir. Bu paranın bir kısmı Büyük Taarruz mücadelesi için kullanılmıştır. 30 Ağustos 1922 tarihindeki zaferden sonra paranın kullanılmayan 380.000 liralık kısmı Mustafa Kemal'e teslim edilmiştir (Soyak, 2004: 649).

Mustafa Kemal, ülkenin yabancı bankaların hegemonyasından kurtarılması amacıyla milli bir bankanın kurulması gerektiğine inanıyordu. Bu doğrultuda 26 Ağustos 1924 tarihinde 250.000 lira bütçe ile İş Bankası'nı kurmuştur (Uluğ, 1973: 241-245). Mustafa Kemal, paranın geri kalan kısmı ile ziraat alanında yatırımlar gerçekleştirmiştir. Bu yatırımlardan biri de 1925 yılından itibaren kurulmaya başlanan Atatürk çiftlikleridir. İlk Atatürk Çiftliği, Ankara'da çorak bir arazi üzerine kurulmuştur (Semiz, 2009: 158). Daha sonra Tarsus, Silifke ve Yalova gibi yerlerde de Atatürk çiftlikleri kurulmuştur. Bu çiftlikleri başlıca amaçları şunlardır:

- Çiftçiye tarım tekniklerini öğretmek ve bu doğrultuda kurslar açarak halkın bilinçlenmesini sağlamak.

- Kurulan çiftliklerde yeni tohum türleri denemek ve verimi bol olan tohumları tespit ederek çiftçilere uygun fiyatlarla sunmak.

- Hayvancılık alanında yeni ırk ve cinsleri araştırmak, bulunan hayvan cinslerinin ülke içerisinde sayısını artırarak hayvancılığı geliştirmek.

- Çiftliklerde üretilen ürünleri yine çiftliklerde işlemek.

- İşlenen ürünleri uygun fiyatlarla halka sunmak.

- Halkı kooperatifçiliğe yönlendirmek.

- İklim şartlarına uygun meyve türleri yetiştirmek. Yerli ve yabancı meyve türlerinin üretimini yapmak ve bu meyvelerin bölge halkı tarafından yetiştirilmesini sağlamak.

- Bağcılığı geliştirmek.

- Yurt genelinde ağaçlandırmaya özendirme ve bilimsel yöntemler doğrultusunda ağaçlandırma yaparak ormanlar oluşturmak.

- Makineli tarıma geçişi sağlamak ve çiftliklerde zirai makine ve alet üretimine yönelik atölyeler kurmak (Keskinok, 2000: 43).

İlk çiftlik 1925 yılında Ankara'da açılmış, bu çiftlikten sonra Silifke'de Şövalye ve Tekir, Dört Yol'da Karabasamak, Tarsus'ta Piloğlu, Yalova'da Millet ve Baltacı çiftlikleri kurulmuştur (Avcıoğlu, 1996: 371). O dönemde arazi çok ucuz ve Türk parası da değerli olduğu için bütün çiftliklerin arazisi 100 ile 120.000 lira karşılığında satın alınmıştır (Soyak, 1973, s.685).

Atatürk çiftlikleri hakkında literatürde genel anlamda bazı çalışmalar yapılmış olsa da Mersin vilayeti dâhilinde bulunan Tekir ve Piloğlu çiftliklerinin denetlenmesi hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu açıdan çalışmanın alanda önemli bir boşluğu dolduracağı da düşünülmektedir.

2. TARSUS VE SİLİFKE'DE ATATÜRK ÇİFTLİKLERİNİN KURULMASI

2.1. Tarsus'ta Piloğlu Çiftliği'nin Kurulması

Gazi Mustafa Kemal, 1925 yılında Latife Hanımla birlikte gerçekleştirdiği Adana-Mersin gezisi sırasında Tarsus'ta bir çiftlik kurmaya karar vermiştir. Burada kurulacak bir çiftliğin bölgede yaşayan halk için üretimde örnek teşkil edeceğini düşünmüştür (Semiz, 2009: 166).

1925 yılında Akdeniz ve çevresindeki vilayetlere portakal, mandalina ve limon fidanları dağıtmak ve fenni narenciye bahçeleri kurmak amacıyla 50 dönüm üzerine Tarsus Narenciye Fidanlığı kurulmuştur (BCA, 30.10.0.0. / 201.372.15). 1950 yılında Tarım Bakanlığına bağlı Tarsus'taki fidanlık arazisinden 3.960 m² herhangi bir ücret alınmadan Bakanlar Kurulu kararıyla yol yapımı için Tarsus Belediyesine devredilmiştir (BCA, 30.18.1.2. / 123. 70. 20).

Tarsus Piloğlu Çiftliği'ndeki arazilerin bir kısmı kış aylarında Seyhan Nehri'nde meydana gelen taşkınlardan olumsuz etkilenmekteydi. Bu durumun engellenmesi ve mahsulün korunması amacıyla 1925 yılında Giresun (Karahisar-ı Şarki) mebusu başkanlığında meclise bir önerge verilmiştir (BCA, 30.10.0.0. / 7.41.5). Bu önergede Tarsus kazasının güneyinde bulunan bataklıkın kurutulması istenmiştir. Ayrıca Tarsus'taki tarlaları Seyhan Nehri'nde yaşanan taşkınlardan korumak amacıyla bir de set yapılması talep edilmiştir. Bu önerge doğrultusunda 1927 yılında seddin inşa edilmesi için bir sözleşme imzalanmıştır (BCA, 30.18.1.1. / 25.50.17). Bu tedbirlerle çiftlik arazisi ve bölge halkı taşkınlardan korunmaya çalışılmıştır.

Çiftlikte yetiştirilen pamuğun Tarsus'ta işlenmesi amacıyla yatırımcılara arazi tahsisi gibi bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Sağlanan bu kolaylıklar neticesinde Tarsus'ta bazı sanayi tesisleri inşa edilmiştir. Örneğin 1931 yılında Tarsus'ta, Teşvik-i Sanayi Kanunu çerçevesinde Dudu ve Meyal hanımlar 4,5 dönüm arazi üzerine pamuk ve çırçır fabrikası tesis etmek istemişlerdir. Bu doğrultuda arazi talebinde bulunmuşlardır. Onların bu talepleri 18 Mart 1931 tarihinde Gazi Mustafa Kemal'in onayı ile kabul edilmiştir (BCA, 30.18.1.2. / 18.19.5).

1934 yılı itibarıyla 6 adet Atatürk Çiftliği bulunmaktadır. Bunlardan Yalova'daki Baltacı ve Millet çiftlikleri zirai sanatlar ve meyvecilik alanında, Silifke'deki Tekir Çiftliği peynir ve pirinç alanında, Tarsus'taki Piloğlu Çiftliği Pirinç ve Pamuk alanında, Dört Yol'daki Karabasamak Çiftliği pamuk, pirinç ve hububat alanında diğer çiftlik de mandalina, portakal ve muz alanında faaliyet yürütmüştür (Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 7 Teşrinisani 1934).

2.2. Silifke'de Şövalye Çiftliği'nin Kurulması

Silifke'de Tekir Çiftliği dışında Mustafa Kemal tarafından kurulan Şövalye adında bir çiftlik daha bulunmaktadır (Kılınç, 2019: 555-584). Bu çiftliğin adı birçok kaynakta geçmesine rağmen çiftliğin arazisi ve işleyişi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.3. Silifke'de Tekir Çiftliği'nin Kurulması

Tekir Çiftliği'nin kuruluş çalışmaları 1925 yılında başlamıştır. Mustafa Kemal, bir Mersin seyahati sırasında yanında oturan kişilere "Ben bir çiftlik kurmak istiyorum ve bu

çiftlikte Türk milletine örnek çiftçiliğin ne olduğunu göstermek istiyorum, var mı böyle bir yer?” diye sorar. O sırada orada bulunanlar “Var pašam, Silifke civarında bir çiftlik var, toprağı çok verimli, orada çiftçiliğin her branşı yapılabilir. Vergi borcu dolayısı ile hazine tarafından satılmaktadır. Burayı alırsanız bizde çok memnun oluruz” demişlerdir (Kal, 2016: 103). Mustafa Kemal, 27 Ocak 1925 tarihinde eski bakanlardan Zekai Apaydın’ın teklifi üzerine bizzat kendisi Silifke’ye gelerek bu çiftliğin kurulacağı alanı görmüştür (Aslan, 1969: 78). Tekir Çiftliği’nin daha önceki adı Rum Bodoski Çiftliğidir. Bakımsız ve terkedilmiş olan bu çiftlik arazisi açık artırma yoluyla hazine tarafından satışa çıkarılmıştır. Bu açık artırmaya Mustafa Kemal adına Sadık Bey katılmıştır. Yapılan açık artırma sonucunda çiftlik arazisi 36.000 lira karşılığında satın alınmıştır. Tekir Çiftliği, 12.000 dönümlük bir arazi üzerine kurulmuştur (Önder, 1998: 373).

Bakımsız olan çiftlik arazisi satın alındıktan sonra gerekli tesisler inşa edilmeye başlanmıştır. İlk olarak o bölgede hiç rastlanmayan damı kiremit örtülü binalar yapılmıştır. Çiftliğe kanallar açılmış, çeşitli ağaçlar dikilmiş, damızlık inekler, koyunlar, atlar ve kümes hayvanları getirilmiştir. Bu hayvanlar için ahırlar inşa edilmiştir. Yurtdışından özellikle de Almanya’dan çiftlik için büyük makineler, biçerdöverler, traktörler getirilmiştir. Bu makine ve aletlerin karaya çıkarılması için Taşucu’na bir iskele inşa edilmiştir. Kıbrıs’tan kaliteli bir buğday tohumu getirilmiş ve bu tohum çiftlikte üretilerek çevredeki köylüye ekmesi için dağıtılmıştır. Sakız ve Kıbrıs adalarından kaliteli turfanda tohumu getirilmiştir. Çiftlikte yetiştirilen bakla tohumu yurdun farklı bölgelerine üretim amacıyla dağıtılmıştır. Çiftlikte ilk kez İtalya, Irak ve İran’dan getirilen çeltik tohumları ekilmiş ve İtalya’dan getirilen çeltik tohumundan büyük verim elde edilmiştir. 1929 yılında Suriye’nin Halep şehrinden inek ve boğalar getirilmiştir. Bu hayvanların getirilmesiyle çiftlikte Sığırcılık Şubesi açılmıştır. 1930 yılında Rusya’dan Gazi Mustafa Kemal’e Karagül ırkı koyun, kuzu ve koçlar hediye edilmiştir. Bu durum üzerine aynı yıl çiftlikte Koyunculuk Şubesi açılmıştır. Bu şubelerden elde edilen deri ve yünler Ankara’ya gönderilerek orada işlenmiştir. Ayrıca çiftlikteki sulama kanalları üzerine 6 adet betondan köprü, çiftliğin içine 1 adet karakol binası, 1 adet ilkokul, 1 adet müdür lojmanı, 2 adet memur lojmanı, 2 adet ambar, makine hangarları, akaryakıt deposu, tamirhane, fırın, yemekhane, mutfak ve Susanoğlu Koyu’nda büyük bir ihracat ambarı inşa edilmiştir (Kal, 2016: 103-104).

10 Mayıs 1926 tarihinde Mersin’e gelen Gazi Mustafa Kemal, iki gün Mersin’de kaldıktan sonra Ertuğrul Yatı ile 12 Mayıs 1926 tarihinde Taşucu’na gitmiştir. Geceyi Taşucu’nda Sadık Bey’in evinde geçirdikten sonra 13 Mayıs 1926 tarihinde çiftliği ziyaret etmiş (Bozkurt, 2017: 79-110) ve çiftlikte yapılan çalışmalarını bizzat yerinde takip etmiştir. Bu ziyaret sırasında çiftliğe yeni alınan traktör vb. makinelerin hasat işlerinde nasıl kullanıldığını yerinde denetlemiştir (Semiz, 2009: 163).

20 Şubat 1935 tarihinde Gazi Mustafa Kemal, Ege Vapuru ile Taşucu’na gitmiştir. Daha sonra Silifke’de bulunan Tekir Çiftliği’ni ziyaret etmiş ve burada bir müddet kalmıştır (BCA, 30.10.0.0. / 2.11.29). 1935 yılının Mart ayında yağın yağmur sularından dolayı Göksu çayı taşmıştır. Taşın çayın suları Silifke’deki Tekir Çiftliği ve çevre köylerde ciddi zararlara sebep olmuştur. Nitekim bu taşkından dolayı Tekir Çiftliği’nde 10 hektar arpa, 30 hektar buğday, 5 hektar bakla ve 10 hektar yulaf su altında kalmıştır (BCA, 30.10.0.0. / 118.822.2).

2.4. Çiftliklerin Hazineye Devredilmesi

Çiftlikler belli bir olgunluğa geldikten sonra Gazi Mustafa Kemal, 8 Haziran 1937 tarihinde Trabzon'dayken Başbakan İsmet İnönü'yü telefonla arayarak Atatürk çiftliklerini hazineye devretmek istediğini ifade etmiştir (BCA, 30.10.0.0. / 2.12.3). Üç gün sonra Hasan Rıza Soyak aracılığıyla Ankara'daki Orman Çiftliği'nin, Tarsus'taki Piloğlu Çiftliği'nin, Dört Yol'daki Karabasamak Çiftliği ve Portakal bahçesinin, Silifke'deki Şövalye ve Tekir çiftliklerinin, Yalova'daki Baltacı ve Millet çiftliklerinin arazi, tesisat ve demirbaşlarının yazılı olduğu listeyi meclise göndererek gerekli kanuni düzenlemenin yapılmasını istemiştir (BCA, 30.10.0.0. / 2.12.5).

Tekir ve Piloğlu çiftliklerinin de aralarında bulunduğu Atatürk çiftliklerindeki canlı-cansız demirbaş, tesisat, müze, mağaza, arazi, bağ-bahçe ve fidanlıklar TBMM'nin 12 Haziran 1937 tarihinde İsmet İnönü başkanlığında gerçekleştirdiği oturum neticesinde hazineye aktarılmıştır (BCA, 30.10.0.0. / 2.12.7).

3. ÇİFTLİKLERİN DEVLET ZİRAAT İŞLETMELERİNE DEVRİ VE DENETİMİ

1937 yılının sonlarına doğru İsmet İnönü, Başbakanlıktan istifa etmiştir. Bu durum üzerine 1 Kasım 1937 tarihinde Celal Bayar yeni hükümeti kurarak Başbakan olmuştur. 27 Aralık 1937 tarihinde Celal Bayar hükümeti tarafından ülkedeki tarım faaliyetlerinin teşkilatlı bir şekilde idare edilmesi amacıyla yeni bir kanun teklifi hazırlanmıştır. Bu kanun teklifi TBMM tarafından 7 Ocak 1938 tarihinde 3308 sayılı kanunla yasalaşmış ve 15.000.000 lira sermaye ile Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu kurulmuştur. Bu kanunun 3. maddesinde kurumun görevleri şu şekilde sıralanmıştır (Resmi Gazete, Sayı 3807, 13 Ocak 1938).

• 3308 sayılı kanunla kurumun uhdesine geçecek olan ve ileride kuruma bağlanacak olan zirai ve sınaî kurumlarını işletmek. Bu kurumların ziraat alanındaki işletme ve yetiştirme hizmetlerini yerine getirmek.

• Çiftçiye örnek ve rehber olabilecek yeni ziraat işletmeleri, fabrikalar ve atölyeler kurmak ve idare etmek.

• Kurumların bulunduğu bölgeye göre gerekli ziraat türlerini, usullerini ve sanatlarını gösterip yaymak.

• Ambar ve silo işleriyle ilgilenmek.

• Ticaret, nakliye ve kredi işlerini yerine getirmek.

1938 yılında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu, Tarım Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerine başlayınca daha önce hazineye devredilen Atatürk çiftliklerinin bu kuruma devredilmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda Tarsus'ta bulunan Piloğlu Çiftliği ve Silifke'deki Tekir Çiftliği de Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na devredilmiştir.³³

1935-1938 yılları arasında Tarsus ovasında çok sert bir kuraklık yaşanmıştır. Bu kuraklık nedeniyle pamuk rekoltesinde ciddi manada bir azalma meydana gelmiştir. Bu durum çiftçinin şahıslara ve bankalara olan borçlarını ödeyememesine neden olmuştur. Zor durumda kalan çiftçi banka ve şahıslara olan borçlarını ödemek için tefecilerden kısa bir vade için % 30

³³ Resmi Gazetede, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu kanununun 5. Maddesinde "Atatürk'ün 11/6/1937 tarihli mektup ile Hazineye teberru ettiği bütün menkul ve gayrimenkul mallar ve bunlara ait hak ve vecibeler bu kanunun neşri tarihinden itibaren Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na intikal eder." denmiştir (Resmi Gazete, 3807 sayılı: 13.01.1938).

oranında faizle para almıştır. Bu durum çiftçilerin daha da zor duruma düşmesine neden olmuştur. 1938 yılındaki Büyük Ziraat Kongresi'nde çiftçinin mağduriyetinin Ziraat Bankası aracılığıyla giderilmesi istenmiştir (BCA, 30.10.0.0. / 229.539.8).

1938 yılında Başbakanlık bünyesinde bulunan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'nun İdare Meclisi Raporu'nda yer alan ziraat faaliyetlerinde Tarsus'taki Piloğlu ve Dört Yol'daki Karabasamak çiftliklerinin Ziraat Vekâletinden devralınmasına rağmen henüz işletmeye açılmadığı belirtilmiştir. Bu çiftliklerin faaliyete başlaması için bazı tedbirlerin alınması istenmiştir. 1938'de Tarsus'taki Piloğlu, Dört Yol'daki Karabasamak, Lüleburgaz'daki Türkgeldi ve Eskişehir'deki Çifteler çiftliklerinde ekilen ürün türleri ve ekim alanları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. 1938 Yılında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na Bağlı Çiftliklerdeki Ekim Alanları

Ekilen Ürün Türü	Ekim Alanı (Dekar)
Hububat	27.718
Pamuk	6.000
Çeltik	2.000
Bakliyat, yağ vb. ürünler	2.338
Toplam³⁴	38.056

Kaynak: BCA, 30.10.0.0 / 214.450.3. (13.12.1939) tarihli arşiv belgesindeki bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağlı çiftliklerin ekim alanı 1938 yılından önce 11.649 dekar iken daha sonradan bu kuruma dâhil edilen Tarsus'taki Piloğlu, Dört Yol'daki Karabasamak, Lüleburgaz'daki Türkgeldi ve Eskişehir'deki Çifteler çiftlikleriyle toplam ekim alanı 38.056 dekara çıkarılmıştır. Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağlı bu çiftliklerde en üst düzeyde verim alınması için gerekli tedbirler alınmış ve çeşitli teçhizatlar temin edilmiştir. Temin edilen bu teçhizatlar ile şunlar hedeflenmiştir:

- Ziraat ürünlerinde kalite ve verimi artırmak.
- İç piyasaya ürün yetiştirip ekonomik şart ve imkânlar dâhilinde piyasa dengesini sağlamak.
- Dış piyasanın talep ettiği ürünleri kendi topraklarımızda yetiştirmek.
- İhtiyaç fazlası ürünü ihraç ederek ülke ekonomisine katkıda bulunmak.
- Kaliteli ve verimi bol tohum yetiştirmek. Bu tohumları köylüye cüzi bir ücret karşılığında dağıtmak
- Bölge halkına istihdam alanı açmak (BCA, 30.10.0.0. / 214.450.3).

1938 yılında Mersin vilayeti dâhilinde veteriner ve sağlık memuru sıkıntısı yaşanmıştır. Bu tarihte Mersin merkez, Tarsus ve Silifke de toplamda 4 veteriner, Mersin ve Silifke'de de birer sağlık memuru bulunmaktadır (BCA, 30.10.0.0. / 229.539.8). Bu eksik sağlık teşkilatı ile Mersin, Tarsus ve Silifke'de hayvan hastalıklarının ve ıslah işlemlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi zorlaşmıştır.

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu, 1939 yılında Tarsus'taki Piloğlu ve Dört Yol'daki Karabasamak çiftliklerinde zirai faaliyetlere başlamıştır. Bu iki çiftlikte toplamda 5.116 dekarlık alanda ekim yapılmıştır. 1938 yılında aralarında Piloğlu Çiftliği'nin de bulunduğu

³⁴ 1939-1940 yılı ekim sezonu için nadasa bırakılmış olan 15.000 dekarlık alan bu sayıya dâhil değildir (BCA, 30.10.0.0 / 214.450.3).

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu bünyesindeki çiftliklerde 38.056 dekarlık alanın ekimi planlanmışken 1939 yılında fiilen 42.387 dekarlık alan ekilmiştir (BCA, 30.10.0.0. / 214.451.1).

Tablo 2. 1939 Yılında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na Bağlı Çiftliklerdeki Ekim Alanları

Ekilen Ürün Türü	Ekim Alanı (Dekar)
Hububat	26.171
Pamuk	5.541
Çeltik	1.976
Bakliyat vb. ürünler	8.699
Toplam	42.387

Kaynak: BCA, 30.10.0.0 / 214.451.1. (18.06.1940) tarihli arşiv belgesindeki bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

1939 yılında Tarsus ve çevresinde havaların kurak gitmesinden dolayı ekilen ürünler genel olarak zarar görmüştür. Bu durum çiftçileri ekonomik yönden olumsuz etkilemiştir. Çiftçilerin 1939 yılı için devlete ödemeleri gereken 107.751,64 lira borç Bakanlar Kurulu kararı ile bir sonraki yılın ürün hasadına kadar ertelenmiştir (BCA, 30.18.1.2. / 87.70.10).

1941 yılının yaz aylarında Anadolu'nun güney kesimlerinde sert bir kuraklık yaşanmıştır. Bu kuraklıktan dolayı Silifke'deki Tekir ve Tarsus'taki Piloğlu çiftliklerinde ekilen pamuk zarar görmüştür. Bu zarara rağmen Tarsus Çiftliği, 1941 yılını kârla kapatmıştır (BCA, 30.10.0.0. / 214.452.6). Aynı yılın kış mevsiminde aşırı yağmurdan dolayı Seyhan Nehri taşmış ve Tarsus kazasının Kefeli, Çöplü, Kocabucak ve Baharlı köylerinde 1.200 hektar arazi su altında kalmıştır. Bu araziden 400 hektarı ekili arazidir (BCA, 30.10.0.0. / 118.834.4). Yine 1941 yılının Haziran ayında Tarsus kazasına şiddetli dolu yağmıştır. Bu doludan Kızılçukur köyünde 35 ton 50 kg. üzüm, 9 ton 155 kg. koza, 3 ton susam; Alibeyli köyünde 34 ton üzüm, 6 ton 600 kg. susam 18 ton 550 kg. koza zarar görmüştür (BCA, 30.10.0.0. / 118.835.13). Temmuz ayının 5'inde bir kez daha Tarsus kazası ve çevresine dolu yağmıştır. Bu doludan Namrun nahiyesindeki Bağrueğri ve Kiseçik köylerindeki 300 hektar hububat ile 20 hektarlık üzüm bağının % 30'luk kısmı zarar görmüştür (BCA, 30.10.0.0. / 118.835.32).

6 Haziran 1941 tarihinde Silifke kazasına şiddetli dolu ve yağmur yağmıştır. Bu yağmurdan dolayı Yağda nahiyesindeki Kocahasanlı köyünde 548 aşılı, 1.320 aşısız harnup ve 628 zeytin ağacı yerinden sökülmüştür. Ayrıca 6 adet yazlık çardak, 40 harar saman ve 280 kg. buğday zarar görmüştür (BCA, 30.10.0.0. / 118.835.32).

2 Temmuz 1945 tarihinde Tarsus'taki Piloğlu Çiftliği'nin bitişiğinde bulunan 11.548 dekar 936 m² hazine arazisi Maliye Bakanlığının da rızasıyla Tarım Bakanlığı bünyesindeki Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na devredilmiştir (BCA, 30.18.1.2. / 108.42.4).

3.1. Piloğlu Çiftliği'nin Denetlenmesi

Devlet Ziraat İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Tarsus'taki Piloğlu Çiftliği'nin denetlenmesi için müfettiş Ziya Ortaç'ı görevlendirmiştir. Bu müfettiş 15 Ocak 1946 tarihinde çiftliğe giderek teftiş etmiş ve çiftlikle ilgili raporunu Genel Müdürlüğe göndermiştir. Raporunda Piloğlu Çiftliği ile ilgili şu görüşlere yer verilmiştir (BCA, 30.10.0.0. / 216.459.5).

3.1.1. Çiftlikteki tarım faaliyetleri

1946 yılı için ekilmesi planlanan 3.515 dekarlık alanın ancak 3.185 dekarlık alanı ekilebilmiştir. Arazilerin tümünün ekilememesinin başlıca nedeni havanın kurak gitmesi ve mevcut üç traktörden ikisinin bozuk olmasıdır. Bir daha bu tür aksaklıkların yaşanmaması için müfettiş Ziya Ortaç, çiftlik idaresine bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeler;

- Tarlaların ekim için iyi hazırlanması ve derin hafriyattan kaçınılması,
- Ekilecek tohumların tecrübeleri yapılmadan ekilmemesi ve kışlık ekime mutlaka Kasım ayından evvel başlanması,
- Pamuk ile susam tarlalarının iyice tava getirilmeden ekilmemesi,
- Çapa işlerinin ücretleri yüksek amele kuvvetleriyle değil teknik vasıtalarla yapılması,
- Sulama ihtiyacının karşılanması için gerekli motor ve aletlerin bir an evvel tedarik edilmesi,
- Sık sık bozulup tamire ihtiyaç duyan eski makine ve aletlerin kullanılmaması, bunların yerine imkânlar dâhilinde yenilerinin alınması.

3.1.2. Çiftlikteki hayvancılık faaliyetleri

Çiftlikte boğa, inek, tosun ve dana olmak üzere toplamda 127 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu hayvanlar daha çok Güney Anadolu Kırmızısı cinsinden sığırlardır. 1945 yılında bu hayvanlarda abortus hastalığı görülmüş ve yapılan tahliller sonucunda hasta olanlar tecrit edilerek Dört Yol Çiftliği'ne sevk edilmiştir. Bu hastalıktan dolayı 1945 yılında ancak 27 baş inek sağlanabilmiş ve bu ineklerden toplamda 23.231 kg. süt elde edilmiştir. Elde edilen sütün 694 kg. satılmış ve geri kalan sütten 934,450 kg. tereyağı ve 1.115 kg. yağsız peynir imal edilmiştir.

Hayvanların yem ihtiyaçları Tarsus Çiftliği'nin önemli giderleri arasında yer almıştır. Bu giderlerin asgariye düşürülmesi için çayırların ıslah edilmesi, bu çayırlara geniş miktarda yonca ve hayvan pancarı ekilmesi tavsiye edilmiştir.

3.1.3. Çiftlikteki ziraat aletleri ve nakil vasıtaları

Piloğlu Çiftliği'nde üç adet traktör bulunmaktadır. Bu traktörlerden ikisi aşırı derece yıpranmış durumdadır. Traktörler bu sebepten dolayı fazla akaryakıt yakmakta ve tamirlerine yüksek meblağlar ödenmektedir. 1945 yılında 3.185 dekarlık alanda çalışmış olan bu traktörlere tamir ücreti olarak 7.400 lira gibi yüksek bir meblağ harcanmıştır. Bu durum çiftlikteki eskimiş traktörlerin yenileri ile değiştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Piloğlu Çiftliği'nde 1945 yılı itibarıyla herhangi bir hasat aracı bulunmamaktadır. Çiftlikteki mahsulün hasadı için çevre köylerde bulunan orak ve makinelere dekar başına 100 ile 120 kuruş ödenmiştir. Çiftlikte üç traktör dışında bir adet Ford marka kamyon, bir adet iki tekerlekli manda arabası ve beş çift at arabası bulunmaktadır.

3.1.4. Çiftlikteki binaların durumu

Çiftlik içerisinde 1 adet idare binası bulunmaktadır. Bunun yanında çiftlikte ambar, ahır, hangar, işçi yatakhane, fırın, mutfak, yemekhane ve akaryakıt deposu gibi binalar da bulunmaktadır. Akaryakıt deposunun çiftlikteki binaların tam merkezinde olması tehlike arz ettiğinden bu deponun binalardan uzak bir yere taşınması müfettiş tarafından istenmiştir. Ayrıca çiftlikte çalışan memurların ikamet etmesi için iki adet lojmanın da yapılması talep edilmiştir.

Seyhan Nehri'nin taşma ihtimaline karşı çiftlik arazisi içinde bir kısım araziye set ve hendekler inşa edilmiştir. İnşa edilen bu set ve hendekler zamanla yıprandığı için bir an evvel tamir edilmesi istenmiştir.

3.1.5. Çiftlikteki ağaçlandırma faaliyetleri

Piloğlu Çiftliği'ne 1940'lı yılların başında okaliptüs fidanları dikilmiştir. Sonraki yıllarda hazırlanan raporlarda okaliptüs ağaçlarının iyi netice verdiği belirtilmiştir. Çiftlikte meyve bahçesi vücuda getirmek için daha önceleri teşebbüste bulunulmuş ise de toprağın alt kısmının tamamen çorak olmasından dolayı başarılı olunamamıştır.

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu, 10 Ağustos 1946 tarihinde Tarsus Çiftliği'nin denetlenmesi için bir kez daha müfettiş Ziya Ortaç'ı görevlendirmiştir. Müfettiş ikinci teftişi sonrasında hazırladığı raporda Piloğlu Çiftliği ile ilgili şu görüşlere yer vermiştir:

3.1.6. Çiftlikteki tarım faaliyetleri

Çiftlikte 3.185 dekarlık alan ekilmiştir. Ekilen bu arazinin büyük çoğunluğu Seyhan Nehri'nin taşması sonucunda sular altında kalmıştır. Bu taşkından dolayı 200 dekar buğday, 50 dekar arpa, 450 dekar yulaf, 65 dekar keten tamamen harap olmuş ve hiçbir mahsul alınamamıştır. 1.200 dekar pamuğun 600 dekarını da sular tamamen tahrip etmiştir. Bunun 450 dekarı ikinci defa ekilmek suretiyle zararın telafisine gidilmiştir.

3.1.7. Çiftlikteki hayvancılık faaliyetleri

Çiftlikte yetiştirilen büyükbaş hayvanların ekseri Güney Anadolu Kırmızısı cinsinden sığırlardır. Bu sığırların adedi 184'tür. Sığırlar arasında bulunan 54 inekten 49.272,5 kg. süt sağılmıştır. Bu sütlerden 396 kg. satılmış, geriye kalan 48.876,5 kg. da kremaya dönüştürülerek 2.123,250 kg. yağ ve 3.388 kg. yağsız peynir imal edilmiştir.

11 Aralık 1946 tarihinde Tarsus Piloğlu Çiftliği'ni inceleyen Umum Müdürlük Ziraat Servisi Şefi Acar Uzgiden, Tarsus Çiftliğiyle ilgili bir rapor hazırlamıştır. Raporda çiftlikle ilgili şu görüşlere yer verilmiştir.

3.1.8. Çiftlikteki tarım faaliyetleri

1947 yılı kışlık ekimi için 1.665 dekar alan ayrılmıştır. Ayrıca Tarsus'ta yeni ekilmeye başlanan keten tohumunun 100 dekarlık alana ekilmesi istenmiştir. Yazlık ekimler için 2.260 dekar arazi hazırlanmıştır. Çiftliğe yeni dâhil edilen araziden de 1.000 dekarlık alan ekim için hazırlanmıştır.

3.1.9. Çiftlikteki hayvancılık faaliyetleri

1946 yılında dört sığırdaki abortus hastalığı tespit edilmiştir. 20 baş sığır sakat ve kısır olduğu için, 56 baş sığır da abortus hastalığına yakalanma ihtimali bulunduğu için satılması planlanmıştır.

3.1.10. Çiftliğin ticari durumu

Çiftliklerde yetiştirilen ürünlerin alım-satımı ile ilgilenen kurum Ticari İşletmeler Müessesesidir. Bu kurumun Mersin'de bir bürosu bulunmaktadır. Bu büro satış işlemlerine gereken önemi vermediği için Piloğlu Çiftliği bazı satışlarda zarar etmiştir. Örneğin 1946 yılında çiftlikte yetiştirilen soğanların uzun süre alıcı tarafından teslim alınmaması soğanların hayli fire vermesine neden olmuş ve bu zarar çiftlik kasasından çıkmıştır.

1950 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri kurulunca kapatılan Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağlı Tarsus Piloğlu Çiftliği, Tarım Bakanlığının talebi üzerine 12 Mayıs 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla tasfiye edilmiştir (BCA, 30.18.1.2. / 122.44.11).

3.2. Tekir Çiftliği'nin Denetlenmesi

Devlet Ziraat İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 1945 yılında Silifke'deki Tekir Çiftliği'nin denetlenmesi için müfettiş Suphi Şarabi'yi görevlendirmiştir. Bu müfettiş çiftliğe giderek teftişte bulunmuş ve çiftlikle ilgili raporunu 13 Mart 1946 tarihinde Genel Müdürlüğe göndermiştir. Raporda Tekir Çiftliği ile ilgili şu görüşlere yer verilmiştir (BCA, 30.10.0.0. / 216.459.5).

- Çiftliğin muhasebe kayıtlarının düzgün tutulmadığı, yekûnların kurşun kalemle yazıldığı, cari ve diğer bazı hesap kayıtlarının yılın altıncı ayından itibaren işlenmediği, alacakların tahsiline ve borçların ödenmesine yönelik bir çalışma planının olmadığı,
- Mahalli seyahatler için müdür müstahdeminin hiçbir ölçüye tabi tutulmadığı ve kasadan fazla para harcandığı,
- Sabit kıymetlerde yer alan alet ve eşyanın Devlet Ziraat İşletmeleri Umum Müdürlüğü'nün emri ve rızası olmadan hurdaya ayrıldığı,
- Vergi tahakkuklarında hatalar yapıldığı,
- Yapılan alım-satım işlerinde sözleşme yapılmadığı,
- Teslim muameleleri tamamlanmayan faturalar üzerinden ödemeler yapıldığı,
- Memur ailelerinden hastalananlara çiftlik revirinden ücretsiz ilaç verildiği,
- Çiftliğin ihtiyacı için piyasadan alınan maddelerin memurlara ve müstahdemlere ucuz fiyatlarla satıldığı tespit edilmiştir.

Yukardaki açıklamalardan da görüldüğü üzere 1945 yılında Tekir Çiftliği'nin işleyişinde ciddi sıkıntılar göze çarpmaktadır. Bu sıkıntılar, 21 Mart 1946 tarihinde Devlet Ziraat İşletmeleri Umum Müdürlüğü tarafından 76 sayılı emirle çiftlik idaresine tebliğ edilmiştir. Devlet Ziraat İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 25 Mayıs 1946 tarihinde Silifke'deki Tekir Çiftliği'nin bir kez daha denetlenmesi için müfettiş Ziya Ortaç'ı görevlendirmiştir. Ziya Ortaç, Tekir Çiftliği ile ilgili raporunda şu görüşlere yer vermiştir (BCA, 30.10.0.0. / 216.459.5:16).

3.2.1. Çiftlikteki tarım faaliyetleri

1946 yılında Tekir Çiftliği'nde ekimi yapılan arazi 3.364 dekadır. Bu arazinin hasadına 18 Mayıs 1946 tarihinde başlanmış ve 4 Ağustos 1946 tarihinde son verilmiştir. Elde edilen mahsul geçmiş yıllara nazaran daha iyi olmasına rağmen hasılat istenilen seviyede olmamıştır. Bu durumun sebeplerini müfettiş Ziya Ortaç, dört madde ile Devlet Ziraat İşletmeleri Umum Müdürlüğüne bildirmiştir. Bunlar:

- Çiftliğin bulunduğu yer ve iklim şartlarına göre hasat işlemlerinin en fazla 40 günde bitirilmesi gerekirken bu süre 70 güne kadar uzatılmıştır. Bu durum mahsulün önemli bir kısmının tarlalara dökülmesine neden olmuştur.
- Tarlalardaki yabancı otlar zamanında iyi temizlenmediği için 200 dekar civarında arazide hasat yapılamamıştır.
- Ekim ayında toprağın ıslaklığına dikkat edilmeden, kalitesi düşük tohum çamura atılmıştır. Bu durum tohumun küflenmesine ve veriminin düşmesine sebep olmuştur.
- Tarlalar iyi sürülmediğinden çapa amelesi ekine gerekli dikkati ve ihtimamı göstermemiştir. Bu düzensizlik verimi olumsuz etkilemiştir. Nitekim 200 dekarlık bakla tarlasından 4 ton arpa hasat edilmiştir.

3.2.2. Çiftlikteki hayvancılık faaliyetleri

1946 yılında Tekir Çiftliği'ndeki büyükbaş sığırların cinsi Güney Anadolu Kırmızısıdır. Çiftlikte 201 baş sığır mevcuttur. Bu sığırlardan 64 tanesi sağım için elverişlidir. Sağılan ineklerden 1946 yılının Ağustos ayına kadar 56.693 kg. süt sağılmıştır. 1945 yılı ile karşılaştırıldığında hayvan başına 135 kg. fazla süt alınmıştır. İneklerden sağılan 56.693 kg. süttten 2.582,5 kg. tereyağı ve 1.016 kg. yağsız peynir imal edilmiştir.

Tekir Çiftliği'nde erkek ve dişi olmak üzere muhtelif yaşlarda 2.179 küçükbaş hayvan mevcuttur. Bu hayvanlardan 446 adet koyun sürünün ıslahı için satışa çıkarılmıştır. Çiftlikteki 1.300 koyundan 21 Mayıs 1946 tarihinde 17.649 kg. süt sağılmış ve bu süttten 2.885 kg. yağlı peynir, 243 kg. tereyağı imal edilmiştir. 1946 yılında çiftlikte 1 adet kamyon, birden fazla traktör ve biçerdöver bulunmaktadır.

15 Ekim 1946 tarihinde Umum Müdürlük Ziraat Servisi Şefi Acar Uzgiden'in Tekir Çiftliğiyle ilgili hazırladığı raporda çiftlikle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir.

- 1946 yılı için ekimi planlanan 3.450 dekarlık alanın tümü ekilememiş, ancak 2.573 dekarlık alan ekilebilmiştir.

- Kışlık hububatın hasadına başlanmış olup hasat edilen arpadan dekar başına 165 kg. arpa alınmıştır.

Yine Umum Müdürlük Ziraat Servisi Şefi Acar Uzgiden'in 13 Aralık 1946 tarihinde Tekir Çiftliği ile ilgili hazırladığı raporda şu bilgilere yer verilmiştir.

- 1947 yılı için ekimi planlanan 2.753 dekarlık alanın tamamında ekim yapılmıştır.

- Ekim yapılan bölgede havalar kurak gittiği için çiftlik müdürünün emriyle 200 dekarlık alan sulanmıştır.

- Gelecek yıllarda çiftliğe ekilmesi planlanan tohumlardan bazıları çiftlik arazisinde denenmiştir.

3.2.3. Çiftlikteki binaların durumu

Çiftlik içinde idare binası, ambar, mutfak, yemekhane, işçi yatakhane ve ahırlar bulunmaktadır. Bu binaların geneli bakımsız durumdadır. Örneğin idare binasının odaları ve koridorları yağın bir yağmur esnasında tamamen ıslanmıştır. Yine ambar, mutfak ve işçi yatakhanesinin camları kırılmış ve yerlerine yenileri takılmamıştır.

SONUÇ

Mustafa Kemal liderliğindeki Kurtuluş Savaşı neticesinde Türk Devleti siyasal bağımsızlığını kazanmıştır. Siyasal bağımsızlıktan sonra ülkenin her yönden gelişimini sağlamak amacıyla bazı faaliyetler yürütülmüştür. Bu faaliyetlerden biri de 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir'de gerçekleştirilen İktisat Kongresi'dir. Bu kongrede Mustafa Kemal, "*Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, iktisat zaferleriyle taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler sürüp gidemez, az zamanda söner.*" demiştir. Mustafa Kemal, bu sözleriyle ekonomik bağımsızlığın da siyasal bağımsızlık kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Ülkenin ekonomik anlamda kalkınmasını sağlamak, tarım ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla 1925 yılında Ankara'da Orman Çiftliği kurulmuştur. Bu çiftliğe benzer işletmeler daha sonra Silifke, Tarsus, Dört Yol ve Yalova gibi yerlerde de açılmıştır. Çiftlikler daha çok ekilmeyen çorak araziler üzerine kurulmuş ve bu araziler ıslah edilerek ülke ekonomisine kazandırılmaya çalışılmıştır.

Tarsus ve Silifke kazalarında kurulan Piloğlu ve Tekir çiftliklerinde tarım ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla yeni tohum türleri denenmiş, verimi bol olan tohumlar çiftçiye uygun fiyatlarla dağıtılmış, makineli tarımın yaygın hale getirilmesi amacıyla çiftliklerde zirai makine kullanımına yönelik kurslar verilmiş, farklı ülkelerden küçük ve büyükbaş hayvan ırkları getirilmiştir. Ayrıca bu çiftliklerde üretilen zirai ve hayvansal ürünler yine çiftliklerde kurulan tesisler aracılığıyla işlenerek uygun fiyatlarla halkın hizmetine sunulmuştur.

Tarsus ve Silifke'deki çiftlikler 1937 yılında Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda önce hazineye sonra da 1938 yılında Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na devredilmiştir. Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu, Tekir ve Piloğlu çiftliklerini farklı tarihlerde müfettişler aracılığıyla denetlemiştir. Bu denetimler sırasında çiftlikte görülen aksaklıklar müfettişler tarafından raporlanarak Genel Müdürlüğe bildirilmiştir. Raporlarda tarım, hayvancılık, ağaçlandırma faaliyetleri, çiftliklerin gelir ve giderleri, bina ve tesislerin durumu hakkında önemli bilgilere yer verilmektedir. Bu bilgiler araştırmanın ilgili bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Genel Müdürlük, raporlardaki tespitler doğrultusunda sorunlara çözümler üretmiş ve verim artırmaya çalışmıştır.

Literatürde genel anlamda Atatürk çiftlikleri hakkında bazı çalışmalar yapılmış olsa da Tarsus'taki Piloğlu ve Silifke'deki Tekir çiftliklerinin denetlenmesine dair daha önce herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebepten dolayı araştırmanın alanda bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

- BCA, 30.10.0.0. / 2.11.29. (20.02.1935)
- BCA, 30.10.0.0. / 214.450.3. (13.12.1939)
- BCA, 30.10.0.0. / 214.451.1. (18.06.1940)
- BCA, 30.10.0.0. / 118.822.2. (12.03.1935)
- BCA, 30.10.0.0. / 118.834.4. (14.02.1941)
- BCA, 30.10.0.0. / 118.835.13. (17.07.191)
- BCA, 30.10.0.0. / 118.835.32. (16.09.1941)
- BCA, 30.10.0.0. / 2.12.7. (12.06.1937)
- BCA, 30.10.0.0. / 2.12.3. (08.06.1937)
- BCA, 30.10.0.0. / 2.12.5. (11.06.1937)
- BCA, 30.10.0.0. / 201.372.15. (21.08.1933)
- BCA, 30.10.0.0. / 214.452.6. (31.10.1942)
- BCA, 30.10.0.0. / 216.459.5. (25.02.1947)
- BCA, 30.10.0.0. / 229.539.8. (09.05.1938)
- BCA, 30.10.0.0. / 7.41.5. (01.02.1925)
- BCA, 30.18.1.1. / 25.50.17. (01.09.1927)
- BCA, 30.18.1.2. / 122.44.11. (12.05.1950)
- BCA, 30.18.1.2. / 123.70.20. (13.09.1950)
- BCA, 30.18.1.2. / 18.19.5. (18.03.1931)
- BCA, 30.18.1.2. / 87.70.10. (19.07.1939)
- BCA, 30.18.1.2. / 108.42.4. (02.07.1945)

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Aslan, İ. (1969). Atatürk Silifke'de. Ankara: Töyko Matbaası Yayınları.
- Avcıoğlu, D. (1996). Türkiye'nin Düzeni-Dün-Bugün-Yarın. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2017). Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 61:79-110.
- Kal, N. (2016). Önce Tarım Atatürk Çiftlikleri, 100.Ekonomik Forum. Ankara: TOBB Yayınları.
- Keskinok, H. Ç. (2000). Atatürk Orman Çiftliği: Kuruluşu, Sorunları ve Gelişme Seçenekleri İçin Öneriler. Mimarlık Dergisi, 292: 43-46.
- Kılınç, M. (2019). Basında Atatürk Orman Çiftliği (1925-1938). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 100:555-583.
- Önder, M. (1998). Atatürk'ün Yurt Gezileri. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Semiz, Y. (2009). Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 9: 155-192.
- Soyak, H. R. (2004). Atatürk'ten Hatıralar. Cilt 1. İstanbul: Yapı Kredi Bankası A.Ş. Yayınları.
- Soyak, H. R. (1973). Atatürk'ten Hatıralar. Cilt 2. İstanbul: Yapı Kredi Bankası A.Ş. Yayınları.
- Uluğ, H. N. (1973). Hemşerimiz Atatürk. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gazeteler

- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 7 Teşrinisani 1934.
- Resmi Gazete, Sayı 3807, 13 Ocak 1938

Ekler:

- Ek 1.** Tarsus Devlet Üretim Çiftliği'nin Tasfiyesi

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
1
11272

KARAR

DEVLET ÜRETME ÇİFTLİKLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜNCE
mülke Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumundan devrelınış olan Tarsus
Devlet Üretim Çiftliğinin tasfiyesi; Tarım Bakanlığınının 50/29-71/-
3712 sayılı ve 28/4/1950 tarihli yazısıyla yapılan teklifi üzerine,
5433 sayılı kanunun 20 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunun
12/5/1950 tarihli toplantısında kararlaşırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
İsmet İnönü

DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI
Mehmet Nuri Samsa İdarisi
1202021 225 01 AM tarihine gubunbennnne

Kaynak: BCA, 30.18.1.2. / 122.44.11.(12.05.1950)

Ek 2. Devlet Ziraat İşletmeleri'nin 1946 Yılına Ait Teftiş Raporu.

TEKİR ÇİFTLİĞİ :

Müfettiş Ziya Ortaç 25/5/1946 tarih ve 34 sayılı raporunda :

Ekim işleri :

3364 dekaradan ibaret bulunan mevrutun hasadına 18/5/1946 tarihinde başlanarak 4/8/1946 tarihinde sona erdirilmiştir. Senenin hava ve mevsim vaziyetleri, mahsulâtta geçmişe nazaran daha feyizli bir netice vaad ettiği halde elde edilen hasılatındaki limit kırıcı noksanlığın sebeplerini Müfettiş aşağıda yazılı 4 madde ile bildirmiştir :

- 1 - İklim ve muhit icaplarına göre hasat işlerinin azami 40 günde başlanması icab ederken işletme bu işi 70 gün devam ettirmiş ve bu sebeple mahsulâtın mühim bir kısmı tarlalara düşülmüştür.
- 2 - İyi ihzar edilmiş olmaları neticesi tarlaları yabancı otlar istilâ etmiş ve bu yüzden 200 dekara yakın tarlanın hasadını yapmak mümkün olamamıştır.
- 3 - Ekim mevsiminde tav nazarı dikkate alınmayarak çamura tohum atılmış ve bilhassa matlub evsafı hâis olmayan tohum ekilmiştir.
- 4 - Baklıyattaki noksanlığın da evvelâ tarlaların kesalik iyice ihzar edilmemiş saniyen çapa ameliyesine gerekli dikkat ve ihtisamin gösterilmemiş olmasından ileri geldiği anlaşılmıştır. Nitekim 200 dekarlık bakla tarlasından dört ton arpa hasat edilmiş olması ihzar ve çapa işlerinde dikkatsizliğin bariz bir misalini teşkil etmiştir.

Umumiyet itibariyle çiftlikteki çalışmanın teknik esaslara dayanmadığı kanaati ihtar edilmiş, çok mahsulün çok miktardan ziyade iyi işlenmiş mevsiminde ve tavında ekilmiş evsafı matlubeyi hâis tohumlarla elde edilebileceği düsturunu ileri sürmüştür.

./.

Kaynak: (BCA, 30.10.0.0. / 216.459.5:16 (25.02.1947)

KENT VE TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ GÖZÜNDEN ANKARA VE MERSİN ŞEHİRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

THE PERSPECTIVE OF UNIVERSITY STUDENTS IN URBAN AND GENDER:
COMPARISON OF ANKARA AND MERSIN CITIES

Aybüke AYDIN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Kentleşme
ve Çevre Sorunları Bölümü

Özet

Kentteki her aktör birbiri ile bir mücadele içindedir ve var olma çabası gütmektedir. Bu çekişme ve mücadele döngüsü farklı cinsiyet gruplarına yansır. Bu durumun sonucunda ise toplumsal cinsiyet adı verilen doğumdan itibaren, toplumun bireyin cinsiyetine göre dayattığı kurallar bütünü ortaya çıkar. Ancak bu bir ideal düzeni yansıtmaz. Çünkü ideal bir kent alanında eşitliğin tüm cinsiyetler için hâkim kural olması beklenir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise yaratılan eşitsizliklere vurgu yapar. Bu eşitsizlik tek taraflı değildir ve çoğu kentte her cinsiyetten bireyin uğradığı ayrımcılığın toplumsal cinsiyetten kaynaklandığını tespit etmek hiç de zor değildir. Benzer sonuçlar doğursa da toplumsal cinsiyetin dayattığı kurallar topluma, kültüre, coğrafi bölgenin özelliklerine göre değişebilir. Bu yazının amacı farklı coğrafi bölgeleri ve toplumları simgeleyen Ankara ve Mersin’de kentte toplumsal cinsiyetin nasıl algılandığına dair tespitler yapabilmek ve bulgulara göre onları karşılaştırabilmektir. Yapılan tespitler bu kentlerdeki toplumsal cinsiyet alanına dair sorunları ortaya çıkarmak ve çözüm yolları aramak için önemlidir. Çalışmada odak grup mülakatı yapılmıştır. On katılımcı ile yapılan odak grup mülakatı sonucunda söylenebilecek en temel sonuç Ankara ve Mersin şehirlerindeki temel zihinsel toplumsal ve fiziksel farklılıkların doğrudan toplumsal cinsiyet rollerini etkilemekte ve dönüştürmekte olduğudur. Yazının teorik kısmı da bu savın kanıtlarını farklı şehirlerden örneklerle desteklemektedir. Yazıda öncelikle toplumsal cinsiyet kavramı açıklanacaktır. Ardından kent ve toplumsal cinsiyet ilişkisi belirtilecektir. Daha sonra ise odak grup mülakatı ile ilgili sonuçlara ve değerlendirmelere yer verilecektir. Bu süreçte toplumsal cinsiyetle bağlantılı olarak her iki kentteki ortak sorunlar tespit edileceği gibi karşılaştırma sonrasında konuyu daha net ifade edebilmek için Ankara ve Mersin ayrı ayrı da incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Ankara, Mersin, Üniversite Öğrencileri

Abstract

Every actor in the city is fighting one another and trying to exist. This cycle of strife and struggle is reflected in different gender groups. As a result of this situation, from birth, called gender, there is a whole set of rules that society imposes according to the gender of the individual. But this does not reflect an ideal order. Because in an ideal urban area, equality is expected to be the dominant rule for all genders. The concept of gender, on the other hand, emphasizes the inequalities created. This inequality is not one-sided, and it is not at all difficult to determine that the discrimination suffered by individuals of each sex in most cities is caused by gender. Although similar results occur, the rules imposed by gender may vary depending

on society, culture, and characteristics of the geographical region. The aim of this article is to make determinations about how gender is perceived in the city in Ankara and Mersin, which symbolize different geographical regions and societies, and to compare them according to the findings. The determinations made are important to identify problems related to gender in these cities and to look for solutions. Focus group interviews were conducted in the study. As a result of a focus group interview with ten participants, the most basic conclusion that can be said is that the main mental, social and physical differences in the cities of Ankara and Mersin directly affect and transform gender roles. The theoretical part of the article also supports the evidence of this argument with examples from different cities. In the article, the concept of gender will be explained first. The relationship between the city and gender will then be stated. Later, results and evaluations related to the focus group interview will be included. In this process, common examined separately to express the issue more clearly after the comparison.

Keywords: Gender, Ankara, Mersin, University Students

1.GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kalıpları bir arada ve iç içe yaşayan insanların oluşturduğu çeşitli davranış kalıplarından biridir. Bu davranış kalıpları kültür, yaşam biçimi, iklim, siyaset gibi pek çok doğal ve beşeri unsurlar ile şekillenmektedir. İnsanların çeşitli faktörler sebebi ile oluşturduğu toplumsal cinsiyet kalıplarında bir mantık aranmaz ve sorgulanmadığı sürece nesiller boyu aktarılır. Bu aktarımda kentlerin de önemli bir rolü vardır. İnsanların bir arada yaşadığı mekanların gösterdikleri özellikler davranış kalıplarının oluşmasında ciddi bir rol oynar. Ancak her şehre veya mekâna göre bu kalıplar değişiklik göstermektedir. Peki bu değişim topluma olumlu mu yoksa tam tersi olumsuz mu yansır? Toplumsal cinsiyet Ankara ve Mersin gibi farklı coğrafi bölgede yer alan, farklı iklim özellikleri gösteren, farklı kültürel ve yerel özelliklere sahip ve farklı alışkanlıkların yer aldığı bu iki şehirde ne anlama gelmektedir? Mekân araştırmalarında Ankara ve Mersin açısından toplumsal cinsiyet hangi sorunlara / fırsatlara yol açmaktadır? Tüm bu soruların yanıtını açıklayabilmek bu makalenin amacıdır. On üniversite öğrencisi ile yapılan odak grup mülakatı değerlendirmelerine göre toplumsal cinsiyetin Ankara ve Mersin kentlerinde yansıttığı çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular son bölümde değerlendirilmiştir. Çalışmada Ankara’da okuyan ancak hayatlarının çoğunu Mersin’de geçirmiş öğrenciler yer almaktadır. Çalışmada üniversite öğrencilerine odaklanılmasının sebebi okumakta olan ve sorgulayan gençlerin toplumsal cinsiyet kalıplarına bakış açılarını değerlendirebilmektir. Bu kapsamda bulgular ve değerlendirmeler sunulmadan önce toplumsal cinsiyet ve kentlere dair konuyla bütünlük sağlayacak kavramlar incelenmiştir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet kavramının açıklanması için öncelikle cinsiyetin açıklanması gerekir. Cinsiyet kavramı kültürel öğelere bakmaksızın erkek, dişi ve diğer cinsel yönelimleri ayırt eden bir kavramdır. Öncelikle sosyoloji literatüründe yer bulan toplumsal cinsiyet ise “kadın ve erkeğin biyolojik farklılaşmasına kültürler tarafından yüklenen anlamlar ve değerler, ya da kadınlar ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış ve beklentiler olarak tanımlanır.” (BAŞAK, 2010) Bu açıklamalardan çıkarılabileceği gibi toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları birbirinden farklı anlamlar taşır. İngilizcede cinsiyet

“sex”, toplumsal cinsiyet ise “gender” şeklinde farklı kelimelerle, Türkçeden farklı olarak, yer edinmiştir. Biyolojik farklılıklardan bağımsız olarak bireylere sadece cinsiyetlerinden dolayı biçilen toplumun normalleştirdiği ve dayattığı kurallar toplumsal cinsiyet kavramı adı altında incelenir. (Giddens, 2012) Baş’a göre ise “Toplumsal cinsiyet, bireyin belli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgiye, bu bilgi dâhilinde olmak üzere toplumsal düzlemde bireyden beklenenlere ve toplumda bireye biçilen konuma işaret eder.” (Vatandaş, 2007)

Birey çevresindeki gelişmeleri algılayabilecek kadar büyüdüğü zaman toplumsallaşma sürecine dâhil olur ve algılamaya başlayan çocuk bunları anlamlandırmaya çalışarak toplumsal davranışı oluşturur ve ona uyar. (Boylu, Ayan, & Bilgin, 2016) Ayrıca algılama bireyin sosyalleşme sürecinden bağımsız olarak düşünülemez. Çünkü doğası gereği sosyalleşme çabasında olan birey toplumun genel tavırlarından öğrenmekte ve bunu taklit etmektedir. (Alabaş, 2019) “Bu öğrenme ve algı süreci salt bilgi edinme süreci olarak düşünülmemeli aynı zamanda bilginin gündelik hayata uyarlanmasıyla kendisini gösteren bilinç ve duyguları da işe katan bireysel bir oluşum ve değişim süreci olarak da görülmelidir” (Alabaş, 2019) Kısacası 1970’lerde Feminist yaklaşımının ortaya koyduğu ve 1980’lerde literatürde yer bulan toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkekler arasındaki toplumsal, psikolojik ve kültürel farklılıklara odaklanmaktadır. (BAŞAK, 2010) Toplumsal cinsiyet kavramı literatürde taşıdığı yer açısından disiplinler arası bir kavrama işaret eder. Bu kavram sosyoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, antropoloji, psikoloji gibi bilim dallarını kapsamakta ve hatta biyoloji biliminden de biyolojik ve sosyolojik farkları belirtmek amacıyla faydalanmaktadır. Farklı disiplinlerde çalışılmasıyla beraber çalışıldığı coğrafi bölgeye ve toplumlara göre de farklılık gösteren toplumsal cinsiyet, kültür ve deneyim aracılığı ile benimsenip gelecek kuşaklara aktararak devam ettirilmektedir. (Güzel, 2016) Toplumun kültürel, ekonomik, sosyolojik özelliklerine göre ataerkil bir yapıda olması, oluşturulan toplumsal cinsiyet kalıplarının eşit olmayan bir şekilde dayatılmasına sebep olmaktadır. Örneğin, erkekler için çizilen güçlü ve yıkılmaz kalıpları, kadınları eve hapsetmekte ve sosyal hayattan mahrum bırakmaktadır. Bu kalıpların biraz daha gevşediği bir örneğe göre ise başka problemler ortaya çıkmaktadır ve “çalışmayan kadınlar ev işleri ve çocuklarla uğraşırken; çalışan kadınlar kamusal alanda çalışmanın yanı sıra ev işlerini de yetiştirmeye uğraşmakta ve kendilerine toplum tarafından atfedilen bu kadar çok görevin ağırlığı altında ezilmektedirler.” (Dedeoğlu, 2000) Bu örnekler kanıtlamaktadır ki bir toplumda toplumsal cinsiyet algısının belirlenmesi ve incelenmesi tüm toplum açısından daha sağlıklı ilişkiler ve eşitlikçi bir sistem oluşturacaktır. Bu sistem kadın, erkek ve diğer cinsel kimlikler üzerinden algılanan yapısal değişimi doğrudan kente yansıtacaktır.

Cinsiyet ön yargılarının ve kalıp rollerin amacı ideal bir erkek ve kadın figürü yaratmak ve herkesin o ideale ulaşma çabası gütmelerini sağlamaktır. (Vatandaş, 2007) Ancak bu durum belirtildiği gibi kadın ve erkek arasında sosyal hayatta eşitsizlik yaratmanın ötesinde kendini kadın ve erkek kimlikleri dışında farklı bir cinsel kimlikle tanımlayan insanları tamamen dışlamaktadır. Bu dışlama alanı geleneksel kodlarla aktarıldığı gibi teknoloji ve medya araçlarıyla da aktarılmaktadır. Bu durum, yaşam alanlarını çatışma alanlarına çevirmektedir. Tam olarak bu sebeple kent üzerine yansıyan toplumsal cinsiyeti çeşitli alt sistemlerle tespit etmek mümkündür. Doğu illerimizde kız çocukların okuma oranının düşük olması buna örnektir. Başka bir örnek olarak, ideal kadın kıyafeti nasıl olmalıdır sorusunun cevabı birçok

kadını yargılayıcı hatta seviyesiz bir şekilde ahlaksız ilan edici bir yön taşımaktadır. Oysa ideal ahlak nedir? Kadın kıyafeti üzerinden bu kadar tartışma yaratılırken ideal erkek tanımında erkeğin daha güçlü ve özgür olması nedendir? Erkeğin eşini aldatması kimilerine göre normal karşılanırken kadının aldatması durumunda neden kadın hakarete uğramaktadır? Bu sorular son derece basit görünmekle birlikte pek çok kadın için her gün bir baskı unsuru doğurmaktadır. Üçüncü örnek olarak bir zamanlar Balili kadınların üstsüz gezinmesi garip karşılanmazken turizmin artması ve “kentte medeniyetin gelişmesi” ile artık bu durumun yadırganması, bu kuralların zamanla değişebilen ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu örnek bir uç noktaya değinse bile, eşitsizliklerle mücadele etmenin kentte yer alan değişken bir sistem içinde başarılı sonuç verebileceği ihtimalini akıllara getirdiği için çarpıcıdır. Bu değişkenlik bireylerin gerçekliği nasıl algıladığı ile de ilgilidir. Kesin olan tek bir gerçeklikten bahsetmek mümkün değildir. Beş duyu organı ile kendi gerçekliğini algılayan insan kendisini merkeze koymayı bırakıp kendi dışında bir dış dünya gerçekliğini kavradığında, bu bilinç seviyesine ulaştığında, aslında kurduğu toplumsal cinsiyet kalıplarının son derece gereksiz ve kısıtlayıcı detaylar olduğunu muhtemelen fark edecektir.

Bu çalışma mekân, kent ve cinsiyet kalıpları açısından, odak grup mülakatı sonuçlarına göre, Ankara ve Mersin şehirlerinin nasıl algılandığı konusunda toplumsal cinsiyet rollerinin son derece önemli olduğunu üniversite öğrencileri gözünden açıklamaktadır. Bu kısım dördüncü bölümde detaylı olarak incelenmiştir ama öncelikle kent ve toplumsal cinsiyet ilişkisi aşağıdaki alt başlıkta açıklanmıştır.

3.YENİDEN ÜRETİM ALANI OLARAK KENTLER VE TOPLUMSAL CİNSİYET Kentsel mekân bir kentin dokusunu, coğrafi yapısını açıkça gözler önüne serebildiği gibi o kentin sosyolojik ve kültürel tutumları ile ilgili de çok fazla ipucu taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı ise yukarıda belirtildiği gibi toplumun cinsiyet konusunda takındığı tavırları ve önyargıları yansıttığı için mekân analizi konusunda önem taşımaktadır. Mekân dinamik ve değişken bir yapıya sahip olduğundan mekâna yansıyan cinsiyet rolleri ve kalıpları da değişkenlik gösterecektir. Daha net ifade etmek gerekirse mekânın değişerek yeniden üretilmesi, o mekânda bulunan toplumun mekânı algılayış biçimini de değiştirecektir. Bu kapsamda mekân ve onun üretimi/tüketimi konusu toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle genel anlamıyla kentlerden bahsedilmiştir.

3.1. Cinsiyet ve Kentlerin Yeniden Üretimi, Tüketimi

Kent; nüfus, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı bakımından kırdan farklılık gösteren, genelde tarımsal olmayan üretimin yaygın olduğu, üretim ve dağıtım işlemlerini bünyesinde toplayan, heterojen ve teknolojik gelişmelere açık, ikincil toplumsal ilişkilerin geliştiği ve toplumsal farklılaşma, uzmanlaşma, yabancılaşma gibi kavramları içeren yerleşim alanlarına denir. (Keleş, 2016) Belli bir kent tanımı yapmak kentin değişkenliği ve heterojenliği sebebiyle zordur ve bu sebeple tanımın sınırları daraltılamaz. Yerleşim alanı olan kent gündelik hayatı yansıtmaktadır. Bu sebeple içinde yaşayan tüm bireyleri kapsamaktadır. Bu bireyler farklı cinsiyetleri ve cinsel tercihleriyle kentte var olma mücadelesi vermektedirler. Gündelik hayatımızı şekillendiren kent, farklı cinsiyetten insanlar için ne gibi tehditleri barındırmaktadır ve bu tehditler ne gibi kısıtlamalara yol açmaktadır? Bu sorunun cevabı doğrudan toplumsal

cinsiyet kalıplarını ortaya çıkarmaktadır. Bu konuyu yalnızca günümüz dünyasına indirgemek doğru olmayacaktır. Tarım devriminin yaşanması ile birlikte neolitik çağda topraktan üretim, zamanla fazla ürün üretilmesini de sağlamıştır. Depolanan fazla ürün yani artı ürün oluşumu zamanla takası ve ticareti doğurmuştur. Ancak ürünü kimin ne kadar depoladığı, ürünün takasından ne kadar fayda elde ettiği ise bir eşitsizlik alanı oluşturmaktadır. (Childe, 2018) Oluşan bu eşitsizlik alanı kadın erkek arasındaki görev dağılımına da yansımıştır ve zamanla erkek egemenliği kadını eve hapsetmiş ve hatta Orta Çağ'da erkekler algılayamadıkları kadınlardan korkup onları cadı ilan etmiştir. Yönetim açısından örnek ise, eski Yunan üzerinden açıklanabilir. Demokrasinin ortaya çıktığı eski Yunan'da oy verebilen yalnızca varlıklı erkeklerdir. Yani en fazla depolamayı başaran erkekler. Zamanla seri üretime geçilmesi, teknolojinin gelişmesi, moda ve medya gibi günlük hayatta yer alan kavramlarla hayat eşitsizliğe mahkûm edilmiş ve cinsiyetlendirilmiştir. Cinsiyetlendirme üzerinden para kazanmak kolay olduğundan bugün bu süreç hala devam etmektedir. Kent içindeki hem erkek hem batı merkezci dayatılan yaklaşımların sorgulanması gerekmektedir. Bu soyut kavramların somutlaşmış hali kent mekanları olduğu için bu mekanların anlaşılması ve herkes için eşit hale getirilmesi sağlanmalıdır. Ancak kent çalışmalarında bile erkek merkezilik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Şikago okulundan günümüze kadar yapılan çalışmalarda öne çıkan isimler çoğunlukla erkektir. (Jarvis, Kantor, & Cloke, 2012) Bu durumda yeniden tüketilecek kentin ihtiyacı olan yeniden üretim sürecine kadınların da dahil olması, kente dair ortak bir bakış açısı sunmak anlamına gelecektir ki bu durum cinsiyetler için eşit mekanlar yaratıp toplumsal cinsiyet kalıplarını çürütecektir. Daha net ifade etmek gerekirse mekân bilginin bulunduğu ve doğrudan toplumsal pratiklerin yansıdığı yerdir. (Lefebvre, 2014) Mekânın üretimi ise fiziksel, zihinsel ve toplumsal anlamda mekâna yansıyan algının zamanla veya çeşitli yöntemlerle değişmesi ve oluşa bu karmaşıklığı analiz etme çabasıdır. (Lefebvre, 2014) Bu kapsamda toplumsal cinsiyetin yansıdığı mekânın eşitlik alanı sunacak şekilde evrilebilmesi ve yeniden tüketilmesi için de fiziksel, zihinsel ve toplumsal bir değişime ihtiyaç duyulmaktadır. Mekân tüketimi ise en basit anlamıyla, yerlerin tüketilmesi amacıyla yeniden yapılandırılması, bu kapsamda mekânda görseelliğin kullanılması ve zaman içinde o görseelliğin kullanılıp bitirilmesidir. (Urry, 2018) Örneğin önceden halka açık bebek odalarına sadece anneler girebilirken artık bu mekanlar anne ve babalar için ortak kullanım alanlarına dönüşmüştür. (Jarvis, Kantor, & Cloke, 2012) Yani mekân zihinsel anlamda kalıpların yıkılması; fiziksel anlamda mekânı kullanan cinsiyetlerin değişmesi; toplumsal anlamda ise her cinsiyetten bireyin bunu kabullenmesi şeklinde üç boyutlu olarak yeniden üretilmiş ve bu haliyle tüketilmeye başlanmıştır. Tüketilen mekân aynı zamanda değişime uğrayan mekandır.

3.2. Kent ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Yukarıdaki bölümlerde mekân ve cinsiyet ilişkisinden bahsedilmiş olsa da bu bölümde bu ilişki daha detaylıca ve konu toparlanılarak incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet konusu kentin içinde var olan her konu ile bağlantılıdır. Bu durumda sınıf, iktidar, otorite, soylulaştırma, banliyöler, güvenlikleştirme (dışa kapalı siteler), modernite ve kalkınma gibi kavramlarla da doğrudan ilişkilidir. Örneğin kalkınma ilk okuldan itibaren genç bireylerin beyninde olumlu bir simge şeklinde kodlanır. Ekolojik görüşler içerisinde bu sürdürülebilir kalkınma olarak karşımıza çıkar. Ancak kalkınma başlı başına eşitsizlik yaratmaktayken sorunların sürdürülebilir ve uzun vadede çözümünü kalkınmada aramak göz boyamak anlamına

gelmektedir. Örneğin İstanbul Ataşehir’de iç içe olan güvenli siteler ve gecekondu kalkınmanın sonucudur. Ancak gelir adaletsizliğini derinleştirmiştir ve bu durum cinsiyet eşitsizliğine de yansımıştır. Bu da kadınları sınırlandırıcı bazı toplumsal cinsiyet kalıplarının kök salmasına sebep olmaktadır. Bu durum kent planlamasına da yansımıştır. Kent planlaması ile kente yansıyan cinsiyetçilik yeniden üretilmekte ve tüketilmesi için halka sunulmaktadır. (Alkan, 1999) Alkan’a göre kadınların kent planlamasında erkeklerden geri planda kalmasının sebepleri kentsel çevrenin cinsiyetçi doğasından, modern bilim anlayışının kendisinin dayattığı eşitsizlikten, ekonomik sistemden ve çalışma kavramının topluma yansımaya biçiminden, son olarak ise kadınların politika yapım süreçlerinde bile ikinci plana atılmasından kaynaklanmaktadır. (Alkan, 1999)

“Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi” raporuna göre kentsel hak olan barınma, demokrasi, güvenlik ve kamu hizmetlerine erişim konuları hakkında kentte belirlenen standartlar cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanması konusunda önemlidir. Raporda cinsiyet eşitliği kentsel hak bazında ele alınmıştır ve bu hakların erkek egemenliği altındaki toplumda her cinsiyetten insan için sağlanması vurgulanmıştır. Buna göre barınma açısından kadın kiracıların güvenliğini sağlanması, evsizler ve şiddet gören kadınlar için güvenli barınma alanlarının oluşturulması, LGBTİ’ler için temel haklarının korunduğu barınma olanaklarının sağlanması, en yoksul kadınların farklılaşan ihtiyaçlarının tespit edilip giderilmesi, tek ebeveyn annelere destek olmak, herkes için sağlıklı ve güvenli evlerin inşa edilmesi ön plana çıkmaktadır. Kentsel hareketlilik bazında ise, hareketliliğin cinsiyete göre ayrıştırılan verisinin toplanması ve bu mekanların yeniden tasarlanması, hizmete erişimde cinsiyetten kaynaklı engellerin aşılması dikkat çekmektedir. Kentsel kamu hizmetlerine erişim ile ilgili olarak, hangi cinsiyetten bireylerin hangi hizmetlere ulaşmakta güçlük çektiğinin tespit edilmesi, kurum çalışanlarına eşitlik temalı eğitimler verilmesi, belediyelerin eşitlikçi politikalarını kamuoyuna ulaştırması, kadınların ev içindeki ücretsiz emeklerini görünür kılan anketlerin yapılması, mevcut uygulamalara göre genel toplumsal cinsiyet anketlerinin yapılıp verilerin işlenmesi, çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması gereklidir. Rapor bu kapsamda kent mevzuatından arazi yönetimine, temel haklardan kent tasarımına kadar geniş bir alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda dikkat çekmektedir. (Akduran, Yakar Önal, & Günlük Şenesen, 2018)

Kadın dostu kent oluşturma çabası içinde olmak ve kadınların kent katılımında söz sahibi olması demek onları kayırmak anlamına gelmemektedir. Tam tersi cinsiyetin ön planda tutulmadığı ancak her cinsiyetin kentte aktif ve rahat olduğu bir kent her birey için dost olabilir. Dinçtürk ve Açıksöz’e göre bir kentin kadın dostu olması için gerekenler arasında eşitsizlikle ilgili verilerin toplandığı kayıt sisteminin oluşturulması, her kesimden kadının taleplerinin belirlenmesi ve ortak payda buluşması, cinsiyete duyarlı yerel bütçe hazırlanması, kamu alanlarının daha güvenli olması ve aydınlatma sisteminin tam sağlanması, kadın merkezlerinin çoğaltılması ve kadınlar için ulaşım fiyatlarının düşürülmesi, duraklarda ve yüksek suç oranı tespit edilen yerlerde acil düğmelerinin kurulması (155’e çağrı gönderen) yer almaktadır. (DİNÇTÜRK & AÇIKSÖZ, 2018)

Kent sokaklarının canavarlaştığı benzetmesini yapan Acuner’e göre ise, kent çalışmaları içinde cinsiyet daha sık yer almalıdır ve kolektif eylem bağlamında sokağa çıkmak hakların

elde edilmesi konusunda kritik önem taşır. (Acuner, 2016) Sokak eylemleri amaç doğrultusunda dayanışma oluşturup kamuoyunda baskı meydana getirecektir. (Acuner, 2016) Ancak hak talebinin rahatsız edici bir yanı da bulunmaktadır. İdeal olan kentte hak zaten bireyin sahip olduğu ve doğuştan uygulanması gerektir. Cinsiyet eşitsizliği ise doğuştan sahip olunan hakkı bile talep ve elde edilmesi gereken bir kavrama dönüştürmektedir.

Kent ve toplumsal cinsiyet ilişkisi kent araştırmalarında feminist perspektifin yer bulmasıyla iyice anlaşılmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Bu araştırmalar ekofeminizm, sosyalist feminist perspektif gibi feminizm yorumlarına göre farklı anlamlar kazanmaktadır. Ortak noktaları kentteki baskın eril yaklaşıma karşı geliyor olmalarıdır. Ortak amaçları ise kadınları kentsel mekânda görünür kılmaktır. Bu amaç doğrultusunda eğlence alanlarından kentsel hizmet sunumuna kadar pek çok tüketim alanının yeniden üretilmesi gerekmektedir. (Miroğlu, 2018) Hopa'da yapılan bir araştırmaya göre kadınlar erkekler için düzenlenen kamusal alanlardan, kent merkezinden, parklardan dışlanmışlardır. Bunlar kadını eve ve çay bahçelerine hapseden uygulamalardır. (Kılınç, 2016) Erkek egemenliği altında güvende olmama hissi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mekâna yansıyan en somut örneklerindedir ve bu araştırma bunu yerel ölçekte ortaya koyduğu için önemlidir.

3.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kentlerdeki Temel Problemler

Kentin içinde var olan her bir alt sistemin toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu ile bağlantılı olması, kentteki diğer sorunlarla cinsiyet eşitsizliği sorununun ortak bir payda birleştiğini göstermektedir. Bu ortaklık ise sorunların çözümü konusudur. Sorunların her birine kökten bir çözüm üretilmediği takdirde var olan bir diğer sorun çözüldüğü zannedilen sorunları tetikleyecektir. Ekonomik anlamda gelir eşitliği sağlanmadan eğitimde kadın erkek eşitliğini sağlamak da mümkün değildir. İnsan henüz yaşam alanlarını ve faydalandığı doğayı koruyamıyorken kadınların erkeklerle eşit şartlarda var olmasını beklemek de pek mümkün gözükmemektedir. Demek ki temel problemlerin başında uluslararası bir problem olan zihniyet sorunu gelmektedir. Bunu insanı evrenin merkezine koyan insan merkezci yaklaşım olarak da adlandırabiliriz.

Bir kentte kadınların en büyük sorunu güvenlik kaygısı, şiddet, tecavüz ve taciz gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaktır. Kent ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin sonucu olan bu olumsuzluk, kurumlar tarafından incelenmesi ve sorun çözümlerinin üretilmesi için öneri sokak, mahalle, ilçe, şehir şeklinde tümevarımcı bir yaklaşımla araştırma yapmak olabilir. Farklı ölçeklerde sorun tespiti çözümleri hızlandıracaktır. Örneğin bir araştırmaya göre Bolu-Mudurnu çevresinde kadınların en çok kullandığı dış mekanlar tespit edilmiş ve en sorunlu alanların çarşı ve meydan gibi en çok kullanılan alanlar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kentin en aktif yerinde var olma korkusu taşıyan kadınlar için tedirgin edicidir. (DİNÇTÜRK & AÇIKSÖZ, 2018) Bu durum başkent Ankara'nın en yoğun bölgelerinden olan Ulus, Kızılay için ve diğer pek çok şehir için de geçerlidir. Güvenlik problemleri idare tarafından sağlanmazsa toplumsal cinsiyet eşitliği adına yapılan projelerin başarılı olma ihtimali düşüktür.

Konut bağlamında incelendiğinde özellikle düşük gelirli ve çalışmayan kadınlar için konut, büyük bir mücadele alanı oluşturmaktadır. Konut ve kadın ilişkisine doğal afetlerin eklenmesi ise kaçınılmaz olmakla birlikte sorunu kamçulamaktadır. Ancak kaçınılmaz afet yeterli tedbirler dahilinde kadınlar için daha az yıkıcı hale getirilebilir. Örneğin Düzce'de deprem sonrası kadınlarla yapılan bir çalışmaya göre, afet sonrası mekânın yeniden üretiminde

kadınların payı çok yüksektir ve yıkılan yerlerin onarımından önce nasıl onarılacağına dair bölge kadınlarının görüşlerinin yer almaması zamanla hastalıklı ve huzursuz bir yerleşim yeri oluşumuna sebep olmuştur. Bu da kadınların yaşam alanlarında daha katılımcı olmalarının önemini ortaya koymaktadır. (Ceylan, 2018)

Çalışan kadınlar açısından ise aynı işte çalıştığı erkek iş arkadaşlarıyla aynı ücreti alamama ve mobinge uğrama, erkek çalışanlar tarafından cinsel obje olarak algılanma gibi zihniyet problemlerinden doğan sorunlar mevcuttur. Örneğin, bir belgeselde yüz kişi ile yapılan araştırmaya göre aynı meslek grubundan, aynı muhitte oturan ve kökenden gelen, aynı lüks arabaya sahip, aynı kıyafeti giyen biri kadın biri erkek için yapılan oylamada 100 kişinin 40'ı erkeğin, 60'ı ise kadının daha zeki görüldüğünü belirtirken; 37'si kadının daha çok, 63'ü ise erkeğin daha çok para kazandığını düşündüğünü belirtmiştir. Bu gelir adaletsizliğinin zihinsel boyutunu kanıtlayan bir örnektir. (Johnson, Obeid, & Ward, 2020) Kadınların çalışma oranının Türkiye oranından yüksek olan Denizli'de ise, kadın istihdamının temeli aslında bir eşitsizliğe işaret etmektedir. Çünkü 'kadın işi' olarak değerlendirilen tekstil sektörü, Denizli ekonomisi için temeldir. (Aktaş, 2017) Demek ki kalkınma eşitsizliklerin çözümü olmak bir yana sebebi bile olabilmektedir. Mesela çalışmak zorunda kalan kadın eğitim hakkını kullanamamaktadır.

Uluslararası anlaşmalarla ve kurumlarla belirlenen, yerel olarak belediye kanununda yer alan kentli hakları, yerel yönetimin insan hakları alanındaki görevlerine dikkat çekmektedir. Bu kapsamda haklara saygı gösterme, hakları koruma ve hakların kullanılmasını sağlama göreviyle yükümlü olan yerel yönetimler 5393 sayılı kanunda açıkça belirtildiği üzere kadınların durumuna uygun hizmet sunmakla görevlidir. (Şolt, 2018) Bu durumda eşitsizlik alanının sonlandırılmasına yönelik yapılan/yapılacak çalışmalar salt vicdani değil, hukuki bir zemine de dayanmaktadır. Hatta biraz daha ileri gidilerek bir görev olarak adlandırılabilir.

4.TOPLUMSAL CİNSİYET, ANKARA VE MERSİN: ARAŞTIRMA VE BULGULAR

4.1.Yöntem, Amaç, Araştırma Soruları ve Veri Analizi

Bu yazı hazırlanırken odak grup mülakatından yararlanılmıştır. Odak grup mülakatı on kişi ile online olarak yapılmıştır. Görüşme toplam üç saat sürmüştür. Odak grup mülakatının seçilme amacı grup etkileşimi yakalayarak farklı bakış açılarını değerlendirebilmek, bu yöntemin maliyetinin az olması ve zamandan tasarruf etmektir. Araştırma kapsamında önceden belirlenen sorular katılımcılara yöneltilmiştir ve cevapları not alınarak makalede paylaşılmıştır. Katılımcılar Mersinli olup Ankara'ya üniversite okumak için gelen kişilerden oluşmaktadır. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin görüşleri sorulmuştur. Çünkü katılımcıların belli bir yaş grubunu temsil etmesi hedeflenmektedir. Katılımcılar mimarlık, mühendislik, hukuk, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, uluslararası ilişkiler, İngiliz Dili ve Edebiyatı, tıp, iletişim alanlarında okumaktadır. Ancak bunun dışında katılımcıların kişisel bilgileri, izinleri olmadığı için yazıda paylaşılacaktır.

Amaç odak grup mülakatı yaptığım kişilerin görüşlerinden yola çıkarak grup içinde bir beyin fırtınası yapmak ve bunun sonucunda Ankara ve Mersin kentlerindeki toplumsal cinsiyete bağlı oluşan roller çerçevesinde bir karşılaştırma yapabilmektir. Ayrıca belirtilmelidir ki on kişi ile yapılan odak grup mülakatı elbette iki şehrin karşılaştırılması için kesin sonuçlar

doğurmamaktadır. Sonuç olarak elde edilen bulguların Ankara ve Mersin'i karşılaştırırken bir grup öğrenciyi temsil ettiğini belirtmek bilimsel ve etik açıdan daha doğru olacaktır.

Belirlenen amaç doğrultusunda toplamda on adet soru hazırlanmıştır. Sorularda katılımcıların hem bireysel tecrübelerinden yararlanmak hem de genel olarak Ankara ve Mersin ile ilgili genel görüşlerini toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelemek hedeflenmiştir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyetin kent içinde baskın olarak hissedilebileceği alt sistemlere odaklanılmıştır. Katılımcıları sıkmamak için on soru aşılanmamıştır. İlk iki soru konuya ısınma amacı taşırken diğer soruların cevapları temel argümanları içermektedir. Sorular sırası ile şu şekildedir:

1-Toplumsal cinsiyet kavramı size ne ifade ediyor?

2-Toplumsal cinsiyet kentlere göre farklı özellikler gösterir. Bunlar size göre ne gibi farklar olabilir?

AŞAĞIDAKİ SORULAR HEM ANKARA HEM MERSİN İÇİN AYR AYRI CEVAPLANACAKTIR.

3-Toplumsal cinsiyeti kentiniz için tek bir kelimeyle ifade etseniz bu ne olurdu? (Olumlu veya olumsuz olabilir. Sizin bu konudaki hislerinizi anlatan baskın gelen bir kelime)

4- Arkadaş ilişkilerinizde, iş hayatınızda, aile içinde, okulunuzda, alışverişte, sokakta kısaca hayatınızın her alanında toplumsal cinsiyetten dolayı kısıtlandığınızı veya avantajlı olduğunuzu düşündünüz mü? (Sizin kişisel tecrübelerinize göre)

5- A. toplumsal cinsiyetin gündelik hayata yansımaları içinde sizi en çok rahatsız eden nedir? (Sadece kişisel tecrübe değil, her şey olabilir, genel problemler)

B. Kentinizde toplumsal cinsiyetin yansısıyla ilgili olarak en çok değiştirmek istediğiniz iki şey nedir?

6-Toplumsal cinsiyetin gündelik hayata yansımada sizi en mutlu eden gelişme/ bu ayrım olduğu için rahat ediyorum dediğiniz ve olmasını onayladığınız gelişmeler nedir?

7- Kentinizdeki günlük konuşma dili ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında ne derece etkili örnek verebilir misiniz? (Bu durum olumlu mu olumsuz mu, deyim atasözü gibi örnekler olabilir)

8. Kentinizde yerel siyaset yapımında cinsiyetin rolü var mıdır? Kadın belediye başkanları, parti kolu başkanı olmasını nasıl yorumlarsınız? (Kadın siyasetçi maskülen özellikler taşımaları mı siyasette var olabilmek için)

9. Kentinizde dini inanışlarımız ve toplumsal davranış kalıpları arasında bir bağlantı var mıdır? Varsa hangi şehirde bunun etkisi daha baskın hissedilmektedir?

10. Şehrinizin gelişmişlik düzeyi ile toplumsal cinsiyet arasında bağlantı hissedilmekte midir? Sizin Mersinli olmanıza rağmen Ankara'yı tercih etme sebebinizde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi var mıdır?

Veri analizi yapılırken nedensellik bağlamına dikkat edilmiş, katılımcıların cevapları sebep sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirilerek Ankara ve Mersin şehirlerinin toplumsal cinsiyet kalıpları açısından mevcut sorunları tartışılmıştır. Ayrıca Nvivo programı ile kelime sıklık analizi yapılmıştır.

4.2. Odak Grup Mülakatı Değerlendirmeleri

Katılımcı 1: Toplumsal cinsiyeti toplumun bireye biçtiği roller olarak adlandırdı. Kentlerin toplumsal cinsiyet açısından farklılık yaratacağını Mersin'in Ankara'dan daha

özgürlükçü olduğunu açıkladı. Mersin’de de geleneklerin cinsiyet rollerini belirlediğini ancak artan göçle bu kuralların katılaştığını söyledi. Onun için toplumsal cinsiyet tek kelimeyle kıyafet demek. Ankara’ya kıyasla kadınların Mersin’de daha rahat giyindiğini belirtirken artan göç yüzünden kısıtlandığını ifade etti. Her alanda kadın olmak zor diyerek taciz sorununa vurgu yaptı. Toplumsal cinsiyet sebebiyle ilişkilerinin kısıtlandığını Ankara’da da Mersin’de de bir bara gittiğinde konuşmak istediği birinin onu yanlış anladığını bunun ahlaklı kadın bara gitmez yaklaşımından kaynaklandığını belirtti. Ankara’da tıp okuduğunu ve yardım istediği kadın hemşirelerin onu rakip olarak gördükleri için kötü davrandıklarını ancak erkek tıp öğrencilerine iyi davrandıklarını belirtti. Eşitsizliği tek bir cinsiyetin yaratmadığını belirterek kadınların da bunda payı olduğunu vurguladı. Aynı şekilde Mersin’de mühendis olan annesinin şeflerinin erkek olduğunu, kadınların mühendislikte bilinçli olarak daha az yükseltildiğini ifade etti. Çözüm olarak geleneksel kalıpların yıkılması ve eğitim şart dedi. Toplumsal cinsiyetin olumlu sonucu olmadığını söyledi. Yerel dil açısından ise eşcinsellere yönelik saldırgan şakaların şehir farkı olmadan Ankara ve Mersin’de sıkça olduğunu belirtti. Şaka yollu aşağılamaların, küfürlerin kadını küçümsediğini bunun da bir olumsuz bilinç oluşturduğunu açıkladı. Yerel siyaset açısından kadınların Mersin’de bilerek bastırıldığını ifade etti. Aktif olmalarının engellendiğini söyledi. Maskülen olmanın mecbur bırakıldığını ama böyle olmaması gerektiğini ifade etti. Mersin gibi rahat bir yer dahil Türkiye’de erkek daha doğrusunu yapar mantığının olduğunu ve bundan uzaklaşılması gerektiğini belirtti. Gelişmişlik düzeyi ile ilgili olarak ise Çayyolu gibi daha gelişmiş bir yer olarak bilinen kent alanlarının taciz konusunda daha güvenilir olduğunu bu yüzden kentin gelişmişliği ile toplumsal cinsiyetin ilgili olduğunu belirtti. Ancak Mersin zaten deniz kenarı merkez bu konuda daha rahat olsa da ekonomik kalkınmayan alanlarda eşitsizlik daha belirgin diye belirtti.

Katılımcı 2: Toplumun bireyin cinsel yönelimine göre dayattığı kurallar toplumsal cinsiyettir dedi. Kentlerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından farklılık göstereceğini Mersin’in liman ve turizm kenti olduğunu ve şehrin ekonomik yapısının bu rollerini belirleyeceğini açıkladı. Toplumsal cinsiyet tek kelimeyle Mersin için çekimsiz demek. Mersin’de belli bir kesimin toplumsal cinsiyet rollerini kabul etmediğini açıklarken bir kesimin bunlara uyduğunu belirtti. Ankara’da ise insanların bu kurallara uymak zorunda olduğunu yoksa toplumsal baskıyla karşılaşacaklarını ifade etti. Kız arkadaşıyla yaşadığını ancak bunu çevresindekilere söyleyemediğini söylese dışlanacağını bunun toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği baskıdan kaynaklandığını belirtti. Ayrıca kanunda 25 yaş altı bireyin ailesi vefat ettiğinde ailesinin maaşının erkeğe bağlanmadığını ancak kadına bağlandığını bunun genel bir ayrımcılık olduğunu belirtti. Öncelikle hem Ankara hem Mersin’de kanunların ve yerel yönergelerin düzenlenmesi gerektiğini belirtti. Bu kapsamda iki şehirde de eşcinsellerin evliliğine izin verilmesi ve onların da eşit olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etti. Toplumsal cinsiyetin olumlu sonucu olmadığını söyledi. Siyaset açısından eşitsizliği partilerin yarattığını Mersin’de partilerin kadın kolları olması yerine yönetici pozisyonuna bir kadın getirilmesi gerektiğini belirtti. Gelişmişlik seviyesi ile toplumsal cinsiyet arasında bağlantı olmadığını bunun sadece ekonomik olarak değil kültürel ve eğitim bakımından da ele alınması gerektiğini belirtti. Mersin’de geliri yüksek bölgelerde yaşayan ancak katı toplumsal cinsiyet rollerine uyan tanıdıkları olduğunu açıkladı.

Katılımcı 3: Kurallar bütünü anlamına gelen toplumsal cinsiyetin eşitlik içermesi gerektiğini, bu eşitlik ortamının kentten kente değişeceğini, paradan ziyade laik ve seküler yerleşimlerde eşitliğin olacağını belirtti. İktidarın seküler ve eğitilmiş kişilerden oluşması sayesinde cinsiyet eşitliğinin sağlanacağını ancak popülist politikaları kullanan iktidarın bu konuyu arka plana atacağını belirtti. Ankara’da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin az olduğunu çünkü başkentin memur şehri olduğunu ve devlet memurlarının cinsiyeti fark etmeden eşit ücretler aldığını açıkladı. Erkek olmasına rağmen toplumsal cinsiyet konusunda kendisini avantajlı hissettiği bir konu olmadığını çünkü eşitsizlik durumuna karşı olduğunu ayrıca dezavantaj yaşadığı bir durum olmadığını belirtti. Ankara’da sigortalı çalışan kadın sayısının erkek çalışanlara göre çok az olduğunu eleştirerek öncelikle eğitim eşitsizliğinin ve kaçak kadın işçi çalıştırma sorununun engellenmesi gerektiğini belirtti. Ankara’da edilgen konumda olan kadının konuşma diline yansımaları “karı gibi kaçma” cümlesini örnek olarak gösterdi. Ankara siyasetinde kadınların avantajlı olduğunu belirtti ve erkek egemen siyasette kadınların kendilerini kanıtlaması için maskülen bir kavram olan cesarete sahip olmaları gerektiğini belirtti. Kentin gelişmişlik seviyesi ile ilgili olarak ekonomi, eğitim, kültür, sekülerlik ve laiklik seviyesinin bağlantılı olduğunu ve tüm bunların toplumsal cinsiyet rollerini etkilediğini belirtti.

Katılımcı 4: Toplumsal cinsiyeti gündelik kararlarımızı etkileyen kurallar olarak tanımladı ve kentten kente hatta kent içinde bölgelere göre bu kalıpların değişeceğini belirtti. Ankara’nın toplumsal cinsiyet konusunda “mücadele”; Mersin’in ise “belirsizlik” anlamına geldiğini açıkladı. Mersin’de sözlü tacizle karşılaşsa bile kısıtlanmadığını Ankara’da ise sokakta tacize uğradığını belirtti. Avantajı olmadığını ancak çok yorgun olduğunda insanların metroda yer vermesinin toplumsal cinsiyet kalıplarının oluşturduğu olumlu bir şey olarak değerlendirdi. Bu konuda Ankara ve Mersin’in ortak sorununun kadınların kendini ifade etme becerilerinin düşük olduğunu/bastırıldığını belirtti. Gönüllü çalıştığı STK’larda bil edil düzenin hissedildiğini ve yaptıkları bir 8 Mart etkinliğinde eş yanında olan kadınların olmayanlara göre daha suskun olduğunu ifade etti. En çok cinsiyete dayalı şiddetin ikinci olarak sahiplenme algısının değişmesi gerektiğini belirtti. Olumlu açıdan çıkan yeni akımların insanların cinselliklerini rahat yaşamalarını sağladığını belirtti ve Mersin daha serbest olduğu için toplumsal cinsiyet ile ilgili yürütülen bir çalışmanın Mersin’de tüm kenti etkilerken Ankara’da akademi gibi küçük bir çevre ile sınırlı kaldığını belirtti. İki şehirde de cinsiyetçi dil kullanımı olsa da Ankara’da daha çok örneğe denk geldiğini belirtti. Ankara’da siyasette Mersin’e göre kadınların daha aktif olduğunu belirterek kendi gibi davranan kadınlar olduğu gibi erkek tavırlarıyla siyaset yapan kadınlar olduğunu da belirtti. Dinin tek tip kadın figürü oluşturduğunu eleştirdi ve aile arasında olan aile arasında kalır yaklaşımının din ile birlikte kadınlar için olumsuz koşullar oluşturduğunu belirtti. Dinin ayrıca yetiştirme biçimlerini doğrudan etkilediğini bunun da topluma yansıdığını ifade etti. Eğitim ile cinsiyet problemlerini dile getirmenin ters orantılı olduğunu, bilinç arttıkça toplumsal statü zedelenmesi korkusu ile bazı kadınların yaşadığı problemleri açıklayamadığını söyledi. Ankara’da kadınların ekonomik özgürlüklerine Mersin’e göre daha rahat kavuşmalarına rağmen Mersin’in toplumsal cinsiyet kalıpları konusunda daha az rahatsız edici olduğunu söyledi.

Katılımcı 5: Biyolojiden farklı algılanan toplumun belirlediği davranış kalıpları olarak toplumsal cinsiyeti tanımladı ve metropol ve taşra arasında farklı kalıplar olduğunu bunların iyi-kötü olarak ise hâkim ideolojiye göre şekillendiğini belirtti. Ankara’nın toplumsal cinsiyet

konusunda “medeni”; Mersin’in ise “karışıklık” anlamına geldiğini açıkladı. Mersin ve cinsiyet kalıplarından kaynaklı avantaj ve dezavantaj yaşamadığını ama Ankara’da sokakta erkek olarak sorun yaşamasa da akademik hayatında kadınlara ayrımcılık yapıldığı için geri plana atıldığını belirtti. Hobiler ve eğlence anlayışlarıyla ilgili kalıpları değiştirmek istediğini kadınların da futbola ilgilenebileceğini belirtti. Ankara’daki kalıpların Mersin’den daha keskin olduğunu açıkladı. Mersin’de trans bireylerin sosyal medyada kendini pazarlama durumunu değiştirmek istediğini ama Ankara’da bunun bu kadar rahatsız edici boyutta hissedilmediğini belirtti. İki şehirde de cinsiyetçi dil kullanımı olsa da Ankara’da daha çok örneğe denk geldiğini belirtti. Kadın kollarının Ankara’da Mersin’e göre daha aktif olduğunu ancak sadece tabanda etkili olduklarını üst kadroda kadınlara az yer verildiğini belirtti. Din ve muhalefet kavramları açısından değerlendirme yaparak Ankara’da zıt görüşlerin baskılandığını sıcak iklimin bile tabuları yıkmada etkili olduğunu belirtti. Sosyal entelektüel açıdan Mersin’in daha gelişmiş olduğunu belirtti. Okul seçiminde cinsiyet rollerinin etkili olmadığını belirtti.

Katılımcı 6: Çoğunluğun cinsiyet hakkındaki görüşlerinin dayatması olarak toplumsal cinsiyeti tanımladı ve kentten kente rol değişimlerinin iklimle bağlantılı olduğunu belirtti. Hem Ankara’nın hem de Mersin’in ortak eşitsizlik alanı oluşturduğunu ve ikisinin de “belirsizlik” anlamı taşıdığını belirtti. Hem Ankara’da hem Mersin’de aynı sorunları yaşadığını belirterek erkek adam ağlamaz kalıbının kendisini kısıtladığını belirtti. Öğrenme ve kabullenmenin değişmesi için erkeklerin de feminen yanları olduğunu kabul etmesi gerekli diye belirterek. Erkek olmama rağmen en çok baskın eril anlayışı değiştirdim, insanların sevgi ile kendilerini keşfetmesi cinsiyet kalıplarının azalacağı anlamına gelir diye belirtti. Eğitimin artırılmasının da altını çizdi ve tespitlerinin iki şehir için aynı olduğunu belirtti. Her şehirde de bu konular üzerine çalışmalar yapmanın kalıpları yıkmada olumlu olduğunu belirtti. Dil açısından iki şehir arasında fark olmadığını ikisinde de cinsiyetçi kalıplar kullanıldığını belirtti. Kadınların Ankara siyasetinde Mersin’den daha görünür olduğunu ama oldukları gibi olmaları gerektiğini güç mücadelesi için erkekler gibi davranmamaları gerektiğini böylece siyaset algısında kadınların doğal olarak yer alacağını belirtti. Dinin eşitsizlik yaratan davranışları meşru gösterdiğini Ankara’da bu bilince henüz varılmadığını belirtti. Gelişmenin ekonomik boyutundan ziyade düşünsel boyutunun etkili olduğunu Mersin’in bu açıdan daha gelişmiş olduğunu belirtti. Okul seçiminde cinsiyet rollerinin etkili olmadığını belirtti.

Katılımcı 7: Genelin kabul ettiği tek tip kalıplar olarak toplumsal cinsiyeti tanımladı. Kentteki özgürlük algısına göre rollerin değişeceğini belirtti. Ankara’nın toplumsal cinsiyet konusunda “karmaşa”; Mersin’in ise “kararsız mekanlar” anlamına geldiğini açıkladı. Erkek olduğu için iki şehirde de avantaj ve dezavantaj yaşamadığını belirtti. Kadın erkek olmanın ötesinde kalıplardan çıkıp kendini keşfetmenin sağlanması gerektiğini ve özgür ortamı sağlanması gerektiğini belirtti. Eski kalıpların kırılmaya başlaması olumlu gelişme ancak özgür kadın ideali yaratmak bile bir kalıp oluşturuyor dedi. Ankara’da özgürlüğün kampüs içinde sınırlı olduğunu ancak Mersin’de tüm kente ifade özgürlüğü olduğunu ve kalıplara uymak zorunda olmadığını belirtti. Dil açısından iki şehir arasında fark olmadığını ikisinde de cinsiyetçi kalıplar kullanıldığını belirtti. Yerel siyasette Ankara’da kadınların Mersin’e göre daha ön planda olduğunu belirtti. Siyasetin kendisinin rekabetçi ve güç mücadelesi anlamına geldiğini bunun kadın erkek kalıpları oluşturmaması gerektiğini, mesleğin kendisinden kaynaklandığını belirtti. Ankara’da dini kalıpların Mersin’den daha baskın hissedildiğini

belirtti. Medeniyetin geldiği ve gelişmenin arttığı yerlerde sapkınlığın arttığını bunun kadın erkek eşitsizliğini derinleştirdiğini belirtti. Mersin'in Ankara'dan daha az geliştiği için de daha özgür olduğunu belirtti.

Katılımcı 8: Toplumsal cinsiyeti ön yargılı kararlar olarak adlandırdı ve medeni olarak belirtilen yerlerde bile eşitsizlik olduğunu bu yüzden kentten kente değişim olmadığını açıkladı. Ankara'nın toplumsal cinsiyet konusunda "zorluk"; Mersin'in ise "rahat" anlamına geldiğini açıkladı. Ankara'da iş hayatında ve okullarda kadınların kayırıldığını belirtti. Kadın vitrin süsü gibi kullanılmamalı spor sunucusu olabileceği gibi futbol eleştirmeni de olabilir diye örnek gösterdi. Kadınların vitrin figürü olmaktan çıkıp her alanda hayatını sürdürmesi ve en çok da ekonomik özgürlüklerini sağlamaları gerektiğini belirtti. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının ikinci planda kaldığını çünkü herkesin geçim derdinde olduğunu belirtti. Ayrımcılığı desteklemediğini kadın erkek olarak değil insan olarak bireyleri değerlendirmek gerektiğini belirtti. Dil açısından iki şehir arasında fark olmadığını ikisinde de cinsiyetçi kalıplar kullanıldığını belirtti. Siyasete katılımı nüfusla ilişkilendirdi ve Ankara daha kalabalık olduğu için kadınların Mersin'e göre daha ön plana çıktığını belirtti. Ankara'da dini kalıpların baskın olmasının sebebi yobazlıkla ilgili diyerek Mersin'de bunun daha az olduğunu belirtti. Ankara'nın şehir, Mersin'in ise insan zihniyeti açısından geliştiğini belirtti ve zihni gelişmenin toplumsal cinsiyet kalıplarını azalttığını ifade etti. Ancak okul seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olmadığını belirtti.

Katılımcı 9: Biyoloji haricinde toplumun öğrettiği davranış kalıpları olarak tanımladı ve kentin içindeki aile yapısına göre ve kentteki eğitim seviyesine göre kuralların değişeceğini belirtti. Hem Ankara'nın hem de Mersin'in "ortak eşitsizlik" anlamı taşıdığını belirtti. Ankara'yı kapalı Mersin'i açık olarak değerlendirdi. Kaykayın bir kadın olarak hobisi olduğunu ancak genelde bu çevrenin erkeklerden oluştuğunu belirtti ve kayarken erkekler tarafından sürekli kıyafetlerine karışıldığını belirtti. Avantaj olarak erkeklerin ağır kaykayları ona taşımadıklarını ancak uzun vadede bunun güçsüz kadın algısı yarattığı için olumsuz bir durum olduğunu belirtti. En çok değiştirmek istediği şeyin zorbalık ve taciz olduğunu belirtti. Ankara'nın dil kullanımı açısından daha problemli olduğunu ve Ankara'da Mersin kızları için ahlaksız anlamına gelen argo kelimelerin sık kullanıldığını belirtti. Kadınların maskülen tavırlar takınarak siyasette kendilerini korumaya çalıştığını açıkladı. Ankara'nın siyasetin kalbi olduğu için kadınların Mersin'e göre öne çıktığını belirtti. Dinin kendisini baskıladığını dövme yaptırdığı için aile ve çevresinden bunun dinle bağdaşmadığına dair olumsuz yorumlar aldığını belirtti. Gelişmeyle değil zihniyetle ilgili olarak cinsiyet rollerinin etkilendiğini Ankara'da metro caminin önünden şortla geçen biri olduğunda o kişinin özgürlüğünün kısıtlandığını, olumsuz tepki topladığını belirtti. Ancak Mersin zihniyetinin açık olduğunu ifade etti.

Katılımcı 10: Toplumsal rollerin kişinin cinsiyetine göre belirlenmesi olarak toplumsal cinsiyeti açıkladı. Kent kimliğine ve sunulan fırsat eşitliğine göre kentten kente rollerin değişeceğini belirtti. Ankara'nın istihdam anlamına geldiğini belirtti. Cinsiyet eşitsizliğinin temelini toplumdaki sapkınlık ve bastırılmış duygular olarak değerlendirdi. Spor salonlarında dezavantaj yaşadığını, parklarda fazla erkek olunca çekindiğini, kahvehanelerin önünden geçerken karşı kaldırıma geçtiğini ve bunları Mersin'de değil ama Ankara'da hissettiğini belirtti. Buna rağmen Ankara'da öğrenciler arasında cinsiyet rollerinden doğan bir ayrım yaşamadığını, okumak isteyen Ankara'da imkanların cinsiyete bakılmaksızın fırsat

sunulduğunu belirtti. Ankara’da yürümek gibi basit bir eylemde bile güvenlik problemleri çıkabildiğini, bunun özellikle kadınlar açısından sorun teşkil ettiğini belirtti. Ayrıca Ankara’da geç saatlerde sokağa çıkmanın ahlaksızlık olarak adlandırılabilceğini, bunun çizilen ideal kadın tiplemesinden kaynaklandığını ve değiştirmek istediği şeyin bu özgürlük kısıtlayıcı kalıplar olduğunu belirtti. Ankara’da çok fazla STK olduğunu ve kadın çalışmalarında etkin rol oynamalarının toplumsal değişime yol açtığını vurguladı. Düşünmeden konuşma ve sorgulamama sebebiyle dil kullanımının Ankara’da cinsiyetçi olduğunu belirtti. Partinin kadınlara tutumunun yerel siyasete yansıdığını belirtti. Kadının oyun hamuru gibi görüldüğünü, siyasette bile görüntüsüne karışıldığını açıkladı. Ezan sesinin ne kadar duyulacağını bile kentteki dini yapı ile ilgili olduğunu bu sert kalıpların eşitsizlik yarattığını belirtti. Örnek olarak Ramazan ayında Kızılay’da bazı yerlerin kapatılmasını gösterdi. Gelişmenin, eğitimin, istihdamın, sağlık hizmetlerinin olmasının cinsiyet kalıplarının önüne geçeceğini belirtti. Ankara’da okuma sebeplerinden birinin cinsiyet rolleriyle ilgili olduğunu belirtti.

Bu cevaplar bağlamında yapılan kelimelerin kullanılma sıklığı analizine göre çıkan tablo şu şekildedir:

Tablo 1: Kelime Sıklık Analizi

Word	Length	Count	Weighted Percentage (%)
toplumsal	9	38	2,32
cinsiyet	8	35	2,14
ankara’da	9	33	2,01
kadın	5	19	1,16
kadınların	10	19	1,16
mersin’de	9	17	1,04
erkek	5	16	0,98
mersin’in	9	14	0,85
ankara’nın	10	10	0,61
katılımcı	9	10	0,61
cinsiyeti	9	8	0,49
eşitsizlik	10	7	0,43
kalıpların	10	7	0,43
konusunda	9	7	0,43

mersin	6	7	0,43
ankara	6	6	0,37
cinsiyetçi	10	6	0,37
ekonomik	8	6	0,37
etkili	6	6	0,37
eğitim	6	6	0,37
kalıplar	8	6	0,37
kalıpları	9	6	0,37
kente	5	6	0,37
mersin'e	8	6	0,37
olumlu	6	6	0,37
rahat	5	6	0,37
söyledi	7	6	0,37
şehir	5	6	0,37
cinsiyetin	10	5	0,31
değişeceğini	12	5	0,31

Tablo2

30 kelimenin sıklık analizine göre dikkat çeken kelimeler; kalıplar, kent, ekonomi, eşitsizlik, değişim ve katılımcı kelimeleri olarak yorumlanabilir. Toplumsal cinsiyet kalıplarına dair değişimin mümkün olduğu gözlemlenirken talep edilen hakların çoğunlukla ekonomik olduğu ve toplumsal cinsiyet alanında en baskın kelimenin eşitsizlik olduğu söylenebilir. Siyasetten bağımsız düşünilemeyen toplumsal cinsiyet konusunda katılımcı kelimesinin sık kullanılması ise kadınların kent yönetiminde ve yapılacak projelerde aktif olmasının önemini ortaya koymaktadır.

4.3. Ankara ve Mersin'deki Ortak Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Cinsiyet eşitsizliği konusunda Ankara Mersin'den daha sorunlu olarak tespit edilmesine rağmen bazı ortak sıkıntıları gözlemlemek de mümkün olmuştur. Geleneklerin belirlediği ortak ön yargılar eşitsizliği derinleştirmektedir. Kadın ve erkekler arasında ön yargı ve kalıplardan kaynaklı aşılamayan iletişim problemleri taciz, zorbalık, şiddet, tecavüz olarak fiziksel olarak mekânda yer bulmaktadır. Erkek egemenliğini kabul eden ve sorgulamayan bireyler cinsiyeti ve yaşadığı kent fark etmeksizin eşitsizliği derinleştirmektedir. Güvenlik problemi iki kenttin belli bölgelerindeki ortak sorundur, hukuki çözümler ve cezalar ile bu süreç aşılabılır. Dildeki aşağılayıcı ifadeler, erkeklerin daha başarılı ve 'iyi' olduğu algısı zihni bir değişimin

gerektiğine işaret etmektedir. Siyasi, hukuki önlemler bu süreci hızlandıracaktır. Eğitim hem kadın hem erkek hem diğer bireyler için oluşturulan baskı ortamını azaltacak şekilde olmalıdır, kutuplaştırıcı eğitim cesaret kırıcı ve kışkırtıcı bir gelecek hazırlamaktadır. Eril düzenin pasifleştirdiği kadınların kentte özgürleşmesi gerekmektedir. Bu kapsamda erkeklerin sahiplenme algısı da değişmelidir. Kadını malları olarak değil görüşleri olan bir birey olarak kabul etmeleri bunun temelidir. Bu kapsamda aile ve din algısının da dönüşmesi gerekir. Bu durumda kutuplaşmadan uzak laik seküler ve popülist uygulamalardan uzak bir yönetim kent ve kent sakinleri için uygun görülebilir. Ayrıca ekonomik bağımsızlık ve kalkınma eşitlik için yeterli görünmemektedir. Bu kapsamda bu mücadele bir bütün olarak algılanmalı ve tüm alt sistemler buna uygun değişmelidir. Başka bir deyişle tüketim mekanlarının spor alanından dinlenmeye eğlenceden üretim alanlarına kadar değişim gerekmektedir. Son bir sorun ve çözüm ise geçim sorunları zaman zaman toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi önemli bir konuyu arka planda bırakabilmektedir. Bu kapsamda kalkınma çözüm olarak görülmesi bile ekonomik açıdan yeterli bir seviyede olmak eşitsizliklerle mücadele için gerekli olarak değerlendirilebilir.

4.4. Ankara'da Öne Çıkan Değerlendirmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kadınların kıyafet seçme özgürlüğü Mersin ile karşılaştırınca çok belirgin şekilde kısıtlanmaktadır. Memur şehri olarak bilinen Ankara'da memurlar kadın erkek fark gözetmeden iş tanımlarına göre eşit para kazanmaktadır. İş konusunda yaşana eşitsizlik bu anlamda engellense bile kentte çalışan sigortalı kadın sayısının azlığı ve kaçak kadın işçi çalıştırma sorunu dikkat çekmektedir. Ekonomik alanda kendini belli eden bu sorun kapsamında ev temizliğine giden kadınların da sigortasının sağlanması ve bakanlık, belediye gibi kamu kurumlarının sıkı denetim ve takipte olması önerilebilir. Konuşma dili ortak bir sorun olmasına rağmen Ankara dilinin Mersin'e göre daha ağır olduğu gözlemlenmiştir. Bu bilinçsizce duyduğunu söyleme alışkanlığından kaynaklanıyor olabilir. Bu kapsamda akademi, özel sektör, devlet, STK gibi kent içindeki farklı aktörlerin birlik olup eşitlikçi bir dil kullanımı için çalışmalar yapması beklenebilir. Örneğin farkındalık anketleri hazırlanabilir. Afişler, reklam panoları, sanal reklamlar bu amaçla kullanılabilir. Ankara'yı mücadele alanı, karmaşa olarak tanımlayan katılımcılar aynı zamanda onu fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Bu fırsat ise yeniden üretimi eşit bir zemine dayandıracak fırsat olarak algılanabilir. Ancak karmaşa aynı zamanda eşitlik alanında yapılan çalışmaların yayılmasını ve toplumda geç etki göstermesine de sebep olabilmektedir. Siyaset ile ilgili, Ankara hem başkent yani idari merkez olduğu için hem de nüfusu dolayısıyla Mersin'e kıyasla daha fazla kadının siyasette aktif olduğu gözlemlenmiştir. Bu siyasette cinsiyet eşitliğinin sağlandığını göstermez. Ayrıca Mersin'den farklı olarak Ankara'da kadın erkek ayrımcılığının engellenmesi için yapılan pozitif ayrımcılığın katılımcılardan birinin zarar görmesine sebep olmuştur. Bu ideal bir kent tasarımında istenmemelidir. Çünkü amaç kadınların üstünlüğünü kurmak değil, her cinsiyetten bireyin kentte kendini rahatça ifade edebilmesi ve kent alanını verimli şekilde kullanabilmesini sağlamak olmalıdır. Son olarak belirtilmelidir ki kentte kendini devlet vatandaş arasında gösteren özgürlük güvenlik ikilemi söz konusu toplumsal cinsiyet olduğunda hem özgürlüksüz hem de güveniksiz bir algıya dönüşmektedir. Mersin'de ki olumlu değişim esnekliği Ankara'da katılaşmakta ve özellikle meydan, sokak gibi kamusal alanlarda göz göre göre artan kadın şiddeti ve cinayetler bunu kanıtlamaktadır. Gelinek noktada bir erkeğin bir kadını

öldürmesi için sebebi olmadığı hatta bazılarının kadınları tanımadığı bile görülmüştür. Güç kanıtlama ve ezme isteği toplumu ve kenti ayakta tutan değerleri sindirmektedir.

4.5. Mersin’de Öne Çıkan Değerlendirmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Ekonomik açıdan liman kenti olan, yaz turizminin önemli olduğu, deniz kenarında yer alan Mersin toplumsal cinsiyet kalıplarını hissedilir şekilde barındırmaktadır. Buna karşın bu rollere uyma konusunda katılımcılar baskı hissetmemektedir. Akdeniz ikliminin sıcak havasının bile bu esnekliği sağlama konusunda etkili olduğu söylenebilir. Bu noktada baskı-özgürlük dengesinin kent sakinleri tarafından dengelenmeye çalışıldığı söylenebilir. Katılımcıların şehri toplumsal cinsiyet açısından çekimsiz, belirsiz, kararsız mekân şeklinde adlandırmalarının sebebi de aslında bu konuyla bağlantılıdır. Mevcut kurallar ve gelenekler esnemekte ve dönüşmektedir. Bu esneklik katılımcılara göre yapılan çalışmaların ses getirmesini kolaylaştırmaktadır. Siyasal anlamda kadının aktif olmaması, genel siyasette baskın olan erkek egemenliğinin bir sonucudur. Temel sorun alanı sözlü tacizler ve belli bölgelerdeki güvenlik kaygısıdır. Ayrıca Ankara’dan farklı olarak trans bireylerin sosyal medya aracılığı ile bedenleri üzerinden para kazanma yöntemi tedirginlik yaratmaktadır. Aslında şehrin belli bölgelerinde olduğu bilinen trans bireylerin toplum tarafından dışlanması ve ayrıca kendilerini toplumdan dışlamaları kentte ikilik yaratmaktadır. Küçük şehir olması sebebiyle bu tür olaylar göze batmakta ve taraflar oluşturup kentteki eşitsizliği derinleştirmektedir.

Mersin’in yeniden üretime açık bir kent olarak tespiti göstermektedir ki eşitlikçi ve katılımcı bir yerel demokrasi ortamının sağlanması cinsiyet eşitsizliği ve kalıp rollerle mücadele konusunda Mersin’i ileri bir noktaya taşıyacaktır. Başka bir deyişle toplumsal değişime hazır ve açık olan halk, siyasi ve hukuki müdahaleler ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabildiği bir mekâna sahip olacaktır.

5.Sonuç

Sonuç olarak bu yazıda öncelikle toplumsal cinsiyet kavramı tartışılmıştır. Ardından mekân, kent, cinsiyet ilişkisi açıklanmış ve bazı örneklerle bu teorik açıklamalar pekiştirilmiştir. Belirtilmelidir ki özgür kent özgür kadınla mümkündür. İdeal kent ise ne anaerkil ne ataerkil diye adlandırılan cinsiyetsizleştirilmiş mekanlar sayesinde mümkün olacaktır. Baskı ve bir cinsiyetin egemenliği tüm kent sistemine yansımaktadır. Ankara ve Mersin karşılaştırması ise bu baskının kente yansıdığına ortaya çıkan ve derinleşen sorunları gözler önüne sermektedir. İki şehir arasındaki en temel fark Mersin’in liman kenti ve Akdeniz ikliminde olması, Ankara’nın ise idari yapısının olması ve memur şehri olmasıdır. Katılımcıların görüşü Mersin’in daha eşitlikçi olduğu ve değişime açık olduğu yönündedir. Ankara’da ise bazı olumlu noktalar olmasına rağmen aşılması gereken daha temel sorunlar olduğu gözlemlenmiştir.

Kaynakça

Acuner, D. (2016). Canavarlaştırılan Kent Sokakları: Kadının Kent Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi KASAUM*.

- Akduran, Ö., Yakar Önal, A., & Günlük Şenesen, G. (2018). *Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Raporu (AB Projesi)*. Ankara: CEİD Yayınları.
- Aktaş, G. (2017). Kadınların Kent Yaşamında Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Bir Alan Çalışması: Denizli Örneği . *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* .
- Alabaş, R. (2019). ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARININ BELİRLENMESİ. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), 429-448.
- Alkan, A. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(4).
- BAŞAK, S. (2010). Genelleşmiş Güven ve Toplumsal Cinsiyet. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 53-70.
- Boylu, A. A., Ayan, H., & Bilgin, İ. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Ev Teknolojilerinin Kullanımına Etkisi. *İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, 5(4), 955-965 .
- Ceylan, H. (2018). Afetin Ardından: Kadınların Mekanı ve Toplumsal İlişkileri Üzerine. *Kebikeç: İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*.
- Childe, G. (2018). *Tarihte Neler Oldu?* (A. Şenel, Çev.) İstanbul: Kırmızı.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 139-170.
- DİNÇTÜRK, C., & AÇIKSÖZ, S. (2018). Bolu Mudurnu Yerleşiminde Kadınların Dış Mekan Kullanımları. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güzel, A. (2016). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları ve İlişkili Faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(4), 1-11.
- Jarvis, h., Kantor, P., & Cloke, J. (2012). *Kent ve Toplumsal Cinsiyet*. (Y. Temurtürkkan, Çev.) Ankara: Dipnot.
- Johnson, Z., Obeid, S., & Ward, A. (Yönetenler). (2020). *100 Humans Belgeseli* [Sinema Filmi].
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge.
- Kılınç, A. (2016). Kentsel Alanda Mekansal Düzenleme ve Kadının Kent Kullanım Hakkı: Hopa Örneği. *Karadeniz Araştırmaları*, 95-117.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel.
- Miroğlu, G. (2018). Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak . *Ege Coğrafya Dergisi*, 183-194.
- Şolt, B. H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Yönüyle Kadın Kentlilerin Hakları ve Kentsel Hizmetler . *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi* .
- Urry, J. (2018). *Mekanları Tüketmek*. (R. Ögdül, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Vatandaş, C. (2007). TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET ROLLERİNİN ALGILANIŞI. *Sosyoloji Konferansları*(35), 29 - 56.

İBN HÂLEVEYH'İN HAYATI VE EI-MUHTASAR FÎ ŞEVÂZZİ'L-KUR'ÂN
ADLI ESERİNİN TANITIMI

IBN HALAVAYH'S LIFE AND INTRODUCTION OF HIS WORK IN THE NAME
OF AL-MUHTASAR FI SAVAZZİ'L-QUR'AN

Nesrişah SAYLAN

Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

İbn Hâleveyh, IV/X. asırda yaşamış âlimlerden biridir. Tam adı Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed b. Hâleveyh b. Hamdân el-Hemedânî en-Nahvî el-Lugavî'dir. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 290/903 yılıdır. Hemedan'da doğmuş olan ve çocukluk yıllarını da Hemedan'da geçiren İbn Hâleveyh, tahsil maksadıyla H. 314 yılında Bağdat'a gitmiştir. Orada İbn Mücâhid'den (ö. 324/936), İbn Düreyd (ö. 321/933), Niftaveyh (ö. 323/935), Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî (ö. 328/940) ve Ebû Saîd es-Sîrâfî (ö. 368/980) ve diğer birçok âlimden kıraat, hadis, lügat, nahiv ve edebiyat ilmine dair dersler almıştır. İbn Hâleveyh, Arap dilinde otorite, kıraatte mahir, meşhûr ve güvenilir bir âlim olarak tanınmıştır. Arap dili ve kıraat ilminin yanı sıra, hadis, edebiyat ve diğer birçok ilimde yetkin bir âlim olarak bilinen İbn Hâleveyh'in asıl şöhreti lügat ve nahiv ilimlerinde olmuştur. Nitekim kaynaklarda bu duruma işaret edilerek onun lügat ve nahiv ehlinin büyüklerinden olduğu ifade edilmiştir. İbn Hâleveyh, İslâmî ilimlerde kendisinden sonrakilere kaynaklık edecek çok değerli eserler kaleme almıştır. Bu eserlerin bir kısmı günümüze kadar ulaşmayıp bunların sadece isimleri bilinmektedir. Günümüze kadar ulaşanların ise bir bölümü ilim dünyasına kazandırılmışken, diğer bölümü de çeşitli kütüphanelerde yazma olarak bulunmaktadır. İbn Hâleveyh'in kıraat ilmiyle ilgili eserlerinden biri *Muhtasar fî şevâzzi'l-Kur'ân*'dır. Müellifin bu eseri, G. Bergstrasser (ö. 1933) tarafından neşredilmiştir. Bu eser şâz kıraatler konusunda temel kaynaklardan biridir.

Anahtar Kelimeler: İbn Hâleveyh, Lügat, Şâz Kıraat, el-Muhtasar.

Abstract

Ibn Haleveyh was one of the scholars who lived in 9th/10th century. His full name is Abu Abdullah Al-Huseyn b. Ahmed b. Haveleyh b. Hamdan al-Hemedani an-Nahvy al-Lugavy. Although the date of his birthday is not yet certain, it is 290/903. Ibn Haleveyh who was born in Hemedan and passed his childhood in Hemedan went to Bagdad in purpose of education in hijri year, 314. He received the lessons related to the knowledges of recitation, hadith, dictionary, syntax and literature from Ibn Mucahid (d. 324/936), Ibn Dureyd (d. 321/933), Niftaveyh (d. 323/935), Abu Bekir Ibnu'l-Enbari (d. 328/940), Abu Said as-Sirafi (d. 368/980) and many other scholars therein. Ibn Haleveyh was known as an authority in Arabic language, proficient in recitation, famous and reliable scholar. Real reputation of Ibn Haleveyh who was known as a competent scholar in hadith, literature and many other sciences with Arabic language and recitation science was in the dictionary and syntax sciences. So it was stated that he was a great person among the scholars of dictionary and syntax as the situation was indicated in the sources. Ibn Halavayh wrote many valuable works to be source

for further works in Islamic sciences. A set of those works have not reached to today but only their names have been known. As a part of those, which have reached to today, was provided to the scientific world, other part was available as manuscript in various libraries. One of Ibn Haleveyh's works related to the recitation science is al-Muhtasar fî savazzı'l-Qur'an. That work of the author was disseminated by G. Bergstrasser (d. 1933). This work is one of the main sources on the Shadhdh recitations.

Keywords: Ibn Hâlavayh, Shadhdh recitations, dictionary, al-Muhtasar.

1.GİRİŞ

İbn Hâleveyh IV/X. asırda yaşamış âlimlerden biridir. Bu dönem Abbâsî devletinin yıkılış sürecine rastlamaktadır. Bu dönemde Abbâsî devleti; devlet adamlarının kendi aralarındaki mücadeleleri, siyâsî istikrarsızlık ve benzeri birçok sebepler yüzünden zayıflamış ve bunun neticesinde siyâsî, iktisadî ve dinî sebeplere dayanan isyanlar meydana gelmiştir. Abbâsîler devrinde ortaya çıkan isyanlardan biri Bâbek el-Hürremî isyanıdır (İbn Kesîr, 1408/1988: X, 291; Zehebî, ty: I, 284, 287, 298; Apak, 2011: 180-190). Diğeri ise Zenc adıyla bilinen siyahî kölelerin iktisadî ve sosyal sebeplerden dolayı çıkardığı isyanlardır (Zehebî, ty: I, 430-469; İbnü'l-Esîr, 1407/1987: VI, 206-212; Yıldız, 1988: I, 31-48). Ayrıca bu dönemde dini düşünce ve fikir ayrılıkları sonucu oluşan Şîilik, Karmatîlik, İsmâîlîlik ve Haşhaşîlik gibi gruplar dini bir firka olmanın ötesinde devleti zayıflatmaya çalışmışlardır (İbn Kesîr, 1408/1988: XI, 107, 110-115; İbnü'l-Esîr, 1407/1987: VI, 409-410; Zehebî, ty: I, 399, 413, 417, 451). Bu isyanların neticesinde Abbâsî devletinde birçok bağımsız devlet ortaya çıkmıştır (Yıldız, 1988: I, 31-48).

Görüldüğü üzere İbn Hâleveyh'in yaşadığı dönemde sürekli birbirleriyle mücadele eden bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Bu devletler; siyâsî, fikrî ve sosyal bakımdan kargaşalara yol açsa da ilmî ve kültürel zenginlikler bakımından önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuşlardır. Nitekim bağımsız devletlerden her biri buldukları bölgelerde ilmî ve kültürel faaliyetlerin canlanmasına ve yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Özellikle devlet adamlarının ilme ve ilim adamlarına değer vermesi, ilmî ve kültürel faaliyetleri desteklemesi bu alanda ilerlemelerini sağlamıştır. Nitekim Büveyhî hükümdarlarından Adudüddöle (ö. 372/983) bilginlere ve kurrâyaya maaş bağlamış, ilim adamlarını severek onları himâye etmiştir (Philip K. Hitti, 1989: III, 742-743; Özaydın, 1988: I, 392-393). Halep emiri Seyfuddeve (ö. 356/967) de şair ve âlimleri himaye etmesiyle tanınmıştır. Onun himâye ettiği âlimlerin arasında İbn Hâleveyh de yer almaktadır. İbn Hâleveyh'in Dımaşk ve Humus'ta verdiği derslerle şöhreti yayılınca Hamdânîlerin merkezi olan Halep'e gitmiş ve emir Seyfuddeve tarafından saray hocasına tayin edilmiştir. Nitekim o, Seyfuddeve ve çocukları başta olmak üzere birçok kişinin hocası olmuş ve Seyfuddeve'nin yanında özel bir yer elde etmiştir (İbnü'l-Kıffî, 1406/1986: I, 360; Süyûtî, ty: I, 529). İbn Hâleveyh, Seyfuddeve ile arasında geçen bir olay sonrasında Seyfuddeve'nin ilme olan sevgisini ve Arap diline olan vukufiyetini şöyle ifade etmiştir: "Bir gün Seyfuddeve'nin yanına girdim. Huzuruna durduğumda bana "اجلس" lafzıyla değil "اقعد" ifadesiyle otur dedi. Seyfuddeve'nin kullandığı söz konusu lafız onun edebiyata olan sevgisi ve Arap dilindeki yetkinliğini göstermiş oldu. Çünkü edebiyat ehli, ayakta duran kimse için "اقعد"; uyuyan ya da secde eden için "اجلس" lafzını kullanmaktadır (İbn Hallikân, 1398/1978: II, 178). Ayrıca İbn Hâleveyh, Seyfuddeve'nin huzurunda meşhur şairlerden el-

Mütenebbî (ö. 354/955) ile ilmi münazaralar da yapmıştır (İbn Hâleveyh, 1941: 245; Tural, 1999: XX, 15).

2. İBN HÂLEVEYH'İN HAYATI VE ESERLERİ

Tam adı Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed b. Hâleveyh b. Hamdân el-Hemedânî en-Nahvî el-Lugavî olan İbn Hâleveyh, IV/X. asırda yaşamış âlimlerden biridir. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 290/903 yılıdır (Yâkût el-Hamevî, 1414/1993: III, 1030; İbnü'l-Kıftî, 1406/1986: I, 359; İbn Hallikân, 1398/1978: II, 178; İbnü'l-Cezerî, 2006, I, 215; Süyûtî, ty: I, 529). Hemedan'da doğmuş olan ve çocukluk yıllarını da Hemedan'da geçiren İbn Hâleveyh, tahsil maksadıyla H. 314 yılında Bağdat'a gitmiştir. Orada İbn Mücâhid'den (ö. 324/936) Kur'ân ve kıraat; İbn Düreyd (ö. 321/933), Niftaveyh (ö. 323/935), Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî (ö. 328/940) ve Ebû Saîd es-Sîrâfî'den (ö. 368/980) nahiv ve edebiyat; Ebû Ömer ez-Zâhid'den (ö. 345/957) lügat; Muhammed b. Muhalled el-Attâr'dan (ö. 331/943) da hadis ilmine dair dersler almıştır (İbnü'l-Enbârî, 1405/1985: 230; Yâkût el-Hamevî, 1414/1993: III, 1030-1031; İbn Hallikân, 1398/1978: II, 178; İbnü'l-Cezerî, 2006: I, 215; Süyûtî, ty: I, 529; Muhsin el-Emin, 1406/1986: V, 421). Daha sonra Halep'e yerleşen İbn Hâleveyh, burada Halep emiri Seyfüddevle (ö.356/967) ve çocuklarına özel ders vermiş ve bu vesileyle onun ilmî şöhreti yayılmıştır (İbnü'l-Kıftî, 1406/1986: I, 360; Süyûtî, ty: I, 529).

İbn Hâleveyh, Arap dilinde otorite, kıraatte mahir, meşhûr ve güvenilir bir âlim olarak tanınmıştır (Süyûtî, ty: I, 529). Arap dili ve kıraat ilminin yanı sıra, hadis, edebiyat ve diğer birçok ilimde yetkin bir âlim olarak bilinen İbn Hâleveyh'in asıl şöhreti lügat ve nahiv ilimlerinde olmuştur. Nitekim kaynaklarda bu duruma işaret edilerek onun lügat ve nahiv ehlinin büyüklerinden olduğu ifade edilmiştir (İbnü'l-Enbârî, 1405/1985: 230; Yâkût el-Hamevî, 1414/1993: III, 1030).

İbn Hâleveyh birçok öğrenci yetiştirmiştir. Nehravânî (ö. 390/1000), Ebû Bekir el-Hârizmî (ö. 383/993), Ebü't-Tayyib b. Galbûn (ö. 389/999), Ebû Fîrâs el-Hamdânî (ö. 357/968) ve Saîd b. Saîd el-Fârikî'yi (ö. 444) onun yetiştirdiği talebeleri arasında yer almaktadır (İbnü'l-Cezerî, 2006: I, 215; Muhsin el-Emin, 1406/1986: V, 421; Tural, 1999: XX, 15).

İbn Hâleveyh, İslâmî ilimlerde kendisinden sonrakilere kaynaklık edecek çok değerli eserler kaleme almıştır. Bu eserlerin bir kısmı günümüze kadar ulaşmayıp bunların sadece isimleri bilinmektedir. Günümüze kadar ulaşanların ise bir bölümü ilim dünyasına kazandırılmışken, diğer bölümü de çeşitli kütüphanelerde yazma olarak bulunmaktadır. Müellifin eserlerinden bazıları şunlardır: *Kitâbu Şerhi esmâillâh*, *Kitâbü'l-Mübtedi*, *Şikâtü'l-'ayn*, *Kitâbü'l-'Ayn*, *el-Mesâil*, *Kitâbü'l-Kırâât*, *Kitâbü'n-Nebât ve's-Şecer*, *el-Maksûr* ve *l-memdüd*, *el-Müzekker* ve *l-müennes*, *Kitâbu Leyse*, *Kitâbu İştikâkı İbn Hâleveyh*, *el-Cümel fi'n-nahv*, *el-Elifât*, *el-Bedi' fi'l-kırâati's-seb'*, *Kitâbü'l-Maât*, *Esmâü'l-esed*, *Esmâü'l-hayye*, *er-Rîh*, *el-İsârât*, *Serhu Maksûreti İbn Düreyd*, *İştikâkü's-şühûr* ve *l-eyyâm*, *et-Tezkire*, *Garâibu halki'l-insân*, *Takfiyetu me'ttefeka lafzuhû vahtelefe ma'nâhu* (İbnü'l-Enbârî, 1405/1985: 230; Yâkût el-Hamevî, 1414/1993: III, 1036; İbnü'l-Kıftî, 1406/1986: I, 360; İbn Hallikân, 1398/1978: II, 179; Muhsin el-Emin, 1406/1986: V, 421; Saylan, 2020: 4).

3. İBN HÂLEVEYH'İN EL-MUHTASAR FÎ ŞEVÂZZİ'L-KUR'ÂN ADLI ESERİ

İbn Hâleveyh'in kıraat ilmiyle ilgili eserlerinden biri *el-Muhtasar fi şevâzzi'l-Kur'ân*'dır. Müellifin bu eseri, G. Bergstrasser (ö. 1933) tarafından neşredilmiştir (Yâkût el-Hamevî, 1414/1993: III, 1036). Daha sonra ofset baskıları yapılan bu neşre Arthur Jeffery (ö. 1959) İngilizce ve Hellmut Ritter (ö. 1971) de Almanca birer mukaddime yazmışlardır (Tural, 1999: XX, 15). Bu eser şâz kıraatler konusunda temel kaynaklardan biridir. Nitekim G. Bergstrasser mukaddimesinde mezkûr eserin bu alandaki eksikliği giderdiğini belirterek şöyle demiştir. “Mütevâtir kıraatler meşhûr okuyuşlardır ki onlar yedi ve on kıraat âliminin okuyuşudur ve onların kıraatleriyle ilgili pek çok kaynak bulunmaktadır. Şâz kıraatler ise bu on kıraatin dışında kalan İbn Mes'ûd (ö. 32/652-53), Übey b. Ka'b (ö. 33/654 [?]), Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) ve diğerlerinin okuyuşlarıdır. Dâni'nin (ö. 444/1053) *et-Teyisîr fi'l-kirâati's-seb'* ve İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) *en-Neşr fi'l-kirâati'l- 'aşr* adlı eserlerinin telif edilmesiyle yedi ve on kıraat imamının okuyuşuyla ilgili bilgiler tamamlanmıştır. Şâz kıraatlerle ilgili okuyuşlar ise tefsir, hadis, nahiv, edebiyat ve tarih kitaplarında parça parça yer almıştır ki Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) *el-Keşşâf*ı, Ebû Hayyân'ın (ö. 745/1344) *Bahru'l-muhît*'i, Şevkânî'nin (ö. 1250/1834) *Fethu'l-kadîr*'i gibi eserler bu kaynaklar arasında zikredilebilir. Ancak bir bütün olarak şâz kıraatleri ele alan en meşhûr kitap İbn Hâleveyh'in *Muhtasar fi şevâzzi'l-Kur'ân* adlı eseridir” (İbn Hâleveyh, ty: 5-7). Bu özellikleri sebebiyle İbn Hâleveyh'in mezkûr eseri şâz kıraatler konusunda ilmî tertiple sûrelerdeki okuyuşları içeren en meşhûr temel kaynak olma özelliğini taşımaktadır.

4.SONUÇ

İbn Hâleveyh, Abbâsî devletinin yıkılış sürecine rastlayan IV/X. asırda yaşamış âlimlerden biridir. Bu dönemde sürekli birbirleriyle mücadele eden bağımsız devletler siyâsî, fikrî ve sosyal bakımdan kargaşalara yol açsa da ilmî ve kültürel zenginlikler bakımından önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuşlardır. Özellikle devlet adamlarının ilme ve ilim adamlarına değer vermesi, ilmî ve kültürel faaliyetleri desteklemesi bu alanda ilerlemelerini sağlamıştır. Şair ve âlimleri himaye etmesiyle tanınan Halep emiri Seyfûddeve de İbn Hâleveyh'i saray hocasına tayin ederek onu himayesi altına almıştır. İbn Hâleveyh, lügat ve nahiv ilimlerinde büyük bir âlim olarak şöhret kazanmıştır. Bununla beraber müellif; kıraat, hadis, edebiyat ve diğer birçok ilimde önde gelen âlimlerden biridir. İslâmî ilimlerde kendisinden sonrakilere kaynaklık edecek çok değerli eserler kaleme alan İbn Hâleveyh'in *el-Muhtasar fi şevâzzi'l-Kur'ân* adlı kitabı şâz kıraatler konusunda temel kaynaklardan birisidir. Müellif, bu eserinde Fâtiha sûresinden Nâs sûresine kadar zikredilen ayetlerle ilgili kıraat vecihlerini nakletmiştir. Bu yönüyle eser o dönemde şâz kıraatler konusunda ilmî tertiple sûrelerdeki okuyuşları içeren en meşhûr temel kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Nitekim bu eserin neşrini yapan G. Bergstrasser bu duruma işaret ederek mütevâtir kıraatlerle ilgili pek çok kaynak bulunduğunu; şâz kıraatlerle ilgili okuyuşların ise tefsir, hadis, nahiv, edebiyat ve tarih kitaplarında parça parça yer aldığını, İbn Hâleveyh'in mezkûr eserinin ise bir bütün olarak şâz kıraatler konusuyla ilgili en meşhûr kitap olduğunu belirtmiştir.

KAYNAKÇA

- Apak, Âdem, *Anahatlarıyla İslam Tarihi (4)*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- İbn Hâleveyh, Ebû Abdullâh el-Hüseynî, *I'râbu selâsîne sûre mine'l-Kur'ân*, thk. Abdurrahîm Mahmûd, Kahire, 1941.
- İbn Hâleveyh, Ebû Abdillâh Hüseyn b. Ahmed. *Muhtasar fî şevâzzi'l-Kur'ân min Kitâbi'l-Bedî'*. Kahire: Mektebetü'l-Mütenebbî, ty.
- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zamân* thk. İhsan Abbâs, Beyrût: Dâru Sâdır, 1398/1978
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Alî Şîrî, Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1408/1988.
- İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*, thk. G. Bergstraesser, Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.
- İbnü'l-Enbârî, Kemalüddin Abdurrahman b. Muhammed. *Nüzhetü'l-elibbâ fî tabakâti'l-üdebâ*, thk. İbrâhim Samerrai. Zerka: Mektebetü'l-Menâr, 1405/1985.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddîn Alî b. Muhammed, *el-Kâmil fî't-tarih*, thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407/1987.
- İbnü'l-Kıftî, Ebü'l-Hasan Cemaleddîn Ali b. Yusuf b. İbrâhîm, *İnbâhü'r-ruvât alâ enbâhi'n-nühât*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1406/1986.
- Muhsin el-Emîn, Ebû Muhammed el-Bâkır Muhsin b. Abdilkerîm b. Alî el-Hüseynî el-Âmilî, *A'yânü's-Şî'a*, thk. Hasen el-Emin, Beyrut: Dâru't-Taâruf, 1406/1986.
- Özaydın, Abdülkerim, "Adudüddeve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.
- Saylan, Nesrişah, "İbn Hâleveyh'in El-Muhtasar Fî Şevâzzi'l-Kur'ân Adlı Eseri Çerçevesinde Kıraatlere Yaklaşımının İncelenmesi (Duhâ-Nâs Sûreleri Bağlamında)", *İhya Uluslararası İslam Araştırmalar Dergisi*, cilt 6, sayı 1, Bahar 2020.
- Süyûtî Celâlüddîn Ebû Bekr b. Muhammed. *Buğyetü'l-vu'ât fî tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim. Beyrut: ty.
- Tural, Hüseyn, "İbn Hâleveyh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- Yâkût el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebû Abdillâh er-Rûmî, *Mu'cemü'l-üdebâ*, thk. İhsan Abbâs, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1414/1993
- Yıldız, "Abbâsiler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *el-İber fî haberi men ğaber*, thk. Ebû Hâcir Muhammed es'-Sa'id b. Besyûnî Zağlûl, Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

GRAFİK TASARIM ÜRÜNLERİNDE VE DİJİTAL REKLAMCILIKTA ETİK PRENSİPLER

ETHICAL PRINCIPLES IN GRAPHIC DESIGN PRODUCTS AND DIGITAL ADVERTISING

Ebru DEDE

Dr. Öğretim Üyesi, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

Özet

Bu çalışmada ticari amaçla tasarlanan grafik ürünlerinde kullanılan görsel ve dilsel iletilerin tasarımcı etiği açısından uygunluğu tartışılacaktır. Temel amacın hedef kitle tüketiciyi ikna etmek olması nedeniyle bu iletilerde görsel metafor ve görsel retorik gibi reklam stratejileri uygulanmaktadır. Bu stratejilerle iletilen mesajlar tüketiciyi ürün ya da hizmet hakkında yanıtacak verilere dönüştürebilmektedir. Tüketiciyi harekete geçiren kışkırtıcı mesajların kullanılması, temel ihtiyaç olmayan ürünlerin arzu nesnesine dönüştürülmesi, hedef kitle tüketicinin kültürel değerlerine ilişkin mesajları kullanma, ikonik göstergelerle statü yükseltme vaadinde bulunma veya daha güzel, daha mutlu, daha başarılı olma arzularına hitap etme, gerçek dünyada elde edilemeyecek düşlerin gerçekleşeceğini vaat etme ve sık tekrar edilen mesajlarla bilinçaltını etkileme politikaları reklamcılığın temel yöntemleri haline gelmiştir. Reklam tasarımlarında etik prensipler her zaman dikkate alınmamaktadır. Bu tür reklamların yanı sıra ürün ambalajlarının grafikleriyle de tüketicilerin beklentileri boşa çıkarılabilmektedir. Reklam sektörü grafik tasarımcı için bir çalışma alanı yaratmaktadır, fakat aynı zamanda tüketim kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu sektörde etik prensiplerin geliştirilmesi, ticari grafikleri ve reklamları denetleyen bir mekanizma oluşturulması gerekmektedir. Dünyada grafik tasarım ve reklamcılık alanlarını etik açıdan denetleyici kurumlar oluşmaya başlamıştır. Bu denetleyici kurumların uluslararası ortamda faaliyetlerinin artırılması, dijital çağla birlikte artan ve izlenmesi kaçınılmaz hale gelen reklamların kontrol altına alınması ve tasarım eğitimi veren kurumlar tarafından tasarımcı adaylarının etik konularda bilinçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım Etiği, Dijital Reklamcılık Etiği, Tasarım Eğitimi, Reklam Stratejileri.

Abstract

In this study, the appropriateness of visual and linguistic messages used in graphic products designed for commercial purposes in terms of designer ethics will be discussed. Since the main purpose is to convince the target audience, the advertising strategies such as visual metaphor and visual rhetoric have being applied in the messages. The messages transmitted with these strategies can turn into data that mislead the consumer about the product or service. Using provocative messages that motivate the consumer, transforming non-essential products into objects of desire, using messages about the cultural values of the target audience, promising to increase status through the iconic indicators or addressing the desire to be more beautiful, happier, more successful, promising that dreams will come true that cannot be

achieved in the real world and policies to influence the subconscious with frequently repeated messages have become the basic methods of advertising. Ethical principles have not always been taking into consideration in advertising designs. In addition to such advertisements, the expectations of consumers can be frustrated with the graphics of the product packaging. The advertising sector creates a working area for graphic designers, but it is also an important part of the consumption culture. In this sector, ethical principles should be developed and a mechanism that controls commercial graphics and advertisements should be established. Institutions that ethically control the graphic design and advertising fields have started to emerge in the world. It is recommended to increase the activities of these supervisory institutions in the international environment, to control the advertisements that have increased with the digital age and become inevitable to watch, and to raise the awareness of designer candidates on ethical issues by the institutions that provide design education.

Key Words: Graphic Design Ethics, Digital Advertising Ethics, Design Education, Advertising Strategies.

GİRİŞ

Bu çalışmada ticari amaçla tasarlanan grafik ürünlerinde ve dijital reklamlarda kullanılan görsel ve dilsel iletilerin tasarımcının mesleki etiği açısından uygunluğu tartışılacaktır. Çalışmanın kapsamında; bireysel sağlığa fiziksel açıdan ve psikolojik açıdan zararlı ürünlerin, sosyolojik boyutta topluma zararlı ürünlerin ve çevreye zararlı ürünlerin grafikleri ve reklamları örneklendirilecektir. Propaganda afişleri gibi siyasi amaçlı grafikler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

ARAŞTIRMALAR VE BULGULAR

İnsanlara ve çevreye zararlı ürünlere ait grafiklerin ve reklamların etik yönlerinin araştırılacağı bu çalışmada öncelikle zarar kavramını tanımlamak gerekmektedir. Zarar kavramı hukuki ve ahlaki yönden araştırılması gereken bir konudur. Grafik tasarımcının ve reklam tasarımcısının sebep olacağı ya da aracı olacağı zarar kavramı;

- Gerçekçi olmayan vaatle bulunmak ve bu sorumluluğu yerine getirmemek,
- Tüketicide beklenti oluşturmak ve daha sonra bu beklentiyi boşa çıkarmak ve
- Tercih çarpıtması yaratmak şeklinde özetlenebilir.

Tercih çarpıtması kültürel toplumda mitler yaratır ve bu mitlerin devamlılığını sağlar (Kuran, 2001: 302). Böylece tüketimin haklı çıkarılmasının nedenleri toplumsal mitlere dayandırılır. Mitler, bireylere anne, baba, başarılı öğrenci, kahraman gibi statüler yükler ve bu statülerin sürekliliği için tüketim davranışları oluşturulur. Tüketiciyi harekete geçirmek amacıyla kullanılan belli başlı reklam yöntemleri aşağıdaki gibidir:

- Tüketiciyi harekete geçiren kışkırtıcı mesajların kullanılması,
- Temel ihtiyaç olmayan ürünlerin arzu nesnesine dönüştürülmesi,
- Hedef kitle tüketicinin kültürel değerlerine ilişkin mesajları kullanma,
- İkonların kullanılmasıyla statü yükseltme vaadinde bulunma veya
- Daha güzel, daha mutlu, daha başarılı olma arzularına hitap etme,
- Gerçek dünyada elde edilemeyecek düşlerin gerçekleşeceğini vaat etme ve
- Sık tekrar edilen mesajlarla bilinçaltını etkileme politikaları.

Grafik tasarımcı ve reklam tasarımcısı, tüketim toplumunda ‘kullan-at sistemi’ yaratıcılarına hizmet ederken, tüketicilerde hayali istekler yaratmakta, yeni kimlik göstergeleri oluşturmakta, sahip olma isteğini arzularıyla ve kahraman rolü hayaliyle bütünleştirmektedirler. Grafik reklamlarının tasarımcıları, gözün takip edeceği bir görsel hiyerarşi oluşturmakta ve izleyicinin 2 saniyede dikkatini çekip konuya ikna olmasını sağlamaktadırlar. Tasarımcılar bunları aşağıdaki yöntemleri uygulamaktadırlar:

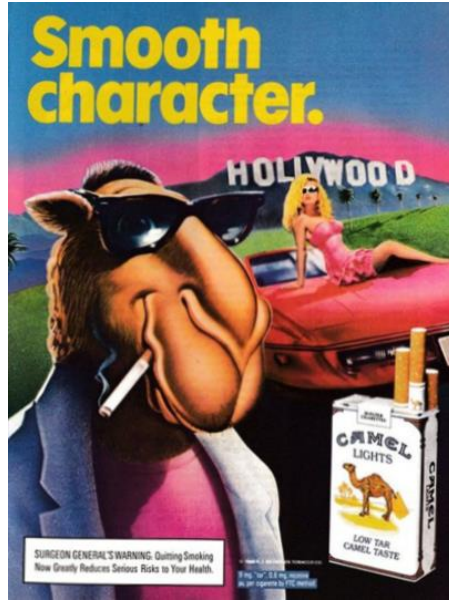
• **Bilgi Sağlama ve İkna Etme Unsurları** (ileti, kaynak, hedef kitle, kanal, hipnotize edici sloganlar),

• **İletişim Süreci** (algılama, anlamlandırma, ikna): Algılama (seçici dikkat, örgütlenme [Gestalt], hareket algılaması, derinlik algılaması, algısal değişmezler, algısal beklentiler, renklerin ve formların psikolojik etkisi),

• **Görsel Çözümleme** (göstergelerin psikolojik etkisi, yananlam-düzanlam [Barthes], ikon, sembol, metafor, metonimi), ikna.

Reklamı ya da ambalaj grafiği tasarlanan bazı ürünlerin insanlara ve çevreye çeşitli zararları bulunmaktadır.

Fiziksel Açıdan Bireysel Sağlığa Zararlı Ürünler

Şekil 1: 1988 Tarihli Camel afişi

Sigaranın genel anlamda sağlığa zararlı olduğu bilinmekte ve artık günümüzde sigara reklamları ve ambalaj tasarımı konularında sıkı bir denetim uygulanmaktadır. Dolayısıyla Şekil 1’de görülen 1988 tarihli afişe benzer uygulamalara artık günümüzde rastlanmamaktadır. Bununla birlikte katkı maddesi içeren gıdalar ve temizlik malzemeleri insan sağlığına fiziksel açıdan zarar verebilmektedir. Bu ürünlerin ambalajlarında gerekli bilgilerin belirtilmesi gerekmektedir. Bu bilgilerin ambalajlarda çok küçük puntolarla belirtilerek okunurluğun güçleştirilmesi ve yeterince bilinçli olmayan tüketicinin hedeflenmesi söz konusudur. Marketler doğal ürünlerle katkı maddesi içeren ürünleri ayrı reyonlara ayırmaya başlamışlardır, fakat bu reyonlara hatalı ürün yerleştirmeleri söz konusu olmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Tüketici şikayeti: 'Glutensiz Ürünler Reyonunda Gluten İçeren Ürünler'

Psikolojik Açıdan Bireysel Sağlığa Zararlı Reklamlar

Gerçekleşmeyecek düşler için vaatte bulunan ve bilinçaltına hitap eden reklamlar bu kategoriye girmektedir. Örneğin Coca Cola içeceğinin mutluluk veren bir özelliği olmamasına rağmen, mutluluk vaat etmesi gibi (Şekil 3).

Şekil 3: Coca Cola Reklam Kampanyası

Sosyolojik Boyutta Topluma Zararlı Ürünler ve Reklamlar

Bilgisayar oyunları ve savaş oyuncakları çocukların sosyal gelişimini olumsuz etkilerken, bedenimizin bir parçası haline gelen teknoloji ürünleri sosyal izolasyona yol açarak her yaşta bireyi olumsuz etkilemektedir.

Şekil 4: Çocuklar için tehlikeli ve zararlı oyunlar

Çevreye Zararlı Ürünler

Hayvanlar üzerinde test edilen ürünler, ozon tabakasını delen parfümler, otomobil, akaryakıt ve dönüşümsüz ambalajlar çevreye zararlı ürünler kategorisindedir. Bununla birlikte geri dönüşümle ilgili iletilen bilgiler kuşku yaratmaktadır.

Şekil 5: Hayvanlar üzerinde test uygulamayan markalar

Grafik Tasarım ve Reklamcılık Etiği

Etik, insanların kendilerine ve birbirlerine zarar vermemek için oluşturdukları değerler, prensipler ve kurallar dizisi olarak tanımlanabilir (Spence-Van Heekeren, 2005: 2). İnsanlara bir konuda vaatte bulunmak ve daha sonra bunu yerine getirmemek ahlaki yanlış olarak görülmektedir. Ancak verilen vaadi hükümsüz kılacak şartlar söz konusu olduğunda bu sözü doğal olarak yerine getirememek ahlaki yanlış değildir (Spence-Van Heekeren, 2005: 10).

Alman filozof Immanuel Kant ve Çağdaş Amerikan filozof Alan Gewirth ahlaki değerlerin evrensel açıdan belirlenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu ortak görüşlere istinaden, bir reklamın etik olup olmadığı yönünde bir karar verilebilmesi için, evrensel açıdan tüm zamanlara ve her kültüre göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Tüketiciyi aldatan reklamın etik olmadığı yönündeki değerlendirmesi farklı kültürlerin ideolojik, dini, politik, sosyal yapılarına göre değişkenlik göstermemelidir. Etik sorunu olması için, hem doğal ahlaki yanlış içermeli hem sonuçsal açıdan kesin bir zarar söz konusu olmalı hem de meslek ahlaki açısından aldaticılık ve yanlışlık içermelidir (Spence-Van Heekeren, 2005: 12).

Dijital Reklamcılık ve Etik

Dijital satış ve pazarlama imkanları ile şahıs şirketlerinin artışı, bireysel olarak herkesin reklam vermesine neden olmuştur. Bununla birlikte büyük markalar *influencer* reklamcılık denilen yeni bir akıma yönelmişlerdir. Böylelikle takipçi sayısı çok fazla olan bireyler, önerdikleri markalar için hikayeler ve gönderiler paylaşarak reklam yapmaktadırlar. Bu tip reklamların her geçen gün artıyor olması etik açıdan denetlenmelerinde güçlük yaratmaktadır.

Reklamcılık sektörü karmaşık ve her zaman değişebilir bir dinamiktir. Bu sektör tüketim kültüründen doğmuştur. Ürünlere duyulan ihtiyacın ve tanınırlığın artırılması amacıyla iletişim yöntemi olarak reklamcılık geliştirilmiştir. Basit olarak, belirli bir marka ya da ürünün en çok satın almaya değer olduğunu tüketiciye aktarmak reklamcının üstesinden gelmesi gereken bir iştir. Bu işin en iyi yönü yaratıcılığın ve ustalığın geliştirilmesi olabilir. En kötü yönü ise, sosyal kabul sınırlarını zorlaması, normları aşması ve etik problemler yaratmasıdır (Spence-Van Heekeren, 2005: 17).

Dünyada ve Türkiye’de Reklamcılık ve Tasarım Etiği Çalışmaları

Kanadalı eylemci Kalle Lasn tüketim kültürünün küreselleşmesine karşı ‘Kültür Bozumu’ adlı kitabı yayınlamış ve Adbusters’ı (Reklambozarlar) kurmuştur. Bu kapsamda;

- Küresel markalara karşı dünya çapında boykotlar yapılmıştır.
- Markalara karşı yapılan bu yıkıcı girişimler sonucunda anti markalaşma oluşturulmuştur.
- Reklamlara karşı insanlara “bilişsel bağışlılık” kazandırılmaya çalışılmıştır.
- “Medya Manifestosu” yayınlanmıştır (Danesi, 2008: 185-186).
- Küresel markaların yaptıkları reklamlara karşıt reklamlar oluşturulmuştur. Örneğin McDonald’s sloganı “I’m lovin’ şü şekilde değiştirilmiştir: “I’m lovin’ it, as my veins clog up with cholesterol – Onu seviyorum, çünkü damarlarımı kolesterolle dolduruyor.” (Danesi, 2008: 188).

Pentagram Tasarım Başkanı ve Amerikan Grafik Sanatlar Enstitüsü Başkanı Michael Bierut Adbusters web sitesinde ‘İlk İşler İlk Manifesto 2000’ başlığında bir tartışma yürütmüştür. Uluslararası Tasarımcılar Grubunda paylaşılan ve imzalanan İlk İşler İlk Manifesto 2000 başlığı altında yayınlanan metinde şü sözler yer almaktadır:

‘... Profesyonel tasarımcı, zamanını ve enerjisini gereksiz şeylerin talep edilen şeyler olması için yapmaya harcıyor. Çoğumuz tasarımın bu yönünden giderek daha fazla rahatsızlık duymaktayız. Çabalarımızı öncelikle reklam, pazarlama ve marka geliştirmeye adanmış tasarımcılar olarak bizler, sürekli değişen şehirli tüketiciyi ticari mesajlarla doyurarak, zihinlerini etkileyerek ölçülemez düzeyde zarar veren bu düzene bir nevi yardım ediyoruz...’ (Bierut, 2000: 76).

Anthony Grayling, Lucienne Roberts ile röportajında grafik tasarımcının etik sorumlulukları hakkındaki görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

- Maddi kazançların topluma karşı sorumluluk duygusunu aşmasına izin vermemek (Roberts-Grayling, 2006: 36).
- ‘Manipölasyon’ kelimesinin kökeninin ‘bilgi iletmek’ olduğunu hatırlamak,
- İnsanları etkileme konusunda aşırıya kaçmamak,
- Tasarımın içerik olarak tarafsız olması gerektiğinin bilincinde olmak,
- Reklamı veren müşterinin talebi ahlaki açıdan yıkıcı ve onaylamadığımız bir şeyse bunu yapmamak,
- Tasarımcı olarak varlığımızın pozitif bir katkısı olması yönünde prensip sahibi olmak (Roberts-Grayling, 2006: 42-43).

ASB (Advertising Standards Board – Reklam Standartları Kurulu), BBB (the Better Business Bureau) ve NAD (National Advertising Division) beş temel prensip yayınlamışlardır:

1. Tüketiciye ve topluma karşı sorumluluk duygusu beslemek,
2. Terbiyeli ve dürüst davranarak gerçekleri yansıtmak,
3. Yanlış tanıtmaktan ve aldatmaktan kaçınmak,
4. Adil rekabet duygusuna sahip olmak,
5. Reklam endüstrisini korumak (Spence-Van Heekeren, 2005: 25-26).

Türkiye’de Reklamverenler Derneği 25 Kasım 1997’de ‘Kitle İletişiminde Etik’ konulu panel düzenlemiştir. Gündüz Özdemir bu panelde ele alınan konuları aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

- Televizyonda yayınlanan şiddet görüntüleri,
- Reklamların insanların tutum ve davranışlarını biçimlendirme potansiyeli,
- Haberler ve reklamlar konusunda adalet, dürüstlük, şeffaflık ilkeleri,

- Çocukların gelişimine önem vermek,
- Toplumla karşı sorumluluk duygusunu reklamverenler, reklam ajansları, medya, devlet, kamuoyu, sivil toplumlar olarak hep birlikte paylaşmak (Özdemir, 1998: 3-4).

2010 – 2019 yılları arasında Kadir Has Üniversitesi Grafik Tasarımı Önlisans Programında yürütülen Tasarım Kültürü dersi kapsamında Grafik Tasarım Etiği konusuna yer verilmiştir. Maltepe Üniversitesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümünde yürütülen Görsel İletişim Kuramları dersinde 4 Ocak 2021 tarihinde bu konu anlatılarak öğrencilerden öneriler istenmiştir. Öğrencilerden Selcan Malkoç, hangi ürünlerin ne kadar zararlı olduğu konusunda herkese açık bilgi paylaşımı yapılmasının ve bu paylaşımların daha sık tekrarlanmasının önemine değinmiştir. Dijital reklamlardaki kontrollerin yapılırken kişisel hakların ihlal edilmemesine dikkat edilmesini önermiştir.

SONUÇ

Ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösterebilecek kurumlar tarafından grafik tasarım, reklamcılık ve dijital reklamcılık etiğinin geliştirilmesi ile ilgili öneriler aşağıdaki gibidir:

- Reklam ve tasarım sektöründe etik prensiplerin geliştirilmesi,
- Ticari grafikleri ve reklamları denetleyici kurumların faaliyetlerinin artırılması,
- Yeni ve daha etkili denetleyici mekanizmalar oluşturulması,
- Dijital çağla birlikte artan ve izlenmesi kaçınılmaz hale gelen reklamların bireysel hakların korunması kaydıyla kontrol altına alınması,
- Reklamcılık ve tasarım eğitimi veren kurumlar tarafından tasarımcı adaylarının etik konularda bilinçlendirilmesi,
- İlgili dernekler tarafından tasarımcı etiğine yönelik afiş, stop-motion vb. alanlarda yarışmalar düzenlenmesi,
- Kimya, tıp, psikoloji, sosyoloji, reklamcılık, grafik tasarımı, görsel iletişim tasarımı gibi ilgili alanlardan sektörden ve akademisyenlerden oluşan bir dernek kurulması ve insanlara zarar vermeyecek grafik ve reklamlar için yönlendirici bir rehber oluşturulması,
- Ürün ambalajlarını, reklamları ve market reyonlarını denetleyici bir mekanizma oluşturulması.

KAYNAKÇA

- Bierut, M. (2000). 10 Maddelik Bir Manifesto. ProQuest Research Library: 47 (2): 76-79.
- Danesi, M. (2008). Why It Sells. United Kingdom: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Kuran, T. (2001). Yalanla Yaşamak – Tercih Çarpıtmasının Toplumsal Sonuçları. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özdemir, G. (1998). Kitle İletişiminde Etik. İstanbul: Reklamverenler Derneği.
- Roberts, L. ve Grayling, A. (2006). Good: An Introduction to Ethics in Graphic Design. İsviçre: Ava Publishing SA.
- Spence, E. ve Van Heekeren, B. (2005). Advertising Ethics, Basic Ethics in Action. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

ŞEKİLLER:

Şekil 1: <https://www.etsy.com/ca/listing/627345842/1988-joe-camel-girl-on-corvette-hood?epik=dj0yJnU9R05sTDFtSEdwSTJxVI9XcmdvWlgzYIRPVFJibENYRWomcD0wJm49eHd0OFVFX2VLN0oxbUNEdlVIbkd5dyZ0PUFBQUFBRI93VGnr> (Erişim Tarihi: 02.01.2021).

Şekil 2: <https://www.sikayetvar.com/migros/migros-glutensiz-reyonunda-gluten-iceren-urunler> (Erişim Tarihi: 22.12.2020).

Şekil 3: <http://blog.shoplet.com/wp-content/uploads/2015/10/Coca-Cola.jpg> (Erişim Tarihi: 01.01.2021).

Şekil 4: <https://www.youtube.com/watch?v=k0walY0dz20> (Erişim Tarihi: 22.12.2020).

Şekil 5: <https://www.peta.org/living/personal-care-fashion/these-companies-dont-test-on-animals/> (Erişim Tarihi: 22.12.2020).

ABDULHAMID II MODERNITY AND FEMALE PROSTITUTION REGULATION IN 1884¹

Dr. Burcu Belli

Nisantasi University, Department of History

This study's main target is to understand registered female prostitution in the modernization practices in the late Ottoman Empire. The well-organized attempts began during Abdülhamid II's era who has been accepted as a monster according to some Ottoman and Turkish historians or researchers. They have always claimed he was a narrow-minded sultan; however, there is a complex paradigm; so-called open minded intellectuals used to blame him for being an anti- modern leader; but he organized the first modern brothels regulation of the Ottoman history. This study shall try to understand and analyze this dilemma.

The health issue is relatively a new topic for the modern states; like many pre-modern states, the Ottoman Empire did not care about health issues until the nineteenth century. It can be said that until the sixteenth century, maybe later, health was a lux for ordinary people. People did not expect a long life, and they used to accept health-oriented problems as ordinary realities life. Treatment responsibilities used to belong to charitable organizations, not to states. The health-related tasks entered the agenda of the states in Western Europe with the renaissance movements. After a short time, a positive side of the medicine was discovered by European authorities; they figured out that they could manipulate people thanks to medicine. Therefore, medicine and medical ideas and staff got very critical powers; according to Michel Foucault, hospitalization became of the most effective tools of the Western European states after the eighteenth century.² For example, insane or degenerated people were determined and named by these modern medical discourses. When it came to the nineteenth century, a new concept consisting of these new materials was created; being a charitable state.

Another reason that forced Western Europeans to focus on medicine is related to new diseases. Western Europeans "discovered" America and new places when they were researching the world; thus, they discovered new diseases simultaneously. For example, syphilis came from America when Christopher Columbus came back to Europe.³ There were many other diseases that the western medical staff tried to analyze then treat. At the beginning of the sixteenth century, the relationship syphilis and sexual contact was figured out. Europeans' daily routines and sexual habits changed suddenly, patriarch Europeans believed that the main reason for these diseases was only women. Moreover, they never thought that "moral and family" women could carry this disease; thus, only prostitute women could be a reason for this problem. Therefore, the first reactions of modern Europeans became to exile and torture prostitutes. They shut down brothels. Therefore, the authorities expected that the

¹ It is inspired from my PH.D. Thesis, in METU, 2020.

² Michel Foucault, "Governmentality", Colin Gordon and Peter Miller, *The Foucault Effect Studies in Governmentality*, (Chicago: University of Chicago Press, 1991).

³ Andrew Nikiforuk, *The Fourth Horseman: A Short History of Plagues, Scourges and Emerging Viruses*, (Toronto: Penguin Books, 1996), pp. 100-150.

number of syphilitics would decrease; however, it did not happen. Contrary to their expectations, the number of patients increased dramatically. Finally they had to accept the necessity of the legitimization of the brothels and controlling them medically. Thus, a new era regarding the regulation of brothels in Western Europe in the second half of the nineteenth century began.

When it comes to the Ottoman Empire, the Ottomans accepted Western European states' medical explanations and experiences. In the nineteenth century, the Ottoman Empire also planned to be a modern and charitable state like its European contemporaries. In the second half of the nineteenth century, the complaints about syphilis increased in the Ottoman Empire. Europeans had learned the details about syphilis, and the Ottomans got benefitted from these studies. They knew the relationship between sexual contact and the syphilis.

The brothels' position in the Ottoman Empire was clear; in the eye of the state, there was no prostitution in the society. The state pretended as if every single case of prostitution was a separate and unique event. On the other hand, prostitution was a common phenomenon. However, in the Ottoman Empire the state left it to the local powers. Contrary to many theories, prostitution existed both in urban and rural areas. However, relatively there are a few available cases in the Ottoman Archive; this invisibility's main reason was its routine. As it has been mentioned above the local leaders used to control it, the problems or struggles about the prostitution used to be solved by these actors, only serious cases or complicated ones used to reflect the Ottoman porte. However, in the second half of the nineteenth century this balance had to change. The main reason for this new situation was syphilis and other venereal diseases.

Before the 1884 Regulation, it would be better to concentrate on Abdülhamid II, his sultanate, and his personality. He was a prince who had not had a chance to the sultanate. The sultan Abdülaziz had been alive and a healthy sultan. The official next sultan after he, had been announced, Abdülhamid's brother Murad Effendi. In addition to this official name, son of Abdülaziz, Yusuf İzzettin Effendi had been another candidate for the sultanate. As a result, Abdülhamid had given plans up about the sultanate, and he had established alternative plans. He had established a simple life for himself. However, destiny was different from what he had thought. Firstly, Abdülaziz was dethroned, then he died, after a short time it was accepted that his brother had a mental disorder. As a result, surprisingly, Abdülhamid became the sultan in 1876 only if he announced the constitution. He did not pass this chance and opened the Ottoman parliament for the first time in Ottoman history. However, after two years, he decided to shut down, then the political and social polarization of the Ottoman Empire began.

He ruled the Empire by himself thirty-year; some people supported his decisions and actions while others hated him during these years. His followers were ordinary, conservative people, while his enemies were intellectuals and well- educated wing of the Ottoman Empire. The intellectuals believed that Abdülhamid used to prevent all improvements and try to make everyone illiterate. Many of these claims are correct in the first blush; at the same time, on the contrary, he was a hero who used to act as a protector father of his people. It can be said that both sides are right from their perspective. Abdülhamid is a complicated person and sultan; he used to establish modern, European-style schools and universities simultaneously, but he burned and banned many books and articles. He supported different religious groups to have their hospitals; for instance, he gave the land for Jews in Balat to establish their hospital here,

but he always highlighted the Muslim priority. Moreover, he tried to support Muslims around the world. He took almost all developments shortly after they were invented, but many were forbidden like electric. He was always nervous and paranoid; some liked these features, while many of his people thought that these were humiliating behaviors.

Indeed, both sides were right, but all these dilemmas can be read as the typical nineteenth-century modernization movements.⁴ The leaders of other states acted the same; in other words, the nineteenth-century modernization referred to new and old together. The continuities and breakpoints were parallel to each other in this century. From this perspective of view, it can be concluded that Abdülhamid II was an ordinary nineteenth-century sultan of the Ottoman Empire who wished to make the Empire a modern state; he was also one of the classical Tanzimat sultans.

To continue with prostitution practices during this complicated sultan, the prostitution will be focused in the next part. As it has been mentioned above, prostitution belonged to the local leaders until the late nineteenth century in the Ottoman Empire. But, suddenly the state changed its attitude, then took the issue of prostitution in its agenda. In 1879 the first small regulation about the venereal diseases was ordered. This was announced to have knowledge about the syphilis and other venereal diseases, also brothels and prostitutes in the Empire. After a short time more comprehensive regulation was ordered in 1884. The full name of the regulation is *Altıncı Daire-i Belediye Dahilinde Bulunan Ba'zı Hususi Hanelerin Hıdemat-i Sıhhiyesine Dair Ta'limatname*, Ordinance for the Sanitary Inspection of Some Private Houses within the control of the Border of the Municipality of the Sixth District in Beyoğlu.⁵

Beyoğlu or Galata have always known with their entertainment habits from centuries even before the Ottomans took Istanbul. Its geographic advantage made this place center of the city. When it came to the end of the nineteenth century the prostitution became one of the reality of daily life here. As a result, the state chose this place to perform the brothels regulation. The 1884 Regulation consists of five main chapters and twenty eight articles. According to the first article of Ordinance for Sanitary Control of Some Private Houses within the Sixth District, Municipality of the Sixth District had to establish a medical committee. This committee should have called prostitutes once a week for medical examination and they were the ones who must have taken measures against the venereal diseases. Then the record concern of the state will come. In other words, the many of the next articles are related to the record system, it was a new trend of the Ottomans, inspired from Europe. According to the next one, the committee would have kept women's names in the houses. In addition to the committee's records, the keepers of the houses would have kept records of the women working for the house. According to the next article, the medical committee needed to keep the address of brothels and they had to follow address changes. There would be notebooks in which the names of brothels, the name of women, their nicknames, birth dates, their nationalities, physical appearances, addresses of women and keepers of houses and other details would be kept like in Europe.⁶ Another book

⁴ Marshall Berman, *Katı olan Her Şey Buharlaşıyor*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), p. 15-66.

⁵ Osman Nuri Ergin, *Düstur*, I.Vol, VI. Part, (İstanbul: Matbaa -i Amire: 1289), pp. 3296/3306.

⁶ Wells Jess, *Kadın Gözüyle Batı Avrupa'da Fahişeliğin Tarihi*, (İstanbul: Pencere Yayınları, 1997), p.70.

should be given to women according to the next article, the details, medical results should be recorded in these notebooks, moreover these books meant the work licenses for prostitutes. The next chapter is about the method of the medical examination, and it is the title of this chapter at the same time. It stresses the rules about the examination process of the prostitutes.

According to the sixth article of this chapter, the doctors would visit prostitutes once a week. The doctors must have written down the results of the examinations on both women's and their notebooks. In the next article, it is stressed that the keepers of houses would be examined if the doctors found it necessary. The next one issues that doctors were not allowed to take money from the keepers or prostitutes in houses. They must have send contaminated women to the hospital. The title of third chapter is The Sanitary Controls of the Houses. The houses were separated into five classes based on the number of women working for them and the geographical position of them. A doctor and necessary number of staff were appointed for each class of houses. Every single of doctors had to examine the women under his control area once a week. The infected women would be sent to the hospital immediately, and the doctor would have prevent the spread of the illness. In the hospital, women would be treated gently. When women did not cooperate with the doctors or staff, the municipality director would be informed. Physicians were responsible for the conditions of the brothels; they had to present reports once a month. The doctors would change every six months. The first two clinics would be founded in Beyoğlu and Galata, when the number of registered houses increased, new clinics would be established, as well. Significantly, these clinics were medical examination places only; the treatments were not allowed here. Inspectors would have been sent to check the physicians. Shortly, they were responsible for checking the reports of doctors and the notebooks of prostitutes. Moreover, they would visit the brothels unexpectedly in order to control the hygiene standards.⁷

As it is seen, the 1884 Regulation is a modern application in terms of its contents, intention, and methods even though the rules stayed in theory. The modern does not refer to contemporary; in this study, it is used for showing the controllability of the people by a modern state. The state's main target was to have a controllable and followable area, thus to manage the prostitutes and prostitution would have been easier for it. Although Abdülhamid II was charged with being a narrow-minded and evil sultan, he tried to best for his people regarding venereal diseases. He ignored the negative comments about his politics and accepted the regulation against venereal diseases. The legitimization of prostitution does not make proper to the image created by Abdülhamid, but when it is considered in detail, it will be understood that the regulations against venereal diseases were simple examples of the health projects that began with the Tanzimat. Between 1830s and 1890s, there were more than 40 health-oriented regulations or offers; the 1879 and 1884 regulations were two of this project.

BIBLIOGRAHY

Berman, Marshall. *Katı olan Her Şey Buharlaşıyor*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

⁷ Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-u Beleddiyye* p.3298

Foucault, Michel. "Governmentality", Colin Gordon and Peter Miller, The *Foucault Effect Studies in Governmentality*, Chicago: University of Chicago Press, 1991.

Jess, Wells. *Kadın Gözüyle Batı Avrupa'da Fahişeliğin Tarihi*, İstanbul: Pencere Yayınları, 1997.

Nikiforuk, Andrew. *The Fourth Horseman: A Short History of Plagues, Scourges and Emerging Viruses*, Toronto: Penguin Books, 1996.

Osman Nuri Ergin, *Düstur*, I.Vol, VI. Part, İstanbul: Matbaa -i Amire: 1289

KAHRAMANMARAŞ'TA KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN COĞRAFİ ÖGELER

GEOGRAPHICAL ELEMENTS THAT MAKE THE URBAN IDENTITY IN KAHRAMANMARAŞ

Nadire KARADEMİR

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya
Bölümü, ORCID: 0000-0002-5850-0580

Feray TOPCU

Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Ana Bilim Dalı,
ORCID: 0000-0001-9974-8104

Özet

Maraş bize mezar olmadan düşmana gülzar olmaz!

Aşıklioğlu Hüseyin

Kent kimliği, kentlerin kendine özgü niteliklerini ve karakterlerini vurgulayan önemli bir kavramdır. Bu kavram ilk çağlardan günümüze kadar varlığını sürdüren ve birbirine her geçen gün coğrafi görünüm açısından benzerlik gösteren, belirli kalıplara giren kentler için özellikle 18. yüzyıldan sonra ortaya çıkan yeni şehirleşme hareketi ile daha da ön plana çıkmıştır. Çünkü kimlik kentlerin ülke ve dünya ölçeğinde tanınırlığını sağlayan en önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Kentlerin kendine has kimlik kazanmasında belirleyici ve ayırt edici olan coğrafi ögeler ise insanların zihninde oluşturduğu algılar nedeniyle önem taşımaktadır. Kahramanmaraş geçmişten günümüze gerek tarihi gerekse coğrafi yapısı nedeniyle kent kimliği açısından birçok önemli ögeyi içinde barındıran bir kenttir.

Betimsel bir nitelik taşıyan bu çalışmada Kahramanmaraş'ta kent kimliği kavramı ve kent kimliğini ortaya koyan coğrafi ögeler coğrafi bir bakış açısı ile ele alınmış, analizler yapılmıştır. Kentte belirli bir sınıflandırmaya tabi tutulan kent kimliğini meydana getiren ögelerin konu bakımından önemleri vurgulanmış ve potansiyelleri değerlendirilmiştir. Çalışmada Kahramanmaraş'ta kent kimliğini meydana getiren coğrafi ögeler, fiziki ve beşeri ögeler olarak iki ana başlık altında incelenmiştir. Kente kimliğini kazandıran fiziki coğrafya ögeleri olarak; Kahramanmaraş Ovası, Yeşil göz, Fırnız Çayı, Başkonuş Yaylası, Yavşan Yaylası, Ilıca Kaplıcası, Aksu Çayı, Döngel Mağarası, Döngel Kaplıcaları, Ahır Dağı gibi doğal oluşumlar olarak belirlenmiştir. Beşeri coğrafya ögeleri olarak ise; Kahramanmaraş Kalesi, İstiklal Madalyası, Sütçü İmam Anıtı, Kapalı Çarşı, Ulu Cami, Abdülhamit Han Cami, önemli kavşak ve yollar, meydanlar, turistik alanlar, projeler, kente özgü tatlar, geleneksel el sanatları, kültürel değer ve yargılar olarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen sonuçlar neden-sonuç ilişkisi dâhilinde değerlendirilmiş ve kent kimliğini oluşturan ögelerin mekânsal yansımalarının tüm paydaşlar tarafından önemsenmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Coğrafi Ögeler, Kahramanmaraş, Kent, Kent Kimliği

Abstract

Urban identity is an important concept that emphasizes the unique qualities and characters of cities. This concept has come to the forefront with the new urbanization movement that emerged especially after the 18th century for cities that have survived from ancient times until today and are similar to each other in terms of geographic appearance with each passing day. Because identity is one of the most important factors that ensure the recognition of cities at the country and world scale. Geographical elements, which are determinant and distinctive in the cities gaining their own identity, are important due to the perceptions they create in people's minds. Kahramanmaraş is a city that contains many important elements in terms of urban identity due to its historical and geographical structure from past to present.

In this descriptive study, the concept of urban identity in Kahramanmaraş and the geographical elements that reveal the urban identity have been approached with a geographical perspective and analyzed. The importance of the elements that make up the urban identity that is subjected to a certain classification in the city has been emphasized in terms of subject and their potentials have been evaluated. In the study, the geographical elements that make up the urban identity in Kahramanmaraş are examined under two main headings as physical and human elements. As physical geography elements that give the city its identity; Kahramanmaraş Plain, Green Eye, Fırnız Stream, Başkonuş Plateau, Yavşan Plateau, Ilıca Thermal, Aksu Stream, Döngel Cave, Döngel Thermal Springs, and Ahir Mountain are identified as natural formations. As for human geography elements; Kahramanmaraş Castle, Independence Medal, Sütçü İmam Monument, Grand Bazaar, Ulu Mosque, Abdülhamit Han Mosque, important crossroads and roads, squares, touristic areas, projects, city-specific tastes, traditional handicrafts, cultural values and judgments. The results obtained were evaluated within the scope of cause-effect relationship and suggestions were made for all stakeholders to pay attention to spatial reflections of the elements that make up the urban identity.

Keywords: Geography, Geographical Elements, Kahramanmaraş, City, Urban Identity

1. GİRİŞ

İnsan ve mekân etkileşiminin ortaya koyduğu en önemli oluşumlardan birisi kentlerdir. Kentlere birbirinden ayrı karakterler kazandıran, bazı doğal veya beşeri unsurlardan oluşan coğrafi öğelerin ortaya koyduğu kentsel imajlar kent kimliklerini oluşturur (Turgut, 2012). Bu bakımdan kentlerin mekânsal anlamda kimlik kazanmasında başrol oynayan temel faktörler fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerinin ortaya koyduğu öğelerdir (Sargın, 2018). Dolayısıyla kentin sahip olduğu coğrafi şartlar kent kimliğinin oluşmasında baskın ve belirleyici unsurlardır. Kentlerin kimlikleri, kentin içinde bulunduğu ve geliştiği çevrenin coğrafi ve kültürel özelliklerinden etkilenir ve birer imaj oluşturur (Belge, 2018).

İnsanoğlu yerleşik hayata geçmesiyle birlikte içinde bulunduğu döneme özgü teknikler kullanarak doğal çevreyi değiştirmeye başlamıştır. Daha sonra önemli merkezler ve mekânlardan kentler meydana gelmiştir. İnsan-doğal çevre etkileşiminin en önemli eseri olan mekânlardan, medeniyetlere, kültürlere ve en önemlisi de içinde bulunduğu coğrafyanın şartlarına göre büyümüş, gelişmiş ve kendilerine has özellikler göstererek kentleri oluşturmuştur (Tümertekin, 2014). İnsanların yaşayış biçimi, yerleşme şekli, konutların görünüşleri, kentteki tarihi kültürel kalıntılar, kentlerde birbirinden farklı yapıda bir araya gelerek her kent için yeni bir

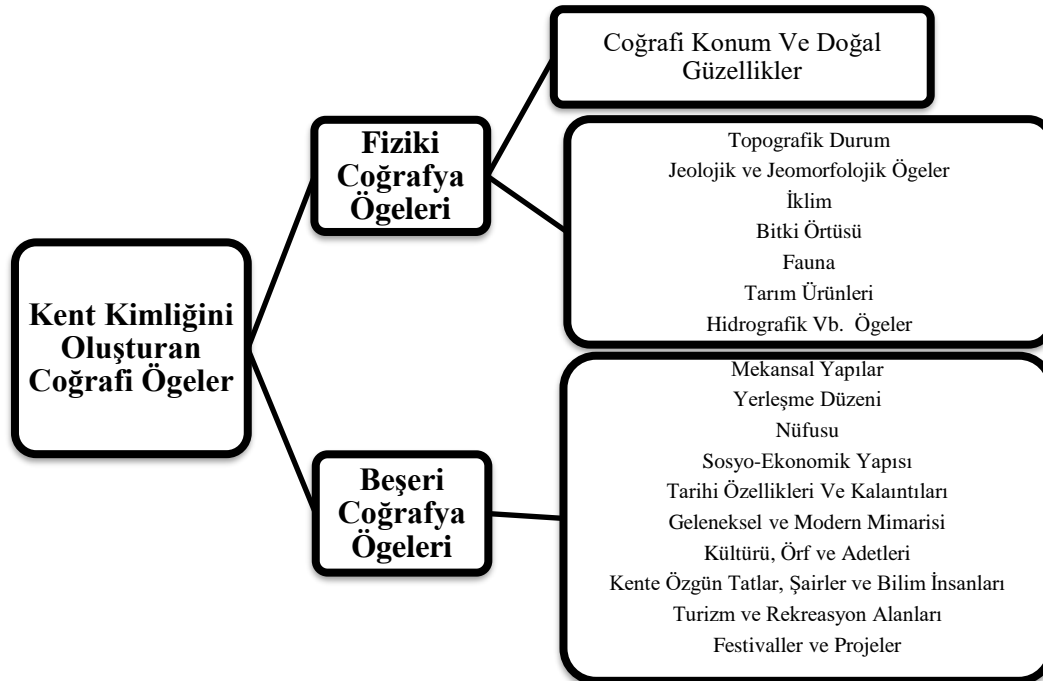
kimliği yansıtmıştır (Sargın, 2018). Bu açıdan kent kimliği kavramı ve bu kavrama anlam kazandıran fiziki ve beşeri coğrafya öğeleri bir mekân bilimi olan coğrafyanın inceleme alanına girmektedir (Tümertekin, 2014).

Bir kentte, kent kimliğini oluşturan ve temellerini atan birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar kent, kent kimliği ve kent kimliğini meydana getiren coğrafi öğeler konusunda belirleyici unsurları oluşturmaktadır. Kent(City), kavramı ile ilgili olarak birçok tanım yer almaktadır. Başaran(2018)'e göre kent, yönetim yapısı, sınırları içerisinde yaşayan bireylerin iş bölümü ve sektörel dağılımı, nüfus yoğunluğu, toplumsal ve kültürel ilişkiler gibi birçok yönden kırsal alandan farklılaşan mekândır. Weber (2010)'a göre kent, "bir evler topluluğuna sahip olmasının yanı sıra, kendisine ait toprağa dayalı mülkiyeti ve gelir-giderlerden oluşan bir bütçesiyle aynı zamanda iktisadi birliğe sahip" birim olarak ifade edilir. Belge(2018)'e göre ise, kentler toplumsal yaşamın en yoğun olduğu mekânlardır. Bu toplumsal yoğunluk, sürekli olarak gelişen, her geçen gün artan nüfus miktarı ve ekonomik yapıyla doğru orantılıdır. Sürekli bir gelişim ve değişim içerisindedir. Fakat kentlerde görülen bu değişim ve gelişimler, kenti meydana getiren mekânsal unsurlar ve öğeler, kentin bulunduğu bölgeden kesinlikle bağımsız değildir. Kent bulunduğu doğal çevre ile sürekli bir etkileşim içerisindedir. Kentler, insan-insan ve insan-doğal çevre etkileşiminin ortaya koyduğu, toplumların düşünce biçimlerini, bakış açılarını, faaliyetlerini şekillendiren ve toplum-mekân-davranış ilişkisi çerçevesinde bireylerin kendi yaşam şartlarını meydana getirmesine imkân sağlayan, sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve davranışsal açıdan önemli alanlardır (Güler, 2016). Kentler özellikle içerisinde bulunduğu coğrafi bölgenin şartlarını yansıtarak birer görünüm kazanıp, kendilerine has karakterler oluşturur. Ancak çevrenin doğru bir şekilde algılanması ve tanımlanması ile kent kimliğini oluşturan öğelerin belirlenebilmesi sağlanabilir (Turgut vd. , 2012).

Kent Kimliği (Urban Identity), kavramı Birol(2007)'a göre, kente has olan, o kenti diğerlerinden farklı bir noktaya koyarak kente anlam kazandıran, kente özgün unsurların bir araya gelerek ortaya koyduğu bir bütünlüktür. Kent coğrafi konum olarak bir dağın eteğinde, bir vadi tabanında ya da deniz kenarında kurulmuş olabilir. Ayrıca dini, tarihi veya kültürel bir kimliğe sahip olabilir. Coğrafi kimlikler, fiziki ve beşeri faktörlerin ortaya koyduğu öğelerin yansıttıkları karakterlerdir. Kentin algısal ve görüntü olarak insanlara ilk sunduğu imaj, coğrafi şartların zihnimizdeki ilk yansımalarıdır (Kaypak, 2010). Yer kimliğinin, bireyin öz kimliğinin bileşeni olarak kavramsallaştırılmasının önemli olduğunu savunan Proshansky (1978) bireyin kişisel kimliğini fiziksel çevreye ilişkin olarak, bilinçli ve bilinçsiz fikir, duygu, değer, hedef, tercih, beceri ve davranışsal eğilimlerle ilgili karmaşık boyutlar ile yorumlaması olduğunu ifade etmektedir. Birey-mekân ilişkisi bağlamında kent kimliği kavramının ve çalışmalarının bir diğer odağı da kentte yaşayanların perspektifinden kent kimliğinin anlaşılmasıdır. Kentte yaşayan insanların bilgi ve deneyimleri ile kenti yorumlaması, inşa etmesi bir nevi zihinlerinde oluşturdukları imajların ortaya konmasıdır (Harvey, 2014). Kent kültürü ve kent kimliği bazen aynı anlamlarda kullanılabilir (Karadağ ve Koçman, 2007). Kent kimliği, kentin imajını etkileyen her kentte farklı boyutlarda karşımıza çıkan ve kendine özgü nitelikler taşıyan fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel özellikleri ile şekil alan; kentte yaşayan insanların doğa ile etkileşimi sonucu ortaya koyduğu tüm faaliyetlerin mekâna yansması ve kendine özgün bir kalıp oluşturması olarak ifade edilebilir (Karadağ, 2005). Kentsel kimlik bir

kentin ortaya koyduğu görünümüdür ve uzun bir zaman dilimi içerisinde şekillenir. Kent kimliği bir kentin veya çevrenin, coğrafi, sosyo-kültürel, tarihi, mimari ve kendine özgün anıt yapıları, meydanları, sokakları, yaşam biçimi, örf ve adetleri gibi birçok bileşenden meydana gelmektedir (Hacıhasanoğlu, 1995). Bir kenti diğer kentlerden ayıran fiziki ve beşeri coğrafya şartları ve bu şartların ortaya koyduğu öğeler, kenti meydana getiren her unsur kentin kimliğini oluşturur.

Ön plana çıkan belirleyici öğeler sayesinde kentler bir kimlik, belirgin bir fonksiyon, görünüm ve yapı kazanır. Gaziantep ve Hatay bir gastronomi kenti, Bodrum bir turizm kenti, Mersin bir kıyı kenti, Şanlıurfa bir tarım kenti gibi ön plana çıkan özellikleri ile birer kimlik kazanır. Bu kimlik, kentlerin ve kentlilerin coğrafi, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal unsurlarının ortaya koyduğu önemli noktalardır. Toplumlar, yasadıkları mekânı işleyerek, kullandığı teknolojiler ile değiştirerek barınmak için ev; yürümek için yol; çeşitli amaçlar ile kamu binaları, parklar, bahçeler, meydanlar, çeşmeler vb. yapılar ortaya koyarak kentlerin kimliklerini inşa ederler (Kaypak, 2010). Kent, yalnızca parklar, meydanlar, binalar değildir. Aynı zamanda kişi ve çevre arasında ilişkilerin olduğu sosya-kültürel tüm olayların yaşandığı bir mekândır. Kent kimliğini meydana getiren coğrafi öğeler konusunda fiziki coğrafya şartları temel olarak yön verirken, beşeri coğrafya şartları ise kent kimliğinin inşa edilmesine ve kendine özgü nitelikler kazanmasında belirleyici faktör olmaktadır (Belge, 2018). Bu noktada kent kimliğini oluşturan coğrafi öğeler insanların zihninde canlanan birer imajlar ve yansımalarıdır. Ayrıca kentler kendilerine özgü coğrafi kimlikleri ve öğeleri ile coğrafi görünümünün önemli bir parçası olmuştur. Coğrafi bakımdan kent kimliğini oluşturan öğeler şekil 1’ de sınıflandırılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Kent Kimliğini Oluşturan Coğrafi Öğeler Şeması

İnsan-çevre etkileşiminin en önemli eseri olarak yerleşmeler meydana gelir. Fakat yerleşmeler meydana gelirken doğal çevrenin fiziki şartlarından çoğu zaman etkilenmiştir. İnsan faaliyetleri bu şartlara göre şekillenmiştir. Özellikle litolojik yapının ortaya koyduğu

malzemeler yerleşmeler için yapı malzemesi olarak kullanılmış, çevreden sağlanan materyaller gerek kullanım şekillerinde gerekse mimaride çeşitli derecelerde önem kazanmıştır (Tanrıku, 2014). İnsanoğlunun zamanla kazandığı bu donanım sayesinde yerleşme merkezleri gelişmiş ve kentleri meydana getirmiştir. Başından itibaren insanoğlunun mekânda ortaya koyduğu tüm faaliyetlerin neden ve sonuçlarına bakıldığında süreçlerin birbirini etkilediği ve şekillendirdiği görülmektedir (Tanoğlu, 1963).

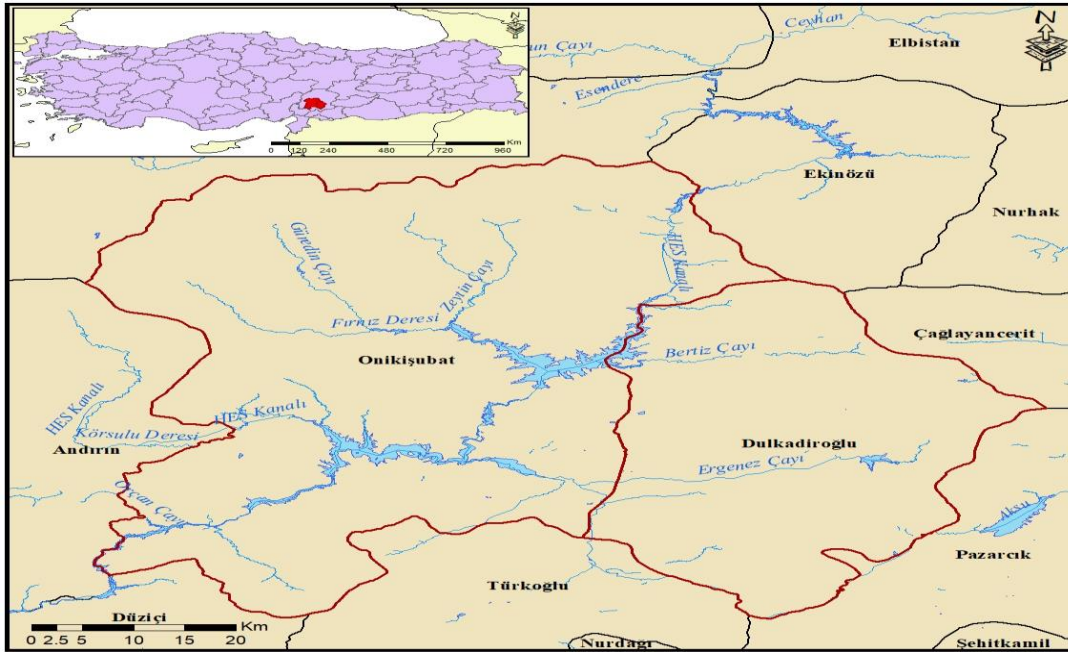
İnsanoğlu neolitikten beri yerleşik hayata geçmiş, önce küçük çapta daha sonra ise sistematik bir şekilde önemli mekânlar olan kentleri meydana getirmiştir. Bunu yaparken doğa ile sürekli etkileşim halinde bulunmuş, faaliyetlerini bu coğrafi şartlara göre şekillendirmiş, yine bu bağlamda mekânsal öğeler ortaya koymuştur. Gelişen uygarlıklar kendi teknikleri ve teknoloji ile şehirler inşa etmiş, özgün yapıları, kültürleri ve bakış açıları ile farklı nitelikteki kentleri meydana getirmiştir. Bu bakımdan temelde fiziki coğrafya özelliklerine dayansa da, asıl olarak beşeri coğrafya öğeleri sayesinde kent kimliği kavramı ortaya çıkmıştır. Kentler bu coğrafi öğeler ile kendilerine has karakterler, anlamlar, görünümler ve kimlikler kazanmıştır (Tanrıku, 2014). Özellikle kentleşme olgusunun başladığı ilk çağlardan günümüze kadar kentler her zaman buldukları bölgenin coğrafi karakterlerini yansıtmış ve simgelemiştir. Bu etkileşimden yola çıkarak insanoğlu kendi algısıyla çevreyi etkilemeye başlamıştır. Bu bağlamda kentler bölgenin doğal ve beşeri yapısıyla uyumlu, tarihi ile ilişkili bir şekilde fiziki ve beşeri coğrafya şartlarının ortaya koyduğu coğrafi öğeler ile birer kimlik ortaya koymuşlardır (Belge, 2018).

Coğrafi bakış açısı her zaman insan ve mekân ilişkisini ele alır ve kendine özgü prensipleri ile analizleri ortaya koyar (Özgüç, 2000). İnsan ve mekân ilişkisinin en önemli eserlerinden biri olan kentler bu bakımdan coğrafya ilminin kapsamına ve inceleme alanına girmektedir. Kente kimlik kazandıran bu öğeler coğrafi anlamda büyük önem arz eder ve kent kimliği kavramına önemli katkılar sağlar. Gerek kentte yaşayan gerekse kente dışarıdan gelen insanların oluşturduğu ve ortaya koyduğu bu zihin haritaları belirli öğelerle kentler hakkında insanların kafasında birer algı ve imaj oluşturur. Çalışmalar sadece kentlerin iyi anlaşılması konusunda değil, kentlerin gelişim potansiyelleri üzerinde de belirleyici ve yol gösterici bir faktör olarak karşımıza çıkar. Kentlerin potansiyellerinin değerlendirilmesine katkı sağlarken diğer yandan günümüz dünyasında özellikle 18. yüzyıldan sonra yeni kentleşme hareketi ve olgusuyla her geçen gün görünüm açısından birbirine daha fazla benzeyen kentlerin belirleyici coğrafi öğeler ile ayrılmasına katkı sağlar (Castells, 1977). Coğrafya bilimi kentleri kendi coğrafi görünümü ile ele alırken, ayırt edici öğeleri belirlemekte ve analiz edip ortaya koymakta önemli çalışmalar yaparak her kent için coğrafi kimlik ortaya koyarak öğeleri sınıflandırmaktadır (Özgüç, 2000).

Kentin kimliğini oluşturan coğrafi öğeler hem soyut hem de somut değerlerden oluşabilir. Somut öğeler kapsamına, doğal coğrafi güzellikler, mekânsal öğeler, modern ve geleneksel mimari, tarihi öğeler, kenti simgeleyen tatlar, tarım ürünleri, dokular, yapılar vs. girmektedir (Ayyıldız, 2017). Kent kimliğini oluşturan bu coğrafi öğelerin doğru bir şekilde belirlenmesi, ön plana çıkarılması ve analiz yapılması için öncelikle araştırma sahası olan Kahramanmaraş'ın coğrafi bir zeminde ele alınması ve tanımlanması gerekir.

1.1. Fiziki ve Beşeri Coğrafya Özellikleri

Çalışma alanı olan Kahramanmaraş (merkez ilçeleri Dulkadiroğlu ve Onikişubat)Türkiye'nin güneyinde, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer almaktadır. Kent kuzeyden Ekinözü ve Göksun, doğudan Çağlayancerit ve Pazarcık, güneyden Türkoğlu, batıdan ise Adıran ilçeleri ile çevrilidir (Şekil 2). Onikişubat 2.429 km²'lik bir alana sahipken, Dulkadiroğlu 1.176 km²'lik bir alana sahiptir. Onikişubat'ın ortalama yükseltisi 558 m. iken Dulkadiroğlu'nun ortalama yükseltisi 538 m. civarındadır. Kentte, jeomorfolojik açıdan önemli coğrafi üniteler olarak; Engizek (2814 m.) Dağı, Ahir (2342 m.) Dağı ve Maraş Ovası yer almaktadır. Aksu, Ceyhan, Erkenez başlıca akarsularıdır. Kent, Coğrafi konumu ve diğer faktörlerin de etkisi ile üç farklı iklim tipi arasında "Bozulmuş Akdeniz İklimi" ne daha yakın bir iklim özelliği gösterir, yazlar sıcak, kışlar soğuk ve yağışlı geçer (Arınç, 2019).

Şekil 2. Kahramanmaraş Lokasyon Haritası.

Kahramanmaraş ve çevresinin tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Son dönemlerde yapılan arkeolojik çalışmalar ile 14-16 bin yıllık bir geçmişe kadar uzandığı bilgisi bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular yörede insan yerleşiminin Üst Paleolitik Çağda başladığını; Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağlarında da sürdüğünü göstermektedir. Şehir Hititler döneminde kurulmuştur. Daha sonra Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular, Memlûklüler, Dulkadiroğluları ve Osmanlılar şehre hâkim olmuştur. Kahramanmaraş'a milli direnişin bir simgesi olan 5 Nisan 1925 tarihinde TBMM tarafından "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" 7 Şubat 1973'de de "Kahramanlık" ünvanı verilmiştir (Kahramanmaraş Belediyesi, 2020).

Beşeri coğrafya özellikleri bakımından ise, TÜİK verilerine göre Onikişubat'ın 2019 yılındaki nüfusu 431.848 kişi iken Dulkadiroğlu'nun 222.673 kişidir (TÜİK, 2020). Yerleşme özellikleri bakımından ise, Ahir Dağı'nın güney yamacında, sulak ve verimli Maraş Ovası'nın hemen kuzeyinde kurulmuş, yaşam koşulları bakımından son derece uygun fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerine sahiptir. Kent Akdeniz Bölgesinin doğusunda bulunmakta ve hem kara hem de demir yolu ulaşımında güneyden ve Akdeniz'den gelen yolları doğuya ve kuzeye bağlayan önemli bir noktada yer almaktadır.

Kahramanmaraş'ta 1980 sonrası verilen teşvikler sonucunda tekstil ve gıda sektörüne yönelik önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Geçmişten gelen geleneksel el sanatlarından alüminyum ve bakırcılığın uzantısı olarak metal mutfak eşyaları sektörü de aynı sanayileşme eğiliminden payını almıştır. Kentin ülkemizde ün kazanmasına yol açan dondurma sektörü de en hızla gelişen sektörler arasındadır. Genel olarak ise Kahramanmaraş ekonomisine yön veren sektörler; tekstil, metal mutfak eşyası, gıda, kâğıt sanayi ve kuyumculuktur. Kahramanmaraş önemli tarihi, coğrafi ve kültürel zenginliği ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Mezopotamya'yı Anadolu ve Kapadokya'ya bağlayan kent, sahip olduğu bu eşsiz konum sayesinde, tarihi boyunca önemli medeniyetlerin en önemli yerleşim birimleri arasında yerini almıştır. Bu bakımdan kentte turizm coğrafyası açısından da önem teşkil eden birçok fiziki ve beşeri öge yer almaktadır.

1.2. Amaç ve Yöntem

Günümüzde dünyasında modern olarak ifade ettiğimiz birçok kent kimliklerini yavaş yavaş kaybetmekte ve her biri birbirine benzemeye başlamaktadır. Küreselleşme olgusuyla meydana gelen ve birbirlerine coğrafi görünüm açısından oldukça benzeyen bu kentlerin birbirlerinden kendine özgü öğeler ve simgelerle ayırt edilmesinin gerekliliğine binaen kent kimliği kavramı ortaya çıkmıştır. Bu durumda kent kimliğini oluşturan coğrafi öğeler büyük önem kazanmış ve insanların zihnindeki kent algısına yeni anlamlar kazandırmıştır.

Kahramanmaraş Akdeniz bölgesinin doğu ucunda Ahir dağının eteklerinde kurulmuş, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli ve kadim bir şehirdir. Bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle birçok fiziki coğrafya öğelerini, geçmiş tarihi yapısı nedeniyle de pek çok beşeri coğrafya öğelerini barındırmaktadır. Dolayısıyla kente kimlik kazandırabilecek çok fazla coğrafi öge bulunmaktadır.

Çalışma kentin coğrafi potansiyelini doğru tespit etmek, kente anlam kazandıran öğeleri ön plana çıkarmak ve tüm bu coğrafi şartların potansiyelini göstermek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada Kahramanmaraş kent kimliğini oluşturan coğrafi öğeler, coğrafi bir bakış açısıyla ele alınmış ve sınıflandırılmıştır. Betimsel nitelik taşıyan bu çalışmada Kahramanmaraş'ta kenti simgeleyen mekânsal unsurlar fiziki ve beşeri coğrafyanın ortaya koyduğu öğeler olarak sınıflandırılmıştır. Konu ili ilgili olarak literatür taraması yapılmıştır. Harita ve tablolar oluşturulmuştur. Kahramanmaraş sınırları içerisinde yer alan kent kimliği açısından önem teşkil eden coğrafi öğelerin odak noktaları, doğal oluşumlar, beşeri oluşumlar, kavşaklar, yolar, mimari yapılar belirlenip Google Earth formatında kent üzerinde bulunduğu konumlarda belirtilmiştir.

2. KAHRAMANMARAŞ'TA KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN FİZİKİ COĞRAFYA ÖGELERİ

Coğrafi açıdan kent kimliğini meydana getiren öğelerin başında fiziki coğrafya özelliklerinin ortaya koyduğu unsurlar gelir. Bu bakımında bir kentin kuruluşu, gelişimi ve değişimi fiziki coğrafya koşullarına bağlıdır (Özgüç, 2000). Her şeyden önce insanoğlu yerleşim merkezlerini kurarken fiziki coğrafya şartları göz önüne almıştır. Hatta insan faaliyetlerini şekillendirerek beşeri coğrafya öğelerinin de oluşmasında başrol oynamaktadır.

Kent kimliği kavramı bakımından Kahramanmaraş'ta birçok fiziki coğrafya ögesi ön plana çıkmaktadır. Şehrin kuruluşu, tarihi, beşeri aktiviteleri temel olarak fiziki şartlar üzerinde

gelişmiştir. Bu bakımdan kente ayrı bir özellik kazandıran en temel faktör kentin yerleşme coğrafyası açısından bir dağ yamacı yerleşmesi konumunda olmasıdır. Kent coğrafi görünüm açısından Ahir Dağı eteklerinden itibaren kurulmaya başlamış ve Maraş ovasına doğru bir yayılım göstermiştir (Şekil 3). Bu nedenle Kahramanmaraş için 2301 m yükseltiye sahip olan Ahir Dağı büyük bir önem arz etmekte ve kente gerek yerleşim düzeni gerekse doğal güzellikler açısından ayrı bir anlam katmaktadır.

Şekil 3. Kahramanmaraş'ta Kent Kimliğini Oluşturan Fiziki Coğrafya Ögelerinin
Google Earth Görüntüleri

Kahramanmaraş'ta fiziki coğrafya özelliklere bağlı olarak oluşan Maraş Ovası, Ahir Dağı üzerinde yer alan karstik göller gibi ögeler kente büyük önem teşkil etmektedir. Bunun yanında kendine has iklim ve bitki örtüsü ile ön plana çıkan Başkonuş yaylası, Yavşan yaylası, kentteki hidrografik şartların ve farklılıkların ortaya koyduğu Ceyhan Nehri, Aksu Çayı, Fırınz Deresi, Yeşilgöz Obruğu, Göksu çayı ve aktif fay hattı üzerinde yer alan kent için önemli Jeotermal Kaynak olarak Zeytun(İlca) Kaplıcası ve Döngel kaplıcaları önemli doğal oluşumlardan olan Döngel mağarası, Yedi kuyular Kayak Merkezi, Kapıçam Tabiat Parkı, kent kimliği açısından önemli fiziki coğrafya ögelerini meydana getirmektedir (Fotoğraf 1).

Kahramanmaraş'a özgü iklimik, jeomorfolojik, jeolojik, litolojik, hidrografik şartlar kente coğrafi açıdan özgün bitkilerin yaşamasına olanak sağlamış ve bu şartlar birçok endemik türün yetişmesine zemin hazırlamıştır. Kahramanmaraş dondurmasının lezzetinin sırrı olan Maraş Salebi(Orchis Anatolica), Binboğa Dağlarının eteklerindeki ters lale(Fritillaria imperialis), Kahramanmaraş sümbülü (hyacinthus orientalis subsp.), kardelen (Galanthus

fosterii), kar çiçeği (eranthishycmalis), adaçayı(Salvia marachica), Anadolu siklameni (Cyclamen pscudoibericu), nevrüz Çiçeği (Iris persica) gibi birçok endemik tür kent kimliği açısından önemli coğrafi öğeleri meydana getirir (Varol, 2003). Ayrıca Kahramanmaraş dondurmasına aroma ve lezzet veren Maraş keçisi ve keçi sütü de önemli doğal öğelerdendir (K.Maraş Valiliği, 2014). Kahramanmaraş'a özgü olan fiziki coğrafya koşulları beşeri aktivitelerle ilişkili olarak kent kimliği kavramını şekillendirmiş ve özgünleştirmiştir.

Fotoğraf 1. Kahramanmaraş'ta Kent Kimliğini Oluşturan Fiziki Coğrafya Öğelerinden Görseleler

Şekil 4. Kahramanmaraş'ta Kent Kimliğini Oluşturan Fiziki Coğrafya Ögelerinin Google Earth Görüntüleri

3. KAHRAMANMARAŞ'TA KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN BEŞERİ COĞRAFYA ÖGELERİ

Beşeri coğrafya ögeleri insan-mekân etkileşiminin ortaya çıkardığı en önemli değerlerdendir. Coğrafya her şeyden evvel bir mekân bilimidir (Tümertekin, 2014). İnsan, yaradılışından günümüze kadar kendisini ve yaşadığı mekânı tanıma, anlamlandırma ve yorumlama çabası içindedir (Tanrıku, 2014). Bu bakımdan coğrafya, mekânsal unsurları meydana getiren ya da bu mekânı şekillendiren insan faaliyetlerini ele alır ve tam olarak ta bu noktada kent kimliği kavramına katkılar sağlar. Kentlere kimlik kazandıran, kentlere özgü imajlar ortaya koyan tüm faktörler coğrafya ile ilgilidir.

Kahramanmaraş'ta kent kimliğine anlam kazandıran ögelerin başında kentin geçmişten günümüze ortaya koyduğu tarihi ve kültürel unsurları gelmektedir. Ayrıca kentte yer alan tarihi unsurlar ve modern mimari ögeleri birleşince kent kimliği açısından özgün bir görünüm ortaya çıkmıştır (Uluganlıgil, 2020). Kentin tarihi özellikleri kent kimliğine büyük katkılar sağlamıştır. Kentte yaşamış olan uygarlık ve medeniyetlerin günümüze kadar ulaşan yapıları ve eserleri kenti tarihi coğrafya açısından ileri boyutlara taşımıştır. Bu açıdan tahmini olarak Hititler döneminde inşa edildiği düşünülen ve sonraki dönemlerde farklı uygarlıklar tarafından çeşitli amaçlar ile kullanılan Kahramanmaraş Kalesi, günümüzde kent merkezinde yer alan ve kenti tarihi anlamda temsil eden stratejik bir mimari yapıdır. Kentte tarihi ve kültürel anlamda büyük önem arz eden medreseler, camiler, tarihi evler, Kurtuluş Savaşının ardından Maraş halkının kazandığı büyük başarılar sonrasında kente atfedilen İstiklal Madalyası gibi unsurlar

kent kimliğini oluşturan kültürel ve tarihi anlamda insan eseri olan coğrafi öğelerin başında gelmektedir (Kahramanmaraş Belediyesi, 2020) (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Kahramanmaraş'ta Kent Kimliğini Oluşturan Beşeri Coğrafya Öğelerinden Görseller

Kent Kimliği kavramı açısından, Maraş Biberi, Maraş Dondurması, Salebi, Cevizi, Tarhanası, Çöreği, Keçi Sütü gibi kente özgü tatlar, hayvansal ve tarımsal ürünler kente kimlik kazandıran ekonomik faaliyetler arasında yer alır. Yöresel yemekler ve tatlar bir şehrin turizm pazarlamasında önemli bir yere sahiptir. Bu yöresel lezzetler ve ürünler şehrin tanıtımında önemli bir unsurdur (Polat, 2020). Bunun yanında kapalı çarşıda sergilenen kente büyük katkılar sağlayan el Sanatları (bakırcılık, kuyumculuk, köşkerlik, keçecilik, oymacılık gibi) Maraş burması, yemeniler, bakır ürünler Kahramanmaraş'a kent kimliği kazandıran beşeri coğrafya öğelerindedir.

Önemli barajlar (Sır Barajı, Menzelet Barajı, Klavuzlu Barajı) ve üzerinde kurulmuş olan HES'ler kente ekonomik coğrafya açısından ayrı bir nitelik kazandırmaktadır. Kent önemli sanayi alanları olan Adana ve Gaziantep Organize Sanayi bölgeleri ile de iç içedir. Bu bakımdan kent önemli bir kavşak noktasında yer almakta ve ticari faaliyetler açısından bir geçiş noktası konumunda bulunmaktadır. (Çiftçi, 2019). Bu stratejik konumda kente özgün nitelik kazandıran faktörler arasında yer almaktadır.

Fotoğraf 3. Kahramanmaraş'ta Kent Kimliğini Oluşturan Beşeri Coğrafya Öğelerinden
Görseller

Tarihi kültürel yapının ortaya koyduğu geleneksel mimari yapılar kente özgü tatlar, gelenekler, kıyafetler, kentte yer alan Ulu Cami, Kapalı Çarşı ve burada sergilenen El Sanatları, Kent için Kurtuluş savaşının simgesi haline gelmiş Sütçü İmam Anıtı ve Türbesi, Malik ejder türbesi, Şeyh Adil Mezarlığı, Tarihi Taş Medrese, Taş Köprü, Tarihi Maraş Lisesi, Kocabaş Konağı, Dedeoğlu Konağı, Hititlerden kalma Maraş Aslanı, Germanicia Antik Kenti, Höyükler, Çukur Hamamı gibi tarihi yapılar turizm faaliyetleri açısından kent kimliği kavramına katkı sağlayan beşeri coğrafya öğelerinin başında gelmektedir (Fotoğraf 3). Kentin doğal güzelliklerinin ortaya koyduğu mağaralar, göller, kaplıcalar, yaylalar sağlık ve doğa turizmi açısından kente özgü alanlar oluşturmaktadır.

Kentte yer alan Teras Kafe, Piazza AVM gibi modern mimari öğeler ve yapılar turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından kent kimliğine değer katan beşeri coğrafya öğelerini ortaya koymaktadır (Karademir, 2020). Kahramanmaraş, Necip Fazıl'dan Âşık Mahsuni'ye, ülkenin en büyük ozanlarına, yazarlarına ve şairlerine ev sahipliği yapmasıyla kültür turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip, kendine özgün öğeleri barındıran bir kenttir.

Kahramanmaraş'ta kent kimliği kavramı açısından ele alınması gereken bir diğer faktör ise, Kahramanmaraş'ın ev sahipliği yapacağı, EXPO 2023 Kahramanmaraş Projesidir. EXPO 2023 ile kent uluslararası arenada ciddi boyutta tanıtımı yapılmış olacaktır. Hem potansiyel yatırımcılar hem de turistlerin ilgisini çeken proje gelecek dönemde kent ekonomisine büyük katkılar sağlayacaktır. Bunun yanı sıra EXPO 2023 için inşa edilen estetik yapılar şehre yıllar boyunca düzenli turist gelmesini sağlayarak şehri bir cazibe merkezi haline getirecektir (Polat, 2019) (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. EXPO 2023 Kahramanmaraş Projesi (Onikişubat Belediyesi, 2020).

Kahramanmaraş, kendine özgü coğrafi konumu, zengin tarihi ve geçmişten günümüze içinde bulundurduğu çeşitli medeniyetler ile kültür üreten, önemli şahsiyetleri barındıran bir kent olmuştur. Maraş'ta yaşamış olan bu şahsiyetler bıraktıkları eserler ve yapılar ile kente ayrı bir kimlik kazandırmış, Maraş şairi olarak ün yapmış ve Maraş ismini edebiyat ve kültürel anlamda ileri boyutlara taşımıştır (Yılmaz ve Göktürk, 2015).

Bu açıdan kentte Osmanlı Dönemi'nde ün yapmış, Tezkirelere göre tekke şiirinin önemli bir ismi Maraşî Zade Ahmed Kuddûsî, Halîl-i Meraşî, Elbistanlı Yemliha Zade Mustafa Kamil Efendi, Muîd Zade Muhammed bin Abdulaziz el Meraşî, Sünbülzade Vehbi Efendi, Hamacızade Hafız, Kurrazade Nadiri, Saçaklızade Muhammed bin Ebi Bekr el-Maraşî vb. gibi vb. gibi 22 divan şairi, ilim ve irfan adamları bulunmaktadır (Alıcı, 2004). Maraş'ta şair yetiştirme geleneği Cumhuriyet döneminde de aynı şekilde devam etmiştir. Kentte Necip Fazıl gibi Cumhuriyet döneminin en fazla ses getiren, geniş kitlelere ulaşan öncü bir fikir ve edebiyat adamları yetişmiştir. Yine 60'lı yıllarda ün yapmış Maraş Lisesi'nde bir arkadaş grubunun oluşturduğu Yedi Güzel Adam olarak ta tanınan Maraş şairlerinden; Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Ali Kutlay, Özdenören kardeşler Maraş kenti için edebiyat ve sanat anlamında öncü olmuş ve tanınmış şairlerdir.

Kentte yaşamış olan önemli ozanlarımızdan Abdürrahim Karakoç ve Âşık Mahsuni Şerif gibi şairlerimiz sayesinde Maraş yıllarca Türkiye'deki edebiyat gündeminin başında yer almış ve Unesco tarafından henüz tescillenmemiş olsa da edebiyat kenti kimliğini kazanmıştır. Kent kimliği için fiziksel mekânın yanı sıra sosyal anlamda mekân üzerindeki yaşantılardan oluşan, kentli ile mekân arasındaki ilişkiden ortaya çıkan sokak, cadde ve meydan isimleri de önem taşımaktadır (Turan ve Ercoskun, 2017).

Genel bir ifade ile kentte yer alan ve kent kimliği açısından Kahramanmaraş'a özgünlük kazandıran tüm bu beşeri coğrafya öğeleri tablo 1'de sıralanmıştır(Tablo 1).

Tablo 1. Kahramanmaraş'ta Kent Kimliğini Oluşturan Beşeri Coğrafya Ögeleri

Kahramanmaraş Kalesi/ İstiklal Madalyası/
Tarihi Kapalı Çarşı/ Çukur Hamamı/Tarihi konaklar
Ulu Cami/ Taş Medrese/ Sütçü İmam Türbesi/Malik ejder türbesi/Şeyh Adil Mezarlığı
Tarihi Maraş Lisesi/ Yedi Güzel Adam/ Necip Fazıl Kısakürek
Tarihi Taş Köprü/ Abdülhamit Han Cami
El Sanatları ve Geleneksel Giyim/ Kahramanmaraş Burması/ Halk Oyunları/ Kahramanmaraş Ağzı
Maraş Cevizli Sucuğu/Maraş Dondurması/ Maraş Biberi/Maraş tarhanası/Maraş çöreği
İl Özel İdari Binası/ Necip Fazıl Kültür Merkezi
Kapıçam Tabiat Parkı /Yedi kuyular Kayak Merkezi /Başkonuş/Yavşan Yaylası
Kahramanmaraş Aslanı/ Germanicia Antik Kenti
Sır Barajı/ Menzelet Barajı/ Klavuzlu Barajı/ Hidroelektrik Santralleri
Teras Kafe/EXPO 2023 Kahramanmaraş/Onikişubat
Kentte Yer alan Merkezi Odak Noktaları; Trabzon Caddesi/Azerbaycan Bulvarı/Kıbrıs Meydanı/Kent Meydanı, Şekerdere, Kanlıdere, Mağaralı, Madalyalı kavşak, Ulucami, Alparslan Türkeş bulvarı, Müftülük meydanı, Trabzon caddesi, 15 Temmuz Millet Bahçesi,

4. KAHRAMANMARAŞ'TA KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN COĞRAFI ÖGELERİN SINIFLANDIRILMASI

Kahramanmaraş'ta kent kimliğini oluşturan birçok coğrafi öge ve etken bulunmaktadır. Kent, bünyesinde barındırdığı tüm bu unsurlar ile kendine has coğrafi bir kimlik kazanmıştır. Bu bakımdan Kahramanmaraş'ta kent kimliğini oluşturan fiziki ve beşeri coğrafi ögeler şu şekilde sınıflandırılabilir.

Doğal Güzelliklerin Ortaya Koyduğu Ögeler; Kahramanmaraş Ovası, Ahir Dağı, Döngel Kaplıcaları, Döngel Mağarası, Yeşilgöz Obruğu, Başkonuş Yaylası, Fırınz Deresi, Yavşan Yaylası, Aksu Çayı, Ceyhan Nehri, Maraş Orkidesi, Ters Lale, Maraş Sümbülü.

Geleneksel Mimari Yapıların Ortaya Koyduğu Ögeler; Kahramanmaraş Kalesi, Ulu Cami, Tarihi Kapalı Çarşı, tarihi konaklar, Taş Medrese, Sütçü İmam Anıtı, Taş Köprü, Kocabaş Çeşmesi, Çukur Hamamı, Maraş Lisesi, Sütçü İmam Türbesi, Malik ejder türbesi, Şeyh Adil Mezarlığı.

Modern Mimari Yapıların Ortaya Koyduğu Ögeler; İl Özel İdare Binası, Necip Fazıl Kısakürek Kültür Merkezi, Abdülhamit Han Cami, Piazza AVM, KSÜ Avşar Kampüsü, Teras Kafe.

Ekonomik Faaliyetler ve Coğrafi ürünler; Maraş Dondurması, Keçi Sütü, Maraş Biberi, Maraş Sucuğu, Maraş Tarhanası, Maraş Salebi, Maraş Çöreği, Tekstil Sanayi, Geleneksel el sanatları, Kuyumculuk, Linyit Kömürü, Afşin- Elbistan Termik Santrali, Menzelet Barajı, Klavuzlu Barajı, Sır Barajı.

Turistik Ögeler; Kahramanmaraş Kalesi, İklim Hatun Türbesi, Taş Han, Kapalı Çarşı, Ceyhan Köprüsü, Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi, Ulucami, Ilıca(Zeytun) Kaplıcası, Kapıçam Tabiat Parkı, Yedikuyular Kayak Merkezi, Kahramanmaraş Aslanı/ Germanicia Antik Kenti, EXPO 2023.

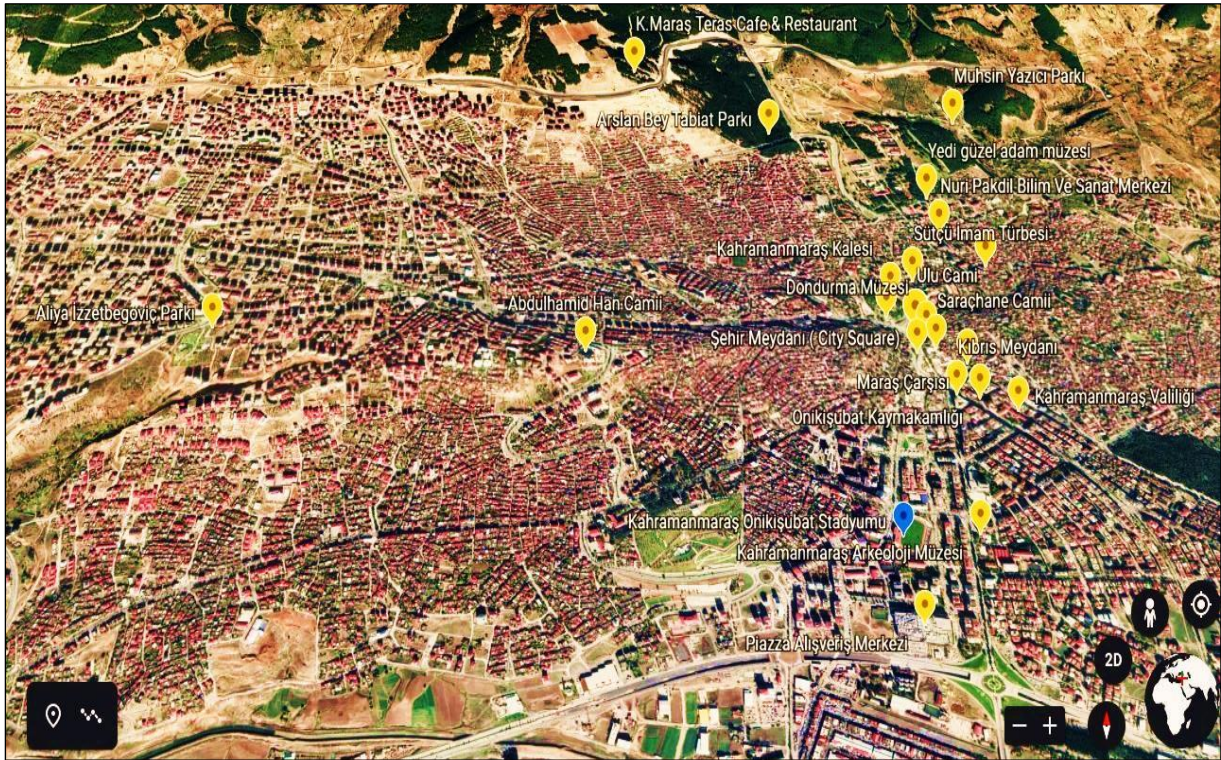
Geleneksel El Sanatları; Bakırcılık, Köşgerlik, Kuyumculuk, Oymacılık, Abacılık(Maraş Abası), Keçecilik, Taş İşlemeciliği.

Somut Olmayan Kültürel Ögeler; Halk Oyunları ve Geleneksel Giyim, Kahramanmaraş Ağzı; Örneğin; Ede=Kardeş, Pırtı=Eşya, Tül Tüy=Çoluk Çocuk, Köşker=Ayakkabıcı, Sıykıl=Dümdüz gibi birçok kelime yer almaktadır (İnan, 1933).

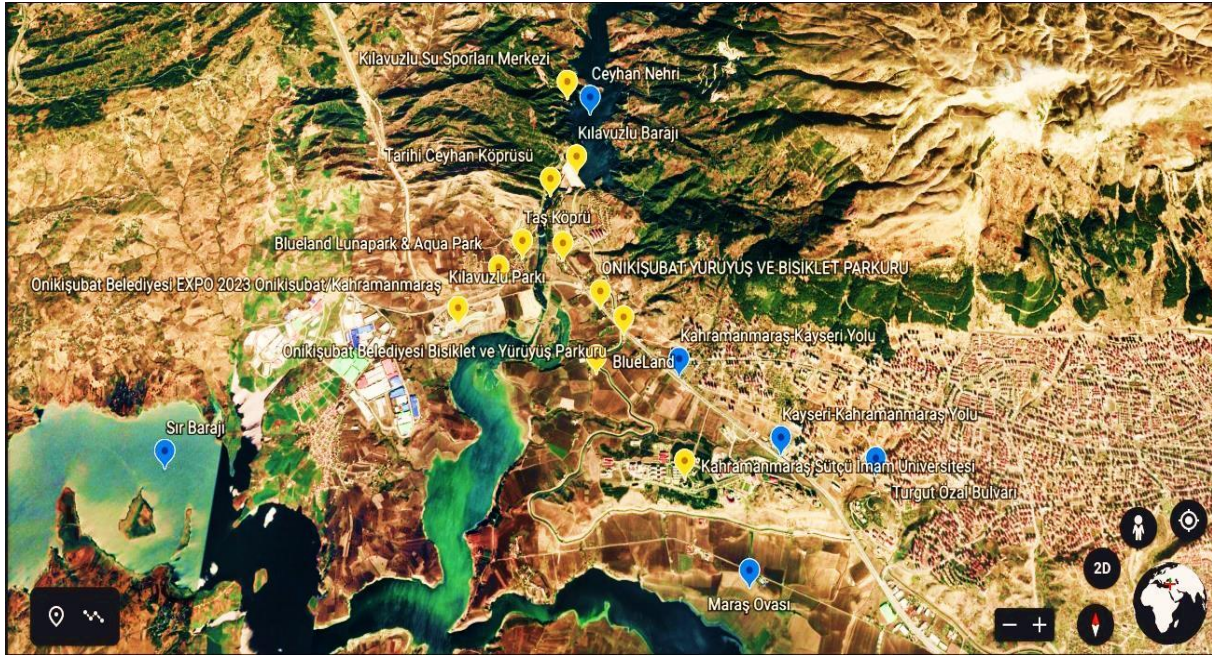
Kenti simgeleyen slogan: "Maraş bize mezar olmadan, düşmana gülzar olamaz!"

Edebiyat Kenti Olarak Anılan Kahramanmaraş'a Kimlik Kazandırmış Şairler; Necip Fazıl Kısakürek, Yedi Güzel Adam(Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay'dır.), Abdürrahim Karakoç, Âşık Mahsuni Şerif, Maraşî Zade Ahmed Kuddûsî, Halîl-i Meraşî, Saçaklızade Muhammed bin Ebi Bekr el-Maraşî.

Kentin Merkezi Odak Noktalarının Ortaya Koyduğu Mekânsal Ögeler; Kent açısından stratejik öneme sahip odak noktaları, kentin yoğun kullanım ve yaşam alanlarını oluşturan mekânlar olarak gösterilmektedir. Kahramanmaraş için ilk akla gelen kavşaklar, meydanlar, caddeler, ulaşımın son bulduğu ve insanların yoğun bir şekilde toplandığı noktalar kent kimliği oluşturan coğrafi mekânlardır. Kahramanmaraş'ta kenti oluşturan odak noktaları; Kent meydanı, Trabzon Caddesi, Azerbaycan bulvarı, Kıbrıs meydanı, Şekerdere, Kanlıdere, Mağaralı, Madalyalı kavşak, Ulucami, Kahramanmaraş kalesi, Alparslan Türkeş bulvarı, Müftülük meydanı, Trabzon caddesi, 15 Temmuz Millet Bahçesi, İl özel idari binası, Piazza AVM gibi kentte önemli konuma sahip kavşaklar, caddeler ve meydanlar kabul edilebilir. Bu noktalar kent kimliği kavramını ortaya koyan beşeri coğrafya özelliklerinin meydana getirdiği önemli öğelerdir (Şekil 5).

Şekil 5. Kent Kimliğini Oluşturan Önemli Odak Noktalarının Google Earth Görüntüleri

Şekil 6. Kent Kimliğini Oluşturan Önemli Coğrafi Noktaların Google Earth Görüntüleri

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent kimliği, günümüz dünyasında küreselleşme olgusuyla birbirlerine coğrafi görünüm açısından benzer yapıya sahip kentler için önemli bir kavramdır. Kent kimliği kavramı, önemli mekânlar olan kentler için ayırt edici karakteristik öğeler ile kendilerine has bir kimlik kazanmasını sağlamaktadır. Kahramanmaraş'ta kent kimliği kavramı ve kente kimlik kazandıran öğeler coğrafi bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda kentte yer alan insan-mekân etkileşiminin ortaya koyduğu tüm öğeler coğrafi bir perspektif ile fiziki ve beşeri coğrafya öğeleri olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır.

Fiziki coğrafya öğeleri olarak, Yeşilgöz, Fırınz çayı, Başkonuş yaylası, Yavşan yaylası, Ilıca kaplıcası, Aksu çayı, Ceyhan Nehri, Döngüle mağarası, Döngüle kaplıcaları gibi doğal güzellikler, coğrafi konumun ortaya koyduğu avantajlar, Maraş Ovası, Ahır Dağı gibi fiziki çevre elemanları, Kar çiçeği, Emzik otu, Nevruz çiçeği, Adaçayı, Kar sümbülü, Maraş Orkidesi, Ters lale gibi endemik bitki türleri olarak belirlenmiştir.

Beşeri coğrafya öğeleri olarak ise, kentte yer alan modern ve (İl Özel İdare Binası, Necip Fazıl Kısakürek Kültür Merkezi, Abdülhamit Han Cami, Piazza AVM, KSÜ Avşar Kampüsü, Teras Kafe), geleneksel mimari yapılar (Kahramanmaraş Kalesi, Ulu Cami, Tarihi Kapalı Çarşı, Dedeoğlu Konağı, Kocabaş Konağı, Taş Medrese, Sütçü İmam Anıtı, Taş Köprü, Çukur Hamamı, Maraş Lisesi, Sütçü İmam Türbesi, Malik ejder türbesi, Şeyh Adil Mezarlığı.), turizm alanları, şehre atfedilmiş önemli şahsiyetler ve şairler, ekonomik faaliyetler, festivaller, el sanatları, kültürel değer ve yargılar, yaşam tarzı, kentte yer alan önemli odak noktaları bu gruba dâhil edilmiştir. Kahramanmaraş Dondurmanın ve Edebiyatı'nın başkenti olmuştur.

Kahramanmaraş'ta bu açıdan kente özgün birçok öğenin yer alması karakteristik bir mekân kavramını ortaya çıkarmıştır. Kent için özgün bir yapı meydana getirmiştir. Kahramanmaraş'ta yer alan bu coğrafi öğeler kente kazandırdığı kimlik olgusu, şehrin hem tanıtımı hem de ekonomik faaliyetleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu coğrafi öğelerin

potansiyelleri ve ortaya koyduğu tarihi, kültürel ve doğal yansımalar, öğelerin kalıcılığı bakımından hassasiyet ile korunmalıdır.

Aynı zamanda bu öğeler kentin tanımında kullanılmalı, gerek maddi gerekse manevi anlamda uygun bir biçimde faydalanılmalıdır. Ayrıca kentsel dönüşüm projelerinin kentsel dokuyu bozmadan doğru olarak kullanılmasına, sağlıklı imar planlarının yapılmasına ve kentin gelişiminin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yerel yönetimler dâhilinde dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Alıcı, L. (2004). Tezkirelere Göre Kahraman Maraşlı Divan Şairleri. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 56-63.
2. Arınç, K. (2019). Doğal, Beşerî, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri. Erzurum: Zafer Medya.
3. Ayyıldız, S. , Ertürk, F. (2017). Kentsel kimlik bileşenleri ile yerel kimliğin izlerini sürmek: Kapanca Sokak örneği. Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 65-88.
4. Başaran, İ. (2008). Kent ve Yerel Yönetim. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
5. Belge, R. (2018). Denizli Kent Kimliğini Oluşturan Coğrafi Öğeler. Ege Coğrafya Dergisi, 169-175.
6. Birol, G. (2007). Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otel Üzerine Bir Değerlendirme. Arkitekt Dergisi, 46-54.
7. Castells, M. (1977). The Urban Question: A Marxist Approach. London:Edward Arnold, 167-169.
8. Çiftçi, R. (2019). Kahramanmaraş'ın Şehirsiz Gelişiminin Tarım Alanları Üzerindeki Etkisinin Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama İle Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
9. Güler, T. Şahnagil, S. (2016). Kent Kimliğinin Oluşturulmasında: Kültürel Unsurların Önemi. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 91-92.
10. Hacıhasanoğlu, O. (1995) The Geometrical Analysis of Traditional Turkish Houses: A Case Study, Open House International, Mart 1995, 21-28.
11. Harvey, D. (2014). Postmodernliğin Durumu.(Çeviren: Sungur Savran). İstanbul: Metis Yayınları.
12. İnan, M. (1933). Maraş'ta Derlenmiş Sözler. Halk Bilgisi Dergisi, 162-164.
13. Karadağ, A. (2005). Coğrafi Değerlendirmelerle Soma'da Değişen Çevre Kent ve Kimlik. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
14. Karadağ, A. ve Koçman A. (2007). Coğrafi Çevre Bileşenlerinin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği. Ege Coğrafya Dergisi, 3-16, İzmir
15. Karademir, N. Bilinir, Ş.(2020). Kahramanmaraş'ın Coğrafi Özellikleri ve Turizm Potansiyeli. Maraş Araştırmaları (s. 371-381). Konya: Palet Yayınları.
16. K.Maraş Belediyesi (2020). Kahramanmaraş'ın Tarihi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi.
17. K.Maraş Valiliği İl Kültür ve Turizm M. (2014). “Akdeniz'in Altın Kenti” Kahramanmaraş. nlığı.
18. Kaypak, S. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 374-380.

19. Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 378-379.
20. Özgüç, N. Tümertekin, E. (2000). Coğrafya-Geçmiş, Kavramalar, Coğrafyacılar. İstanbul: Çantay Kitapevi.
21. Polat, M. (2019). Expo ve Türkiye. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, 34-37.
22. Polat, M. (2020). Yöresel Yemek İmajının Destinasyon Tercihine Etkisi: Kahramanmaraş Örneği. Doğu Coğrafya Dergisi, 190-191.
23. Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. Environment and Behavior, 147-169.
24. Sargın, S. , Demir, Ş. (2018). İnsan Mekân İlişkisi Ölçeğinde Kent Kimliği ve Gümüşhane Örneği. The Journal of International Scientific Researches, 221-223.
25. Tanoğlu, A. (1963). Türkiyenin Coğrafi Mevkii ve Bu Mevkii İle İlgili Bazı Meseleler. İÜ. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 50-63.
26. Tanrikulu, M. (2014). Coğrafya Ve Mekan. M. Tanrikulu içinde, Coğrafya ve Kültür/ mekan-kültür-tarih-coğrafya-işaret (s. 25). Ankara: Edge Akademi Yayıncılık.
27. Turan, S ve Ercoşkun, Ö.Y. (2017). Meydanlardaki İsim Değişikliklerinin Kent Belleğine Etkisi:Ankara Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 55-56.
28. Turgut, H. , Özalp, A. Y. (2012). Artvin İlinde Doğal Çevrenin Kent Kimliğine Etkileri. SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, 180-293.
29. TÜİK. (2020). Kahramanmaraş İli Nüfus Bilgileri. Türkiye İstatistik Kurumu.
30. Tümertekin, E. , Özgüç, N. (2014). Beşerî Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân. İstanbul: Çantay Kitabevi.
31. Uluginanlıgil B. , Altunkasa, M. F. (2020). Kahramanmaraş Kentsel Sit Alanının Mekansal Kimlik Açısından Değerlendirilmesi. Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 64-65.
32. Varol, Ö. (2003). Başkonuş Dağı Florası. Turkish Journal Of Botany, 117-139.
33. Yılmaz, M. , Göktürk, İ. (2015). Kahramanmaraş Şehir Kimliği Üzerine Toplumsal Yapı Çözümlemesi. Kahramanmaraş: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi.
34. Weber, M. (2010). Şehir: Modern Kentin Oluşumu(Çeviren: Musa Ceylan). İstanbul: Yarıncılık

PANDEMİ SÜRECİ EV HAYATINA UYUM ÖLÇEĞİ (PSEHUÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
ABD Yüksek Lisans Programı

Şermin Akbunar

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
ABD Yüksek Lisans Programı

Özet

Bu araştırmanın amacı Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'ni geliştirmek, geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Tüm dünyayı etkileyen koronavirüs salgını ülkemizi de etkisi altına almıştır. Salgın sonucu insanların evde yaşayış şekillerinde bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Yeni normale uyum sağlamakta evde alınan tedbirler önemli bir faktördür. Bu nedenle pandemi süreci ev hayatına uyumu geçerli ve güvenilir olarak değerlendirebilecek ölçme araçları son derece önemlidir. Bu araştırmanın amacı Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'ni geliştirmek ve geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Araştırma yaşları 14 ile 58 (\bar{X} :28,24) arasında değişen, 143'ü kadın, 52'si erkek olan toplam 195 kişi üzerinde yürütülmüştür. Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'nin geliştirilmesi sürecinde öncelikle 20 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik ve pandemi süreci ev hayatına uyumu ölçüp ölçmediği noktalarında incelenerek sonuçta 18 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ölçeğin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 20 paket programı ile yapılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %45'ini açıklayan, öz-değeri 8,21 olan tek boyutlu ve 18 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .53 ile .79 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .48 ile .75 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum, *Geçerlik, Güvenirlik.*

Abstract

Purpose of this study is to develop the Pandemic Process Home Life Adaptation Scale and to examine its validity and reliability.

Coronavirus epidemic, which affects the whole world, has also affected our country. As a result of epidemic, some changes have occurred in people's lives inside their home. Taking

measures at their home is an important factor in adapting to new normal. Therefore, measurement tools which evaluates adaptation to home life during pandemic process validly and reliably are extremely important. Purpose of this study is to develop Pandemic Process Home Life Adaptation Scale and to examine its validity and reliability.

Research was conducted on a total of 195 people, 143 females and 52 males, aged between 14 and 58 (\bar{X} : 28.24). During development of Pandemic Process Home Life Adaptation Scale, an item pool of 20 items was created first and these items were evaluated out of their grammar, understandability and whether pandemic processing measures really measure adaptation to home life. Then an 18-item application form was obtained in the end. Corrected item-total correlation coefficients were calculated for item analysis of scale. Construct validity and exploratory factor analysis and reliability of Pandemic Process Home Life Adaptation Scale were examined with Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyzes were made with SPSS 20.

As a result of exploratory factor analysis applied for construct validity of scale, a unidimensional and 18 items measuring tool with an eigenvalue of 8.21, which explains 45% of total variance, was obtained. KMO sample fit coefficient of scale was found to be .92. Factor loads of scale were ranged between .53 and .79. Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient was found to be .93. Corrected item-total correlation coefficients of scale range from .48 to .75. These results show that scale is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Home Life Adaptation During Pandemic Scale, *Validity, Reliability*

GİRİŞ

Ülkemizde mart ayında ilk koronavirüs vakası görülmesiyle birlikte gerek sosyal hayatta gerek iş hayatında birtakım önlemler alınmaya başlanmıştır. En önemli yasaklardan biri 65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylere sokağa çıkma yasağı uygulaması olmuştur. Bunların dışında kalan bireylere uygulanan yasak ise zorunlu haller dışında evden çıkmamak olmuştur. Dolayısıyla pandemi dönemiyle birlikte evde geçirilen süre artmıştır. Evde kalmak COVID19'un bulaşmasını önlemek amacıyla önemlidir. Yeni normaldeki ev hayatına uygun davranmak ve evin içerisinde de gerekli tedbirleri almak bu süreçteki uyumu kolaylaştıracak etkili bir adımdır.

Pandemi sürecinde bireysel ve toplumsal olarak uymamız gereken kurallar vardır. Karantina uygulaması ve kişisel hijyenimize dikkat etmek bu süreci sağlıklı yönetmede en önemli unsurlardan biridir. Evde geçirilen sürenin artmasıyla birlikte yeme düzeni, uyku düzeni gibi konularda bir takım değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Bu yüzden yaşam şeklimizi yeniden yapılandırmak kaçınılmaz olmuştur.

Pandemi sürecini sağlıklı bir şekilde yönetmek, değişikliklere uyum sağlamakla mümkün olacaktır. Bu yüzden pandemi sürecinde ev hayatına uyum sağlanıp sağlanmadığının ölçülmesi, bu sürece adaptasyon sağlamada büyük bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda pandemi sürecinde ev hayatına uyumun ölçülmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'ni geliştirmek ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

• **Çalışma Grubu**

Araştırma yaşları 14 ile 58 (\bar{X} :28,24) arasında değişen, 143'ü kadın, 52'si erkek toplam 195 kişi üzerinde yürütülmüştür.

• **Madde Havuzu**

Katılımcıların ailelerinde pandemi sürecinde eve ne kadar uyum sağlayabildiğini ölçmek üzere 20 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, pandemi süreci eve uyumu ölçmesi açısından incelenip 18 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• **Ölçme Aracı**

Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Verilen puanın yüksekliği, pandemi süreci ev hayatına uyum sağlandığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

• **İşlem**

Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği’nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği’nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 20 programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• **Madde Analizi ve Güvenirlik**

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .48 ile .75 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .93 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
t1	68,3026	144,181	,684	,921
t2	68,3795	141,855	,665	,921
t3	69,2462	141,795	,559	,924
t4	68,5026	142,004	,652	,922
t5	68,4872	144,395	,630	,922
t6	68,9179	137,571	,690	,921
t7	68,4359	141,938	,679	,921
t8	68,0821	148,117	,598	,923
t9	68,8000	139,047	,747	,919
t10	68,8308	142,585	,623	,922
t11	68,6205	146,525	,478	,926
t12	68,4462	143,217	,708	,921
t13	68,6000	141,922	,678	,921
t14	68,8718	142,659	,565	,924
t15	69,1231	143,954	,516	,925
t16	68,8051	142,281	,622	,922
t17	69,1436	141,917	,606	,923
t18	68,6974	147,305	,497	,925

• **Yapı Geçerliği**

Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %45'ini açıklayan, öz-değeri 8,21 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .53 ile .79 arasında sıralanan ve 18 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix^a

	Component
	1
t1	,745
t2	,722
t3	,609
t4	,697
t5	,684
t6	,734
t7	,726
t8	,663
t9	,792
t10	,673
t11	,527
t12	,754
t13	,722
t14	,610
t15	,558
t16	,679
t17	,647
t18	,538

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .48 ve .75 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .93 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Pandemi Süreci Ev Hayatına Uyum Ölçeği'nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji, sosyal medya vb. disiplinlerde kullanılacak, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

SAİT FAİK ABASIYANIK VE CHARLES DICKENS ESERLERİNDE
MEKÂN-KARAKTER İLİŞKİSİ

THE RELATION BETWEEN SPACE-CHARACTER IN THE WORKS OF
SAİT FAİK ABASIYANIK AND CHARLES DICKENS

Senem ÜSTÜN KAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bölümü,
ORCID: 0000-0001-6537-9769

Özet

İbn-i Haldun “Coğrafya kaderdir” sözü ile mekânın bireyin hayatı üzerindeki etkisinden bahseden ilk felsefecilerdendir. Mekânın varlığı ve insan yaşamı arasındaki bağ, yüzyıllardır, sosyal bilimler alanının araştırma konusu olmuştur. Edebiyatta da, çoğu yazar, mekân tasvirleri sayesinde, hem politik, siyasi ve sosyal devinimleri somutlaştırmakta hem de okuyucularına mesajlarını estetik bir çerçevede aktarmaktadırlar. Bu bağlamda, belirli edebi eserlerde, mekân bir karakter kadar önem taşır ve ön plana çıkar. 19. yüzyıl İngiliz romancısı Charles Dickens ve 20. yüzyıl Türk hikâyecisi Sait Faik Abasıyanık’ın edebi yazılarında da, insan ve mekân ilişkisi göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Dickens ve Abasıyanık’ın şehirleri ve mekânları eserlerinde nasıl benzer şekillerde tasvir ettiklerini ve bir karakter gibi anlatımın merkezine yerleştirdiklerini karşılaştırmalı analiz bağlamında göstermektir. Bu çerçevede, Dickens’in Londra ve Abasıyanık’ın İstanbul tasvirleri eserlerinden örneklerle karşılaştırılmıştır. İncelemedeki bulguların sonucunda, Dickens ve Abasıyanık’ın eserlerinde karakter-mekân ilişkisini okuyucularına mesajlarını aktarmak için benzer şekillerde ön plana çıkardıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sait Faik Abasıyanık, Charles Dickens, karakter-mekân ilişkisi, karşılaştırmalı analiz

Abstract

With his saying, “Geography is destiny”, İbn-i Haldun is considered to be one of the first philosophers who underscored the impact of place on human’s life. In literature, many authors, with the depiction of place, both objectify the political, historical, economic and social dynamics and convey their messages to the readers within an aesthetic framework. In the literary writings of Charles Dickens, the 19th century British novelist, and Sait Faik Abasıyanık, the 20th century Turkish story-teller, the relation between man and place attracts the attention. The aim of this study is to present how Dickens and Abasıyanık similarly depicted and centred the place within narration as a character in their literary works in terms of a comparative analysis. Within this scope, samples of the depiction of Dickens’s London and Abasıyanık’s İstanbul were compared. Based on the findings, it was concluded that Dickens and Abasıyanık foregrounded the places as characters to convey their messages to the readers in their writings.

Keywords: Sait Faik Abasıyanık, Charles Dickens, character-place relation, comparatively

1.GİRİŞ

‘Mekân’ kelimesi, Arapçada ‘olmak’ anlamına gelen ‘kevn’ kökünden üretilmiştir ve olunan, var olunan veya “bulunan çevre, ortam, yaşanan dünya ve kâinat” anlamına gelir (Göka, 2001, s. 8). Bir başka deyişle, birey mekânı mekânda bireyi yaratır:

...insanın yaşadığı yere benzediğini ya da yaşadığı yeri kendine benzettiğini söylerler. Hangisinden başlarsanız sizi diğerine götüren bu ilişkide önce insan yaşadığı yere, o yerin havasına, suyuna, taşına, toprağına benziyor. Sonra havasını, suyunu, taşını, toprağını kendine benzetiyor (Göka, 2001, s. 9).

Jameson, “gündelik yaşamımızı, ruhsal deneyimlerimizi, kültürel dilimizi belirleyen zamansal kategoriler değil mekânsal kategorilerdir” derken mekân ve birey arasındaki bağı desteklemiştir (Akt. Ayman, 2006, s. 152). Aynı şekilde, Katznelson (2009), mekânı insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlenen bir alan olarak tanımlar (s. 10-11).

Fransız filozof, Henri Lefebvre (1995), “...her yaşayan beden mekândır ve kendi mekânına sahiptir; kendini mekânda üretir ve o mekânı da kendisi üretir...” (s. 70-92) sözü ile mekânın toplumsal olarak üretildiğini ve toplumsal faaliyetlerin ürünü olduğunu savunmuştur. Mekânı, toplumsal süreçlerin bir ürünü olarak gören Lefebvre, mekânı medeniyet taşıyıcısı olarak tanımlamaktadır (Elçi, 2003, s. 18). Lefebvre’den etkilenen Edward Soja, “The Thirdspace” (1996) adlı çalışmasında, mekânı, sosyal olayların sebebi ve aynı zamanda sonucu olarak tanımlar (s. 46) ve mekânı üç kategoride açıklar: gerçek-fiziksel mekân (birincil mekân), imgelenen-zihinsel mekân (ikincil mekân) ve sosyal-üretilen mekân (üçüncü mekân).

Felsefe ve sosyoloji alanında yapılmış olan çalışmalar, insan ve çevre arasındaki bağı yadsınamaz olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, edebiyatta da insan ve mekân arasındaki bağ, karakter ve mekân olarak okuyucuya sunulur. Eserlerde, karakterler mekânları; mekânlar da bireyleri yaratır ve tamamlar. Mekân kavramının edebi eserlerde birçok önemli işlevi vardır. İlk olarak, “olayların dili olan” (Kolcu, 2006, s. 23) mekân tasvirleri sayesinde yazarlar, okuyucularına, toplumsal sorunsalları, politik ve ekonomik değişimleri, sosyal ve kültürel devinimleri aktarır. İkinci olarak, mekân tasvirleri aracılığıyla, yazar, kahramanların iç dünyaları, ruhsal durumları ve duygu ve düşünceleri hakkında ipucu verir. Bu sayede, yazar, karakterlerin yaşadıklarını ve sebeplerini çevre tasvirleri ile açıklamış olur. Ayrıca, mekânları, kahramanları tamamlamayan ve onların parçası haline gelen birer figür olarak anlatım merkezine yerleştiren yazarlar, mesajlarını somutlaştırarak okuyucuya aktarabilir: “Mekân, edebi eserin diğer unsurlarına etki eder, onlara güç katar, yazarın niyetini ve amacını ortaya koyar” (Gümüş, 1989, s. 7).

Bu bağlamda, karakter incelemesinde mekânın, mekân incelemesinde de karakterin önemli bir rolü vardır. Bahsi geçen sebeplerden dolayı, yüzyıllardır, dünya edebiyatlarında, yazarlar ve şairler, karakter ve mekân arasında özel bir bağ kurmuş ve mesajlarını bu ilişki üzerine kurgulamıştır. 19. yüzyıl İngiliz edebiyatçısı Charles Dickens ve 20. yüzyıl Türk edebiyatının usta hikâyecisi Sait Faik Abasıyanık’ın eserlerinde de, bahsi geçen bağ göze çarpar. Bu çalışmada, farklı kültürlerle ve dönemlere ait iki yazarın eserlerindeki mekân ve karakter ilişkisini karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Analiz kısmı için Dickens ve Abasıyanık eserlerinin seçilmesinin nedenlerinden biri, her iki yazarın da realist hikâyeye anlatıcıları olarak tanımlanmalarıdır. Ayrıca, hem Dickens hem de Abasıyanık, eserlerinde gözlem sonucuna dayalı olarak büyük kentlerdeki (İstanbul ve Londra) sanayileşmenin insan hayatı üzerindeki

olumsuz etkilerine odaklanmış ve okuyucularını aydınlatmak adına detaylı çevre tasvirleri yapmışlardır.

2.SAİT FAİK ABASIYANIK VE CHARLES DICKENS

Sait Faik Abasıyanık (1906-1954), Cumhuriyet sonrası Türk hikâyeciliğinin en önemli modern edebiyatçılarından biridir. Gerçek adı Mehmet Sait olan yazar, 1906 yılında zengin bir tüccarın oğlu olarak Adapazarı'nda doğmuştur (Kavaz, 1990, s. 25; Sönmez, 2013, s. 12). 1926 yılında, aile İstanbul'a taşınmış ve Abasıyanık eğitimine büyük şehirde devam etmiştir. İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kaydolur ancak eğitimini yarım bırakarak bohem bir hayat sürdürdüğü Fransa'ya gitmiştir (Gündüz vd. 2018, s. 179). 1934 yılında, babasının isteği ile İstanbul'a dönen Sait Faik, babası ile kısa süreli bir iş kurmuş (Ergun, 1996, s. 19-20), ancak devam ettirememiştir. 1936 yılında ilk kitabı *Semaver* ile başlayan yazarlık hayatı ölümüne kadar devam etmiştir. Babasını kaybettikten sonra, annesi ile Burgazada'ya yerleşmiş (Sönmez, 2013, s. 28), siroz teşhisi ile depresyona girmiş ve 1945'de hayatını kaybetmiştir. Adapazarı'nın ileri gelen ailelerinden birine mensup (Taş, 1988, s. 1) Sait Faik, hikâyelerine halktan olan insanları konu etmiştir: işsizler, esnaf, falcılar, balıkçılar, kumarbazlar, yaşlılar, kahveciler veya çingeneler ve "İstanbul'un kırık hayatlarını, kıyı bucak insanlarını açığa çıkarır" (Necatigil, 2006, s. 199).

Charles Dickens (1812-1870) Kraliçe Victoria Dönemi Londra'sında yaşamış İngiliz şair, yazar ve eleştirmendir. 1812 yılında Londra yakınlarında ticari merkez olan Portsmouth'da doğmuştur. Babasının ticari borçlarından dolayı tutuklanıp Marshelsea hapisanesine konmasından sonra, geçimini sağlamak adına eğitimini yarım bırakmak ve Warren Boya Fabrikası'nda bir fabrikada çocuk işçi olarak çalışmak zorunda kalmıştır (Richardson, 2012, s. 7-8). Endüstri Devrimi'nin etkilerinin hâkim olduğu İngiltere'de Dickens'in çocukluk ve gençlik yılları zorluklar ve mücadele içinde geçmiştir. Sanayileşme sonrası halkın yoksulluğu ve sıkıntıları, sınıflar arasındaki uçurumlar ve politik sorunlar Dickens eserlerinin ana temasıdır.

Sait Faik Abasıyanık ve Charles Dickens, insan ve toplum gerçeğini yazıları ile ön plana çıkarmıştır. Kendi hayatlarından, duygularından ve düşüncelerinden yola çıkarak çevrelerini gözlemlemiş ve "insan gerçeği" üzerine yoğunlaşmışlardır. Yaşadıkları dönemlerin insanların hayatları, yaşam mücadeleleri ve hisleri, Abasıyanık ve Dickens eserlerini özgün kılan en önemli sebeplerden biridir. Gözlem yeteneklerine ve gerçekçi anlatımlarına dayalı edebi eserlerinde, her iki yazar da, Sanayi Devrimi sonrası sosyal ve kültürel değişiklikleri aktardıkları yazılarında işçi sınıfı ve halk tabakasını konu almış ve mekân-insan kurgusu üzerine okuyucularına mesajlarını aktarmışlardır. Kendi hayatlarından izler bulunan öykülerinde (Aktaş, 2001, s. 190; Howard, 2001, s. 126), Sait Faik ve Dickens, genellikle fakir ve dışlanan kesimlerin hayatlarını gözler önüne sermiş ve sosyal reform adına sanayileşmenin kirlettiği şehirleri tasvir etmişlerdir.

Sait Faik Abasıyanık, toplumdaki sorunların nedeni olarak üst zümreyi suçlamıştır. Ait olduğu zümreden uzaklaşan ve kendi çevresini düşman olarak gören (Aktaş, 2001, s. 187) Abasıyanık, öykülerinde alt sınıfa karşı sevgi ve üst sınıfların ikiyüzlü hayatlarına tepkisi bulunur: "onun burjuva ahlâkına, burjuva davranışlarına, burjuva değerlerine derin bir tiksinti duyduğunu gözden kaçırılmamalı" (Yıldız, 1971, s. 17). Kaçtığı burjuva sınıftan halka ve

sıradan insanlara sığınmış (Kudret, 2009) ve hiçbir sosyal sınıfa ait olmadığından hayatının sonuna kadar yalnızlığı tercih etmiştir (Erbil, 2004, s. 88-89).

‘İstanbul’un Hikâyecisi’ olarak da adlandırılan Sait Faik, gerçek ve hayal arasında kurguladığı ve anlatıcısının çoğunlukla kendi olduğu hikâyelerinde bir “ütopya” yaratmış (Kurt, 2011) ve “küçük insanları” başkahraman olarak seçmiştir (Miskioğlu, 1991, s. 82). Hastalığı ve takip eden depresyonu ile yazı hayatının ilk dönemlerinde sempati ve sevgi duyduğu halka da yabancılaşan ve kaygısız kalan (Naci, 2003, s. 32) Abasıyanık, yazarlık döneminin ikinci evresinde, sanayileşme sonucu, İstanbul’un çirkin yüzü ve yozlaşmış insanlarını resmetmiştir. Charles Dickens da Abasıyanık gibi gözlemci ve gerçekçi bir yazardı ve İngiliz toplumunu eleştirmek adına sanayileşmenin etkilerini ve işçi sınıfının sefaletini Londra şehrinin panoramik görüntüsü altında resmetmiştir. Dickens, endüstriyellemenin gerçekçi ve doğal atmosferini yansıtarak toplumu aydınlatacak kadar idealist olarak tanımlanır (Gholami vd. 2014, s. 645).

3. ANALİZ: SAİT FAİK’İN İSTANBUL’U VE DICKENS’İN LONDRA’Sİ

19. yüzyılda İngiltere’de başlayıp Avrupa’ya yayılan Sanayi Devrimi ile birlikte tüm dünyada ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal hayatlarında değişiklikler olmuştur (Koç, 2001). Teknolojik gelişmeler, makineleşme, buhar makinesinin icadı, taş kömürünün kullanılmaya başlanması, demiryolları ve ulaşım ağının gelişmesi sonucu sanayileşme hız kazanmış ve bazı ülkelerde yeni sanayi bölgeleri kurulmuştur. Kurulan fabrikalar, tarım işçileri ve küçük esnafın işlerini durdurmuş (Munce, 1960, s. 3) ve işsiz kalan tarım işçileri, iş imkânlarının yoğun olduğu kentlere göç ederek yeni yaşam merkezleri oluşturmuşlardır (Munce, 1960, s. 3). Kırsal kesimden kente yapılan göçler sonucu kentlerdeki nüfus yoğunluğu hızla artmış ve örneğin 19. yüzyılın ortalarında, Londra’nın nüfusu iki buçuk milyonu bulmuştur (Benevolo, 2006, s. 165). Kentlerin yakınlarında yeni yerleşim merkezleri olarak işçi ailelerin yaşadığı banliyöler oluşmuştur (Ford, 1992, s. 19; Goodman, 1999, s. 9) ve bu değişiklik, düzensizlik ve karmaşa toplumda kaosa yol açmıştır (Benevolo, 2006, s. 170-172). Kapitalist düzenin içinde rekabet olgusunu karşılayacak yoğun çalışma şartları ve ağır yaşam koşulları işçi sınıfının hayatını çekilmez hale getirmiştir. Yıllarca, havalandırmasız fabrikalarda, uzun saatlerce ve az maaşa çalışan işçi sınıfı, sefaletin içinde banliyölerde tifüs ve kolera gibi salgın hastalıklara karşı yaşam mücadelesi vermiştir (Yeats, 2011).

Hızlı ve düzensiz gelişen sanayileşme (Abrams, 1993, s. 891), orta sınıfı güçlendirirken işçi sınıfını sefalete sürüklemiş ve sınıf farkları gittikçe açılmıştır. Paranın ve hırsın kölesi olan “aristokrat” sınıf, köyden gelen insanlara zulüm etmeye başlamıştır. Ekonomik rekabetin artması ile (Houghton, 1957, s. 186), “vahşi” (Marx, 1956, s. 4) fabrika sahipleri, ucuz işçi olarak çocuk ve kadınları da ağır şartlarda az para karşılığında çalıştırmıştır. Aile bütçesine destek olmak için fabrikalarda çalışmaya zorlanan Sanayi Devrimi çocukları, eğitimden ve aile ortamından mahrum bırakılmış, yetimhanelerde dövülmüş ve fabrikalarda sömürülmüştür. Kötü sağlık koşulları, yetersiz beslenme ve fakirlik sonucu en çok çocuk ölümü bu dönemde gözlenmiştir (Frost, 2009, s. 165). Sokaklara terk edilen yetim çocuklar da dilencilik veya hırsızlıkla hayatta kalmaya çalışmıştır (Gubar, 2013, s. 1).

Endüstrinin merkezi olan Londra’nın çehresini ağır endüstriyel hava sarmış (Ford, 1992, s. 5-12), şehir uzaktan bakılınca bir sis bulutuna dönmüş, sisten faydalanan suçlular, hırsızlar

ve katiller şehri sarmış (Jackson, 2006, s. 63) ve varoşlarda başlayan salgın hastalıklar şehrin her bölgesine yayılmıştır. Endüstri devrimin harap ettiği Londra'yı Charles Dickens, "harabe ve bozulma" (Collins, 1980, s. 655) şehri olarak tanımlamıştır ve eserlerinde, gözlemlediği ve tecrübe ettiği Endüstri Devrimi'nin İngiltere işçi sınıfı üzerindeki etkilerini gerçekçi bir yaklaşımla okuyucuya aktarmıştır. Dickens, kendi hayatı ile özdeşleştirdiği karakterlerini işçi sınıfından seçmiş ve sosyal reform adına sanayileşme etkilerini okuyucularına yalın bir dille aktarmıştır.

Türkiye'de sanayileşme, Cumhuriyetin ilanı ile başlamıştır ve 1950'li yıllarda sosyal politika konusunda düşünülen "iyileştirici" girişimlere rağmen kapitalizm ve yoksulluk Türkiye'de etkin bir şekilde hissedilmiştir (Avşar, 2015, s. 103). 1950-1970 arası, Türk toplumu için makineleşmiş şehirler, kentlere göç, işsizlik, yoksulluk ve bozulan toplum olarak anılmaktadır. Sanayileşmenin en çok etkilendiği büyük şehirlerden biri olan İstanbul "coğrafi yönden ayrıcalıklı konumu, nesilden nesle aktarılan kültür mirası ve sanatçılara ilham verecek kadar muhteşem doğal güzellikleriyle Türk edebiyatının değişmez temalarından biri olmaya hak kazanmıştır" (Özdemir, 2006, s. 23). Dickens'in Londra'sı gibi, Sait Faik'in İstanbul'u da öykülerde karakterlerin hayatını etkileyen sanayi şehri olarak arka plandadır.

Farklı kültüre ait iki yazarın eserlerinde, sanayileşme sonucu şehirler ve insan-mekân ilişkisi benzer şekilde tasvir edilmiştir. İlk olarak, Sait Faik Abasıyanık ve Charles Dickens, hayatlarını geçirdikleri İstanbul ve Londra'yı eserlerinde merkez olarak seçmişlerdir. Yazarların öykü ve romanlarındaki şehirler, sanayileşmenin izlerini taşır ve sefaleti, çaresizliği ve yoksulluğu barındırır. Toplumsal sorunları açığa çıkarmak ve sosyal reform adına Abasıyanık ve Dickens şehirleri birer figür olarak resmeder ve detaylı bir anlatı içinde sanayileşmenin insanların hayatlarına etkilerini vurgularlar.

Dickens, *Zor Zamanlar (Hard Times)* romanında sanayileşmenin şehirlere verdiği zararı anlatmak adına "Coketown" (kok kömürü kenti) diye adlandırdığı sanal bir kent yaratmıştır:

Kırmızı tuğlaların kentiydi, ya da dumanla küller izin verseydi, kırmızı tuğladan bir kent olacaktı. Şimdiyse bir yerlinin boyalı suratı gibi kırmızı siyahtı. Fabrikaların ve yüksek bacaların kentiydi. Bacalardan sayısız yılanlar gibi dumanlar yükseliyor, birbirine dolanıyor, hiç çözülüyordu... Kapkara bir kanalı, kötü kokulu mor boyalı suların aktığı bir nehri, pencerelerinden bir yığın gürültünün yayıldığı fabrika binaları, deli bir filin başını sallaması gibi inip, kalkan inip kalkan buhar pistonları vardı. Birbirine benzeyen bir iki büyük caddeyle birbirine benzeyen bir yığın küçük sokakta, birbirlerine benzeyen bir yığın insan, aynı saatte gider gelir, sokaklarda aynı sesleri çıkarır, aynı işi yapardı (Dickens, 2009, s. 24).

Sis Londra'nın tek kıyafeti olmuştur ve Dickens her eserinde insanların depresif ruh halini yansıtan sisli havaya göndermede bulunur. *Kasvetli Ev (Bleak House)* romanında, şehre yabancı olan Esther, Londra'ya gelişinde onu karşılamaya gelen gence sisli havanın sebebini sorar:

... valizlerimin başka bir arabaya nakledilmesine nezaret ettikten sonra benim de binmeme yardım ederken ona bir yerde büyük bir yangın mı var diye sordum. Çünkü sokaklar yoğun kahverengi bir dumanla öyle doluydu ki göz gözü görmüyordu.

"Hayır, küçük hanım," dedi. "Bu, Londra'nın bir özelliğidir."

Böyle bir özellik hiç kulağıma çalınmamıştı.

"Sis, küçük hanım," dedi genç beyefendi.

"Tabii ya!" dedim (Dickens, 2008, s. 110).

Esther hayal kırıklığını ve şaşkınlığını gizleyemez: "Dünyanın en kirlili ve en karanlık (bana öyle gelmişti) sokaklarında ağır ağır ilerlemeye başladık; etrafta insanı sersem eden öyle bir karmaşa vardı ki buradakilerin akıllarına nasıl hâkim olduklarını düşünmeden edemedim..." (Dickens, 2008, s. 111).

Dickens'in ünlü romanı *Oliver Twist*, Londra sokaklarını en güçlü şekilde tasvir eden eserlerden biridir. Skies ve Nany tarafından yakalanan Oliver "*labirenti andıran sokaklar*" (Dickens, 2007, p. 270) arasında dolaşırken, Fagin Chertsey hırsızlığını planlamak için Skies'a plan yapmaya gitmektedir:

Soğuk, ıslak, rüzgârlı bir gecede Fagin, o iskeleti çıkmış vücuduna paltosunu geçirerek ve yakasını, yüzünün aşağı kısmını tamamen gözden gizleyecek şekilde kulaklarının üstüne kadar kaldırarak ininden çıktı... Taşların üzeri vıcık vıcık çamurdu ve sokakların üzerine kapkara bir sis çökmüştü. Yağmur uyuşuk uyuşuk yağıyor, her şey ele soğuk ve yapışkan geliyordu. Tam Fagin türü yaratıklara göre bir geceydi sanki (Dickens, 2018, s. 109).

Sanayi Şehri Londra, *Büyük Umutlar (Great Expectations)* romanında da, karanlık ve kötü bir şehir olarak tasvir edilir:

Pis bir havaydı, fırtınalı, yağışlı; hem de ne fırtına, ne yağış... Sokaklar çamurdan geçilmiyordu. Günlerdir Londra'nın üzerinde, doğudan gelen ağır, büyük bir peçe dalgalanıp durmuştu. Hâlâ da dalgalanıyordu; orada, doğuda, bulutla, fırtınayla dolu sonsuzluk vardı sanki. Fırtına öylesine şiddetli esmişti ki kentün yüksek yapılarının çatılarındaki kiremitler uçmuş, kırlarda ağaçlar köklerinden sökülüp sürüklenmiş, yel değirmenlerinin kanatları kopup uzaklara yuvarlanmıştı (Dickens, 2013, s. 467).

Charles Dickens'in Londra'sı, soğuk, karanlık, sisli ve çirkindir. Yalan dolan, ikiyüzlülük, hırsızlık, suç ve yabancılaşan insanlar barındırır. Şehirde artan suç, ahlaksızlık, cinayetler ve hırsızlıkların en önemli sebebi sistir. Ackroyd (2000), 1873 yılında birçok ölümün Thames nehri kıyısında veya kanallarda gerçekleştiğini söyler (s. 432). Özellikle yetim çocukların yaşam mücadelesi verdiği bu karanlık sokaklar en canlı şekilde *Oliver Twist* verilmiştir: "Hırsından titreyen Nancy, "Tatlı söz mü?" diye bağırdı. "Tatlı söz ha! İblis! Evet, benden sana tatlı söz yaraşır ya!" Oliver'ı göstererek, "Nah, şunun yarısı kadar çocukken senin için yankesicilik, hırsızlık ederdim!" diye ekledi" (Dickens, 2018, s. 94).

Sait Faik Abasıyanık da, Dickens gibi, *Semaver* kitabının "Semaver" öyküsünde İstanbul'da sanayileşme ve etkilerini resmeder. Fabrikaların dumanları, çalışanların şartları ve kömür ve is kokan İstanbul, Sait Faik öykülerinde diğer karakterler kadar önemlidir. "Semaver" hikâyesinde annesi ile beraber yaşayan işçi Ali, Haliç'ten geçerek her sabah işe gider ve yazar bu kısımda fakir bir semt olan Haliç'in kışını şöyle tasvir eder: "Kış Haliç tarafında İstanbul'dakinden daha sert, daha sisli olur. Bozuk kaldırımların üzerinde buz tutmuş çamur parçalarını kırarak erkenden işe gidenler, mektep hocaları, cepler ve kasaplar fabrikanın üstünde bir müddet dinlenirler, kocaman bir duvara sırtlarını vererek üstüne zencefil serpilmiş salep içerlerdi" (Abasıyanık, 1936, s. 11).

Dickens'in eserlerindeki yozlaşmış ve tehlikeli toplum, Abasıyanık eserlerinde de sıklıkla gündemdedir. *Lüzumsuz Adam* kitabında Sait Faik'e göre şehrin çirkinleşmesinin sebebi insanlardır ve şehir yavaş yavaş yok olmaktadır: "Şehir çoktan kaybolmuştu. O tarafta

pis ufak bir ufuk parçası hareketsiz birikmişti. Bu bulut değildi. Pis bir hava birikintisiydi. Şehir bu esmer tülün içindeydi” (Abasıyanık, 2016, s. 31-32).

Karanlık İstanbul ve karamsar fakirlerin ruh hali, Abasıyanık’ın *Kumpanya* kitabındaki “Kriz” hikâyesinde Dickens’in Londra’sını çağırıştırır:

Bir kış günüydü. İstanbul mendebur, pis bir çehre almıştı. Yalınayak çocuklar, sarı insanlar, titreşen çarşafli kadınlar, dilenciler; şık ve kalın giysili insanlardan daha çok kışı, yağmuru severlermiş gibi sokaktaydılar. Koşuyorlardı. Nereye gideceklerini şaşırılmış gibiydi insanlar. Tramvaylara binmek için kimse ne kadın, ne çocuk tanıyordu. Birbirlerini itiyorlar, eziyorlardı. Çıplak ayakları ve kendisi mosmor kesilmiş bir çocuk... (Abasıyanık, 1951, s. 93).

Charles Dickens’in “harabe ve bozulma” (Collins, 1980, s. 655) olarak tanımladığı Londra gibi, Abasıyanık öykülerinde, İstanbul da “düşüren, düşürülmüş insanların kaynaştığı bir suçlu şehir” (Necatigil, 2006, s. 199) olmuştur. *Alemdağ’da Var Bir Yılan* kitabının aynı adlı hikâyesinde, yazar İstanbul’u şöyle tasvir eder:

Günlerden pazartesi. Yine vapurun arka kamarasındayım. Yine hava karlı. Yine İstanbul çirkin, İstanbul mu? İstanbul çirkin şehir. Pis şehir. Hele yağmurlu günlerinde. Başka günler güzel mi değil mi; güzel değil. Başka günlerde köprüsü balgamlıdır. Yan sokakları çamurludur. Geceleri kusmukludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokakları dardır. Esnafı gaddardır. Zengini lakayttır. İnsanlar her yerde böyle. Yıldızlı karyolalarda çift yatanlar bile tek (Abasıyanık, 1970, s. 31).

Benzer şekilde, *Lüzumsuz Adam* kitabında Abasıyanık, İstanbul’un yozlaşmasından ve tehlikeli hayatını okuyucuya aktarmak adına İstanbul’dan kaçan Mansur Bey’in öyküsünü anlatır: “Yedi senedir bu sokaktan gayri İstanbul şehrinde bir yere gitmedim. Ürküyorum. Sanki dövceklermiş, linç edeceklermiş paramı çalacaklarmış – ne bileyim bir şeyler işte-gibime geliyordu şaşıyorum Başka yerlerde bana bir gariplik basıyor. Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran insanlar. Bu koca şehir ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu” (Abasıyanık, 2016, s. 9).

İkinci benzerlik Charles Dickens ve Sait Faik Abasıyanık eserlerinin yazı-anlatım biçimidir. Her iki yazar da, sanayileşmeden etkilenen şehirler olan Londra ve İstanbul’un panoramik görüntüsünü sunarken bir yandan da sanayileşmenin etkilerini karakterlerin hayatları üzerinden okuyucuları ile paylaşır. Bu Dickens ile Abasıyanık arasındaki diğer bir ortaklıktır. *Oliver Twist* romanında Oliver’ın zayıflığı ve bir çocuk olarak yaşadığı sıkıntılar şöyle tasvir edilir: “Geçirdiği hastalıktan zayıf düşmüş; uğradığı saldırının birdenbireliğinden ve yediği dayaktan yılmış; köpeğin korkunç hırlamasıyla adamın yabanılığından ödü kopmuş; kendini gerçekten de kaşarlanmış bir küçük serseri sanan halka derdini anlatamamış, tek başına zavallı çocuğun elinden ne gelebilirdi?” (Dickens, 2018, s. 87).

Sait Faik de *Sarnıç* kitabındaki “Mavnalar” hikâyesinde taşradan gelip İstanbul’da hayat mücadelesi veren çımacı ve amelenin gözlerinden Haliç Köprüsünü tasvir eder: “Köprüünün üstünde el ayak çekilmişti. Üstünden başından amele olduğu anlaşılan bir adamla, yine aynı yaşlarda elbisesinden gemiciliği dökülen bir başka adam hiç konuşmadan yan yana cigaralarını tütürerek Üsküdar’a doğru bakıyorlardı” (Abasıyanık, 2004, s. 38).

Mahalle Kahvesi kitabındaki “Söylendim Durdum” hikâyesinde, Sait Faik, İstanbul’u ve şehir hayatını şöyle özetler:

Şöyle bakıyorum şehre de, yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden. Su mu, çayırılık mı, orman mı? Değil. Yeşil bir şey, zehir yeşili bir şey. Birtakım yeşil renkli zehirlerle zehirlenmiş yeşil bir su. Köpek leşi gibi uyuyor şehir: Yok, değil, öyle değil... Köpek leşi, kokusu yönünden iğrenç yoksa ölmüş bir köpekte kırılmış bir çocuk oyuncağının hüznünden başka, tatsız ne vardır? Koku cihetinden öyle bu şehir. Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir: Bit gezmemiş kanepeler, sümük sürülmemiş, tükürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok. Yakamızdaki kir, fabrika dumanından değil, pislikten, tozdan, mikroptan. Bu şehir laubaliliğin, kötülüğün, ikiyüzlülüğün kaynaştığı bir şehir. İyi insanları yok mu? Dolu. Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler, nasıl kapanmışlar bir yere? Neredeler? (Abasıyanık, 2005, s. 41).

Fabrikaların kirlettiği hava, şehirleri siyah bulutlarla kaplarken aynı zamanda sis yüzünden bronşit, tüberküloz ve nefes darlığı gibi kronik hastalıklar da sanayileşme sonucu artmıştır (Ridenhour, 2012, s. 21). Charles Dickens, yetersiz beslenme ve sağlık koşullarının eksikliği yüzünden artan salgın hastalıklara ve çocuk ölümlerine (Hawes, 2007, s. 83) okuyucunun dikkatini çekmek adına eserlerinde sıklıkla yer vermiştir. *Kasvetli Ev* romanında kızamıktan ölen Jo (Dickens 2008), *Nicholas Nickleby* romanındaki Smike (Dickens, 1994) ve “Bir Noel Şarkısı” (“A Christmas Carol”) öyküsünde, tüberküloz hastalığından dolayı yürüyemeyen Tiny Tim (Dickens, 1995, s. 48) okuyucu için hem üzücü hem de önemli döneme ait detaylardır. *Oliver Twist* romanında Dickens salgın hastalıkların ve kızamığın çocukların ölümüne neden oluşunu şu şekilde vurgular: “Kentin en yaşlıları bile kızamığın böylesine salgın hale geldiğini ve bu kadar çok çocuk canına kıydığını anımsayamıyorlardı. Bu nedenle küçük Oliver, kara şapkasının dize inen kara kurdelesıyla sayısız çocuk cenazesinin önü sıra yürüdü ve gören annelerin hayranlığını kazanıp gözlerini yaşarttı” (Dickens, 2018, s. 35).

Bu durum Sait Faik Abasıyanık’ın sanayileşme sonucu İstanbul’daki sefil hayatın sonucu olan hastalıklardan bahsettiği eserleri için de geçerlidir. *Medarı Maişet Motoru* adlı romanındaki “Berber Dükkânının Açılma Merasimi” adlı bölümünde, yazar İstanbul’da yaygın olan tifo hastalığından bahseder. Başkahraman Fahri de birçok İstanbullu gibi tifoya yakalanır ve tebdil-i hava için Ada’ya gelir. Tifo hastalığı, *Havada Bulut* kitabındaki “Kurabiye” hikâyesinde arka planda yer almaktadır. Abasıyanık, İstanbul’u saran tifodan bahsederken aşkının peşinde koşarken salgını ve savaşı unutan Yorgiya’nın öyküsünü anlatır.

Charles Dickens ve Sait Faik Abasıyanık arasındaki bir diğer benzerlik ise eserlerinde sanayileşmenin getirdiği sefalet ve işçi sınıfının acılarından üst sınıfa sorumlu tutmalarıdır. Abasıyanık, *Tüneldeki Çocuk* kitabındaki “Tüneldeki Çocuk” hikâyesinde, sorunların sebebi olarak fabrika sahiplerini ve işverenleri görmektedir: “İşçilerin ne kontratı var ne saati. Her zaman yarım saat bir saat fazla çalıştırılırdı. Hasta olunca umursanmamak... Hiçbir şeylerini düşünmemek... Yalnız yalnız kesesini doldurmak... 12 yaşında çocuklar çalıştırmak, bunları okutmamak. İşte işverenin zihniyeti” (Abasıyanık, 2016, s. 36).

Dickens da Sait Faik gibi üst sınıflara ve devlet görevlilerine çağrıda bulunduğu romanı *Antikacı Dükkânı* (*The Old Curiosity Shop*) içerisinde hem yöneticileri ve zenginleri eleştirmektedir:

Keşke ulusların kaderlerini ellerinde tutanlar bunu bir anlasa ve hatırlasalar! Yoksul kimseler için bütün doğal meziyetlerin fışkırdığı yuvadan ayrılmanın ne yürek parçalayıcı bir iş olduğunu bir düşünebilseler! Bu yöneticiler, ancak sefaletin geçebildiği o arka yollardaki fakir barınakları birazcık olsun derleyip toplamaya çalışsalar, işte o zaman birçok alçak damlar

göklere daha doğru, dimdik yükselir. İş yerinden, hastaneden, hapisaneden yükselen boğuk sesler Tanrı'nın her günü bu gerçeği haykırıyorlar. Yuva sevgisinden yurt sevgisi doğar (Dickens, 2011, s. 95).

Son olarak, Charles Dickens ve Sait Faik Abasıyanık sosyal reform adına sanayileşme, kentleşme ve makineleşme etkilerini karakterlerin hayatlarına yansıtmış ve okuyucularını aydınlatmayı amaçlamışlardır. Her iki yazarın en önemli ortak noktası insanlara duydukları sonsuz sevgi ve şefkattir. Sait Faik Abasıyanık “İnsanları sevmek arzusuyla sokağa çıkar” (Naci, 2003, s. 21) ve *Alemdağ'da Var Bir Yılan* öyküsünde dediği gibi ona göre her şey “bir insanı sevmekle başlar” (Abasıyanık, 1970, s. 32). Sait Faik'e göre toplumdaki sefaletin, çaresizliğin, yalnızlığın ve ruhsal buhranların tek çözümü insanları sevmektir.

Aynı ifadeler Dickens için de kullanılabilir. Çocukluluğundaki yalnızlığı, çaresizliği ve üzüntüleri eserlerindeki karakterlerinde can bulan yazarın sosyal reform adına önerdiği tek çözüm sevgi, şefkat, merhamet ve cömertliktir: “Gerçekten Dickens'in romanları şöyle özetlenebilir; Yani iyi insan ol ve sevmesini bil... Mütevazı zavallıya merhamet duy; en küçük ve en hakir görülen varlık kendi özünde güçlü ve gururlu binlerce kişiden daha değerli olabilir. İnsanlık, merhamet ve bağışlamanın insandaki en iyi şey olduğuna inan” (Collins, 1971, s. 32).

Charles Dickens ve Sait Faik Abasıyanık, sanayileşmenin etkisi altındaki iki büyük şehir olan İstanbul ve Londra'yı birçok açıdan benzer resmetmiştir. Ancak, iki yazar arasındaki en önemli fark, ait oldukları zümre ve çocukluk tecrübeleridir. Başarılı tüccar bir baba ve zengin bir aileden gelen annenin oğlu olarak büyüyen Sait Faik (Yıldız, 1971, s. 17; Taş, 1988), kendi çevresini düşman olarak görmüş (Aktaş, 2001, s. 187) ve ilerleyen yıllarında aristokrat ailesi ve arkadaşlarından uzaklaşmıştır. Kaçtığı burjuva sınıftan halka ve sıradan insanlara sığınmış (Kudret, 2009) ve hiçbir sosyal sınıfa ait olamadığından yalnızlığı tercih etmiştir (Erbil, 2004, s. 88-89). Charles Dickens, orta sınıfa ait olmasına rağmen, yazıları ile Victoria döneminin etkilerini, haksızlıkları ve işçi sınıfının sefaletini yansıtır (Gholami vd. 2014, s. 645). Orta sınıf bir ailede doğmuş ancak babasının borçları yüzünden Marshalea hapisanesine alınmasından sonra, ailesini desteklemek adına eğitimini bırakıp çalışma hayatına başlamak zorunda bırakılmış Dickens için tecrübeleri “asla iyileşmeyecek bir yara bıraktı” (Allen, 1986, s. 165). Bu bağlamda, Charles Dickens, Sait Faik'ten farklı olarak, hem orta sınıfın hem de işçi sınıfının hislerini yakinen bilir ve tecrübelerini daha gerçekçi yansıtır.

4.SONUÇ

İnsanın yarattığı mekân ve mekânın oluşturduğu insan olgusu yüzyıllarca felsefe, sosyoloji ve tarih alanlarında araştırma konusu olmuştur. Jameson, Lefebvre ve Soja gibi filozofların ortak olarak tanımladığı mekân ve bireyin birbirini tamamladığı, şekillendirdiği ve bütünleştirdiği düşünceleri, edebiyat alanına da yansımıştır. Günlük hayatta insan-çevre araştırmaları, edebi araştırmacılar için karakter-mekân analizine dönüşmüştür. Bu çalışmada kullanılan Charles Dickens romanları ve Sait Faik Abasıyanık hikâyelerinin ortak noktası mekânın eserlerde birer karaktere dönüşmesi ve olay örgüsünü tamamlamasıdır. Ayrıca, her iki yazarın da sanayileşmenin insan hayatı üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmış olması, bu çalışmanın çerçevesini oluşturmuştur.

Sait Faik Abasıyanık ve Charles Dickens, sanayileşme sonucu “insan gerçeği” üzerine yoğunlaşmış, gözlem yeteneklerine dayalı gerçekçi anlatımlarla eserlerinde okuyucularına işçi

sınıfının sefaletini aktarmışlardır. 19. yüzyılda İngiltere’de ve Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye’de sanayileşmenin etkilerinin en yoğun görüldüğü Londra ve İstanbul, bu iki yazarın ana teması olmuştur. Sanayi Devrimi sonrası, istihdam olanaklarından dolayı kentsel nüfusun artması, yoksulluk, kirli ve sisli sanayi şehirleri, fabrikaların yol açtığı hava kirliliği, salgın hastalıklar, suç oranının artması ve tekinsiz mahalleler Dickens ve Abasıyanık eserlerinde insan hayatları üzerinden kurgulanan şehir tasvirlerinin ortak yansımasıdır.

Sonuç olarak, ait olduğu burjuva sınıfının, alt sınıf insanların hayatlarında yol açtığı yaraları göstermek adına kaleme aldığı hikâyeleri ile Sait Faik Abasıyanık ve Sanayi Devrimi sonucu ezilen işçi sınıfı ve acılar içindeki çocukluğunu romanlarında yeniden canlandıran Charles Dickens günümüzde hala dünya edebiyatlarının en önemli yazarları olarak kabul görmektedirler. Bu bağlamda, her iki yazarın edebi yazıları sosyal, ekonomik ve politik olayları yansıması bakımından birer tarihi belge niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (1936). *Semaver*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- _____ (1970). *Alemdağ’da Var Bir Yılan-Az Şekerli*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- _____ (1970). *Kumpanya-Kayıp Aranıyor*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- _____ (1970). *Medarı Maişet Motoru*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- _____ (2004). *Sarnıç*. İstanbul: YKY.
- _____ (2004). *Havada Bulut*. İstanbul: YKY.
- _____ (2005). *Mahalle Kahvesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (2016). *Tüneldeki Çocuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- _____ (2016). *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Abrams, Meyer Howard (Ed.). (1993). *The Norton Anthology of English Literature*. NY.
- Ackroyd, Peter (2000). *London: The Biography*. London: Chatto & Windus.
- Allen, Walter (1986). *The English Novel: A Short Critical History*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Aktaş, Şerif (2001). “Sait Faik Abasıyanık”. *Türk Dili* 590: 187-199.
- Avşar, Rasim Erdem (2015). *Yoksulları Edebiyat ile Görünür Kılmak: Sait Faik Abasıyanık Öykülerinde (1936-1954) Yoksulluk ve Kentsel Yoksulluk Temsilleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk, İstanbul.
- Ayman, Zehra (2006). “Bellek Mekanı Olarak Sınır ve Ötekilik: Kars Şehri”. *Toplum ve Bilim* 107: 145-189.
- Benevolo, Leonardo (2006). *Avrupa Tarihinde Kentler*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Collins, Peter (1980). Charles Dickens and Industrialism. *Studies in English Literature, 1500- 1900* 20: 651-673.
- Collins, Philip (Ed.). (1971). *Dickens. The Critical Heritage*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Dickens, Charles (1994). *Nicholas Nickleby*. Penguin Books.
- _____ (1995). “A Christmas Carol”. In *Christmas Books*. Wordsworth Classics.

- _____ (2008). *Kasvetli Ev*. Çev. Aslı Biçen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (2009). *Zor Zamanlar*. Çev. Füsun Elioğlu. İstanbul: Oda Yayınları.
- _____ (2011). *Antikacı Dükkânı*. Çev. Sevil İnan Sönmez. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.
- _____ (2013). *Büyük Umutlar*. Çev. Nihal Yeğınobalı. İstanbul: Can Yayınları.
- _____ (2018). *Oliver Twist*. Çev. Nihal Yeğınobalı. İstanbul: Can Yayınları.
- Elçi, Handan İnci (2003). "Roman ve Mekân". *Romanda Ev*. İstanbul: Arma Yayınları.
- Erbil, Leyla (2004). Dünyanın Bilmediği Bir Kök Yazar: Sait Faik. *Bir İnsanı Sevmek: Sait Faik. Ölümünün 50. Yılında Sait Faik Sempozyumu*: 88-89.
- Ergun, Perihan (1996). *Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ford, Boris (1992). *Victorian Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gholami, Yazdan Bakhsh ve Joodaki, Abdol Hossein (2014). "A Social Study of Poverty in Charles Dickens's *Hard Times*, *Bleak House* and *Oliver Twist*". *Journal of Novel Applied Sciences* 3: 644-650.
- Goodman, David (1999). *European Cities and Technology*. London: Routledge.
- Göka, Şenol (2001). *İnsan ve Mekân*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Gümüş, Hüseyin (1989). *Roman Dünyası ve İncelemesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Frost, Ginger (2009). *Victorian Childhoods*. Greenwood Publishing.
- Gubar, Marah (2013). *The Victorian Child, c. 1837-1901*. University of Pittsburgh.
- Gündüz, Osman ve Şimşek, Tacettin (2018). *Sait Faik Abasıyanık. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Hawes, Donald (2007). *Charles Dickens*. British Library Cataloguing.
- Houghton, Walter E (1957). *The Victorian Frame of Mind: 1830-1870*. New Haven and London: York and Yale University Press.
- Howard, Douglas Arthur (2001). *The History of Turkey*. Westport CT: Greenword Publishing Group.
- Jackson, Lee (2006). *A Dictionary of Victorian London*. London: Anthem.
- Katznelson, Ira (2009). *David Harvey Sosyal Adalet ve Şehir*. Çev. Mehmet Moralı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kavaz, İbrahim (1990). *Sait Faik Abasıyanık-Yazar ve Eser*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, Erdem (2001). "Türkiye'de Sanayileşme ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Durumu". *Tekstil İşveren Dergisi* 253: 36-39.
- Kolcu, Ali İhsan (2006). *Öykü Sanatı*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Kudret, Cevdet (2009). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Kurt, Mustafa (2011). "Modernizm ve Gerçeküstüçülük Bağlamında Sait Faik'in Son Hikâyeleri". *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6: 1463-1475.
- Lefebvre, Henri (1995). *The Production Of Space*. Çev. Donald Nicholson Smith. Oxford: Blackwell,

- Marx, Karl (1956). *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. Çev. Martin Milligan. Moscow: Progress Publishers.
- Miskioğlu, Ahmet (1991). *Sait Faik, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Yapıtları, Değerlendirmeler*. İstanbul: Altın Kitapları.
- Munce, James F. (1960). *Industrial Architecture: An Analysis of International Building Practice*. New York: F.W. Dodge Corporation.
- Naci, Fethi (2003). *Sait Faik'in Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Necatigil, Behçet (2006). "Sait Faik'te Tabiat". *Düzyazılar II: Konuşmalar, Konferanslar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özdemir Yeşim (2006). *Sait Faik Abasıyanık'ın Eserlerinde Mekân Olarak İstanbul*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Richardson, Ruth (2012). *Dickens and the Workhouse*. Oxford: Oxford UP.
- Ridenhour, Jamieson (2012). *In Darkest London: The Gothic Cityscape in Victorian Literature*. Scarecrow Press.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace, Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell, Cambridge.
- Sönmez, Sevgül (2013). "Kısa Ama Verimli Bir Yaşam". *Sait Faik Abasıyanık*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Taş, Fahri (1988). *Sait Faik Abasıyanık*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yeats, George (2011). "Dirty Air: *Little Dorrit's* Atmosphere". *Nineteenth-Century Literature* 66: 328-354.
- Yıldız, Bekir (1971). "Sait Faik Ödülü'nden Sonra". *Halkın Dostları*, 25-26.

LANGUAGE LEARNING STRATEGIES: A REVIEW ON DEFINITIONAL AND THEORETICAL CONFLICTS

Rıfat KAMAŞAK

ORCID: 0000-0001-8768-3569

Prof. Dr., Yeditepe Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi

Abstract

This paper aims to review a number of recent studies on language learning strategies to evaluate whether the related criticisms about strategy use in language learning and teaching are still justified. In the last thirty years researchers have paid considerable attention to use of strategies in learning (i.e. Cohen, 1998; Dörnyei, 2005; Lin, Zhang, & Zheng, 2017; Macaro, 2006; O'Malley & Chamot, 1990; Oxford, 1990; Oxford et al., 2014; Rose et al., 2018; Teng & Zhang, 2016; Tseng, Dörnyei & Schmidt, 2006) to explore unexplained variance in second or foreign language acquisition (SLA) performance. The rationale behind research was that “learning strategies could make language learning more effective, efficient, and enjoyable” (Oxford et al., 2014, p. 11). However, LLS research was criticised because of some weaknesses it possesses (Dörnyei, 2005; Grenfell & Macaro, 2007; Tseng et al., 2006; Woodrow, 2005). Definitional fuzziness and theoretical inconsistency, and methodology and measurement problems were frequently mentioned in the language learning strategy literature. The emergence of these problems will be investigated in details. Finally, based on this review, some implications by which language learning strategy research can be strengthened are also recommended.

Keywords: Language Learning Strategy, Self-regulated Learning, Motivation, Literature Review

1. INTRODUCTION

Language learning strategies (LLS) are generally defined as “activities consciously chosen by learners for the purpose of regulating their own language learning” (Griffiths, 2013, p. 36). This definition may not be accepted by every researcher in the field but “it touches the heart of the matter” (Griffiths & Oxford, 2014, p. 2). There have been repeated and ambitious attempts to define learning strategies, offer strategy classification schemes and strategy frameworks in the field. A number of theorists (i.e. Anderson, 1980; O'Malley & Chamot, 1990; Wenden, 1987) have situated learning strategies within the field of cognitive psychology and have stated that “strategies are located in the brain” Macaro (2006, p. 323) and are produced through mental processes and structures. O'Malley and Chamot (1990) primarily focused on the use of cognitive elements (i.e. working memory and mental frameworks) for processing information and on meta-cognitive elements “such as planning and evaluating for executive management of language learning” (Oxford et al., 2014b, p. 31). According to O'Malley and Chamot (1990), LLS are “special thoughts or behaviours that individuals use to help them comprehend, learn, or retain new information” (p. 1). As we can see different definitions regarding language learning strategies have led to a vague phenomenon in the field. In particular, the integration of other social and psychological elements by Rebecca Oxford's

model (1989) created more turbulent ground. Thus, the problematic issues in the field of language learning strategy are discussed with a number of main headings below.

2. DEFINITIONAL FUZZINESS AND THEORETICAL INCONSISTENCY

In addition to cognitive and meta-cognitive elements, Oxford (1989) takes into account the emotional, affective and social aspects of language learning which comprise anxiety reduction, self-encouragement and asking questions, and defines learning strategies as “behaviours or actions which learners use to make language learning more successful, self-directed, and enjoyable” (p. 235). Oxford (1989) and O’Malley and Chamot’s (1990) conceptualisations have differed from each other (Dörnyei & Ryan, 2015). While Oxford (1989) conceptualised cognitive strategies of language learning in a more functional and practical way, O’Malley and Chamot (1990) grounded their conceptualisation more technically on cognitive psychology theory and measured cognitive strategy selection of learners by examining how learners recall their prior knowledge (schemata) and use selective attention (Dörnyei & Ryan, 2015; Macaro, 2006). Besides, consideration of the impact of skilful management of social, emotional and affective states for a more successful learning strategy raised the question of “where learning strategies [actually] occur, inside the brain or outside it” (Macaro, 2006, p. 325). Cohen (1998) mentioned a further aspect of learning strategies that is “element of choice”.

Cohen (1998) aimed to distinguish a learner’s strategic learning behaviour from a teacher-owned task activity or from another aim through investigating whether a learner voluntarily, “appropriately, and purposefully engages in a behaviour to enhance the effectiveness of language learning” (Dörnyei & Ryan, 2015, p. 146) or not. Hence, understanding the difference between an ordinary process of language learning and strategic learning behaviour has become another challenge for the linguistics researchers. Riding and Rayner (1998) aimed to clarify the issue by highlighting “appropriateness” of a learner’s activity towards his belief in increasing his individual learning effectiveness. Notwithstanding, because of the “fluid nature of the term appropriateness” (Dörnyei & Ryan, 2015, p. 144), appropriateness as a research element became a rather vague construct to operationalise in research designs. As the number of variables that might be influential on learning strategies increased, the emergence of new definitions aiming to encompass every variable led to a further definition and theorising problem with strategy research. All-encompassing models of LLS did not only make strategy definitions and classifications more complex and less understandable (Dörnyei & Skehan, 2003), but the interchangeable use of terms “like strategy, operation, routine, process, procedure, action, [behaviour], tactic, technique, plan, and step” (Macaro, 2006, p. 324) in these models also created a semantic dilemma and confusion among researchers. Finally, Dörnyei and Skehan’s (2003) argument stating that a strategy cannot be either cognitive or emotional or behavioural opened another pessimistic window in the field.

3. METHODOLOGY AND MEASUREMENT PROBLEMS

The measurement of learning strategies have suffered from lack of consensus among researchers as well (Dörnyei, 2005; Grenfell & Macaro, 2007). In the 1980s and 1990s, the claim was that “strategies were identifiable and quantifiable” (Grenfell & Macaro, 2007, p. 17)

and the identified strategies such as memory, cognitive, compensation, meta-cognitive, affective and social strategies would explain the relationship between strategy use and achievement (Cohen, 1998; O'Malley & Chamot, 1990; Oxford, 1990). Especially, Oxford's (1990) Strategy Inventory for Language Learning (SILL) questionnaire was employed ambitiously by a rich body of studies (i.e. Ardasheva & Tretter, 2013; Glenn, 2000; Takeuchi et al., 1999) to measure the strategy use in language learning. However, a number of theorists (i.e. Dörnyei, 2005; Macaro, 2006; Woodrow, 2005) argue that language learning success cannot be assessed through an individual learner's frequency of strategy use. Besides, overlapping classifications were observed in the SILL and The Cognitive Academic Language Learning Approach (O'Malley & Chamot, 1990) (CALLA) questionnaires (Dörnyei, 2005; Grenfell & Macaro, 2007). Yamamori et al. (2003) and Dörnyei (2005) highlight the idiosyncratic and individualistic nature of language learning behaviour and criticise the use of standard methods, measurement instruments, and taxonomies across different cultural and learning contexts. They state that "low reported strategy use is not always a sign of ineffective learning. Also reportedly high-frequency use of strategies does not guarantee that the learning is successful" (Yamamori et al., 2003, p. 384). Given the context-specificity of L2 learning and the unique characteristics of learners, Tseng et al. (2006) suggest that a learning strategy "can only be defined relative to a particular agent, because a specific learning activity may be strategic for one and non-strategic for another" (p. 81). In light of these arguments, the efforts of linguistics scholars seeking new definitional and theoretical developments ended up with so many unknowns in LLS research which provided grounds for Dörnyei's (2005) criticisms about the existence of definitional fuzziness, controversial taxonomies, and lack of rigorous theorising in the field.

4. THE EFFORTS TO ADDRESS DÖRNYEI'S (2005) CRITICISMS

In 2007, Cohen and Macaro affirmed that given the employment of a strategy as the unit of analysis in most strategy research, it is unlikely to reach a complete definitional consensus, thus "researchers should state clearly the theoretical framework on which they are basing their research and why there might be a need to use different terminology rather than building on established terminology" (p. 283). Larsen-Freeman and Cameron (2008), and Gu (2012) acknowledged this definitional fuzziness as "a natural occurrence rather than a reason to dismiss them outright" (Rose, 2015, p. 431). In a similar line, Griffiths (2013) who described conspicuous characteristics of different language learning strategies in a framework called other researchers to focus on "the essential characteristics of language learning strategies and to incorporate them into a workable definition" (p. 6) instead of falling into trap of fuzziness and striving to find additional new terms. Among these inconclusive struggles Oxford et al.'s (2014a) metaphor-based strategy definition attempt has reflected the very subjective nature of the issue. So, the exhaustive efforts of researchers on the way of finding a "standard definition" seemed to end and the concern has shifted to "working definitions" (Cohen, 2011) of learning strategies. Griffiths and Oxford (2014) stress that "in order to conduct meaningful research, a definition of the construct being researched is essential" (p. 2). Obviously, a complete consensus in defining language learning strategies could still not be achieved so far however,

improvements on the issue are considerable (Dörnyei & Ryan, 2015; Griffiths & Oxford, 2014; Teng & Zhang, 2016).

According to Dörnyei (2005), the most fundamental problem of LLS literature was its “inability to explain the difference between engaging in an ordinary learning activity and a strategic learning activity” (Grenfell & Macaro, 2007, p. 25). Several researchers who emphasise the unique characteristics and psychological reality of language learning (i.e. Dörnyei, 2005; Tseng et al., 2006; Yamamori et al., 2003) link this problem to lack of psychometrically sound measures in existing LLS research. The rating scales that are based on frequency of strategy use were “not cumulative and [their] computing mean scale scores were psychometrically not justifiable” (Dörnyei, 2005, p. 182). Therefore, a new approach that shifts the direction of related research from “learner’s use of strategies to their self-regulation in language learning” (Gao, 2006, p. 615) emerged.

5. NEW WAVE OF STRATEGY RESEARCH: SELF-REGULATED LANGUAGE LEARNING

Self-regulated learning (SRL) is an active and constructive process which includes “cognitive, meta-cognitive, motivational, behavioural, and environmental processes that learners can apply to enhance academic achievement in different learning contexts” (Dörnyei, 2005, p. 101). LLS research considers the trait facet of learners which refers to “their relative stable knowledge of strategy use across occasions” (Gao, 2006, p. 616) but it remains silent about the states facet representing the deployment of strategies in different learning contexts.

In this sense, SRL research adopts a more integrative approach that takes other aspects of language learning into account compared to LLS research. Language learning is a process which is shaped by a series of self-determined individual actions such as commitment to learning related goals or intentions, the efforts to reach these goals, control of the emotions during the process, activities followed for learning, and creating the best fit with environmental influences (Dörnyei & Ryan, 2015; Woodrow, 2005). In order to organise the mentioned actions, “some kind of strategic potential” or a self-regulation capacity of the learner (Dörnyei & Ryan, 2015, p. 164) is also needed. In light of these explanations, Tseng et al.’s (2006) SRL framework that consists of psychological constructs such as commitment control, meta-cognitive control, satiation control, and emotion control offers a more psychometrically sound measure of strategic learning than traditional LLS research. The predictive value of the self-regulation in language learning was tested by several researchers (i.e. Lin et al., 2017; Mizumoto & Takeuchi, 2012; Seker, 2016; Teng & Zhang, 2016; Ziegler, 2015) in different contexts and self-regulation capacity was generally accepted as a valid and reliable measure to predict language learning.

Some authors (i.e. Ranalli, 2012; Rose, 2012) presented different conceptualisations of self-regulation either by integrating additional constructs to see “what else a new construct may offer to the field” (Ranalli, 2012, p. 361) or by designing unique frameworks to address the context-specific research needs of language learning. For example, Ranalli (2012) who included L2 motivation as another construct and used information processing theory as a new theoretical lens re-conceptualised the self-regulation model. Ranalli (2012) contrasted to Dörnyei’s (2005) trait-based model claiming that a strategy cannot be either cognitive or

emotional or behavioural, and showed how “the dynamic descriptions of the interplay of cognitive, motivational and behavioural phenomena” (p. 365) can be facilitated through self-regulation by explaining the role of information processing in his model. With a methodological concern in SRL, Rose (2012) conducted a research which employs “a mixed-method qualitative approach in a case study context” (Rose, 2013, p. 983) on strategic learning of Japanese writing character, kanji. Considering the idiosyncratic and context-specific self-directed learning behaviours of learners and using the interview data, his framework incorporated both LLS-based “notions of cognitive and memory strategies with SRL-based notions of self-regulation and motivation control” (p. 141). After the emergence of SRL approach, Oxford (2011) also modified her famous model with the new “self-regulated L2 learning strategies” framework. This framework included new constructs such as “generating and maintaining motivation” and “overcoming knowledge gaps in communicating” Oxford (2011, p. 12). However, this conceptual broadening added more complexity to the existing learning strategy literature (Dörnyei & Ryan, 2015).

In a more recent study, Teng and Zhang (2016) offered the Writing Strategies for Self-Regulated Learning Questionnaire (WSSRLQ) as a new instrument and tested its validity through a confirmatory factor analysis (CFA). CFA yielded nine SRL strategies and six of them were associated with EFL writing performance. The results did not only reveal the multifaceted structure of SRL but it also confirmed the applicability of new psychometric constructs such as “peer learning, feedback handling, and interest enhancement” to the SRL approach. The study provided a robust statistical testing of psychometric constructs, but again new constructs which require further examination are added to the SRL field.

DISCUSSION

Against the contributions of SRL framework in understanding better the processes underlying language learning, working with psychometric constructs, using rich qualitative data through open questions, and bringing a more dynamic model to explore changing strategic behaviours of learners in response to changing learning environments, the framework does not seem to resolve the problems of traditional LLS. Firstly, the SRL framework does not completely address the measurement weakness of the self-reported data. Secondly, as a result of the synonymous use of the concepts “such as self-management, self-control, action control, volition, self-change, self-directed behaviour, coping behaviour, and even meta-cognitive and problem solving” (Dörnyei & Ryan, 2015, p. 167) SRL opens another door to definitional fuzziness issue of strategy literature. Moreover, some elements of overlaps in action control strategies (Rose, 2012) and in the relationship between strategic behaviour and achievement (Ranalli, 2012) can be observed.

Based on the review, it can be concurred that strategy use in language learning is a highly individualised activity which includes environment and context specificities. Given this situation, instead of using standard inventories and seeking to add another definition to the existing ones, researchers should develop individualised research designs that are adaptable to situational factors. In line with the arguments of Rose et al. (2018) about the “underuse of qualitative, in-depth measures” (p. 158) in SRL research, this can be achieved through employing qualitative methods such as stimulated recall and structured observation (Gass &

Mackey, 2017; Rose, 2013) which can provide rich and insightful data or other unique hybrid designs which combine qualitative and quantitative methods. The use of self-reported data about achievement or performance may lead to misleading results besides the performance related construct may change over time. For this reason, conducting longitudinal studies should be the target of strategy researchers.

SRL-based strategy use and achievement are generally linked to each other with direct relationship assumptions (i.e. Filate, 2012; Ping & Siraj, 2012; Seker, 2016) in strategy research. However, investigation of the mediating or moderating roles of strategy use between other influential constructs and performance may offer insightful findings. More research to understand interactions between the dimensions of SRL is also needed. Finally, different elements of different frameworks (i.e. cognitive strategies of LLS and self-regulation of SRL) may play complementary roles in explaining strategic language learning of learners. Therefore, given the strategy selections may vary according to tasks (Cohen & Macaro, 2007), researchers should further investigate the interplay of strategy combinations and their effects on learning performance.

REFERENCES

- [1] Anderson, J. (1980). *Cognitive Psychology and Its Implications*. San Francisco: W.H. Freeman & Co.
- [2] Ardasheva, Y., & Tretter, T. (2013). Strategy inventory for language learning–ELL student form: testing for factorial validity. *The Modern Language Journal*, 97(2): 474–489.
- [3] Cohen, A. D. (1998). *Strategies in Learning and Using a Second Language*. Harlow: Longman.
- [4] Cohen, A. D. (2011). *Strategies in Learning and Using a Second Language (2nd, ed.)*. London: Longman.
- [5] Cohen, A. D., & Macaro, E. (Eds.). (2007). *Language Learner Strategies: 30 Years of Research and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- [6] Dörnyei, Z. (2005). *The Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- [7] Dörnyei, Z., & Ryan, S. (2015). *The Psychology of The Language Learner Revisited*. New York: Routledge.
- [8] Dörnyei, Z., & Skehan, P. (2003). Individual differences in second language learning. In C. J. Doughty, & M. H. Long (eds), *The Handbook of Second Language Acquisition*, (pp. 589-630). Oxford: Blackwell.
- [9] Filate, Y. A. (2012). The impact of students' self-regulated language learning on their reading achievement: Grade 9 students in focus. *ELT Research Journal*, 1(3), 175–188.
- [10] Gao, X. (2006). Has language learning strategy research come to an end? A response to Tseng, Dörnyei. *Applied Linguistics*, 28(4): 615–620.
- [11] Gass, S. M., & Mackey, A. (2017). *Stimulated Recall Methodology in Applied Linguistics and L2 Research (2nd ed.)*. New York: Routledge.
- [12] Glenn, W. (2000). Language learning strategy use of bilingual foreign language learners in Singapore. *Language Learning*, 50(2): 203–243.

- [13] Grenfell, M., & Macaro, E. (2007). Claims and critiques. In A. D. Cohen, & E. Macaro (eds), *Language Learner Strategies: Thirty Years of Research and Practice*, (pp. 9-28). Oxford: Oxford University Press.
- [14] Griffiths, C. (2013). *The Strategy Factor in Successful Language Learning*. Bristol: Multilingual Matters.
- [15] Griffiths, C., & Oxford, R. L. (2014). The twenty-first century landscape of language learning strategies: introduction to this special issue. *System*, 43(1): 1–10.
- [16] Gu, Y. (2012). Learning strategies: prototypical core and dimensions of variation. *Studies in Self-Access Learning Journal*, 3(4), 330–356.
- [17] Larsen-Freeman, D., & Cameron, L. (2008). *Complex Systems and Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- [18] Lin, C-H., Zhang, Y., & Zheng, B. (2017). The roles of learning strategies and motivation in online language learning: a structural equation modelling analysis. *Computers & Education*, 113: 75–85.
- [19] Macaro, E. (2006). Strategies for language learning and for language use: revising the theoretical framework. *The Modern Language Journal*, 90(3): 320–337.
- [20] Mizumoto, A., & Takeuchi, O. (2012). Adaptation and validation of Self-regulating Capacity in Vocabulary Learning Scale. *Applied Linguistics*, 33(1): 83–91.
- [21] O'Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1990). *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. New York: Cambridge University Press.
- [22] Oxford, R. L. (1989). Use of language learning strategies: a synthesis of studies with implications for strategy training. *System*, 17(2): 235–247.
- [23] Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House.
- [24] Oxford, R. L. (2011). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Harlow: Longman.
- [25] Oxford, R. L., Griffiths, C., Longhini A., Cohen, A. D., Macaro, E., & Harris, V. (2014a). Experts' personal metaphors and similes about language learning strategies. *System*, 43(2): 11–29.
- [26] Oxford, R. L., Rubin, J., Chamot, A. U., Schrammd, K., Lavine, R., Gunning, P., & Nel, C. (2014b). The learning strategy prism: perspectives of learning strategy experts. *System*, 43(3): 30–49.
- [27] Ping, A. M., & Siraj, S. (2012). Exploring self-regulatory strategies for vocabulary learning among Chinese EFL learners. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 1211–1215.
- [28] Ranalli, J. (2012). Alternative models of self-regulation and implications for L2 strategy research. *Studies in Self-Access Learning Journal*, 3(4): 357–376.
- [29] Riding, R., & Rayner, S. G. (1998). *Cognitive Styles and Learning Strategies: Understanding Style Differences in Learning and Behaviour*. London: David Fulton.
- [30] Rose, H. (2012). Reconceptualizing strategic learning in the face of self-regulation: throwing language learning strategies out with the bathwater. *Applied Linguistics*, 33(1): 92–98.

[31] Rose, H. (2013). L2 learners' attitudes toward, and use of, mnemonic strategies when learning Japanese Kanji. *The Modern Language Journal*, 97(4): 981–992.

[32] Rose, H. (2015). Researching language learner strategies. In B. Paltridge, & A. Phakiti (eds), *Research Methods in Applied Linguistics: A practical Resource*, (pp. 421-437). New York: Bloomsbury.

[33] Rose, H., Briggs, J. G., Boggs, J. A., Sergio, L., & Ivanova-Slavianskaia, N. (2018). A systematic review of language learner strategy research in the face of self-regulation. *System*, 72(1): 151–163.

[34] Seker, M. (2016). The use of self-regulation strategies by foreign language learners and its role in language achievement. *Language Teaching Research*, 20(5): 600–618.

[35] Takeuchi, O., Mine, H., Yoshida, H., & Yoshida, S. (1999). Toward the establishment of country-by-country SILL (Strategy Inventory for Language Learning) norms. *Language Laboratory*, 36(1): 51–62.

[36] Teng, L. S., & Zhang, J. L. (2016). A questionnaire-based validation of multidimensional models of self-regulated learning strategies. *The Modern Language Journal*, 100(3): 674–701.

[37] Tseng, W. T., Dörnyei, Z., & Schmitt, N. (2006). A new approach to assessing strategic learning: the case of self-regulation in vocabulary acquisition. *Applied Linguistics*, 27(1): 78–102.

[38] Wenden, A. (1987). Conceptual background and utility. In A. Wenden, & J. Rubin (eds), *Learner Strategies in Language Learning*, (pp. 31-42). London: Prentice Hall.

[39] Woodrow, L. (2005). The challenge of measuring language learning strategies. *Foreign Language Annals*, 38(1): 90–100.

[40] Yamamori, K., Isoda, T., Hiromori, T., & Oxford, R. L. (2003). Using cluster analysis to uncover L2 learner differences in strategy use, will to learn, and achievement over time. *International Review of Applied Linguistics*, 41(4): 381–409.

[41] Ziegler, N. (2015). The predictive value of the Self-regulating Capacity in Vocabulary Learning Scale. *Applied Linguistics*, 36(5): 641–647.

DARK TRIAD AND UTILITARIAN CHOICES: A STUDY FROM TURKEY

KARANLIK ÜÇLÜ VE FAYDACI SEÇİMLER: TÜRKİYE'DEN BİR ÖRNEK

Asst. Prof. Murat BOLELLİ

Istanbul Okan University, Faculty of Business and Administrative Sciences

ORCID: 0000-0002-9707-1387

Abstract

Purpose of this study is to examine effects of dark triad (narcissism, Machiavellianism and psychopathy) on the utilitarian choices. Data is collected from university students through an online survey using convenience method for sampling. To measure research variables, a version of dictator game that presents a salary raise case to participants and Short Dark Triad Scale (SD3) is used. Reliability analysis is conducted to SD3 which returned 0.611, 0.651 and 0.684 Cronbach's alpha values for Dark Triad personality traits. Binary logistic regression analysis is used to test research hypotheses. Findings indicate that psychopathy has a significant and positive effect on the utilitarian choice whereas Machiavellianism and narcissism has not. Implications of the results are discussed and future research areas are suggested.

Keywords: Dark Triad, utilitarian choice, narcissism, Machiavellianism, psychopathy.

Özet

Bu çalışmanın amacı karanlık üçlünün (narsisizm, Makyavelizm ve psikopati) faydacı seçimler üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Araştırma değişkenlerinin incelenebilmesi amacıyla kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak, üniversite öğrencilerine internet üzerinden anket uygulanmıştır. Katılımcılara diktatör oyununun bir türevi olan ücret artışı problemi senaryosu ile birlikte karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ölçümüne yönelik olarak Karanlık Üçlü Kısa Ölçeği (SD3) sunulmuştur. Güvenilirlik analizi neticesinde yapılarla ilişkin Cronbach Alfa değerlerinin 0.611, 0.651 ve 0.684 olduğu belirlenmiş, araştırma hipotezleri ikili lojistik regresyon analizi yapılarak test edilmiştir. Sonuçlar psikopatının faydacı seçimi pozitif yönde etkilediğini, Makyavelizm ve narsisizmin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığını göstermektedir. Araştırma bulguları sonuç bölümünde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Karanlık Üçlü, faydacı seçim, narsisizm, Makyavelizm, psikopati.*

INTRODUCTION

“How can I be substantial if I do not cast a shadow?

I must have a dark side also if I am to be whole.”

— C.G. Jung, *Modern Man in Search of a Soul*

Dilemmas in the forms of essays or games are popular tools which are intensively used particularly on decision making, judgment, normative and descriptive ethics, philosophy and game theory studies adopting an interdisciplinary approach, having contributions of economics, psychology, sociology, decision sciences and organizational behavior fields. After the early examples known as “Bystander” and “Surgery” presented by Philippa Foot in 1967, various other dilemma cases are developed and used trying to examine choices and the drivers

of them in win-win, win-lose, lose-win or lose-lose situations. One of the best-known examples is Footbridge (Thomson, 1985) in which participants are asked:

“In the path of a runaway train car are five railway workmen who will surely be killed unless you, a bystander, do something. You are standing on a pedestrian walkway that arches over the tracks next to a large stranger. Your body would be too light to stop the train, but if you push the stranger onto the tracks, killing him, his large body will stop the train. In this situation, would you push the man?” (Bartels and Pizarro, 2011).

After more than three decades of research conducted by various disciplines using variations of the dilemma cases, results indicated that as many as 90% of the participants rejected the response that require sacrifice (i.e. one herself or ones interests needs to be traded off in order to secure more) when presented with such dilemma (Mikhail, 2007). If this finding is indicating to or laying foundation of “normal” behavior which conform the norms that are widely accepted and expected thoughts, feelings and behaviors shared by the group (society in this sense), than the 10% of the people who choose sacrificial solution can be considered as deviations, although they presumably made the choice which brings the greatest total well-being for majority. Hence, results beg such questions as what is different about this minority or does 10% of the responders has different psychological characteristics that lead to utilitarian choices?

Considering the generally accepted assumptions suggesting that human behaviors are related to rational choices derived from stable and well defined preferences aiming to maximize profit, well-being and happiness, actions shall fall into anomaly category if it is difficult to rationalize them or implausible assumptions are needed to explain them (Thaler, 1988). In line with these arguments, previous research on the topic provide evidence of the link between rational thinking and utilitarian judgments (Amiri and Behnezhad, 2017; Bartels, 2008; Feltz and Cokely, 2008; Greene et al., 2001; Moore et al., 2008). Moreover, decisions based on non-utilitarian judgment and principles are found to lead to such results that are not as good as the best that could be achieved or to dangerous errors which can be potentially damaging (Baron and Ritov, 2009; Greene et al., 2009; Sunstein, 2005). Game theory studies also worked on similar questions by applying various scenarios such as ultimatum game, dictator game, prisoner’s dilemma that lead to parallel results. In 1982, Güth, Schmittberger, and Schwarze conducted an experimental study named as “ultimatum game” in which one player (proposer) makes an offer to other (responder) dividing some amount of money between herself and the other player. Responder does not have the right to counteroffer but to accept or reject only. If responder accepts then both parties receive the specified amount, nothing otherwise. Although theory suggests that players should make the choices that maximize their own payoffs, research showed that proposers offered an average of 40% of the money and responders rejected small offers of 20% or so half the time which clearly contradicts game theoretical or utilitarian assumptions (Camerer, 2011). In order to examine the subject further, variations of ultimatum game is developed. One of them is dictator game which is basically an ultimatum game with responders ability to reject the offer is removed. In this game proposer makes a one-time offer to the responder. Responder can either take it or leave it. First experiment using dictator game is conducted by Kahneman, Knetsch and Thaler (1986) where proposer choose between dictating an uneven (\$18/\$2) or an even split of \$20 with responder. Results of the study

showed three quarters of proposers chose the equal split (\$10, \$10) which is in line with the other research indicated allocations between 20% and 50% conducted later using dictator game (Camerer, 2011).

So why majority of the people make non-utilitarian, non-rational choices which does not maximize their and/or total welfare when in circumstances such as footbridge or dictator game?

Research on the question above showed a number of variables that induce non-utilitarian choices such as moral concerns, intuitional thinking style, emotional processes, inclination to normativity (others should agree), cognition, conformity, altruism and personality (Amiri and Behnezhad, 2017; Bartels, 2008; Djeriouat and Trémolière, 2014; Karandikar et al., 2019; Skitka et al., 2005). Among them personality, particularly the relationship between dark traits and utilitarian judgment-decision making are subjected to a great number of studies especially on the last decade that showed such tendencies and behaviors can be predicted by dark triad consisting of Machiavellianism, narcissism and psychopathy with significant reliability. These findings are rather interesting because they are indicating to a counterintuitive conclusion that people who are least prone to moral fallacies are also the ones who possess immoral characteristics (Bartels and Pizarro, 2011).

Hence, the purpose of this research is to examine effects of dark triad (narcissism, Machiavellianism and psychopathy) on utilitarian choices. The study is organized as follows, after the introduction, first section briefly reviews concepts, second section presents research methodology and findings, final section concludes and discusses findings.

1. CONCEPTUAL FRAMEWORK

Dark triad is a term asserted by Paulhus and Williams in their 2002 study that refers to Machiavellianism, narcissism and psychopathy, which are reported to be conceptually distinct and empirically overlapping subclinical level traits. Research indicates that dark triad exists in about 10% of the population (Gustafson and Ritzer, 1995; Pethman and Erlandsson, 2002). Although regarded as separate constructs, dark triad components are found to share common characteristics such as low agreeableness, lack of empathy, callousness, duplicity, exploitativeness and manipulation (Ali et al., 2009; Egan and McCorkindale, 2007; Jones and Figueredo, 2013; Jones and Paulhus, 2011; Jonason et al., 2009; Miller et al., 2010).

Machiavellianism is named after Niccolo Machiavelli who wrote the notorious book "The Prince" at early 1500's, reflecting his philosophy and moral approach regarding to public administration and politics. Studying selected statements of Machiavelli, Christie and Geis (1970) developed a questionnaire that is used in various experiments which showed subjects who agree with Machiavellian propositions tend to behave cold and manipulative both in laboratory and real life studies. Machiavellianism is associated with inclinations such as coldness, manipulativeness, cynical, unprincipled and immoral worldviews (Djeriouat and Trémolière, 2014; Jones and Paulhus, 2009; Kessler et al., 2010). Construct is not considered as a personality disorder since characteristics of it is asserted to exist in everyone up to a certain degree that can be modified, developed and improved with experience (Jones and Paulhus, 2011). Machiavellians are also described as social chameleons that can alter their appearances as well as behaviors to manipulate people around them, seeking to obtain personal gains (Kessler et al., 2010; O'Boyle et al., 2012; Smith et al., 2016).

Narcissism is a concept coined by Havelock Ellis in his 1898 study which manifests itself with extreme confidence and self-love, need for praise, admiration and attention, lack of empathy and respect for others, being close to criticism and negative feedback, hyper competitiveness, opportunism, self-promotion, exhibitionism, and exploitativeness (Busch and Hofer, 2012; Ekşi, 2016; Foster et al., 2009; Jakobwitz and Egan, 2006; Maccoby, 2000; Raskin and Terry, 1988). Narcissists are asserted to be socially dominant individuals who need power and control over others whom they see as inferiors (Smith et al., 2016). Inclined to exhibit behaviors associated with the common characteristics of the concept such as grandiosity, entitlement, dominance and superiority (Raskin and Hall, 1979; Corry et al., 2008), narcissists have a unhealthy understanding of social exchange that disables them to engage in helping, compassionate, charitable behaviors unless they are have a hidden agenda or something valuable for them in return (O'Boyle et al., 2012). Although narcissism is a malevolent concept, it is also seen as a personality type and not necessarily a disorder by many psychologists that may help achieving to goals (Campbell et al., 2000; Rhodewalt and Peterson, 2009).

Psychopathy is the most malicious dark triad construct which brought in to the literature by Ray and Ray with their 1982 study. Concept has an exploitative nature that contains such characteristics as high levels of impulsivity, low levels of empathy and anxiety, inability to feel remorse, lack of concern and respect for others, lack of social regulatory mechanisms, thrill-seeking and tendency to display unethical behaviors (Hare, 1985; Lilienfeld and Andrews, 1996; Mealey, 1995; Paulhus and Williams, 2002; O'Boyle et al., 2012; Özsoy and Ardiç, 2017; Rauthmann, 2012). Although psychopaths are charismatic and skilled impression managers, in relation with their high impulsivity, lack of empathy and concern for others, they tend to exhibit anti-social behaviors that serve as a barrier to have meaningful relationships as well as mutually beneficial exchanges with others (Hare, 2003). Psychopaths are also asserted to adopt parasitic life styles that often end up in engaging criminal activities trying reach to their ends (Forsyth et al. 2012; Hare and Neumann, 2009).

Previous studies on the relationship between dark triad and utilitarian decision making showed that high levels of Machiavellianism, narcissism and psychopathy traits -individually or jointly- are positively connected with rational, utilitarian judgment and choices (Amiri and Behnezhad, 2017; Bartels and Pizarro, 2011; Djeriouat and Trémolière, 2014; Karandikar et al., 2019). Considering that dark triad traits have common qualities such as empathy deficit, emotional callousness, low concern for others and apathy for moral values, it can be asserted that individuals high on such traits are likely to behave more exploitatively and less empathetically which may help to explain the inclination towards utilitarian decisions and behaviors. Strongest contribution to such tendencies is related to lack of empathy which allows hypothesizing that psychopathy is the most powerful predictor of utilitarianism among all, since construct is strongly correlated to it. The weakest predictor of utilitarian decisions is expected to be narcissism which is related to empathy although the correlation is weak (Jonason and Krause, 2013; Wai and Tiliopoulos, 2012). Machiavellians on the other hand, are expected to exhibit utilitarian behaviors that serves to their pleasure since they are manipulative, self-beneficial and emotionally detached individuals who tend behave as occasion require.

In the light of literature presented above, the conceptual model is prepared.

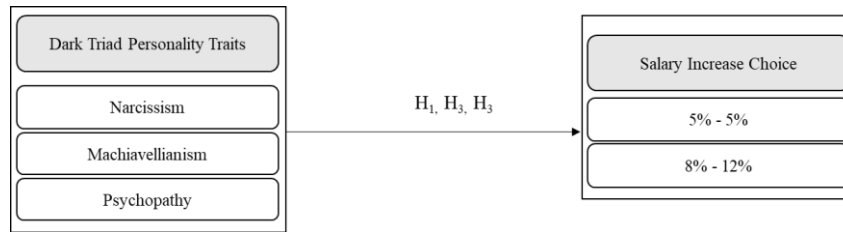

Figure 1: Conceptual Model

- H₁:** Narcissism has a positive effect on utilitarian choice
H₂: Machiavellianism has a positive effect on utilitarian choice
H₃: Psychopathy has a positive effect on utilitarian choice

2. METHODOLOGY

Data for this research is collected from university freshmen studying in Turkish universities using convenience method for sampling via free of charge online survey platform presenting the scenario and survey questions to participants for eight week period starting from October, 2020.

Scenario: Company you are working for is conducting interviews with employees for salary increases. Your manager gives you two alternatives. According to your choice you and the other employee working in the same department will have raise. Other employee does not have the right to reject or negotiate your decision. You will determine the increase for both employees. Considering that you and the other employee have the same qualifications (i.e. education, experience, seniority, performance etc.) please choose from the options below.

- a. 5% increase for you, 5% increase for other employee
- b. 8% increase for you, 12% increase for other employee

Along with the scenario above, Short Dark Triad (SD3) is given to the participants to measure Dark Triad personality traits. SD3 is developed by Paulhus and Williams (2002), consisting of twenty seven items representing three subscales. Each of the subscales contains nine items which are used to assess Machiavellianism, narcissism and psychopathy. Respondents are asked to answer such questions as “I like to use clever manipulation to get my way”, “Make sure your plans benefit yourself, not others”, “I’ll say anything to get what I want.” considering the extent to which they agree or disagree with each, using a 5-point Likert scale (1 = Strongly Disagree, 5 = Strongly Agree).

After sorting and removing duplicate submissions, a net sample of 247 usable questionnaires obtained.

2.1 Participants

Out of 247 participants, 58.7% are answered as male (n=145) and 41.3% are answered as female (n=102), all of them are reported as single and ages are reported to vary between 18 to 31 years where majority of the participants (83%) are reported to be in between 18 and 20 years old. Demographic profile of sample is presented in Table 1.

Table-1: Demographic Profile of Sample

		Frequency	Percentage
Gender	Female	102	41.3%
	Male	145	58.7%

	Male	145	58.7%
Marital Status	Single	247	100%
	18-20	205	83.0%
Age	21-25	34	13.8%
	26-31	8	3.2%

2.2. Analysis

2.2.1. Reliability of Instruments

Short Dark Triad (SD3) is used to measure Dark Triad constructs which is a generally accepted and validated instrument. Therefore, reliability analysis is performed directly to research variables which returned Cronbach's Alpha values between 0.611 and 0.684 (Table 2). Since all the values are greater than 0.60, constructs are considered as reliable and consistent (Sipahi et al., 2010).

Table 2: Mean, Standard Deviation and Cronbach's Alpha Values

Instrument	Mean (M)	Standard Deviation (SD)	Cronbach's Alpha (α)
<i>Dark Triad</i>			0.779
Machiavellianism	3.34	0.595	0.651
Narcissism	3.25	0.536	0.611
Psychopathy	2.13	0.629	0.684

2.2.2. Binary Logistic Regression Analysis

The hypotheses of the research are tested with binary logistic regression analysis. Tables 3,4 and 5 demonstrates the results of analyses.

Table 3. Model Verification

	Variable	Value
Summary	-2 Log likelihood	323.718
	Cox & Snell R ²	0.056
	Nagelkerke R ²	0.075
Hosmer & Lemeshow Test result	X ²	4.853
	Degree of freedom	8
	Significance level	0.773

Both Hosmer & Lemeshow and -2 Log likelihood function values showed final model fitness (-2LL=323.718; sig=0.773). Forward Wald method is used to analyze variables. Multicollinearity assumption of the independent variables is checked by using variance inflation factor (VIF). VIF values are found between 1.101 and 1.422, indicating that the correlation among narcissism, psychopathy and Machiavellianism can be tolerated since the results are below 10 (Ekizler, 2020).

Table-4: Model Estimation Result

					Odds exp (β)	95% C.I.
--	--	--	--	--	----------------------	----------

Variable	B	S.E.	Wald	Sig.	Ratio	Min	Max
Psychopathy	-0.798	0.219	13.270	0.000	0.450	0.293	0.692
Constant	1.977	0.489	16.360	0.000	7.224		

Table-5: Classification Table

		Predicted		
		8%-12% Increase	5%-5% Increase	Percentage Correct
Salary Increase Choice	8%-12% Increase	37	70	34,6
	5%-5% Increase	26	114	81,4
Overall Percentage				61,1

Results showed that psychopathy has a negative and significant effect on the salary increase choice (Cox & Snell $R^2=0.056$; Nagelkerke $R^2=0.075$; Wald=13.207; p value=0.000; Odds Ratio=0.45). More specifically, if psychopathy increases one unit, probability of utilitarian choice (8%-12% increase) is found to increase by 45%. On the other hand, findings aren't indicated to a statistically significant effect of Machiavellianism and narcissism on the model.

The model predicted non-utilitarian choice (5% - %5 raise) with 81.4% probability, utilitarian choice (8% - %12 raise) with 34.6% probability and overall probability prediction of the model is found to be 61.1%.

On the other hand results indicate that out of 247 total participants;

- 140 participants choose 5%-5% raise (56.68%),
- 107 participants choose 8% - 12% raise (43.31%).

Taking results into consideration H_1 , and H_2 is rejected, H_3 cannot be rejected.

CONCLUSION

Aim of this research is to examine effects of dark triad (narcissism, Machiavellianism and psychopathy) on utilitarian choices. A scenario is developed for this purpose in which participants are asked to choose salary raise for both themselves and other employee. Considering that rational, utilitarian approaches dictate the choice that maximizes individual payoff, it is expected from participants to pick the option that provides higher salary increase. On the other hand, taking into account that previous research showed evidence of the relationship between triad constructs and utilitarian tendencies, it is also hypothesized that narcissism, Machiavellianism and psychopathy has a positive effect on utilitarian choices due to their interpersonally aversive characteristics such as empathy deficit, emotional callousness, low concern for others etc.

First finding of this study is that majority of the participants choose (56.68%), 5%-5% raise which is the option that does not maximize not only theirs but other employees profits as well. This result is in line with previous dictator game studies that returned mean split value between 20% and 50%, indicating that proposers tend to be altruistic, equalitarian and conflict

avoidant to some degree especially when they feel a moral decision –even in appearance- is the best solution for the problem. The effect of collective culture can be another explanation for this result. Considering that Turkish culture is highly collective which means people belong in groups, harmony has to be maintained and relations has a moral base, participants may have chosen the egalitarian option in order to obtain and sustain status quo with their colleagues.

Second important finding of this study is analyses results indicated that psychopathy has a positive and significant effect on the probability of utilitarian salary increase choice which is confirming findings of the previous research (Amiri and Behnezhad, 2017; Bartels and Pizarro, 2011; Djeriouat and Trémolière, 2014). Literature asserts that individuals who has higher scores on psychopath measures are more likely to endorse rational and utilitarian solutions to the problems they encounter (Greene et al., 2001). Considering that psychopathy is defined with high antisocial characteristics such as high impulsivity, empathy deficit, lack of concern for others and remorselessness even at the subclinical level, possible triggering effect of it on the utilitarian proneness can help to interpret this finding. Contrary to the findings of previous studies, statistically significant effects of Machiavellianism and narcissism on the utilitarian choice is not found in this research which brings into question if cultural elements are moderating the relationship or if a different sample in which participants have more work experience lead to different results.

Finally, model predicted equal (non-utilitarian) choice with 81.4% probability and overall prediction probability of the model is found to be 61.1%.

Self-report tools which have the potential of producing biased results are used in this research. Future studies are suggested to examine relationships between personality traits, altruism, equalitarianism, culture, conflict avoidance and utilitarian choice concepts by conducting field and experimental studies to establish a basis for comparison for normative and descriptive approaches and to expand the scope of this discussion. Also using a large scale, longitudinal, cross cultural research containing different age groups can contribute to the literature as well.

REFERENCES

Ali, F., Amorim, I. S., & Chamorro-Premuzic, T. (2009). Empathy deficits and trait emotional intelligence in psychopathy and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences, 47*, 758–762.

Amiri, S., & Behnezhad, S. (2017). Emotion recognition and moral utilitarianism in the dark triad of personality. *Neuropsychiatry i Neuropsychologia, 12*(4), 135.

Baron, J., & Ritov, I. (2009). Protected values and omission bias as deontological judgments. In D. M. Bartels, C. W. Bauman, L. J. Skitka, & D. L. Medin (Eds.). *Moral judgment and decision making: The psychology of learning and motivation* (Vol. 50, pp. 133–167). San Diego: Elsevier.

Bartels, D. M. (2008). Principled moral sentiment and the flexibility of moral judgment and decision making. *Cognition, 108*, 381–417.

Bartels, D. M., & Pizarro, D. A. (2011). The mismeasure of morals: Antisocial personality traits predict utilitarian responses to moral dilemmas. *Cognition, 121*(1), 154-161.

Busch, H., & Hofer, J. (2012). Self-regulation and milestones of adult development: Intimacy and generativity. *Developmental Psychology*, 48, 282–293.

Camerer, C. F. (2011). *Behavioral game theory: Experiments in strategic interaction*. Princeton University Press.

Campbell, W. K., Reeder, G. D., Sedikides, C. ve Elliot, A. (2000), Narcissism and comparative self-enhancement strategies. *Journal of Research in Personality*, 34, 329-347. <http://doi.org/cg9>

Christie, R., and Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.

Corry, N., Merritt, R. D., Mrug, S., & Pamp, B. (2008). The factor structure of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 90, 593–600.

Djeriouat, H., & Trémolière, B. (2014). The Dark Triad of personality and utilitarian moral judgment: The mediating role of Honesty/Humility and Harm/Care. *Personality and Individual Differences*, 67, 11-16.

Ekizler, H. (2020). Mental İyi Oluşun Covid-19 ile İlgili Kaygılar Üzerindeki Etkisi. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 10 (2), p. 173-186. Doi: 10.26579/jocrebe.81.

Eksi, F. (2016). The Short Form of the Five-Factor Narcissism Inventory: Psychometric Equivalence of the Turkish Version. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 16(4), 1081-1096.

Ellis, H. (1898). Auto-eroticism: A psychological study. *Alienist and Neurologist*, 19, 260-299.

Egan, V., and McCorkindale, C. (2007). Narcissism, vanity, personality and mating effort. *Personality and Individual Differences*, 43, 2105–2115. doi:10.1016/j.paid.2007.06.034

Feltz, A., & Cokely, E. T. (2008). The fragmented folk: More evidence of stable individual differences in moral judgments and folk intuitions. In *Proceedings of the 30th annual conference of the cognitive science society* (pp. 1771-1776). Austin, TX: Cognitive Science Society.

Forsyth, D. R., Banks, G. C., & McDaniel, M. A. (2012). A meta-analysis of the Dark Triad and work behavior: a social exchange perspective. *Journal of applied psychology*, 97(3), 557.

Foster, J. D., Shenese, J. W., & Goff, J. S. (2009). Why do narcissists take more risks? Testing the roles of perceived risks and benefits of risky behaviors. *Personality and Individual Differences*, 47, 885–889.

Foot, P. (1967). The problem of abortion and the doctrine of double effect. *Oxford Review*, No. 5. Included in Foot, 1977/2002 *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy*.

Greene, J. D., Sommerville, R. B., Nystrom, L. E., Darley, J. M., & Cohen, J. D. (2001). An fMRI investigation of emotional engagement in moral judgment. *Science*, 293, 2105–2108.

Greene, J. D., Cushman, F. A., Stewart, L. E., Lowenberg, K., Nystrom, L. E., & Cohen, J. D. (2009). Pushing moral buttons: The interaction between personal force and intention in moral judgment. *Cognition*, 111(3), 364–371.

Gustafson, S. B., and Ritzer, D. R. (1995). The dark side of normal: A psychopathy-linked pattern called aberrant self-promotion. *European Journal of Personality*, 9(3), 147–183. doi:10.1002/per.2410090302.

Güth, W., Schmittberger, R., & Schwarze, B. (1982). An experimental analysis of ultimatum bargaining. *Journal of economic behavior & organization*, 3(4), 367-388.

Hare, R. D. (1985). Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53(1), 7-16. doi:10.1037/0022-006X.53.1.7

Hare, R. D. (2003). *Manual for the revised Psychopathy Checklist* (2nd ed.). Toronto, ON: Multi-Health Systems.

Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2009). Psychopathy: Assessment and forensic implications. *Canadian Journal of Psychiatry*, 54, 791–802

Jakobwitz, S., & Egan, V. (2006). The dark triad and normal personality traits. *Personality and Individual Differences*, 40, 331–339.

Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D., and Schmitt, D. P. (2009). The dark triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality: Published for the European Association of Personality Psychology*, 23(1), 5-18. doi:10.1002/per.698

Jonason, P. K., & Krause, L. (2013). The emotional deficits associated with the Dark Triad traits: Cognitive empathy, affective empathy, and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 55(5), 532-537.

Jones, D. N., and Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism. In M. R. Leary and R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (p. 93–108). New York: Guilford.

Jones, D. N., and Paulhus, D. L. (2011). Differentiating the Dark Triad within the interpersonal circumplex. In L.M. Horowitz and S. Strack (Eds.), *Handbook of Interpersonal Psychology: Theory, Research, Assessment and Therapeutic Interventions* (pp. 249–268). New York: Wiley.

Jones, D. N., and Figueredo, A. J. (2013). The core of darkness: Uncovering the heart of the Dark Triad. *European Journal of Personality*, 27(6), 521-531. doi:10.1002/per.1893

Jung, C. G. (2001). *Modern man in search of a soul*. Psychology Press.

Kahneman, D., Knetsch, J. L., & Thaler, R. (1986). Fairness as a constraint on profit seeking: Entitlements in the market. *The American economic review*, 76, 728-741.

Karandikar, S., Kapoor, H., Fernandes, S., & Jonason, P. K. (2019). Predicting moral decision-making with dark personalities and moral values. *Personality and Individual Differences*, 140, 70-75.

Kessler, S. R., Bandelli, A. C., Spector, P. E., Borman, W. C., Nelson, C. E., & Penney, L. M. (2010).

Re-examining Machiavelli: A three-dimensional model of Machiavellianism in the workplace. *Journal of Applied Social Psychology*, 40, 1868–1896.

Lilienfeld, S. O., and Andrews, B. P. (1996). Development and preliminary validation of a self-report measure of psychopathic personality traits in noncriminal population. *Journal of Personality Assessment*, 66(3), 488-524. doi:10.1207/s15327752jpa6603_3

Machiavelli, N. (2008). *The prince*. Hackett Publishing.

Maccoby, M. (2000). Narcissistic leaders: The incredible pros, the inevitable cons. *Harvard Business Review*, 78(1), 68–78.

Mealey, L. (1995). The sociobiology of sociopathy: An integrated evolutionary model. *Behavioral and Brain Sciences*, 18, 523–599.

Miller, J. D., Dir, A., Gentile, B., Wilson, L., Pryor, L. R., and Campbell, W. K. (2010). Searching for a vulnerable dark triad: Comparing factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder. *Journal of Personality*, 78(5), 1529-1564. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00660.x

Mikhail, J. (2007). Universal moral grammar: Theory, evidence and the future. *Trends in cognitive sciences*, 11(4), 143-152.

Moore, A. B., Clark, B. A., & Kane, M. J. (2008). Who shalt not kill? Individual differences in working memory capacity, executive control, and moral judgment. *Psychological Science*, 19, 549–557.

O’Boyle, E. H. J., Forsyth, D. R., Banks, G. C., & McDaniel, M. A. (2012). A meta-analysis of the Dark Triad and work behavior: A social exchange perspective. *Journal of Applied Psychology*, 97, 557–579.

Özsoy, E. and Ardiç, K. (2017). Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati) İş Tatminine Etkisinin İncelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(2), 391. doi:10.18657/yonveek.297733

Paulhus, D. L., and Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563. doi:10.1016/S0092-6566(02)00505-6

Pethman, T. M., and Erlandsson, S. I. (2002). Aberrant self-promotion or subclinical psychopathy in a Swedish general population. *The Psychological Record*, 52(1), 33–50. doi:10.1007/BF03395413

Rauthmann, J. F., and Kolar, G. P. (2012). How “dark” are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 884-889. doi:10.1016/j.paid.2012.06.020

Ray, J. J., and Ray, J. A. B. (1982). Some apparent advantages of subclinical psychopathy. *The Journal of Social Psychology*, 117(1), 135-142. doi:10.1080/00224545.1982.9713415

Rhodewalt, F., & Peterson, P. (2009). Narcissism. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp.547–560). New York, NY: Guilford Press.

Raskin, R. N., & Hall, C. S. (1979). Narcissistic Personality Inventory. *Psychological Reports*, 45, 590.

Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principle-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890-902.

Sipahi, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS’le veri analizi* (3. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Sargis, E. G. (2005). Moral conviction: Another contributor to attitude strength or something more? *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 895–917.

Smith, M. B., Craig Wallace, J., & Jordan, P. (2016). When the dark ones become darker: How promotion focus moderates the effects of the dark triad on supervisor performance ratings. *Journal of Organizational Behavior*, 37(2), 236-254.

Sunstein, C. R. (2005). Moral heuristics. *Behavioral and Brain Sciences*, 28, 531–542.

Thaler, R. H. (1988). Anomalies: The ultimatum game. *Journal of economic perspectives*, 2(4), 195-206.

Thomson, J. J. (1985). The trolley problem. *Yale Law Journal*, 94, 1395–1415.

Wai, M., & Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 52(7), 794-799.

ULUSLARARASI SOSYAL, POLİTİK VE EKONOMİK ENDEKSLER IŞIĞINDA VIŞEGRAD GRUBU ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ANALİZİ

ANALYSIS OF VISEGRAD GROUP COUNTRIES AND TURKEY IN THE LIGHT OF
INTERNATIONAL SOCIAL, POLITICAL AND ECONOMIC INDEXES

Yılmaz Onur ARI

Dr. Öğretim Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası
İşletmecilik ve Ticaret Bölümü, ORCID: 0000-0001-7634-2531

Özet

Vişegrad Dörtlüsü olarak da bilinen Vişegrad Grubu ülkeleri Polonya, Çekya, Slovakya ve Macaristan'ı kapsamaktadır. Grup, 1990'lı yıllarda eski yönetim şekilleri olan komünizmin kalıntılarını ortadan kaldırmak, piyasa ekonomisine geçişi hızlandırmak ve Avrupa'ya kolayca uyum sağlamak amacıyla kurulmuştur. 1990'lı yıllarda piyasa ekonomisine geçiş çabaları 2004 yılında AB'ye üye olmalarıyla sonuçlanan Vişegrad ülkeleri o tarihten bu yana gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinin yanı sıra ABD ile Uzakdoğu ülkelerinden gelen doğrudan yatırımlarla Doğu Avrupa'da ekonomik ve politik bir güç haline gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı, özellikle uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı yatırımları çekme noktasında Türkiye'nin Avrupa'daki önemli rakipleri olan Vişegrad Grubu ülkeleri ile Türkiye'yi bazı uluslararası endeksler ışığında sosyal, politik ve ekonomik açıdan karşılaştırmaktır. Çalışmada uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulan 16 endeks ışığında Vişegrad grubu ülkeleri ile Türkiye'nin durumu değerlendirilmiştir. Endekslerin her biri sosyal, politik ve ekonomik yönlerden ülkeleri değerlendirmektedir ve ülke ekonomilerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Çalışma sonucunda, 9 endeksin güncel verilerine göre (Açık Pazar, Avrupa 2020, Ekonomik Özgürlük, Pisa, Hukukun Üstünlüğü, İnsani Gelişim, KOF Küreselleşme, E-Devlet Kalkınma ve Küresel Rekabet Endeksleri) Türkiye'nin Vişegrad ülkelerinin tamamından daha kötü performans gösterdiği dikkat çekmektedir. Türkiye ise sadece İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde tüm Vişegrad Grubu ülkelerini geride bırakmıştır. Endekslerin geçmiş yıllardaki sonuçlarıyla karşılaştırıldığında Türkiye'nin Daha İyi Yaşam Endeksi, PISA Endeksi, İnsani Gelişim Endeksi, E-Devlet Kalkınma Endeksi, KOF Küreselleşme Endeksi, İş Yapma Kolaylığı Endeksi, Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi ve İklim Değişikliği ve Performans Endekslerinde gelişme kaydettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vişegrad Grubu, geçiş ekonomileri, uluslararası endeksler, küreselleşme, doğrudan yabancı yatırım

Jel Kodları: F02, F60, P20

Abstract

Visegrad Group, also known as the Visegrad Four, includes Poland, Czechia, Slovakia and Hungary. The group was established in the 1990s to eliminate the marks of their old regime "communism", to accelerate the transition to a market economy and to adapt to the Europe easily. Since 1990's, efforts for the transition to the market economy resulted in EU

membership in 2004, Visegrad countries have since become an economic and political power in Eastern Europe thanks to direct investments from developed Western European countries as well as the USA and Far East countries.

The purpose of this study is to compare Visegrad Group countries-which are important rivals of Turkey in terms of taking international trade and foreign direct investment opportunities- and Turkey in the light of some international indexes socially, politically and economically. In the study, the status of Turkey and the Visegrad Group countries were evaluated with the help of 16 indexes generated by international organizations. Each of the indexes evaluates these countries in social, political and economic aspects and affects the economies of the countries directly or indirectly. According to the latest data of 9 indexes, (Open Market, the Europe 2020, Economic Freedom, PISA, Rule of Law, Human Development, the KOF Globalization, E-Government Development and Global Competitiveness Indexes) it was pointed out that Turkey shows a worse performance than all of the Visegrad countries. Turkey only surpassed all the Visegrad Group countries in the Ease of Doing Business Index. Compared with the previous years' results of the mentioned indexes, it is seen that Turkey has made progress in Better Life Index, PISA Index, Human Development Index, E-Government Development Index, the KOF Globalization Index, Doing Business Index, Travel and Tourism Competitiveness Index and in Climate Change and Performance Index.

Key Words: Visegrad Group, transition economies, international indexing, globalisation, foreign direct investment

Jel Codes: F02, F60, P20

1. GİRİŞ

Vişegrad Grubu 15 Şubat 1991'de Macaristan'ın Vişegrad kentinde Çekoslovakya cumhurbaşkanı Vaclav Havel, Polonya cumhurbaşkanı Lech Walesa ve Macaristan başbakanı Jozsef Antall'ın bir araya gelmesiyle kurulmuştur. 1993'te Çekoslovakya'nın ikiye bölünmesiyle, grup Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya ve Macaristan olmak üzere 4 ülkeyi kapsamaktadır. Vişegrad dörtlüsü (V4) olarak da bilinen Vişegrad grubunun oluşumu, belirleyici önemi olan dört faktör tarafından harekete geçirilmiştir (Visegrad Group, 2020) :

1) Orta Avrupa'da komünist bloğun kalıntılarını ortadan kaldırma arzusu;
2) Orta Avrupa ülkeleri arasındaki tarihi düşmanlıkların üstesinden gelme arzusu;
3) Ortak çabalarla, belirlenen hedeflere ulaşmanın, yani sosyal dönüşümü başarıyla gerçekleştirmek ve Avrupa entegrasyon sürecine katılmanın daha kolay olacağına dair inanç;
ve

4) O zamanki yönetici siyasi elitlerin fikirlerinin yakınlığı.

1990'lardan itibaren piyasa ekonomisine geçiş çabaları ve 2004 yılında Avrupa Birliği'ne üye olmalarıyla Doğu Avrupa ülkeleri ciddi boyutta doğrudan yabancı yatırım çekmişlerdir. Ancak birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi bir "üçüncü dünyalaşma" süreci yaşamışlardır. 1990 öncesi çok fazla görülmeyen yoksulluk, kaynak dağılımında ve gelir düzeyinde eşitsizlik gibi konular yaygın bir şekilde kendini göstermiştir. Yine de, bölge ülkelerindeki yüksek eğitim düzeyi ve daha da önemlisi AB karar alma mekanizmalarında yer almaları Doğu Avrupa ülkelerini diğer gelişmekte olan ülkelere ayırmaktadır (Akşit,

2009: 80). Bu nedenle, Doğu Avrupa ülkelerinden oluşan AB üyesi Vişegrad Grubu ülkeleri de gerek gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinden, gerekse ABD ve Uzakdoğu ülkeleri gibi deniz aşırı bölgelerden gelen yatırımlarla ve uluslararası ticari anlaşmalarla bölgede ekonomik ve politik bir güç haline gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı özellikle uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı yatırımları çekme noktasında Türkiye'nin Avrupa'daki önemli rakipleri olan Vişegrad Grubu ülkelerinin ekonomik dönüşümünü incelemek ve bazı uluslararası endeksler ışığında Türkiye ve Vişegrad ülkelerini sosyal, politik ve ekonomik açıdan karşılaştırmaktır. Çalışmada uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulan endeksler ışığında Vişegrad grubu ülkeleri ile Türkiye'nin durumu değerlendirilmiştir. TÜİK tarafından Uluslararası Endeksler başlığı altında 33 endeks bulunmakta olup bu çalışmada bunlardan 16'sı ele alınmıştır. Endekslerin her biri sosyal, politik ve ekonomik yönlerden ülkeleri değerlendirmektedir ve ülke ekonomilerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Endeksler çalışmaya dahil edilirken dikkat edilmeye çalışılan diğer husus da endeks raporlarının seçili ülkeleri kapsamasıdır. Değerlendirmeye konu olan endekslerin birçoğu düzenli yayınlanmamaktadır. Bu nedenle kuruluşlarca en son yayınlanan güncel veriler değerlendirmeye alınmıştır.

2. VIŞEGRAD GRUBU ÜLKELERİNİN EKONOMİK DURUMU İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2004 yılında AB'ye katılımlarından bu yana, Vişegrad Grubu ülkeleri arasında karşılıklı ticaret çok daha hızlı genişlemektedir. Bununla birlikte, grup ülkelerinin "eski" AB üyeleriyle ticareti de katılım öncesine göre çok daha dinamikleşmiştir. 1990'ların başlarında Vişegrad Grubu ülkelerinde ticaretin çökmesinin ve sonrasında ilgili ülkelerin AB'ye katılımından önce ticari faaliyetlerinin çok yavaş toparlanmasının ardından böyle bir durum açıklama gerektiren şarttır bir gelişmedir (Foster vd., 2011: 1).

Eski komünist Vişegrad ülkeleri planlı bir ekonomiden piyasa ekonomisine geçişin başarılı bir örneği olarak görülmektedir. Modernleşme süreci, küreselleşen ekonomide bu ülkelerin rekabet gücünü arttırmıştır. Kurumsal reformların uygulanması, önemli teknolojik değişimler, beşeri sermayenin kalitesindeki iyileşmeler ve mali istikrar politikaları Vişegrad ülkelerinin kalkınmasındaki en önemli etkenler olmuştur. Bu değişim, bu ülkelerdeki işgücü piyasasındaki durumu da etkilemiştir. Bu etki karşılıklıdır. Öyle ki, etkili işgücü piyasası politikaları, ekonomilerin kalkınmasını ve modernleşmesini de desteklemiştir (Bieszk-Stolorz ve Dmytrow, 2020: 2). Bununla birlikte değişim gelir eşitsizliğini de beraberinde getirmiştir. Yine de, devlet etkisi piyasa serbestleşmesi lehine zayıflatılmasına rağmen, vergi, transferler ve eğitim gibi ekonomi politikaları nüfus üzerindeki etkinin hafifletilmesinde yardımcı olmuştur. İşsizlik yardımları sistemi, aile ve çocuk ödenekleri en savunmasız vatandaşlar için mali koruma sağlamıştır (Szczepaniak ve Szulc- Obłoza, 2020: 78).

Vişegrad Grubu ülkeleri, 2008 küresel finans krizinden bu yana siyasi ve ekonomik değişimini hızlandırmakta ve AB içindeki nüfuzunu arttırmaktadır. Hatta Polonya 2008 krizi sürecinde Avrupa Birliği içinde tek büyüme kaydeden ülke olmuştur. Grup devletlerinin 2015 yılından bu yana AB'deki faaliyetleri yeni bir şekle bürünmüştür. Grubun politikası, 1) ticaret ve bütçe açığı olan ülkeler ile ticaret ve bütçe fazlası olan ülkeler; 2) gelişmiş kuzey "Ana" ülkeler ve düşük yenilikçi güney ve doğu Avrupa "Çevre" ülkeler; 3) Euro-bölgesi ülkeleri ve

Euro-bölgesi dışındaki ülkeler; 4) Kuzey Afrika ve Orta Doğu'dan göçmen kabul eden ve etmeyen ülkeler ve 5) AB hukuk prensiplerine uyan ve uymayan ülkeler arasında devam eden AB içindeki uyuşmazlıkların bir parçası olmuştur (Jasiecki, 2020: 25).

Vişegrad Grubu ülkeleri "Endüstri 4.0" adı verilen otomasyon sürecine ve insan dokunuşundan bağımsız makinelerin çalışmasına izin veren, dijital dünyayla fiziksel işi tam anlamıyla birleştiren yeni yaklaşımdan etkilenmektedir. Endüstri 4.0'a geçişin bu ülkelerde yakın gelecekte önemli teknolojik değişimleri ve istihdamı etkilemesi beklenmektedir (Szabo, 2020: 2).

3. TÜRKİYE'NİN EKONOMİK DURUMU İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Vişegrad Grubu ülkeleri gibi bir diğer gelişmekte olan ülke olan Türkiye'nin mevcut ekonomik sisteminin yapısal temelleri 1980'li yıllara dayanmaktadır. Bu temeli, özellikle 1985'ten başlayarak kararlı ancak hazırlıksız bir şekilde benimsenen serbestleşme hareketi ve özel sektörün öncülüğünde gerçekleşmesi öngörülen ihracata dayalı büyüme politikası oluşturmuştur. Bu süreçte dış piyasalar ile entegrasyonun büyük ölçüde tamamlanmasını sağlayan olaylar; 1980'de dış ticaretin, 1987'de faizlerin ve 1989'da dış sermaye hareketlerinin serbest bırakılması; 1996'da Gümrük Birliği Anlaşması ve 2005 yılında başlayan AB üyelik müzakereleridir. Ancak bu serbestleşme adımları, kurumsal ve yasal düzenlemelerle desteklenmediğinden, bu süreçte ekonomik büyümede dalgalanmalar, finansal kırılganlıklar, politik istikrarsızlıklarla birlikte ekonomik krizler meydana gelmiştir (TÜRMOB, 2017: 25-26). 2001 krizinden sonra uygulanan politikalar neticesinde ekonomi iyileşmiş, ekonomik büyümede daha istikrarlı ve uzun vadeli bir aşamaya geçilmiştir. 2002-2007 arasında aralıksız bir büyüme dönemi yaşanmış, enflasyon ve bütçe açıkları büyük oranda azalmıştır. 2008 krizinin etkilerini ekonomide hissedilen Türkiye'nin kırılgan yapısı devam etmiş, 2010'lu yılların başında yeniden iyileşme belirtileri gösterse de 2014 yılı itibarıyla üretim olanakları zayıflamış, istihdam azalmış, tasarruflar düşmüş ve gelir dağılımı adaletsizliği yükselmiştir (Yüceol, 2014: 1-2).

Yüksek enflasyon oranı, yüksek cari açık, dış ticaret açığı, düşük tasarruf oranları, yüksek işsizlik oranları, borçlanmaya bağlı büyüme artışı, dövizdeki istikrarsızlık, kredi talebindeki yükselişler ve geleceğe yönelik belirsizlikler gibi birtakım temel sorunlar 2000'li yıllardan bu yana Türkiye ekonomisinde göze çarpmaktadır (Cinel, 2018: 61).

4. ENDEKSLERLE VIŞEGRAD GRUBU ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1 Açık Pazar Endeksi

Uluslararası Ticaret Odası (ICC), ülke ekonomilerinin ticarete açıklığının dengeli ve güvenilir bir ölçümünü sunmak amacıyla Açık Pazar Endeksi'ni (OMI) yayınlamaktadır. Endeks hükümetlerin açık ekonomiler yaratmak için verilen taahhütleri ne ölçüde yerine getirdiklerini ölçümlemeyi hedeflemektedir (ICC, 2017: 4).

5.00-6.00 puan aralığına sahip ülkelerin en fazla açıklığa sahip olduğu endekste 2017 yılında Türkiye ve Polonya, ortalama açıklığa sahip ülkeler kategorisinde iken, 4'ün üzerinde endeks puanı olan Çekya, Slovakya ve Macaristan ortalama açıklığın üzerinde yer almıştır.

Önceki yıllara bakıldığında da Slovakya'nın bu alanda en iyi endeks puanına sahip olduğu görülmektedir. Türkiye bu endekste beş ülke arasında en düşük puana sahiptir (Tablo 1).

Tablo 1: Seçili Ülkelerin Açık Pazar Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2011)	Sıra (2011)	Skor (2013)	Sıra (2013)	Skor (2017)	Sıra (2017)
Polonya	3.8	33	3.8	34	3.81	32
Çekya	4.2	17	4.2	21	4.13	14
Slovakya	4.3	12	4.4	14	4.22	12
Macaristan	4.3	15	4.2	20	4.14	13
Türkiye	3.1	51	3.4	47	3.28	53

Kaynak: Yazar tarafından ICC Open Market Index raporlarından derlenmiştir.

4.2 Avrupa 2020 Rekabetçilik Endeksi

Avrupa 2020 Rekabetçilik Endeksi Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanmakta ve Avrupa'nın rekabetçiliğini değerlendirmektedir. Endeks, hangi ülkelerin hedeflerine ulaştığını, hangilerinin geride kaldığını kıyaslamada önemli sonuçlar vermektedir (WEF, 2014).

2014 yılında yapılan değerlendirmede sadece Çekya orta rekabetçi ülke durumundayken, diğer dört ülke düşük 4 puanın altında yer aldığı için rekabetçi ülke sınıfında yer almıştır. Türkiye AB üyesi bir ülke olmadığı için sıralamada yer almamıştır ancak 3.83 puanla Macaristan'la 25. sırayı paylaşabileceği söylenebilir. 2010 ve 2012 yılındaki endeks sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, Türkiye'nin rekabetçiliğini arttırdığı anlaşılmaktadır. Bu endekste en rekabetçi ülkenin ise Çekya olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Seçili Ülkelerin Avrupa 2020 Rekabetçilik Endeks Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2010)	Sıra (2010)	Skor (2012)	Sıra (2012)	Skor (2014)	Sıra (2014)
Polonya	4.06	23	4.08	23	3.97	22
Çekya	4.54	14	4.49	16	4.33	18
Slovakya	4.17	22	4.13	22	3.91	23
Macaristan	4.04	24	4.06	24	3.83	25
Türkiye	3.63	-	3.75	-	3.83	-

Kaynak: Yazar tarafından WEF (World Economic Forum) raporlarından derlenmiştir.

4.3 Daha İyi Yaşam Endeksi

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) hayattan tatmin olma, iş-yaşam dengesi, gelir, eğitim, çevre, toplum, istihdam, sivil katılım ve güvenlik boyutlarıyla ülkelerin yaşam kalitesini ölçmekte ve karşılaştırmalarını uluslararası platformda paylaşmaktadır.

2016 yılında yapılan endeks OECD'ye üye 34 ülke ile Brezilya, Letonya, Rusya ve Güney Afrika ülkelerinin yer aldığı 38 ülkeyi kapsamaktadır. 2016 yılındaki endeks sonuçlarına göre yaşam memnuniyetinde Çekya seçili ülkeler içinde en yüksek puanı, Türkiye ise en düşük puanı elde etmiştir. İş-yaşam dengesi en iyi ülke Macaristan olurken, Türkiye bu kategoride de Vişegrad Grubu ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Endeksin gelir kategorisinde ise Türkiye Slovakya ve Macaristan'ın önünde yer almıştır. Polonya bu kategoride 38 ülke içinde 26. sırayı alarak en iyi dereceyi elde etmiştir (Tablo-3).

Tablo 3: Seçili Ülkelerin Daha İyi Yaşam Endeksi Puan ve Sıralamaları (2016)

ÜLKELER	Hayattan tatmin olma	Sıra	İş-Yaşam Dengesi	Sıra	Gelir	Sıra
Polonya	6.1	27	6.8	26	2.2	26
Çekya	6.7	19	7.6	19	2.1	27
Slovakya	6.2	26	7.9	18	1.6	31
Macaristan	5.6	36	8.0	13	1.3	33
Türkiye	5.5	37	3.1	38	1.6	30

Kaynak: Yazar tarafından OECD Better Life Index verilerinden derlenmiştir.

4.4 Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA)

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı, 15 yaş grubu öğrencilerin kazandıkları bilgi ve becerilerin değerlendirildiği bir tarama araştırması olup, OECD tarafından üç yılda bir düzenlenmektedir. PISA projesi matematik, fen bilimleri ve okuma becerileri olmak üzere üç ana başlık altında toplanan konuları, öğrencilerin ne derece öğrendiklerini ölçmekten ziyade, günümüz bilgi toplumunda karşılaşılabilecekleri durumlar karşısında kullanabilme becerisini ölçmektedir (OECD, 2019).

2018 PISA sonuçlarına göre Polonya beş ülke arasından en yüksek ortalama puanı elde etmiştir. Önceki yılların değerlendirmeleriyle karşılaştırıldığında Polonya'nın PISA sıralamasında sürekli bir yükselmenin olduğu görülmektedir. Çekya, Slovakya ve Macaristan'ın ise sıralamada düşüş yaşadığı gözlenmektedir. Türkiye ise 2006 yılında 424 puanla 44. sıradayken 2018 yılında sıralamada 40.'lığa yükselmiştir. Yine de 2018 sıralamasında en düşük puanı alan Vişegrad Grubu ülkesi Slovakya'dan daha geridedir.

Tablo 4: Seçili Ülkelerin PISA Endeks Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Matematik, Fen ve Okuma Becerileri Ortalama Puanı (2006)	Sıra	Matematik, Fen ve Okuma Becerileri Ortalama Puanı (2012)	Sıra	Matematik, Fen ve Okuma Becerileri Ortalama Puanı (2018)	Sıra
Polonya	498	23	518	14	513.0	11
Çekya	513	15	499	24	495.3	24
Slovakya	488	30	482	35	469.3	38
Macaristan	504	21	477	39	479.3	33
Türkiye	424	44	448	44	462.7	40

Kaynak: Yazar tarafından OECD PISA raporlarından derlenmiştir.

4.5 Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi

Fraser Enstitüsü tarafından yayınlanan endeks, ülkelerin politika ve kurumlarının ekonomik özgürlüğü ne ölçüde desteklediğini ölçmektedir. Ekonomik özgürlüğün temel taşları kişisel seçim, gönüllü değişim, piyasalara girme ve rekabet özgürlüğü ve kişinin ve özel mülkiyetin güvenliğidir. Ekonomik özgürlüğün ölçüsü 5 ana kıstasla ölçülmektedir: 1) hükümetin büyüklüğü 2) yasal sistem ve mülkiyet hakları 3) değeri değişmeyen para 4) uluslararası ticaret özgürlüğü 5) regülasyonlar (Fraser Institute, 2020: 5).

2018 yılı endeks verileri ele alındığında Vişegrad Grubu ülkeleri içinde en yüksek skorun Çekya'nın elde ettiği görülmektedir. Vişegrad Grubu ülkeleri içinde en kötü ekonomik özgürlük performansını ise Polonya göstermiştir. Türkiye ise 6.62 puanla 99. Sırayı alarak Vişegrad grubu ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Önceki yıllardaki endeks sonuçlarına bakıldığında Türkiye'nin ekonomik özgürlüğünü kaybettiğini ve sıralamada daha geriye düştüğünü söylemek mümkündür. 2016 yılı verileriyle kıyaslandığında Slovakya haricinde seçili ülkelerin sıralamada geriye doğru gittikleri görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Seçili Ülkelerin Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2016)	Sıra (2016)	Skor (2017)	Sıra (2017)	Skor (2018)	Sıra (2018)
Polonya	7.33	57	7.31	59	7.04	77
Çekya	7.87	20	7.77	25	7.81	25
Slovakya	7.62	40	7.60	41	7.63	38
Macaristan	7.59	43	7.53	49	7.44	53
Türkiye	6.91	83	6.73	91	6.62	99

Kaynak: Yazar tarafından Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük raporlarından derlenmiştir.

4.6 E-Devlet Kalkınma Endeksi

Birleşmiş Milletler, 2001 yılından bu yana yaklaşık iki yılda bir yayınladığı e-Devlet kalkınma endeksi raporuyla, üye ülkelerde kamu sektörünün etkinliği, şeffaflığı ve verimliliğini artırmak amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının sistematik bir değerlendirmesini sunmaktadır. Ölçümleme puanı; Çevrimiçi Hizmet Endeksi (Online Service Index, OSI), Telekomünikasyon Altyapısı Endeksi (Telecommunication Infrastructure Index, TII) ve Beşeri Sermaye Endeksi (Human Capital Index, HCI)'nin eşit ağırlıklı (1/3 oranında) ortalaması ile hesaplanmaktadır (UN, 2020).

Endekste 2016'dan 2020'ye gelindikçe Macaristan haricindeki seçili ülkelerin e-devlet kalkınma düzeylerinin yükseldiği görülmektedir. 2020 yılı endeks puanlarına göre Polonya Vişegrad Grubu içerisinde en yüksek skora ve en iyi sıralamaya sahiptir. Polonya'yı sırasıyla Çekya, Slovakya ve Macaristan takip etmektedir. Türkiye Macaristan'ın 1 sıra gerisinde olmasına karşın son yıllarda endeks sonuçlarına göre yükselişini sürdürmektedir. Türkiye, 2016 yılında 0.59 puanla 68. sıradayken 2020 yılında 0.77 puanla 53. sıraya yükselmiştir.

Tablo 6: Seçili Ülkelerin E-Devlet Kalkınma Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2016)	Sıra (2016)	Skor (2018)	Sıra (2018)	Skor (2020)	Sıra (2020)
Polonya	0.7211	36	0.7926	33	0.8531	24
Çekya	0.6454	50	0.7084	54	0.8135	39
Slovakya	0.5915	67	0.7155	49	0.7817	48
Macaristan	0.6746	46	0.7265	45	0.7745	52
Türkiye	0.5900	68	0.7112	53	0.7718	53

Kaynak: Yazar tarafından Birleşmiş Milletler E-Devlet Kalkınma Endeksi verilerinden elde edilmiştir.

2020 yılı E-Devlet kalkınma alt endeksleri incelendiğinde ise Türkiye ve Polonya'nın çevrimiçi hizmet endeksinde en yüksek skoru elde ettikleri görülmektedir. Buna karşın

telekomünikasyon altyapısında Türkiye en düşük skoru elde etmiştir. Bu kategoride en yüksek puanı Çekya almıştır. Beşeri sermaye endeksinde ise en yüksek skoru Çekya elde ederken, en düşük skoru Slovakya elde etmiştir. Türkiye bu kategoride Vişegrad Grubu ülkeleri içinde sadece Slovakya'dan daha iyi performans göstermiştir (Tablo 7)

Tablo 7: Seçili Ülkelerde E-Devlet Kalkınma Alt Endeksleri

ÜLKELER	Çevrimiçi Hizmet Endeksi (2020)	Telekomünikasyon Altyapısı Endeksi (2020)	Beşeri Sermaye Endeksi (2020)
Polonya	0.8588	0.8005	0.9001
Çekya	0.7235	0.814	0.903
Slovakya	0.7176	0.7988	0.8286
Macaristan	0.7471	0.7255	0.8509
Türkiye	0.8588	0.628	0.8287

Kaynak: Yazar tarafından Birleşmiş Milletler E-Devlet Kalkınma Endeksi verilerinden elde edilmiştir

4.7 İnsani Gelişim Endeksi

İnsani gelişmeyi, “uzun sağlıklı bir yaşam”, “bilgiye erişim” ve “insana yakışır yaşam koşulları” boyutlarıyla ele alan endeks Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanmaktadır. İnsani Gelişim Endeksinde sağlık, eğitim ve gelir göstergeleri olmak üzere 3 alt endeks bulunmaktadır. Bu 3 endeks toplam 4 göstereyi kapsamaktadır. Sağlık alt endeksinde doğumda beklenen yaşam süresi, eğitim alt endeksinde ortalama okullaşma yılı ve beklenen okullaşma yılı bulunmaktadır. Gelir alt endeksinde ise kişi başına gayri safi yurt içi hasıla göstergeleri yer almaktadır. 1990 yılından 2010 yılına kadar sırasıyla doğumda beklenen ortalama ömür, yetişkinlerde okuryazarlık oranı ile brüt okullaşma oranı ve satın alma gücü paritesine uyarlanmış gayrisafi yurtiçi hasıla sağlık, eğitim ve gelir boyutlarını ölçmede kullanılan değişkenler iken, 2010 yılından itibaren doğumda beklenen yaşam süresi, beklenen okullaşma yılı, ortalama okullaşma yılı ve kişi başına gayrisafi milli hasıla yeni değişkenler olarak kullanılmaya başlanmıştır (UNDP, 2019).

Türkiye'nin 2010 yılından 2018 yılına gelindiğinde insani gelişim endeksinde büyük bir sıçrama yaptığı görülmektedir. Türkiye 2010 yılında 0.679 endeks puanı ile 83. sıradayken, 2018 yılında 59. sıraya yükselmiştir. Bu gelişmeye karşın, 2018 yılı itibarıyla halen Vişegrad ülkelerinin gerisindedir. İnsani Gelişim Endeksi sonuçlarına göre Vişegrad ülkeleri içinde en iyi performansı Çekya göstermiştir. Bu ülkeyi sırasıyla Polonya, Slovakya ve Macaristan takip etmektedir. Endeks sıralamasında Slovakya ve Macaristan düşüş gösterirken, Polonya istikrarlı bir şekilde yükseliş göstermiştir (Tablo 8).

Tablo 8: Seçili Ülkelerin İnsani Gelişim Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2010)	Sıra (2010)	Skor (2014)	Sıra (2014)	Skor (2018)	Sıra (2018)
Polonya	0.795	41	0.843	36	0.850	32
Çekya	0.841	28	0.870	28	0.891	26
Slovakya	0.818	31	0.844	35	0.857	36
Macaristan	0.805	36	0.828	44	0.845	43
Türkiye	0.679	83	0.761	72	0.806	59

Kaynak: Yazar tarafından UNDP insani gelişme raporlarından derlenmiştir.

4.8 KOF Küreselleşme Endeksi

Endeks, İsviçreli Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayınlanmakta ve küreselleşmeyi sosyal, politik ve ekonomik olarak üç temel boyutta ele almaktadır. Küreselleşme Endeksinde alt endeksler ve göstergeler değişik ağırlıklara sahiptirler ve bu endeksin oluşturulmasında kullanılan bütün değişkenler 1 ile 100 arasında bir endekse dönüştürülür. Belirli bir değişken için “100” en büyük, “1” ise en küçük değerdir. Endekste yüksek değerler ülkelerin daha fazla küreselleştiğini göstermektedir. Temel bileşenler analizi kullanılarak alt endeksin hesaplanması için kullanılan ağırlıklara ulaşılmaktadır (Gygli vd. , 2019).

2010 yılından bu yana yayınlanan raporlar incelendiğinde, Macaristan haricinde tüm Vişegrad Grubu ülkelerinin ve Türkiye'nin KOF endeks puanının arttığı görülmektedir. 2019 yılı itibariyle grup içinde en çok küreselleşen ülkenin Çekya olduğu, bu ülkeyi sırasıyla Macaristan, Slovakya ve Polonya'nın takip ettiği görülmektedir. Türkiye son 10 yılda küreselleşme hızını arttırmasına rağmen Vişegrad ülkelerinin gerisinde kalmıştır. 2019 yılı itibariyle Türkiye 71.58 puanla dünyada 56. sırada bulunmaktadır.

Tablo 9: Seçili Ülkelerin KOF Küreselleşme Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2010)	Skor (2013)	Skor (2015)	Skor (2017)	Skor (2019)	Sıra (2019)
Polonya	78.52	80.04	81.51	81.50	81.33	29
Çekya	82.76	83.50	85.01	85.68	85.60	13
Slovakya	82.03	81.92	82.93	83.70	83.72	19
Macaristan	85.63	84.95	84.98	85.05	84.98	14
Türkiye	69.81	70.61	71.39	71.60	71.58	56

Kaynak: KOF Swiss Economic Institute verilerinden elde edilmiştir.

4.9 Küresel Rekabet Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu (WEF), 2005 yılından bu yana rekabet edebilirlikle ilgili analizini Küresel Rekabet Endeksi'ne dayandırmaktadır. Endeks verimlilik düzeyini belirleyen kurumlar, politikalar ve etkenler bütünü olarak tanımlanan ulusal rekabet gücünü ölçmektedir. Endeks, yaşam standartlarının iyileştirilmesi için çok önemli olan ekonomik büyümenin kilidini açacak ipuçları sağlamaktadır (WEF, 2019).

2019 yılında 141 ülkenin değerlendirmeye alındığı endekste Vişegrad Grubu içinde Çekya en iyi performansı göstermiştir ve küresel rekabet endeksinde 32. sırada bulunmaktadır. Çekya'yı sırasıyla Polonya, Slovakya ve Macaristan takip etmektedir. Türkiye endeksin 2019 sıralamasında Vişegrad Grubu ülkelerinin gerisinde kalarak genel sıralamada 61. olmuştur. 2017 yılından 2019 yılına gelindiğinde Çekya ve Türkiye dışında seçili ülkelerin sıralamada

önemli yükselişler yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu süreçte özellikle Slovakya ve Macaristan'ın rekabetçi yapılarını iyileştirdikleri söylenebilir.

Tablo 10: Seçili Ülkelerin Küresel Rekabet Endeksi Sıralamaları

ÜLKELER	Sıra (2017)	Sıra (2018)	Sıra (2019)
Polonya	39	37	37
Çekya	31	29	32
Slovakya	59	41	42
Macaristan	60	48	47
Türkiye	53	61	61

Kaynak: World Economic Forum (WEF) raporlarından derlenmiştir.

4.10 İş Yapma Kolaylığı Endeksi

İş Yapma Kolaylığı Endeksi 12 iş yönetmeliğini kapsar. Bu alanlardan on tanesi - iş kurma, inşaat izinleriyle uğraşma, elektrik alma, mülk kaydetme, kredi alma, azınlık yatırımcıları koruma, vergi ödeme, sınırlar arası ticaret, sözleşmeleri uygulama ve ödeme aczini çözme - İş Yapma Kolaylığı skoruna ve sıralamasına dâhildir. İş Yapma Kolaylığı Endeksi ayrıca, İş Yapma Kolaylığı skoru ve sıralamasına dâhil edilmeyen işçi çalıştırma ve hükümetle sözleşme yapma hakkındaki düzenlemeleri de ölçer (World Bank, 2020: 17).

2020 yılında 190 ülkenin değerlendirmeye alındığı endekste Türkiye tüm Vişegrad Grubu ülkelerinden daha iyi bir performans göstermektedir. 76.8 puanla dünyada 33. sırada yer alan Türkiye 2018 yılından bu yana sıralamada istikrarlı bir şekilde yükselmektedir. İş yapma kolaylığı açısından Vişegrad ülkelerinin tamamı ise sıralamada geriye gitmektedir. Türkiye 2018 yılında Vişegrad ülkelerinden iş yapma kolaylığında daha kötü bir durumda iken 2020 yılına gelindiğinde bu ülkelerini tamamından daha iyi bir duruma gelmiştir. Endeksin 2020 sonuçlarına göre en yüksek skora sahip Vişegrad Grubu ülkesi Polonya iken, bu ülkeyi sırasıyla Çekya, Slovakya ve Macaristan takip etmektedir (Tablo 11).

Tablo 11: Seçili Ülkelerin İş Yapma Kolaylığı Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2018)	Sıra (2018)	Skor (2019)	Sıra (2019)	Skor (2020)	Sıra (2020)
Polonya	77.30	27	76.95	33	76.4	40
Çekya	76.27	30	76.10	35	76.3	41
Slovakya	74.90	39	75.17	42	75.6	45
Macaristan	72.39	48	72.28	53	73.4	52
Türkiye	69.14	60	74.33	43	76.8	33

Kaynak: World Bank Doing Business raporlarından derlenmiştir.

4.11 Lojistik Performans Endeksi

Dünya Bankası (World Bank) tarafından yayımlanan ülkelerin gümrük, taşımacılık, altyapı gibi lojistik alanındaki performanslarının değerlendirildiği endekste lojistik büyüme ve kalite ölçülmektedir. Endeks göstergeleri gümrüklerdeki hız ve iş akışıyla ilgili ülke karşılaştırması yapılmasına olanak tanımaktadır (World Bank, 2018).

Endeksin 2018 yılı verileri ele alındığında Vişegrad Grubu ülkelerinden Çekya'nın en iyi lojistik performansı gösterdiği görülmektedir. 3.68 puana sahip Çekya'yı sırasıyla Polonya,

Macaristan ve Slovakya takip etmektedir. Türkiye 2014'ten bu yana bu endekste düşüş eğiliminde olsa da halen Slovakya'dan daha iyi lojistik performansa sahiptir. Ancak gruptaki diğer ülkelerin gerisinde kalmıştır. Polonya, Çekya ve Macaristan 2014 yılında sıralamada Türkiye'den daha gerideyken 2018 yılındaki değerlendirmede Türkiye'nin önünde yer almıştır (Tablo 12).

Tablo 12: Seçili Ülkelerin Lojistik Performans Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2014)	Sıra (2014)	Skor (2016)	Sıra (2016)	Skor (2018)	Sıra (2018)
Polonya	3.49	34	3.43	36	3.54	31
Çekya	3.49	35	3.67	29	3.68	25
Slovakya	3.25	46	3.34	44	3.03	56
Macaristan	3.46	36	3.43	34	3.42	34
Türkiye	3.5	33	3.42	37	3.15	50

Kaynak: World Bank Logistics Performance Index (LPI) verilerinden derlenmiştir.

4.12 Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi

140 ekonomiyi kapsayan Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi, bir ülkenin kalkınmasına ve rekabet edebilirliğine katkıda bulunan seyahat ve turizm sektörünün sürdürülebilir gelişimini sağlayan faktör ve politikaları ölçmektedir. Endeks, çevreyi etkinleştirme, seyahat ve turizm politikalarını etkinleştirme, altyapı ile doğal ve kültürel kaynaklar olmak üzere 4 alt endeksi kapsamaktadır (WEF, 2019: 9).

Endeksin 2019 yılı sonuçları incelendiğinde Slovakya dışındaki Vişegrad Grubu ülkeleri ile Türkiye'nin endekste birbirlerine yakın sonuçlar aldıkları görülmektedir. Vişegrad ülkelerinden Çekya en iyi skor ve sırayı elde ederken Slovakya en düşük skor ve sıralamayı elde etmiştir. 2015 yılı endeks verileriyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin istikrarlı bir tablo çizdiği görülmektedir. 2019 yılı sonuçlarına göre seyahat ve turizm rekabet endeksinde Türkiye 140 ülke içerisinde 43. Sırayı almıştır (Tablo 13).

Tablo 13: Seçili Ülkelerin Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2015)	Sıra (2015)	Skor (2017)	Sıra (2017)	Skor (2019)	Sıra (2019)
Polonya	4.08	47	4.1	46	4.2	42
Çekya	4.22	37	4.2	39	4.3	38
Slovakya	3.84	61	3.9	59	4.8	60
Macaristan	4.14	41	4.1	49	4.2	48
Türkiye	4.08	44	4.1	44	4.2	43

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu (WEF) raporlarından derlenmiştir.

4.13 Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi

OECD Kalkınma Merkezi tarafından yayımlanan endeks, 4 boyutta gruplandırılan ayrımcı sosyal kurumları ölçen 27 yenilikçi değişken üzerine inşa edilmiştir: ailede ayrımcılık, sınırlı fiziksel bütünlük, üretken ve mali kaynaklara sınırlı erişim ve sınırlı sivil özgürlükler. Endekste daha düşük değerler, sosyal kurumlarda daha düşük ayrımcılık seviyelerini gösterir: Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, hiç ayrımcılığın yapılmadığı % 0'dan, çok yüksek ayrımcılığın yapıldığı % 100'e kadar ülkeler arasında değişim göstermektedir (OECD, 2019).

Endeksin 2019 sonuçları analiz edildiğinde, seçili ülkeler içinde sosyal kurumlarda cinsiyet ayrımcılığının en az yapıldığı ülkenin Slovakya, en çok yapıldığı ülkenin ise Macaristan olduğu görülmektedir. Türkiye 2019 endeks sonuçlarına göre Vişegrad ülkeleri içinde sadece Macaristan'dan daha iyi durumdadır.

Tablo 14: Seçili Ülkelerin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi Puanları

ÜLKELER	Skor (2019)
Polonya	% 17.4
Çekya	% 19.8
Slovakya	% 16.5
Macaristan	% 25.7
Türkiye	% 25.1

Kaynak: OECD SIGI verilerinden derlenmiştir.

4.14 Hukukun Üstünlüğü Endeksi

Hukukun üstünlüğünü güçlendirmek, dünya genelindeki vatandaşların, hükümetlerin, bağışçıların, işletmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının temel hedeflerinden biridir. Etkili olabilmesi için, hukukun üstünlüğünün geliştirilmesi, hukukun üstünlüğünü tanımlayan temel özellikler hakkında netlik ve bunun yanı sıra onun değerlendirilmesi ve ölçülmesi için yeterli bir temel gerektirir. WJP Hukukun Üstünlüğü Endeksi, sekiz faktöre dayalı puanlar ve sıralamalar sağlayarak 128 ülke ve yargı alanındaki hukukun üstünlüğünün bir portresini sunmaktadır: Devletin Yetkisindeki Kısıtlamalar, Yolsuzluğun Olmaması, Açık Hükümet, Temel Haklar, Düzen ve Güvenlik, Düzenleyici Uygulama, Medeni Yargı ve Ceza Adaleti (WJP, 2020: 5).

Slovakya'nın değerlendirmeye alınmadığı endeks sonuçlarına göre Vişegrad ülkeleri içinde en iyi performansı Çekya göstermektedir. Çekya'yı Polonya ve Macaristan takip etmektedir. Türkiye ise 128 ülke içinde 107. Sırayı almıştır. Türkiye 2014 yılından bu yana endeks sıralamasında geriye gitmektedir. Türkiye gibi Polonya ve Macaristan'ın da 2014 yılı skor ve sıralamalarıyla karşılaştırıldığında düşüş yaşadıkları görülmektedir (Tablo 15).

Tablo 15: Seçili Ülkelerin Hukukun Üstünlüğü Endeksi Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2014)	Sıra (2014)	Skor (2017)	Sıra (2017)	Skor (2020)	Sıra (2020)
Polonya	0.73	22	0.67	25	0.66	28
Çekya	0.72	23	0.74	17	0.73	18
Slovakya	-	-	-	-	-	-
Macaristan	0.61	36	0.55	50	0.53	60
Türkiye	0.46	72	0.42	101	0.43	107

Kaynak: The World Justice Report (WJP) Rule of Law Index raporlarından derlenmiştir.

4.15 İklim Değişikliği Performans Endeksi

2005'ten beri her yıl yayınlanan İklim Değişikliği Performans Endeksi (CCPI), ülkelerin iklim değişikliğiyle mücadele çabalarını takip etmektedir. Endeks, bağımsız bir izleme aracı olarak, uluslararası iklim politikasında şeffaflığı artırmayı hedeflemekte ve iklim koruma çabaları ile ülkeler tarafından gerçekleştirilen ilerlemelerin karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır. Emisyon trendleri ve düzeyleri, yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılması ve kullanımı, enerji verimliliği ve iklim politikaları alanlarında ülkelerin performansı değerlendirilmektedir. Bu

değerlendirme yapılırken 0 en düşük puan ve 100 en yüksek puan olmak üzere ülkeler en yüksekten en düşüğe doğru sıralanmaktadır. Ülkeler, iklim değişikliği performansı sıralamasındaki yerine göre değerlendirilmektedir. Alman sivil toplum örgütü Germanwatch, ülkelerin iklim değişikliği performanslarını değerlendirmekte ve sıralamaktadır (Germanwatch, 2020: 4).

2020 yılı Aralık ayında yayımlanan Climate Change Performance Index 2021 sonuçlarına göre Vişegrad Grubu ülkeleri içinde en çevreci ülkenin Slovakya olduğu görülmektedir. Slovakya'yı sırasıyla Çekya, Polonya ve Macaristan takip etmektedir. Türkiye sıralamada 43.47 puanla Polonya, Çekya ve Macaristan'ın önünde yer almaktadır. 2018 endeks verileriyle kıyaslandığında Türkiye hariç seçili ülkelerin sıralamada geriye gittiği görülmektedir. Türkiye son 3 yılda çevreci politikalar uygulayarak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına önem vererek iklim değişikliği performans endeksinde üst sıralara çıkmaktadır. (Tablo 16).

Tablo 16: Seçili Ülkelerin İklim Değişikliği Performans Puan ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2018)	Sıra (2018)	Skor (2019)	Sıra (2019)	Skor (2020)	Sıra (2020)	Skor (2021)	Sıra (2021)
Polonya	46.53	40	47.59	41	39.98	50	38.94	48
Çekya	45.13	43	49.73	32	42.93	43	38.98	47
Slovakya	56.04	24	56.61	26	52.69	27	49.51	31
Macaristan	44.00	44	46.79	42	41.17	47	38.22	50
Türkiye	41.02	47	40.22	50	40.76	48	43.47	42

Kaynak: Germanwatch'un Climate Change Performance Index (CCPI) raporlarından derlenmiştir.

4.16 Bütçe Şeffaflığı Endeksi

Bütçe Şeffaflık Anketi ile elde edilen endeks, dünya genelinde ülke bütçelerinin şeffaflığının durumunu, kamuoyunun katılımını, hesap verilebilirliği ve bütçe süreçlerinin denetimini ölçmektedir. 140 soru içeren anket, ülkelerdeki farklı uzmanlarca tamamlanmaktadır. Ankette bütçe hazırlama sürecinin sekiz anahtar dokümanının kamuoyuna sunumunu ve kapsamını sorgulayan yüz dokuz soru bulunmaktadır. Otuz soruda bütçenin oluşturulmasında ve sonraki denetiminde yasal ve dış denetim kurumlarının oynadıkları rollerle kamuoyunun bütçe sürecine katılım oranı gibi konular sorgulanmaktadır. Anket görüş veya fikirleri sorgulayan bir yapıda değildir. Endeks iki yılda bir yayımlanmaktadır. Ülkeler arası ve farklı yıllar arasında karşılaştırmalar yapabilmek için bütçenin şeffaflığıyla ilgili olan 109 anket sorusu, basit ağırlıklandırmaya tabi tutulmaktadır. Endekste her ülke için 0'dan 100'e kadar sıralanan bir skor verilmektedir. Buna göre endeks 0-20 puan için mevcut bilginin elde edilemediği, 21-40 puan için minimal şeffaflığın olduğu, 41-60 puan için sınırlı şeffaflığın olduğu, 61-80 puan için önemli ölçüde şeffaflığın olduğu, 81-100 puan için ise aşırı şeffaflığın olduğu durumu göstermektedir (IBP, 2019).

Bütçe Şeffaflığı Endeksinin 2019 sonuçları incelendiğinde seçili ülkelerin tamamının bütçe konusunda "sınırlı" şeffaf ülkeler oldukları görülmektedir. Türkiye bu kategoride Vişegrad ülkelerinden Macaristan'ın önünde yer almaktadır. Polonya ve Çekya ise en iyi puana sahip ülkelerdir (Tablo 17).

Tablo 17: Seçili Ülkelerin Bütçe Şeffaflığı Endeksi Skor ve Sıralamaları

ÜLKELER	Skor (2019)
---------	-------------

Polonya	60
Çekya	60
Slovakya	59
Macaristan	45
Türkiye	51

Kaynak: International Budget Partnership'in (IBP) Open Budget Index verilerinden oluşturulmuştur.

5. SONUÇ

Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya ve Macaristan'dan oluşan Vişegrad Grubu ülkeleri, Sovyetler Birliği'nin 1991'de parçalanmasıyla yaşanan ideolojik dönüşümün etkisiyle pek çok alanda yenilikler yapmış ve ekonomik açıdan Avrupa ile bütünleşmişlerdir. Ülkelerine yatırım çekme politikaları uygulayarak ve çeşitli teşviklerde bulunarak ekonomik açıdan hızlı bir şekilde gelişmişlerdir ve özellikle Avrupa Birliği'ne 2004 yılında üye olmalarından beri gelişmeye devam etmektedirler. Türkiye gibi gelişmekte olan Vişegrad ülkeleri, gerek gelişmiş ülkelerden doğrudan yabancı yatırım çekmek, gerekse uluslararası ticarete önemli bir rol üstlenmek açısından Türkiye'nin Avrupa'daki en önemli rakipleri durumundadır.

Bu çalışmada literatürde pek de yaygın olmayan 16 farklı uluslararası sosyal, politik ve ekonomik endeks aracılığıyla Vişegrad Grubu ülkeleri ile Türkiye karşılaştırılmış ve bu ülkelerin durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda Türkiye'nin 9 endekste (Açık Pazar, Avrupa 2020, Ekonomik Özgürlük, Pisa, Hukukun Üstünlüğü, İnsani Gelişim, KOF Küreselleşme, E-Devlet Kalkınma ve Küresel Rekabet Endeksleri) Vişegrad ülkelerinin tamamının gerisinde kaldığı görülmektedir. Çekya 9 endekste (Avrupa 2020, Ekonomik Özgürlük, İnsani Gelişim, KOF Küreselleşme, Küresel Rekabet, Lojistik Performans, Seyahat ve Turizm, Hukukun Üstünlüğü ve Bütçe Şeffaflığı) en iyi performansı gösteren ülke olmuştur ve Vişegrad ülkeleri içinde bu yönüyle öne çıkmaktadır. Çekya'yı 3 endekste en iyi performansı gösteren Polonya ve Slovakya takip etmektedir. Türkiye ise sadece İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde tüm Vişegrad Grubu ülkelerini geride bırakmıştır. Türkiye'yi birçok endekste geride bırakmalarına rağmen, Vişegrad Grubu ülkelerinin de İklim Değişikliği ve Performans Endeksi, Seyahat ve Turizm Endeksi ve Bütçe Şeffaflığı endekslerinde yüksek skorlar elde edemedikleri görülmektedir.

2001 ekonomik krizinden sonra ekonomide yapısal reformlarla büyüyen Türkiye ekonomisi özellikle 2010'lu yılların ikinci yarısından itibaren dış ticaret açığı, dövizde istikrarsızlık, yüksek işsizlik oranları ve geleceğe yönelik belirsizliklerle karşı karşıya kalmıştır. Çalışmada ele alınan endeksler bağlamında Türkiye'nin Daha İyi Yaşam Endeksi, PİSA Endeksi, İnsani Gelişim Endeksi, E-Devlet Kalkınma Endeksi, KOF Küreselleşme Endeksi, İş Yapma Kolaylığı Endeksi, Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksi ile İklim Değişikliği ve Performans Endekslerinde gelişme kaydettiği görülmektedir. Ancak bu gelişme yeterli düzeyde değildir. Türkiye yabancı yatırımcıya iş yapma kolaylığı sağlasa da arzu edilen yatırımlar gerçekleşmemektedir. Nitekim Alman otomobil firması Volkswagen 2020 yılında Türkiye'ye yatırım yapmaktan vazgeçip Slovakya'ya yatırım yapacağını duyurmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin ekonomik reformlardan ziyade, hukuk, eğitim ve teknoloji alanlarında yapısal reformlar yapması gerekmektedir. İş yapma kolaylığını arttırmanın yanında kurumlar

ve finans piyasalarının gelişmişlik düzeyini yükseltmek, hukuk alanındaki eksiklikleri gidermek, telekomünikasyon altyapısını sağlamlaştırmak ve internet kalitesini iyileştirmek, işgücü piyasalarının verimliliğini arttırmak yabancı yatırımcı için güven duygusu yaratarak Türkiye'nin yabancı yatırım çekmesini hızlandırabilir.

KAYNAKLAR

1. Akşit, S. (2009), "Doğu Avrupa'da Radikal Neo-Liberal Dönüşüm", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 41: 61-85.
2. Bieszk-Stolorz, B. ve Dmytrow, K. (2020), "Influence of Accession of the Visegrad Group Countries to the EU on the Situation in Their Labour Markets", Sustainability, 12: 1-17.
3. Cinel, E.A. (2018), "Türkiye Ekonomisinin Kırılgan Yapısı", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(23): 57-66.
4. Foster, N., Hunya, G., Pindyuk, O. ve Richter, S. (2011), "Revival of the Visegrad Countries' Mutual Trade After Their EU Accession: A Search for Explanation", The Vienna Institute for International Economic Studies, Research Reports No. 372.
5. Fraser Institute (2020), "Economic Freedom of The World: 2020", Annual Report, Economic Freedom Network, Vancouver.
6. Germanwatch (2017), "Climate Change Performance Index 2018", New Climate Institute & Climate Action Network, Bonn.
7. Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N. & Sturm, J.E. (2019), "The KOF Globalisation Index Revisited", Review of International Organizations, 14(3), 543-574.
8. Germanwatch (2018), "Climate Change Performance Index 2019", New Climate Institute & Climate Action Network, Bonn.
9. Germanwatch (2019), "Climate Change Performance Index 2020", New Climate Institute & Climate Action Network, Bonn.
10. Germanwatch (2020), "Climate Change Performance Index 2021", New Climate Institute & Climate Action Network, Bonn.
11. ICC (2011), "Open Markets Index", International Chamber of Commerce Research Foundation Report.
12. ICC (2013), "Open Markets Index", International Chamber of Commerce Research Foundation Report.
13. ICC (2017), "Open Markets Index", International Chamber of Commerce Research Foundation Report.
14. Jasiiecki, K. (2020), "The Role and Importance of Economic Cooperation of Visegrad Group Countries in the European Union", Online Journal Modelling the New Europe, No. 33: 25-45.
15. OECD (2019), "PISA 2018: Insights and Interpretations".
16. Szabo, S. (2020), "Transition to Industry 4.0 in the Visegrad Countries", European Economy Economic Brief, 52: 1-18.
17. Szczepaniak, M. ve Szulc-Obłoz, A. (2020), "Labour Market Institutions and Income Inequalities in the Visegrad Group Countries", Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe, 23(3): 75-90.
18. TURMOB (2017), "Ekonomik Rapor 2017".

19. UN (2016), "E-Government Survey 2016", E-Government for Sustainable Development, New York, 2016.
20. UN (2018), "E-Government Survey 2018", Gearing E-Government to Support Transformation Towards Sustainable and Resilient Societies, New York, 2018.
21. UN (2020), "E-Government Survey 2020", Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development, New York, 2020.
22. UNDP (2019), "Human Development Report 2019", United Nations Development Programme, New York.
23. URL 1. Visegrad Group, 2020 <http://www.visegradgroup.eu/about> (Erişim Tarihi: 01.12.2020)
24. URL 2. IBP (International Budget Partnership), Open Budget Index, https://www.internationalbudget.org/sites/default/files/202004/2019_Ranking_EN.pdf (Erişim Tarihi: 10.12.2020)
25. URL 3. OECD Better Life Index, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BLI> (Erişim Tarihi: 03.12.2020)
26. URL 4. OECD SIGI, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SIGI2019> (Erişim Tarihi: 03.12.2020)
27. World Bank (2014), "Trade Logistics in the Global Economy: The Logistics Performance Index and Its Indicators", Washington: The World Bank Publications.
28. World Bank (2016), "Trade Logistics in the Global Economy: The Logistics Performance Index and Its Indicators", Washington: The World Bank Publications.
29. World Bank (2018), "Trade Logistics in the Global Economy: The Logistics Performance Index and Its Indicators", Washington: The World Bank Publications.
30. World Bank (2018), "Doing Business 2018", Washington: The World Bank Publications.
31. World Bank (2019), "Doing Business 2019", Washington: The World Bank Publications.
32. World Bank (2020), "Doing Business 2020", Washington: The World Bank Publications.
33. World Economic Forum (2012), "The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe", 2012 Edition, Geneva.
34. World Economic Forum (2014), "The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe", 2014 Edition, Geneva.
35. World Economic Forum (2017), "The Global Competitiveness Report 2017".
36. World Economic Forum (2018), "The Global Competitiveness Report 2018".
37. World Economic Forum (2019), "The Global Competitiveness Report 2019".
38. World Economic Forum (2019), "The Travel and Tourism Competitiveness Report 2019", Travel and Tourism at a Tipping Point, Insight Report, Geneva 2019.
39. World Justice Project (2014), "Rule of Law Index 2014"
40. World Justice Project (2017), "Rule of Law Index 2017"
41. World Justice Project (2020), "Rule of Law Index 2020"

42. Yüceol, H. (2014), “Türkiye Ekonomisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme 2014 Yılı ve Sonrası”, Toprak İşveren Sendikası Dergisi, 103, 8-11.

ƏNƏNƏ VƏ NOVATORLUQ ƏDƏB-BƏDİİ TƏCRÜBƏNİN İNKİŞAFINDA ƏSAS AMİLLƏRDƏN BİRİ KİMİ

Zeynalova Rəqsanə Hidayət qızı

Sumqayıt Dövlət Universitetinin dissertantı

Açar sözlər: Ədəbi təcrübə, müasir ədəbi proses, yeni meyillər, ənənə və varislik, klassik irs və müasirlik, estetik ideal

Tarixən formalaşan ədəbi-bədii təcrübənin inkişaf və təkamülündə ənənə və novatorluq özünəməxsus rola malik nəzəri-estetik kateqoriyalar sırasında mühüm yerlərdən birini tutur. Məlumdur ki, bu iki anlayış biri-birini tamamlayan, biri digəri üçün yeni yaradıcılıq impulsu yaratmaq gücünə qadir olan vasitələrdəndir. Ədəbiyyatşünaslığa dair ensiklopedik soruq kitablarında ənənəyə məxsus səciyyəvi cəhətlər belə xarakterizə olunur: “Köhnə ədəbi hadisə ilə yeni ədəbi hadisə arasında ardıcıl varislik əlaqəsi; bir və ya bir neçə yazıçının yaradıcılığının sonrakı yazıçılar tərəfindən öyrənilən və inkişaf etdirilən ideya-sənətkarlıq xüsusiyyətləri. Məsələn, dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi yaradıcılığında Şərqi böyük söz ustaları Firdovsi və Əttarın, Füzuli isə Nizami, Nəvai, Həbib və Nəsiminin şeir ənənələrini davam və inkişaf etdirmişdir. C. Məmmədquluzadə, Ə. Haqverdiyev, M. Ə. Sabir, M. Möcüz realizminin ideya-bədii kökləri M. F. Axundzadə və Q. Zakirin realist ənənələri ilə üzvi surətdə bağlıdır.” (Mirəhmədov Ə. 1998; 83)

Göründüyü kimi, ənənə daha çox zaman-zaman qazanılan yaradıcılıq təcrübəsindən öyrənməyin, yararlanmağın hesabına formalaşan bir əlaqə və bağlılığı, göz önündə canlandırır. Ədəbi təcrübədə mütərəqqi meyillər, mövzu və ideyalar aləmində özünü bürüzə verən xüsusiyyətlər daha sonralar yaranan ədəbi gedişata təsir göstərmək, onun sənətkarlıq baxımından zənginləşməsinə əsaslı surətdə təsir göstərmək xassəsini qoruyub saxlaya bilər. Əlbəttə, burada klassik üslubda və ənənəvi janrlarda yaradılan nümunələrin yüksək sənətkarlıqla ərsəyə gətirilməsi də mühüm şərtlərdən biri kimi ön plana çəkilir. Obrazlılıqdan, bədiiyyətdən, insani hiss və duyğulardan uzaq, onun düşüncəsinə və qəlbinə təsir göstərməkdən məhrum ədəbi fakt oxucuda yüksək intibahlar, emosional ovqat aşılamadığı kimi, bir küll halında ədəbi təcrübəyə də, ayrı-ayrı sənətkarların yaradıcılıq axtarışlarına da təsir göstərmək iqtidarında olmur. Digər tərəfdən, belə bir yaradıcılıq əlaqəsi və təmasları əgər yüksək sənətkarlığa, bədii düşüncə və təxəyyülün intəhasızlığına geniş meydan açmırsa, belə bir cəhd novator axtarışlarla cilalanmırsa, bu artıq təqlid və epiqonçuluğa gətirib çıxaran fəsadlara da nəticə etibarilə rəvac verə bilər.

Bu mənada ənənə və novatorluğun elmi-nəzəri aspektdən araşdırma predmeti kimi seçilməsi də təsadüfi hesab edilməməlidir. Hər iki nəzəri-estetik kateqoriyanın aktualıq qazanması əslində ədəbi təcrübənin inkişaf qanunauyğunluğundan irəli gələn bir məziyyətdir.

Filologiya elmləri doktoru, professor Şamil Salmanov ənənə və novatorluq problemini araşdıran tanınmış tədqiqatçılardan biridir. O, hələ keçən əsrin 60-cı illərindən başlayaraq üzərində işlədiyi “Azərbaycan sovet şeirinin ənənə və novatorluq problemi” (1920-1932-ci illər) mövzusunda namizədlik dissertasiyasında problemə konkret bir yaradıcılıq təcrübəsinin ədəbi-bədii fakt və hadisələri əsasında münasibət bildirməyə çalışmış, sovet idologiyasının ədəbiyyat siyasətinin ayrılıqda götürülən bir mərhələsinin timsalında poeziyanın nail olduğu

başlıca mövzu və sənətkarlıq məsələləri ətrafında sistemli tədqiqat aparmışdır. Sözsüz ki, müəllif yeri gəldikcə elmi həllinə cəhd göstərilən problemləri keçmiş ümumittifaq miqyasındakı mövcud yaradıcılıq axtarıları ilə tarixi-müqayisəli aspektdə nəzərdən keçirməklə yanaşı, Şərqlə və türkdilli xalqların poetik təcrübəsinə də müraciət etməyi məqsədəuyğun hesab etmişdir ki, bu da tədqiqatın daha əhatəli qaynaqlara və mənbələrə istinadını gerçəkləşdirməyə real zəmin yaratmışdır.

Tədqiqatda ənənə və novatorluq məsələlərində yeni məzmun və mündəricənin bir aparıcı xüsusiyyət kimi mövqeyini aydınlaşdırmaq, bu istiqamətdə yaradıcılıq təcrübəsinin təbiətindən və xarakterindən irəli gələn məqamlara diqqət yönəltməyin əsas məqsəd və niyyətə çevrilməsi də bu mənada təsadüfi deyildi. Müəllif burada ənənə dedikdə, yalnız mövzu, məzmun və mündəricə kimi bədii strukturdakı zəruri komponentlərlə kifayətlənmir, doğru olaraq onu forma əlamətlərindən təcrid olunmuş şəkildə təsəvvürə gətirməyin qeyri-mümkünlüyü barədə yekdil qənaətə gəlir: “Yeni mündəricənin novator həlli üçün yalnız bu və ya digər ənənəvi formanın hələ istifadə olunmamış imkanlarını axtarıb tapmağı əsas götürüb, yerdə qalan bütün və hər cürə axtarıları “ənənəni inkar” mənasında izah etmək-novatorluq problemini birtərəfli və məhdud başa düşməyə bərabərdir. Məsələn, əruz vəznə geniş yayılan milli ədəbiyyatlar üçün yeni mövzuları onun imkanları vasitəsilə ifadə etmək xarakterik olduğuna baxmayaraq, eyni zamanda daha yeni forma axtarıları da səciyyəvi olmuş, əruzun hüdudundan kənara çıxmaq, sabitləşmiş, şərti poetik qaydalarla kifayətlənməmək, onun estetik normalarını tənqidi mənimsəmək meyilləri də əlamətdar olmuşdur.” (Salmanov Ş. 1980; 27-28)

Şamil Salmanov ənənə və novatorluq probleminin elmi-nəzəri dərkinə son dərəcə mürəkkəb bir dövrün-proletkultçuluq və yeni ədəbiyyat siyasəti kimi mübahisəli bir mərhələnin kontekstində araşdırması da polemikalarla, fikir ayrılıqları ilə müşayiət olunan ərəfinin ədəbi mənzərəsini, onun konturlarını dəqiq və prinsipial meyarlar əsasında müəyyənləşdirməyə əsas verir.

Alimin haqqında söhbət gedən problemləri sosialist realizmi kimi bir yaradıcılıq metodunun nəzəri müddəalarından, prinsiplərindən çıxış edərək izah və şərh etməsi indiki dəyişən və yeniləşən yanaşmalar prizmasından müəyyən mübahisələrə səbəb olsa da, burada sənətin, yaradıcılıq aləminin qanunauyğunluqlarından irəli gələn mühüm cəhətləri də görmək mümkündür. Dövrün bədii təcrübəsinin, eyni zamanda elmi-nəzəri fikrinin ənənə və novatorluğa münasibətindəki bir çox yeni və bəzən də inkarçı meyilləri üzə çıxarmaq üçün Şamil Salmanov təşəkkül dövrünün ədəbi tənqidində bu məsələlərinin qoyuluşunda nəzərə çarpan yanaşmaları sərf-nəzər etməməsi problemin ciddi və mürəkkəb polemikalar zəmnində yozumundan xəbər verir.

Belə bir əlamətdar cəhətin poeziyanın vəzn sistemindəki yeniliklə izah olunması da dövrün poetik fikrini düşündürən və narahat edən məsələlər kimi şərh edilməsi təbii təsir bağışlayır. Burada ənənəvi vəzn hesab olunan əruzdan üz döndərilməsinə edilən çağırışları, ona alternativ kimi seçilən sərbəst şeirə geniş meydan verilməsini tələb edən iddiaları da birmənalı şəkildə qəbul etmək çətindir. Bunu uzun onilliklərdən sonrakı yaradıcılıq təcrübəsi də əyani surətdə təsdiqlədi.

Maraq doğuran bir cəhət də xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Şamil Salmanovun bir tənqidçi-ədəbiyyatşünas kimi sonrakı elmi-nəzəri fəaliyyətində bu iki prinsipial ədəbi-estetik kateqoriyanın müddəalarından yararlanmanı müşahidə etmək mümkündür. Məsələn,

onun xalq şairləri Süleyman Rüstəm, Məmməd Rahim və Rəsul Rza kimi şairlərin yaradıcılığına həsr olunan məqalə və tədqiq xarakterli yazılarında adları çəkilən sənətkarların yaradıcılıq fərdiyyəti məhz belə bir meyarlar əsasında üzə çıxarılır.

Xalq şairi Süleyman Rüstəmin həm ənənəvi klassik janrlarda qələmə aldığı poetik nümunələrdə, həm də sərbəst vəzndə yazdığı şeirlərdə bu cəhətin yaxından izlənilməsi belə bir qənaətə gəlməyə yetərinə əsas verir. Qəzəl janrının sadə bir dildə və üslubda yeni nümunələrinin yaradılması əslində klassik formada və poetik qəlibdə novatorluq əlamətlərinin yeni məzmun və mündəricədə ifadəsinin real təzahürü kimi dəyərləndirmək də olar. Qəzəlin poetik strukturuna gətirilən belə yeniləşmə, əlbəttə, sənətkarın istedad və yaradıcılıq təcrübəsindən irəli gələn bir məziyyətdir.

Rəsul Rzanın poetik irsinin mahiyyətində dayanan yeni özünüifadə imkanlarını və yanaşma meyillərini şərh edərkən Şamil Salmanov mütləq şəkildə novatorluq anlayışından çıxış edərək bir sənətkar kimi onun yaradıcılıq palitrasındakı bu özünəxsusluğun fəlsəfi-estetik mahiyyəti belə açıqlanır: “Novatorluq-poeziyaya dövrün yeni faktını, materialını, onun səciyyəvi, mənəvi-əxlaqi sifətlərini gətirməkdir, o şeyi gətirməkdir ki, həyatın özündə yeni və sağlamdır, fəal və mütərəqqidir. Novatorluq – poeziyanı əsrin böyük həqiqətinin, mürəkkəb mündəricəsinin tərcümanına çevirməyi bacarmaqdır.” (Salmanov Ş. 1982; 135)

Bu mülahizələr Şamil Salmanovun Xalq şairi Rəsul Rza yaradıcılığı haqqında qələmə aldığı silsilə məqalələrin birindən götürülüb. Burada bir tənqidçinin şairin sənət kredosunu müəyyənləşdirmək istiqamətindəki axtarışlarında da bu prinsiplərdən çıxış etmək əzmini qabarıq şəkildə görmək və yaxından müşahidə etmək olur.

Şamil Salmanov ənənə və novatorluğu müasir ədəbi proses üçün də zəruri vasitələrdən biri hesab edirdi, çoxsaylı məqalə və rəylərində bu iki nəzəri-estetik kateqoriyanın prinsiplərindən çıxış edərək fikir söyləmək təşəbbüsü özünü açıq-aydın göstərirdi. Müasir poeziyanın yaradıcılıq problemlərinin həlmiyyətində də Şamil Salmanov belə bir meyar və prinsiplərdən çıxış edərək təhlil və ümumiləşdirmələr aparmış, onun bir tənqidçi kimi bütövlükdə poeziyaya dair görüşlərinə, məruzələrinə və icmal xarakterli yazılarına bu sirayət edən başlıca xüsusiyyətlərdən biri idi.

Kaynakça

MİRƏHMƏDOV Ə. (1998). Ədəbiyyatşünaslıq. Ensiklopedik lüğət, “Azərbaycan Ensiklopediyası” Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, Bakı, 240 s.

SALMANOV Ş. (1980) Azərbaycan sovet şeirinin ənənə və novatorluq problemi (1920-1932), Bakı, “Elm”, 186 s.

SALMANOV Ş. (1982). Müasirlik mövqeyindən (məqalələr), Bakı, “Yazıçı”, 205 s.

EBEVEYNİN GÜVENLİ İNTERNET SAĞLAMA YETERLİLİĞİ ÖLÇEĞİ (EGİSYÖ): GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Ahmet AKIN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
ABD Yüksek Lisans Programı

Rabia SÜME

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi,
ABD Yüksek Lisans Programı,

Özet

Güvenli internet sağlama kavramı, internet ortamındaki olası herhangi bir zarar verici içerik, kişi ve oluşumlardan gelebilecek zararları önlemeye ve bu zararlardan korunmaya yönelik girişimi ifade etmektedir. Günümüzde artan internet kullanımı karşısında çocuk sahibi olan bireylerin çocuklarına güvenli internet kullanımı sağlama çocuklarının psikolojik ve sosyal yönden olumsuz etkilenmesinin önüne geçmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin güvenli internet sağlama konusunda yeterliliğini görebilmek amacıyla bir ölçek geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu araştırmanın amacı Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'ni geliştirmek ve geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Araştırma 18 ile 59 arasında değişen 289'u kadın 133'ü erkek 422 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı ebeveynlerin güvenli internet sağlama yeterliliğini ne kadar sağlayabildiklerini ölçmek üzere 23 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddelerin gramer, anlaşılabilirlik, güvenli internet sağlama yeterliliğini ölçmesi açılarından incelenip 20 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği 1 "kesinlikle katılmıyorum" ve 5 "kesinlikle katılıyorum" şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 18 programı ile yapılmıştır.

Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %57'sini açıklayan, öz-değeri 11,3 olan tek boyutlu ve 20 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yükleri .59 ile .84 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .55 ile .82 arasında sıralanmaktadır. Bu sonuçlar Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği, Güvenli İnternet , Geçerlik, Güvenirlik.

Abstract

The concept of providing a safe internet refers to an attempt to prevent and protect against the damages that may come from any possible harmful content, person and entities in the internet environment. Nowadays in the face of increasing internet use, it is important for individuals who have children to provide safe internet use to their children in terms of preventing their children from being psychologically and socially affected negatively. Therefore, it is very important to develop a scale in order to see the competence of parents in providing safe internet. Purpose of this study is to develop Parent's Safe Internet Providing Competency Scale and to examine its validity and reliability.

This research was conducted on a total of 422 participants, 289 females and 133 males, aged between 18 and 59. In process of developing this scale, a 23-item pool was created first and then these items were examined in terms of their grammar, intelligibility, and whether they really measure recognition in couple relationships, and a 20-item application form was obtained in the end. Corrected item-total correlation coefficients were calculated for item analysis of scale. Construct validity of scale was examined by exploratory factor analysis and its reliability with Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient. Validity and reliability analyzes were made with SPSS 18.

As a result of exploratory factor analysis applied for construct validity of scale, a one-dimensional and 20-item measuring tool with an eigenvalue of 11.3 was obtained explaining % 57 of total variance. KMO sample fit coefficient of scale was found to be .96. Factor loads of scale were ranged between .59 and .84. Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient was found to be .96. Corrected item-total correlation coefficients of scale range from .55 to .82. These results show that scale is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Parent's Safe Internet Providing Competency Scale, safe internet, reliability, validity.

GİRİŞ

Günümüzde insanlar arasında internet kullanımı oldukça yaygındır. Her evde ve aklınıza gelebilecek her yerde internet bağlantıları ve internete ulaşılabilirlik mevcuttur. Yaş, sosyo-ekonomik düzey, eğitim seviyesi farkı gözetmeksizin birçok insan interneti kullanmaktadır. En çok kullanan ve hakim olanlar internetin içine doğmuş çocuklar ve genç bireyler gibi görünmektedir. Günümüzün gerektirdiği bir takım zorunluluklar nedeniyle de zorunlu internet kullanımı oldukça artmış bulunmaktadır. Özellikle okulların kapalı olması ve uzaktan eğitime devam edilen bu süreçte okul öncesi ile birlikte tüm eğitim kurumları öğrencilerine internet üzerinden eğitim vermektedir. Bu durumda öğrencilerin ekranla teması ve internet kullanım süresi kontrol edilebilirliğin üzerine çıkmaya başlamıştır.

İnternetin oldukça yaygın kullanıldığı bir zamanda interneti yok saymak söz konusu olmamakla birlikte interneti güvenli bir şekilde kullanma becerisini edinmek gerekmektedir. Bu noktada, ebeveynlerin çocuklarına güvenli internet sağlamak konusunda ne kadar yeterli olduklarını görebilmek amacıyla güvenli internet sağlama yeterliliğinin ölçülmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'ni geliştirmek ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

YÖNTEM

• Çalışma Grubu

Araştırma yaşları 18 ile 59 arasında değişen 289'u kadın, 133'ü erkek 422 katılımcı üzerinde yürütülmüştür.

• Madde Havuzu

Katılımcı ebeveynlerin çocuklarına ne kadar güvenli internet kullanımı sağlayabildiklerini ölçmek üzere 23 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, güvenli internet sağlama yeterliliğini ölçmesi açısından incelenip 20 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

• Ölçme Aracı

Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5’li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Verilen puanın yüksekliği, güvenli internet sağlama yeterliliğinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.

• İşlem

Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği’nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği’nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri SPSS 18 paket programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

• Madde Analizi ve Güvenirlik

Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının .55 ile .82 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .96 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
y1	82,03	157,536	,636	,956
y2	81,81	157,970	,677	,955
y3	81,86	158,393	,700	,955
y4	81,80	159,398	,712	,955
y5	82,09	155,142	,778	,954
y6	81,89	157,565	,761	,954
y7	81,79	160,075	,637	,956
y8	82,26	152,732	,793	,954
y9	81,88	158,616	,756	,954
y10	82,42	153,817	,695	,955
y11	82,24	155,852	,627	,956
y12	82,11	154,510	,734	,954
y13	82,13	153,593	,820	,953
y14	82,22	153,101	,788	,954
y15	82,34	155,340	,552	,958
y16	82,12	154,387	,789	,954
y17	82,11	154,747	,770	,954
y18	82,26	154,192	,758	,954
y19	82,09	156,457	,631	,956
y20	81,87	156,808	,753	,954

• **Yapı Geçerliği**

Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'nin yapı geçerliği için uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %57'sini açıklayan, öz-değeri 11,3 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .59 ile .84 arasında sıralanan ve 20 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir. Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği Faktör Yükleri

Component Matrix^a

	Component
	1
y1	,679
y2	,722
y3	,743
y4	,754
y5	,806
y6	,796
y7	,681
y8	,818
y9	,790
y10	,725
y11	,659
y12	,763
y13	,841
y14	,809
y15	,586
y16	,814
y17	,795
y18	,781
y19	,659
y20	,784

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) düşünülerek, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .55 ile .82 arasında sıralanması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek boyutlu olduğu bulunmuştur. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için ön görülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre ölçeğe ilişkin güvenilirlik düzeyinin .96 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Ebeveynin Güvenli İnternet Sağlama Yeterliliği Ölçeği'nin psikoloji, aile danışmanlığı, sosyoloji vb. disiplinlerde kullanılacak, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.

**TÜRKİYE’DE BELEDİYELERDE SOSYAL MEDYA KULLANIM
DURUMLARININ İNCELENMESİ: SİSTEMATİK LİTERATÜR TARAMASI**

INVESTIGATION OF SOCIAL MEDIA USAGE OF MUNICIPALITIES IN TURKEY: A
SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

İsmail KÖKER

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı E-devlet ve Kamuda Dönüşüm Tezli Yüksek
Lisans Programı, ORCID ID: 0000-0001-9340-5960

Vildan ATEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İşletme Fakültesi Yönetim Bilişim
Sistemleri Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-8855-8556

Özet

Günümüzde anlık ve karşılıklı olarak iletişim imkânı sunan sosyal medya iletişimi çok rahat hale getirmiştir. Özellikle son yıllarda yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışı ile büyükşehirlerde halkın belediye ile iletişim kurması daha zor hâl almıştır. Başta belediyeler olmak üzere birçok kamu kurumunun da vatandaşlar ile iletişim kurabilmek için sosyal medyayı tercih ettiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki belediyelerin sosyal medya kullanım durumlarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmada sistematik literatür taraması yapılmıştır. 2011- 2020 yılları arasında Türkçe yayınlanan çalışmaları tespit etmek için Ekim 2020’de literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Yayınlanan çalışmalar için araştırma veri tabanlarından EBSCO, SCOPUS, Google Akademik ve Ulusal Tez Merkezi taranmıştır. Literatür taraması sonucunda 2011-2020 tarihleri arasında konu ile alakalı yapılmış 35 çalışma bulunmuştur. Bulunan çalışmalar incelenmiş ve son olarak 26 çalışmanın bu çalışma ile ilgili olduğuna karar verilmiş ve çalışma sonuçları analiz edilmiştir. Çalışmaların 23 tanesinin Türkiye’deki farklı belediyelerin kurumsal sosyal medya hesaplarını, üç tanesinin de belediye başkanlarının kişisel sosyal medya hesaplarını kullanım durumlarını araştırdığı görülmüştür.

Belediyelerin sosyal medyayı genellikle tek taraflı bilgilendirme amaçlı kullandığı ve en çok kullanılan sosyal medya uygulamalarının Facebook ve Twitter olduğu tespit edilmiştir. Birçok çalışmada paralel bulguların ortaya çıktığı görülmüştür. Genellikle büyükşehirlerde bulunan belediyelerin sosyal medya kullanımı konusunda kendilerini daha çok geliştirdiği ve başarılı olduğu, küçük şehirlerdeki belediyelerinin ise sosyal medya kullanıma henüz isteksiz olduğu görülmüştür. Çalışma sonuçlarına göre de belediyelerde sosyal medya kullanımını teşvik etme yönünde izlenecek stratejiler ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Belediye, e-belediye, sosyal medya uygulamaları, Facebook, Twitter

Abstract

Today, social media, which offers instant and mutual communication, has made communication very comfortable. Especially with the rapid urbanization and population growth in recent years, it has become more difficult for the people to communicate with the

municipality in metropolitan cities. It is seen that many public institutions, especially municipalities, prefer social media to communicate with citizens. The aim of this study is to reveal the social media using of the municipalities in Turkey. A systematic literature review was conducted in the study. In order to determine the studies that published in Turkish between 2011-2020, a literature review was conducted in October, 2020. For the published studies, research databases EBSCO, SCOPUS, Google Academic and National Thesis Center were scanned. It has been found 35 studies that made regarding the subject after result of literature review between 2011-2020 dates. The studies that found were examined and finally, it was decided that 26 studies were related with this study and the results of the study were analyzed. It is observed that 23 studies examined the status of social media account using of different municipalities, while 3 of them examined the status of mayors' personal social accounts using.

It has been determined that municipalities generally use social media for unilateral information purposes and the most used social media applications are Facebook and Twitter. It has been observed that parallel findings have emerged in many studies. It has been observed that municipalities, which are generally located in metropolitan cities, have improved themselves and become more successful in using social media. On the other hand, municipalities in small cities are still reluctant to use social media. According to the results of the study, strategies and recommendations to be followed in order to encourage the use of social media in municipalities was offered.

Keywords: Municipality, e-municipality, social media applications, Facebook, Twitter

1.GİRİŞ

Günümüzde sosyal medya uygulamaları insanların yaşamında büyük yer kaplamaktadır. Bir insan, bir firma, bir kamu kuruluşu hakkında ön bilgi edinmek için ilk önce sosyal medya hesaplarını incelemekteyiz. Ayrıca dünyadaki üretilen veri oranının değişimi bile sosyal medyanın gücünü ve kullanımındaki artışı gözler önüne sermektedir. Web 2.0 teknolojilerinin başlangıcı olarak kabul edilen 2005 yılında dünyada üretilen veri oranı 150 exabyte iken, 2010 yılında 2 zettabyte olmuş, 2013 yılının sonu ile bu oran 4.4 zettabyte düzeyine ulaşmıştır. 2018 yılına geldiğimizde bu oran 33 zettabyte olmuştur. Statista verilerine göre 2025 yılına geldiğimizde bu oranın 175 zettabyte olması beklenmekte olup üretilen verinin büyük çoğunluğunun sosyal medya üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. (URL 1) McLuhan'ın 1960'larda televizyon için "küresel köy" ifadesi, son yıllarda sosyal medya için geçerli olmaya başlamış ve bu ifade sosyal medya için daha uygun olmuştur. (Değerli, 2016: 64)

Türkiye'de kamu kurumlarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımının arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda kamu kurumları da BİT ile sosyal medya kullanımının önemli olduğunun farkına varmaktadır. Bu doğrultuda belediyelerde vatandaşlarla iletişim kurmak için sosyal medya araçlarına yönelmektedirler. Facebook, Twitter, Instagram, Youtube gibi sosyal medya araçlarını kullanarak vatandaşlarla iletişim kurmak, belediyenin mevcut ve ileride yapacağı hizmetlerini duyurmak, daha ulaşılabilir olmak başlıca kullanım sebepleri olarak sıralanabilir. Yeni medya olan sosyal medyanın gelişmesi ile hem belediyeler hem de hedef kitle açısından büyük fayda sağlamıştır. Bu yeni medyanın gelişmesi ile yönetim tarzı, çalışma şekli ve çalışan profili değişmiştir. Bu değişimle sızdırma, şeffaflık ve temsilcilik

büyük önem kazanmıştır. Sızdırma ile belediye'deki hizmet bilgileri hedef kitle yani halkın tamamına yakınına aktarmak yani iletişimin sayıca az olan bir kitleyle sınırlı tutulmaması sağlanmıştır. Şeffaflık ile belediyenin, kurum dışında bulunanlar tarafından rahatça izlenmesi mümkün olmuştur. Temsilcilik ile de doğru bilgilerin bir kişiden diğerlerine yayılması fazlasıyla rahat hâle gelmiştir. Sosyal medyanın belediyelere sağladığı diğer avantajlar küresel iletişim, anında müdahale, hedef kitle hakkında bilgi, kesintisiz iletişim, daha az maliyet ve çift yönlü iletişimdir. Global iletişim sayesinde hedef kitlenin fikirlerine çabuk ulaşım, anket vb. yaparak kesintisiz iletişim ile halkın fikirlerine hemen ulaşım anında müdahale edilebilmektedirler. Aynı zamanda rehber, kitap, broşür, kitapçık gibi basılı araçlar kullanmak yerine daha az maliyet ile çift yönlü iletişim sağlanmaktadır. (Aydın, 2018:37)

Sundukları yerel hizmetlerin kalitesini artırmak ve yerel demokrasiyi güçlendirmek isteyen belediyeler her geçen gün internet temelli araçları daha fazla kullanmaktadır. Bu durumdan anlaşılmaktadır ki, belediyeler hizmetleri dönüştürmeye, yerel demokrasiyi canlandırmaya ve yerel ekonomik gücü teşvik etmeye ilişkin önemli bir olgu olduğundan sosyal medya uygulamalarını etkin ve etkili bir şekilde kullanmaları önemlidir. Bu çalışmanın amacı, çağımıza ayak uydurarak geleneksel iletişim yöntemleri yerine gelişen sosyal medyayı kullanmaya öncelik veren Türkiye'deki belediyelerin sosyal medya kullanım durumlarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda sistematik literatür taraması gerçekleştirilerek bu konuda Türkiye'de yapılan araştırmalar ve sonuçları analiz edilecektir.

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kısaca bir giriş yapılarak sosyal medya kullanımındaki artış ele alınmış, sosyal medya-belediye ilişkisi, çalışmanın önemi ve amacından bahsedilmiştir. İkinci bölümde sosyal medyanın çıkışı ve gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde belediyelerin sosyal medya kullanımı hakkında bilgiler ve araştırmalar sunulmuştur. Dördüncü bölümde yöntem açıklanmıştır. Beşinci ve altıncı bölümlerde ise sırasıyla çalışmanın bulguları, sonuçları ve öneriler bulunmaktadır.

2. SOSYAL MEDYANIN ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Sosyal medya ilk çıktığı dönemler olan 2000'li yılların başlarında gündelik yaşam harici daha çok iş hayatına odaklı bir gelişim göstermiştir. Bundan dolayı günümüzde de iş hayatında birçok kişinin kullandığı LinkedIn uygulaması ilk çıkan sosyal medya araçlarından olup 2002 yılından beri etkin bir biçimde kullanılmaktadır. 2003 yılında ise tekdüzeliğin önüne geçmek amacıyla MySpace kurulmuştur. Bu uygulama ile LinkedIn'in resmi havasından kurtulup kullanıcıların kendi kişiliklerini yansıtabilme olanağı bulacağı ve eğlenceli zaman geçirebileceği amaçlanmıştır. 2004 yılında Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg ve arkadaşları tüm dünyada yankı uyandıracak olan Facebook'u kurmuştur. Kurulduğu sıralarda tüm dünyaya yayılmaktan ziyade sadece Harvard Üniversitesi içerisinde kullanılması amacı ile geliştirilmiş fakat 2006 yılı ile tüm dünyada popülerite kazanmıştır. 2006 yılında sadece 140 karakterle fikirlerimizi anlatabileceğimiz Twitter ve video izleme imkânı sunan YouTube piyasaya sürülmüş ve büyük bir kullanıcı sayısına ulaşmışlardır. 2009 yılında ise coğrafi olarak konum paylaşma programı ve çeşitli yer, mekân ve restoranlar hakkında yorum yapabildiğimiz Foursquare programı kullanılmaya başlanmıştır. İlerleyen süreçte yorumlama özelliğini koruyan uygulama konum paylaşma özelliğini Swarm uygulaması adı altında farklı bir uygulama çatısı altında ayırmıştır. 2010 yılına geldiğimizde şu an dünya üzerinden en çok

kullanılan uygulamalardan birisi olan Instagram kurulmuş ve kısa sürede gösterdiği başarıdan sonra 2012 yılında Facebook'a satılmıştır. 2015 yılına geldiğimizde de canlı yayın yapma olanağı sağlayan Periscope ve Türk menşeli olan Scorp uygulaması piyasaya sürülmüştür. 2016 yılında dünyanın birçok yerinde yoğun kullanıma sahip Çin menşeli Tiktok uygulaması büyük yankı uyandırmış olup 2020 yılında ise yine bir Türk girişimi olan Türk Telekom'a ait Yaay uygulaması çıkmıştır, uygulama Twitter'a rakip gösterilmektedir. (URL 2)

Sonuç olarak sosyal medyanın tarihsel geçmişine bakıldığında birçok uygulamanın geliştirildiği görülmektedir. Bazıları başarı gösterip kalıcı olurken bazıları ise başarısızlık ile sonlanmıştır. Genel olarak bakıldığı zaman Facebook, Twitter, Instagram, Youtube ve LinkedIn gibi platformlar sektörde büyük başarı göstermiş ve kalıcılığını kanıtladığı görülmektedir (Cerrahoğlu, 2018:24).

3. BELEDİYELERDE SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve dijitalleşme ile sosyal medya kullanımı giderek artmıştır. Bilgi toplumuna uyum sağlamaya çalışan kamu kurumları ve belediyeler hem vatandaş ile kolay iletişim için hem daha şeffaf bir yönetim için hem de yapılan hizmetlere olumlu ve olumsuz geri bildirim için sosyal medya kullanımına son dönemlerde ağırlık vermişlerdir. Sosyal medya ile vatandaş, yapılan hizmetlere tüm şeffaflığı ile ulaşabilmekte, olumlu ve olumsuz geri bildirimlerini anında iletebilmektedir.

2013 yılında Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre; 696 adet kurumun üzerinde yapılan araştırmaya göre kurumların en çok kullandığı sosyal medya uygulamaları sırası ile Facebook, Twitter, Youtube ve anlık mesajlaşma platformları olarak belirlenmiştir. (Oliveira ve Welch, 2013: 400) Belediyelerin sosyal medyayı en fazla kullanım sebebinin de bilgi yaymak olduğu tespit edilmiştir. Amerika'daki 75 kentte yapılan araştırmada ise belediyelerin 2009 ve 2011 yılları arasında sosyal medyanın kullanımındaki artışın Twitter kaynaklı olduğu rapor edilmiştir. 2009'da Twitter'ın kullanım oranı %25'ken 2011'de %86'ya çıkmıştır. 2020 yılında ise Twitter'ın aktif 340 milyon kullanıcısı olduğu rapor edilmiştir (Mossberger ve Crawford, 2013: 353)

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre ise Marmara Belediyeler Birliği'ne üye olan 93 adet belediye üzerinde yapılan bir çalışmada yerel yönetimlerin %30'unun çalışanlarına sosyal medyanın nasıl kullanılacağına dair eğitim verdiği ve belediyelerin %37'lik kısmının sosyal medyayı kurumsal düzeyde kullandığı belirtilmiştir. Ayrıca vatandaşlarla sosyal medyadan iletişim kurabilmek adına yetkili görevlendirilen belediyelerin oranının %77'nin üzerinde olduğu ve belediyelerin sadece %8'inde sosyal medya rehberi bulunduğu tespit edilmiştir. Belediyeler ile halk arasındaki iletişimin etkin olmadığı durumlarda ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm için belediye çalışanlarına sosyal medya okuryazarlığı konusunda eğitim verilmesinin faydalı olacağı önerilmiştir (Sobacı, Köseoğlu ve Karkın, 2015:8)

Türkiye'de yapılan ve tüm belediyeleri kapsayan sosyal medya kullanım durumları üzerine bir araştırma bulunmamakla birlikte tüm bakanlıkların sosyal medya kullanım durumları üzerine yapılan bir araştırma bulunmaktadır. Bakanlıkların sosyal medya hesapları arasında en çok takipçiye sahip olan hesabın Dışişleri Bakanlığının hesabı olduğu görülmektedir. Dışişleri Bakanlığının takipçi sayısında diğer bakanlıklara göre açık ara önde olmasının nedeni Türk vatandaşlarının en çok dış politikaya önem verdiğini göstermektedir.

Ayrıca yine Dışişleri Bakanlığının en çok tweet atan bakanlıklardan biri olduğu da belirtilmiştir. Hesabın çok aktif kullanılmasının da takipçi sayısının fazla olmasına katkısı göz ardı edilemez. Takipçi sayısı en az bakanlık ise Ticaret Bakanlığı, en fazla tweet atan bakanlık Sağlık Bakanlığı, en fazla Twitter hesabı takip eden bakanlığın ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olduğu tespit edilmiştir. Fakat yapılan bu araştırmadan sonra gündeme gelen Covid-19 salgınından dolayı Sağlık Bakanlığının takipçi sayısının tüm bakanlıkları geçtiği de görülmektedir. (Göçoğlu, 2019:426)

4. YÖNTEM

Bu bölümde sistematik literatür taraması süreci ve verilerin analizi sunulmuştur.

4.1. Sistematik Literatür Taraması

Bu çalışmada Brereton vd. (2007) tarafından önerilen sistematik literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar tarama araştırmasının planlanması, tarama araştırmasının gerçekleştirilmesi, verilerin raporlanmasıdır. Bu çalışmada da sırasıyla bu aşamalar uygulanmıştır.

İlk aşama tarama araştırmasının planlanması olup araştırma sorusu belirlenmiştir. Bu çalışmanın araştırma sorusu “Türkiye’deki belediyelerde sosyal medya kullanım durumları nasıldır?” şeklindedir. 2011 ve 2020 yılları arasında Türkçe yayınlanan literatür için Ekim 2020’de tarama yapılmıştır. Anahtar kelimeler, “e-belediyecilik, sosyal medya, belediye” şeklindedir. Yayınlanan çalışmalar için araştırma veri tabanlarından EBSCO, SCOPUS, Google Akademik ve YÖKTEZ Kasım 2020 tarihinde taranmıştır. Bu süreçte 2011-2020 tarihleri arasında konu ile alakalı 35 çalışma bulunmuştur.

Taranan çalışmaları ayıklama süreci, belirli kriterleri karşılayıp karşılamadıklarından emin olmak için özellikle özet ve sonuç kısımları incelenmiştir. Sistematik literatür taraması ile belediyelerde sosyal medya kullanım durumları ile ilgili çalışma sayısının çok az olduğu görülmüştür. Bulunan çalışmalar arasında kriterleri karşılamayan çalışmalar elenmiş ve son olarak 26 çalışmanın bu çalışma ile ilgili olduğuna karar verilmiştir. Her çalışma dikkatlice okunmuş ve Tablo 1 listelenmiştir. Tablo 1’de görüldüğü gibi her çalışmanın yazar, tarih, amaç, çalışma ili ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Önceki Çalışmaların Özeti

Yazar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Yapıldığı İl-Belediye	Çalışmanın Sonucu
Yağmurlu (2011)	Kamu yönetiminin halkla ilişkilerde sosyal medya kullanımını araştırmıştır.		Halkla ilişkilerin sosyal medyaya yönelik olarak kullanılabileceği ve yöntemleri öneri olarak rapor edilmiştir.
Solmaz ve Görkemli (2012)	Belediyelerin sosyal medya uygulamalarına halkla ilişkiler modellerinden bakmayı ve belediyenin sosyal medyada dikkat etmesi gereken noktaları araştırmışlardır.	16 büyükşehir belediyesinin resmi Facebook ve Twitter hesapları	Mesajların daha çok ulaşım, hizmet, altyapı, etkinlik ve sosyal belediyecilik ile ilgili olduğu vurgulanmışlardır. Ayrıca mesajların büyük bir bölümünün Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olduğu rapor etmişlerdir.
Demirtaş (2012)	Sosyal paylaşım ağları kullanımında Üsküdar halkının belediyelerine karşı düşünceleri ortaya çıkarmıştır.	Üsküdar Belediyesi	Ankete katılanlardan alınan yanıtlara göre çoğunlukla olumlu yanıtlar alındığı ve Üsküdar belediyesinin Twitter ve Facebook paylaşımlarının halkın güven ve sempatisini kazanmasında başarılı olduğunu vurgulamıştır

Yazar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Yapıldığı İl-Belediye	Çalışmanın Sonucu
Yağmurlu (2013)	Diyalogik iletişim çerçevesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi sosyal medya uygulamalarını araştırmıştır.	Ankara Büyükşehir Belediyesi	Ankara Büyükşehir Belediyesinin başta Twitter olmak üzere sosyal medya ara yüzleri, internet uygulamalarının diyalogik ilkeleri yönünden başarılı bulunmuştur. Fakat, iletişimin diyalogik olma düzeyi yapılan incelemede yeterli bulunmamıştır.
Çalışır (2015)	Odunpazarı belediye başkanının kişisel Facebook sayfasını nasıl kullandığını araştırmıştır.	Odunpazarı Belediyesi	İlgili Facebook sayfasının halkla ilişkiler birimi gibi işlediği ve kamuoyunun bu sayfadan verilen bilgiler eşliğinde belediye hakkında bilgilendirildiği belirtilmiştir
Memiş (2015)	Sosyal medyanın belediye örgütleri ve belediye başkanları tarafından kullanım düzeyini araştırmıştır.	6 Başkanın Facebook, 12 Başkanın Twitter, 22 belediyenin ise hem Facebook hem Twitter hesapları	Kişisel sosyal medya hesaplarının genellikle sorun iletilen ve bilgi talep edilen içeriklerin ön planda olduğu tespit edilmiştir.
Arslan (2016)	Büyükşehir belediye başkanlarının kişisel sosyal medya kullanımlarını araştırmıştır.	Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun Büyükşehir Belediyeleri	Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in en etkin kullanan başkan olduğu ve sosyal medyanın belediye başkanları tarafından daha çok kurumsal amaçla kullanıldığı, vatandaşlara hizmet duyuruları yapıldığı vurgulanmıştır
Çakmak ve Eroğlu (2016)	Türkiye'deki belediye kütüphanelerinin sosyal medya ve dijital teknoloji kullanım durumlarını araştırmışlardır.	Türkiye'deki 23 Belediye	Bütün belediye kütüphanelerinde dijital teknolojilere yönelik algının üst düzeyde olduğu belirtilmiştir
Yazar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Yapıldığı İl-Belediye	Çalışmanın Sonucu
Gümüş (2016)	Ülkemizdeki büyükşehir belediyelerinin şehir pazarlama kapsamında sosyal medyayı nasıl kullandığını araştırmıştır.	Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa, Malatya, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van Büyükşehir Belediyeleri	Büyükşehir belediyelerimizin şehir pazarlaması çalışmalarında sosyal medyadan etkin biçimde yararlanmadıklarını vurgulanmıştır.
Saçmal (2016)	Büyükşehir belediyelerinin sosyal medya kullanımını araştırmıştır.	Bursa ve Antalya Büyükşehir Belediyesi	Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal medyayı daha etkin ve halkla etkileşimi öne çıkaran şekilde kullandığını tespit etmiştir.
Değerli (2016)	Kamu kurumlarının sosyal medya kullanımının diyalogik açıdan değerlendirip, bu	Kadıköy Belediyesi	Kadıköy Belediyesi'nin Twitter hesabından atılan tweetlerin %90'ını gelen talep ve sorulara cevap niteliğinde olduğu,

	iletişimin kamu kurumları tarafından doğru ve etkin kullanılıp kullanılmadığının araştırmıştır.		belli bir kısmının belediye başkanının attığı tweetlerin Retweet'i olduğu ve çok az bir kısmının da politik söylem içerdiğini vurgulamıştır.
Yavuz ve Duvan (2016)	Belediyelerin sosyal medya kullanımlarını araştırmışlardır.	Karadeniz Bölgesindeki 32 belediye	Belediyelerin sosyal medya kullanımına ilgi gösterdiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca sosyal medyanın belediyelerce sadece halka yönelik kullanıldığı ve kurum içi iletişimde pek tercih edilmediği vurgulanmıştır.
Sobacı ve Hatipoğlu (2017)	Türkiye'deki belediyelerin sosyal medya aracılığıyla vatandaşla etkileşim düzeylerini ölçmeyi ve belediyeleri bu açıdan tasnif edilmesi amaçlanmıştır	Türkiye'deki tüm belediyeler	Türkiye'deki belediyelerin Facebook'ta halkla etkileşiminin oldukça düşük olduğu ve etkileşimi en yüksek olan 2 belediyenin Eskişehir ve Kars Belediyesi olduğunu vurgulamışlardır.
Yazar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Yapıldığı İl-Belediye	Çalışmanın Sonucu
Cerrahoğlu (2018)	Yerel yönetimlerde sosyal medyanın kullanımı araştırılmıştır	Esenler Belediyesi	Sosyal medya kullanımının yerel yönetimler için çok önemli olduğunu ve birçok yönetimin bunun farkında olduğu bunlardan birinin de Esenler Belediyesi olduğu vurgulanmıştır
Uğurlu (2018)	Sosyal medyada kriz yönetimi konusunda Üsküdar belediyesi kedi evi projesi incelenmiştir	Üsküdar Belediyesi	Çalışmanın sonucunda da Üsküdar Belediyesinin bu krizi fırsata çevirdiği, 2 - 3 saat içinde çözüm bulduğu ve sosyal medyada alkışlanmasını sağladığı rapor edilmiştir.
Aydın (2018)	Belediyelerde sosyal medya kullanımını ve belediyelerin Twitter kullanım davranışları araştırılmıştır	Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Ordu, Sakarya, Şanlıurfa, Van Büyükşehir Belediyeleri	Belediyelerin genellikle tek yönlü bir mesaj akışı sağladığını belirtmiş ve kamuoyu bilgilendirme modelinin hâkim olduğu rapor etmiştir. Ayrıca bazı kamu kurumlarının gelişen teknoloji ve sosyal medyayı kullanmakta isteksiz olduğu vurgulanmıştır.
Yaman (2018)	Belediyelerin sosyal medya kullanımları araştırılmıştır	Kütahya Belediyesi ve Kütahya ilçe belediyeleri	Belediyelerin halk ile etkileşim hâlinde olması gerekirken sadece bildirim amacı ile kullandıkları belirtilmiştir. Bundan dolayı mevcut sosyal medya hesaplarının bir web sitesinden farkı kalmadığı vurgulanmıştır
Koz ve Can (2018)	Ankara'daki Etimesgut, Çankaya ve Keçiören Belediyelerinin kurumsal sosyal medya hesaplarını incelemişlerdir.	Etimesgut, Çankaya ve Keçiören Belediyeleri	Çankaya Belediyesinin diğer iki belediyeye göre sosyal medyada daha etkin olduğu belirtilmiştir.
Yazar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Yapıldığı İl-Belediye	Çalışmanın Sonucu
Sayılanoğlu (2018)	Belediyelerin kurumsal Twitter hesaplarının kullanım biçimini araştırmış ve daha etkin kullanım	Esenyurt, Küçükçekmece ve Bağcılar Belediyeleri	Twitter hesaplarında sorunları ileten, bilgi talep eden bir iletişim anlayışının öne çıktığı, hesaplardaki üye sayısına bakıldığında bu iletişimin sınırlı düzeyde

	için yöntemler geliştirmeye çalışmıştır.		olduğu rapor edilmiştir. Ayrıca kurumsal Twitter hesaplarının daha çok tek yönlü kullanıldığı ve doğrudan katılımı teşvik etmeyecek şekilde kullanıldığı vurgulanmıştır.
Kahveci ve Bucak (2019)	Belediyelerin sosyal medya ve dijital iletişime bakışı ve sosyal medyayı halka karşı nasıl kullandığı araştırılmıştır	Şanlıurfa Belediyesi	Belediye yöneticilerinin iki yönlü diyalojik simetrik ilişki bilincine sahip olması, teknolojik olarak donanması gerektiği ve kamu yöneticilerinin halkla ilişkilerde iki yönlü iletişimin nasıl kurulacağını bilmeleri gerektiğini vurgulanmıştır.
Yılmaz (2019)	Örgütsel özdeşleşme ile sosyal medya kullanımları ve doyumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır.	Mersin Büyükşehir Belediyesi	Örgütsel özdeşleşme ile sosyal medya kullanımları ve doyumları arasında pozitif yönlü orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğunu vurgulamıştır.
Duvan (2019)	Karadeniz Bölgesindeki belediyelerin kurumsal iletişimde sosyal medya kullanımlarını araştırmıştır.	Karadeniz Bölgesindeki büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri	Belediyelerin sosyal medya kullanımına ilgili olduğu, bu hesapların yönetimini alanında eğitim almış kişiler tarafından yapıldığı ancak kurumsal iletişimde sosyal medyanın geleneksel iletişim mecralarına benzer tek taraflı gerçekleştiğini vurgulamıştır.
Yazar/Yıl	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Yapıldığı İl-Belediye	Çalışmanın Sonucu
Kaya ve Demirdöven (2019)	Büyükşehir belediyelerinin sosyal medya kullanımları araştırılmıştır	Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya Büyükşehir Belediyeleri	Büyükşehir belediyelerinin sosyal medya kullanımının kendilerine faydalı olacağını farkında olduğunu fakat kapsamlı bir kullanım gerçekleştiremedikleri tespit etmişlerdir. Ayrıca belediyelerin sosyal medya kullanımında halkla birebir diyalog yönünden eksikler görüldüğü, belediyenin sosyal medyayı sadece tek yönlü duyuru, açıklama vs. için kullandıklarını vurgulamışlardır.
Bingöl (2019)	Temel ekonomik kaynağın tarıma dayalı olduğu Manyas ilçesinin belediye ve kaymakamlık sosyal medya uygulamaları incelenmiştir	Manyas Belediyesi ve Manyas Kaymakamlığı	Her iki kurumun sosyal medyayı düşük seviyede kullandığını tespit etmiştir. Ayrıca kurumların profilleri yüksek oranda tek yönlü halkla ilişkiler faaliyetleri icra ettiğini vurgulamıştır.
Kara ve Mete (2020)	Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal medya kullanımını araştırmıştır	Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	Belediye tarafından en çok paylaşılan görsellerin etkinlik temalı olduğu belirtilmiştir. Bu tema kapsamında en çok paylaşılan görsellerin ise turizm, ziyaret ve toplantı alt temalı olduğu görülmüştür.
Göçoğlu (2020)	Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin sosyal medyayı ve özellikle de Twitter'ı hangi amaçla kullandıklarını tespit etmek, bu amaçlar arasında yerel katılımı sağlama amacının hangi boyutlarda gerçekleştirildiği araştırılmıştır	Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin,	Büyükşehir belediyeleri, Twitter'ı en çok kurumsal bilgilendirme amaçlı kullandığını tespit etmiş. Halk katılımı boyutunda ise daha çok vatandaş ve aktörlerle iletişim kurarak katılımı sağlama fonksiyonunda kullanıldığını belirtmiştir.

		Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van Büyükşehir Belediyeleri	
--	--	--	--

4.2. Verilerin Analizi

Türkiye'deki belediyelerde sosyal medya kullanım durumlarını araştıran çalışmalar Tablo 1'de sunulmaktadır. Tablo 1 incelendiğinde 23 tanesi Türkiye'deki farklı belediyelerin kurumsal sosyal medya hesaplarını incelerken 3 tanesinin de belediye başkanlarının kişisel sosyal medya hesaplarını kullanım durumlarını araştırdığı görülmektedir. Bu çalışmalar, büyükşehir belediyeleri, bölgesel olarak belirlenen yerlerdeki il, ilçe belediyeleri ve bazı belediye başkanlarının kişisel sosyal medya hesaplarından oluşmaktadır. Çalışmalar araştırma yöntemleri bakımından incelendiğinde ise nitel araştırma yöntemi kullanan çalışma sayısı 21 iken, nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen çalışma sayısı sadece 5'tir.

5. BULGULAR

Bu bölümde sistematik literatür taraması sonucu oluşturulan Tablo 1 incelenip bulgular sunulacaktır. Türkiye'deki belediyelerde sosyal medya kullanımı ile ilgili çalışmaların 2015 yılından sonra ivme kazandığı ve 2015 yılına kadar sadece dört çalışmanın yapıldığı görülmektedir.

Çalışmaların gerçekleştirildiği belediyeler incelendiğinde ise 10 tane çalışmanın büyükşehir belediyelerini kapsayacak şekilde gerçekleştirildiği görülmüştür (Solmaz ve Görkemli, 2012; Yağmurlu, 2013; Gümüş, 2016; Saçmal, 2016; Aydın, 2018; Kahveci ve Bucak, 2019; Kaya ve Demirdöven, 2019; Yılmaz, 2019; Göçoğlu, 2020; Kara ve Mete, 2020). Bu çalışmaların sonuçlarında büyükşehir belediyelerinin sosyal medya kullanımının kendilerine faydalı olacağını vurguladıkları görülmektedir. Sosyal medya uygulamalarının kullanım amacı ise vatandaş bilgilendirmedir. Bilgilendirme mesajları da çoğunlukla ulaşım, hizmet, altyapı, etkinlik ve sosyal belediyecilik konularındadır. Diğer taraftan en fazla tercih edilen sosyal medya uygulamaları da Facebook ve Twitter'dır. Buna ilaveten tüm büyükşehir belediyelerinde iletişimin tek yönlü olması da dikkat çekicidir.

Ankara ve İstanbul Büyükşehir il sınırlarındaki ilçe belediyeleri de araştırmaların yapıldığı diğer belediyeler olup çalışma sayısı altıdır (Demirtaş, 2012; Değerli, 2016; Cerrahoğlu, 2018; Koz ve Can, 2018; Sayılanoğlu, 2018; Uğurlu, 2018). İlçe belediyeleri çoğunlukla vatandaşların taleplerine cevap vermek için sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadırlar. Buna ilaveten doğrudan katılımı teşvik etmeyecek şekilde kullanılması da dikkat çekicidir. Diğer taraftan Çankaya ve Üsküdar İlçe belediyelerinin diğer belediyelere göre daha başarılı oldukları ve vatandaşların güven ve sempatisini kazandıkları vurgulanmıştır.

Çalışır (2015), Memiş (2015) ve Arslan (2016) tarafından yapılan çalışmalarda ise belediye başkanlarının sosyal medya kullanım durumları incelenmiştir. Çalışmaların sonuçları diğer çalışma sonuçları ile paralel olup vatandaşlara hizmet duyurularını yapmak için Facebook ve Twitter kullanıldığı rapor edilmiştir. Karadeniz bölgesindeki belediyeleri inceleyen iki çalışma da Yavuz ve Duvan (2016) ile Duvan (2019) tarafından yapılmıştır. Belediyelerin

sosyal medya uygulamalarına ilgi gösterdiği hatta bu uygulamaları kullanan eğitim personele de sahip oldukları belirtilmesine rağmen kullanımlarının tek yönlü olduğu vurgulanmıştır. Diğer çalışmalarda incelenen belediyeler Kütahya ve Manyas Belediyeleri olup sınırlı olarak sosyal medya uygulamalarını kullandıkları ve bir web sitesinden farkı olmadığı belirtilmiştir (Yaman, 2018; Bingöl, 2019).

Tablo 2’de görüldüğü gibi belediyelerde en fazla kullanılan sosyal medya uygulamalarının sırasıyla Twitter, Facebook ve Instagram olduğu görülmektedir. Diğer taraftan WhatsApp, Pinterest ve LinkedIn ise tercih edilmemektedir.

Tablo 2. Belediyelerde kullanılan sosyal medya uygulamaları ve kullanım sıklıkları

Sosyal Medya Uygulaması	Kullanım Sıklığı
Twitter	25
Facebook	23
Instagram	10
Youtube	9
WhatsApp	2
Pinterest	1
LinkedIn	1

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye’deki belediyelerin sosyal medya uygulamalarını kullanım durumlarını belirlemek için sistematik literatür taraması yapılarak bu konuda yapılan 26 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmaların sonuçları analiz edilerek Türkiye’deki belediyelerin sosyal medya uygulamalarını kullanım durumları ortaya çıkarılmıştır.

Belediyelerin kurumsal sosyal medya hesaplarında paylaştığı içeriklerin konularına göre dağılımına baktığımızda genellikle hizmet, ulaşım, altyapı gibi konular olduğunu ve çoğu belediyenin halkla birebir iletişimden ziyade sosyal medyayı bilgilendirici içerik paylaşmak için kullandığı görülmektedir. Bunun dışında sadece hizmetleri sunma dışında sosyal hayata yönelik paylaşımlarda sıklıkla görülmektedir. Konser, tiyatro, eğlence gibi etkinlikler sosyal belediyecilikle ilgili paylaşılan mesajlardır. Buna ilaveten belediyeler ile vatandaşlar arasında tek yönlü bir iletişim gerçekleşmektedir. Sonuç olarak sosyal medya sadece bir yayın kanalı olmayıp özgünlük, dürüstlük ve açık diyalog anahtarı olarak belediyeler tarafından kullanılması gerekmektedir. Belediyelerle vatandaşın etkileşim şeklini sosyal medya değiştirme gücüne sahiptir. Sosyal olarak vatandaşlar politikacılar, sivil yetkililer ve hatta tüm devlet kurumları ile doğrudan diyaloga girebilirler. Vatandaşların belediyelerin hizmet ve politikaları hakkında cevap vermeleri ve görüş bildirmeleri de sağlanmalıdır.

Sosyal medya ve e-belediyeciliğin halkın bir takım öneri, istek ve eleştirileri için belediyeye gelmeden bulunduğu yerden belediye ile iletişim kurmasına olanak sağladığını da göstermiştir. Fakat bu durumun sınırlı sayıda belediye tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Genellikle büyükşehirlerde bulunan belediyelerin sosyal medya kullanımında daha başarılı olduğu, küçük şehirlerdeki belediyelerinin ise sosyal medya kullanıma henüz isteksiz olduğu görülmüştür. Bu sorunu çözmek için belediye çalışanlarının bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı konusunda farkındalıklarını arttıracak eğitimler düzenlenebilir. Buna ilaveten belediye çalışanların dijital becerilerini geliştirmelerine imkân sağlanmalıdır.

Sosyal medyanın, vatandaş ile belediyelerin basit ancak güçlü bir ilişki kurmaya olanak tanıdığı ve vatandaşların güvenini oluşturmak için yararlı bir bakış açısı sağladığı unutulmamalıdır. Belediyelerde sosyal medya kullanımı önündeki engellerin kaldırılması da gerekmektedir. Bu doğrultuda belediyeler sosyal medya kullanımı konusunda kurum kültürü oluşturmaya çalışmalı ve imkânları doğrultusunda sosyal medya uzmanlarından destek almalıdırlar. Başarılı şekilde sosyal medya kullanan belediyeler ile de iş birliği yapabilirler.

Yapılan çalışmalar sadece büyükşehir, il, ilçe belediyelerinin kurumsal sosyal medya hesapları ve bazı belediye başkanlarının kişisel kullanımları ile sınırlıdır. Buna ilaveten Ankara ve İstanbul ilçe belediyelerine odaklanılmıştır. Kapsamın genişletilmesi diğer il ve büyükşehir ilçelerinin de araştırılması konuya açıklık getirilmesi açısından faydalı olacaktır. Türkiye'deki belediyeler sosyal medya uygulamalarına daha fazla başvurmalı ve akademisyenler de bu konulara daha fazla odaklanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Arslan, Ş. (2016), "Yerel Politikacıların Sosyal Medya Kullanımı: Büyükşehir Belediye Başkanlarının Günlük Sosyal Medya Kullanımlarının İncelenmesi.", *Journal of International Social Research*, 9(42), 1374-1390.
2. Aydın, M. P. (2018), "Belediyelerde Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Büyükşehir Belediyelerinin Twitter Hesapları Üzerine Bir İnceleme.", Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : Marmara Üniversitesi.
3. Bingöl, U. (2019), "Kırsal Karakterli Büyükşehir İlçeleri Yerel Yönetimlerinin Katılımcı Sosyal Medya Kullanımı: Manyas İlçe Belediyesi ve Kaymakamlığı Örneği.", 2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu, (s. 354-361). Balıkesir.
4. Cerrahoğlu, H. (2018), "Yerel Yönetimlerde Sosyal Medya Kullanımı: Esenler Belediyesi Örneği.", Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : İstanbul Gelişim Üniversitesi.
5. Çakmak, T., & Eroğlu, Ş. (2016), "Belediye kütüphanelerinde dijital teknoloji ve sosyal medya kullanımı.", *Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiriler kitabı* (s. 254-265). içinde Bursa: Nilüfer Belediyesi.
6. Çalışır, G. (2015), "Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Belediyelerde Sosyal Ağların Kullanımı.", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 24(4), 59-93.
7. Değerli, A. (2016), "Ağ Toplumunun İletişimi Ekseninde Yerel Yönetimlerin Sosyal Medya Kullanım Düzeyi: Kadıköy Belediyesi Örneği.", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 12(46), 63-79.
8. Demirtaş, M. (2012), "Yerel Yönetimlerde Bir Halkla İlişkiler Çalışması Olarak Sosyal Paylaşım Ağlarının Kullanımı: Üsküdar Belediyesi Örneği.", *Humanities Sciences*, 7 (4), 291-314.
9. Duvan, Y. (2019), "Karadeniz Bölgesindeki Belediyelerin Kurumsal İletişiminde Sosyal Medya.", Yüksek Lisans Tezi, Ordu : Ordu Üniversitesi.
10. Göçoğlu, İ. D. (2020), "Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Sosyal Medya Kullanımı Ve Yerel Katılım: Büyükşehir Belediyelerinin Twitter Hesapları Üzerinden Bir Analiz.", Yüksek Lisans Tezi, Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

11. Gümüş, N. (2016), “Şehir Pazarlamasında Sosyal Medya Kullanımı 30 Büyükşehir Belediyesi Üzerinde Bir Araştırma.”, International Congress of Management Economy and Policy, 3787-3801.
12. Kahkeci, H., & Bucak, A. (2019), “Belediyelerde İletişim Stratejilerinde Dijital İletişim Sistemi ve Sosyal Medya Uygulamaları: Şanlıurfa Örneği.”, Strategic Public Management Journal , 5 (9), 55-64.
13. Kara, G., & Mete, S. (2020), “Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin Sosyal Medya Kullanımının İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi: Facebook Örneği.”, I. Uluslararası Kahramanmaraş Tarih, Kültür, Sanat Sempozyumu ve Sergisi, Kahramanmaraş.
14. Kaya, B., & Demirdöven, B. (2019), “Büyükşehir Belediyelerinde Sosyal Medya Kullanımı: Sorunlar Ve Öneriler.”, VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, (s. 1069-1082), İstanbul.
15. Koz, K. A., & Can, S. (2018), “Yerel Yönetimler Ve Sosyal Medya: Facebook Ve Twitter Paylaşımları Üzerine Bir Değerlendirme.”, Uluslararası Tarihte ve Günümüzde Etimesgut Sempozyumu, Ankara.
16. Memiş, L. (2015), “Yerel E-Katılımın Yeni Aracı Olarak Sosyal Ağlar: Facebook ve Twitter Örnekleri.”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(1), 209-242.
17. Mossberger, K., Wu, Y., ve Crawford, J. (2013), “Connecting Citizens and Local Governments? Social Media and Interactivity in Major U.S.”, Cities. Government Information Quarterly, 30(4), 351–358.
18. Oliveira, G. H. M. ve Welch, E. W. (2013), “Social Media Use in Local Government: Linkage of Technology”, Task, and Organizational Context. Government Information Quarterly, 30(4), 397-405.
19. Saçmalı, M. H. (2016), “Büyükşehir Belediyelerinin Sosyal Medya Kullanımı: Bursa Ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Örnekleri.”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul : İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
20. Sayılanoğlu, S. (2018), “Kurumsal İletişim Bağlamında Belediyelerde Kurumsal Twitter Hesabı Kullanımı.”, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 3(2), 389-406.
21. Sobacı, M. Z., & Hatipoğlu, İ. (2017), “Facebook Aracılığıyla Türkiye'de Belediye-Vatandaş Etkileşiminin Ölçülmesi: Büyükşehir ve İl Belediyeleri Bağlamında Ampirik Bir Analiz.”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 72(3), 689-713.
22. Solmaz, B., & Görkemli, N. (2012), “Büyükşehir Belediyeleri ve Sosyal Medya Kullanımı.”, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (18), 9 - 20.
23. Uğurlu, S. (2018), “Dijital PR ve İtibar Yönetimi Açısından Sosyal Medyada Kriz Yönetiminde Bir Vaka İncelemesi: “Üsküdar Belediyesi - Kedi Evi” Projesi.”, İnsan ve İnsan 5(17), 233-248.
24. Yağmurlu, A. (2011), “Kamu Yönetiminde Halka İlişkiler ve Sosyal Medya.”, Selçuk İletişim Dergisi, 7(1), 5-15.
25. Yağmurlu, A. (2013), “Diyalojik İletişim Çerçevesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Medya Uygulamaları.” Selçuk İletişim Dergisi, 8(1), 95-115.
26. Yaman, M. (2018), “Belediyelerin Sosyal Medyadan Faydalanma Biçimleri: Kütahya İli Ve İlçe Belediyeleri İçerik Analizi.”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 10(20), 224-243.

27. Yavuz, C., & Duvan, Y. (2016), “Belediyelerin Kurumsal İletişiminde Sosyal Medya: Karadeniz Bölgesi Örneği.”, Kent Akademisi 12(40), 682-702.

28. Yılmaz, M. (2019), “Örgütsel Özdeşleşme İle Sosyal Medya Kullanım Ve Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Mersin Büyükşehir Belediyesi Örneği).”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin : Çağ Üniversitesi.

29. URL 1. <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/egitim/insan-7-24-veri-ureten-bir-canliya-donusuyor/657560>

30. URL 2. <https://www.dijitalajanslar.com/sosyal-medya-tarihcesi/>

**RE-USING OF ISTANBUL SALT WAREHOUSE AS INTERACTIVE OFFICE
DESIGN; AN INTERIOR ARCHITECTURE DESIGN STUDIO**

DDB TUZ AMBARININ İNTERAKTİF BİR OFİS TASARIMI OLARAK YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMESİ; İÇ MİMARİ STÜDYO ÇALIŞMASI

Ebru ERDOĞAN

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Bölümü, Konya, TÜRKİYE

H.Özlem YURTGÜN

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Bölümü, Konya, TÜRKİYE

Özet

Tüm Dünya toplumları, çağın getirdiği hızlı değişim ve gereksinimler nedeniyle yaşam stillerini değiştirmiş bu değişime kentler de ayak uydurmuştur. Buna göre toplumsal değişim hızla artmış, değişen ihtiyaçların karşılanması için yapılar da toplumlarla birlikte bu değişim sürecine dâhil olmuşlardır. Toplumların ve gerekliliklerin değişmesi ile yeni ihtiyaçlara cevap verecek yeni binalar tasarlanmıştır. Orijinal işlevlerini kaybeden bazı tarihi binalar ise strüktürel karakterlerini koruyarak yeniden kullanım sürecini gündeme getirmişlerdir. Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıları korumak için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Tarihi binaların yeniden işlevlendirmesinde en kritik nokta mekân ve sürekliliğidir. Ancak, iç mimari eğitimi boyunca, tarihi yapıları işlevlendirmek ve tarihi doku bağlamında yeni tasarımlar üretmek, tasarım stüdyoları çerçevesinde çok fazla çalışılmamaktadır. Tasarım okullarında koruma odaklı stüdyo ile tasarım stüdyosu arasındaki bağlantı oldukça zayıf bulunmaktadır. İç mimari stüdyolarında ise yeniden işlevlendirme çalışmalarına pek rastlanmamaktadır. Bu çalışmada İstanbul Tuz ambarı binası üzerinden yeniden işlevlendirme bir iç mimari bitirme stüdyosu konusu olarak ele alınmıştır. Metot olarak stüdyo kapsamında uygulanan metodolojik yol izlenmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, iç mimarlık öğrencilerinin tarihi binalardaki iç mimari tasarımlarının görsel ve algısal farkındalıklarını artırmaktır. Bu bağlamda binanın tarihi dokusuna zarar vermeden, yenilikçi yaklaşımlarla iç mekân tasarım alternatifleri üretmek, bu tip tarihi binaları zaman içerisinde sürdürülebilirlik ilkesi ile modern hayatın getirilerine göre insanların kullanımına yeniden açmak, günümüze entegre etmek ve yapının yaşamının devamını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: İç mekân, İnteraktif ofis, Stüdyo Tasarım Eğitimi, Tarihi yapı, Yeniden işlevlendirme.

Abstract

All the societies of the world have changed their lifestyles because of the rapid changes and necessities brought about by this age and cities have adapted to this change. Accordingly, social change has increased rapidly, and structures have been involved with this change process in order to meet the changing needs. With the change of societies and requirements, new buildings have been designed to meet new needs. On the other hand, some historical buildings

that lost their original functions have brought up the process of re-use while preserving their structural character. Functioning is a commonly used method to preserve historical buildings. The most critical point in the re-using of historical buildings is space and continuity. However, during interior design education, there is not much work done within the design studios to functionalize historical buildings and produce new designs in the context of historical texture. In design schools, the link between the conservation-oriented studio and the design studio is very weak. In interior design studios, re-using is not common. In this study, the re-using of the Istanbul Salt Warehouse was studied as an interior design studio project. As a method, the methodological way applied in the studio was pursued. The main aim of this study is to increase the visual and perceptual awareness in the historical buildings of interior design students. In this context, it is to produce interior design alternatives with innovative approaches without damaging the historical fabric of the building, to reopen such historical buildings to the use of people according to the returns of modern life with the principle of sustainability over time, to integrate them to the present day and ensure the life of the building.

Key words: Historical building, Interactive office, Interior Architecture, Re-using, Studio design education.

1. INTRODUCTION

“Physical lifetime of buildings endures much longer than their functions and compared to the function, structure within itself changes much later. Function through time, by technological and by social & cultural means faces obsolescence. Structures such as their material has not yet outlived its lifespan but is functionally outdated hence became sub-standard, never renovated, left out to become ruins are saved from demolition and made again livable spaces, this is called re-functioning. In essence, it can be defined as appropriating the structure to contemporary needs with modifications.” (Burden, 2004, p. 215)

Some historical buildings, even though they might lose their function, might keep their structural features. Only then re-using can be applied. In re-using, the most critical point is the space and its continuity. Space and time are wholistic. This is why it must be re-used by taking into consideration the traces of the era it was built in. When contemporary technology and construction techniques are applied in historical buildings, the designs that may contradict the original fabric of the structure should be avoided. In re-used structures, layers of time and their continuity must be seen clearly (Büyükarıslan & Güney, 2013).

Although there are related theoretical courses on historical conservation in interior architecture bachelor's degree program curriculum, students rarely find the opportunity to work on historical buildings in their studio courses. In this sense, interior architecture graduation studio subject is determined as re-using in order to equip students before they graduate with the necessary knowledge on historical structures' interior architecture projects and enhance their visual & perceptive awareness. İstanbul Salt warehouse building is selected as the field of study and the function is appointed as interactive office.

Some institutions clarify the term bureau as a department, compartment, service, office, component, desk, work room, workplace (Aytürk, 2007). Bureau; controls the production factors such as management, human and monetary policies. As a consequence of the complicated working life, bureaus have turned into the form of 'modern bureau' thanks to the

developments in ‘bureau management’ field. Modern bureaus, by sustaining easy, quick, rational, orderly working and providing all necessary facilities & tools have taken their place as ideal workplaces in the 21st century (Topaloğlu, 2002). With the transition to 21st century that is representative of the information society, office spaces have become information centers. In our day, office buildings, rather than just being static building shells, have become self-organizing structural grids that accommodates expanding and developing working groups. Information and communication technologies of the new age have changed the organization of traditional offices. As a conclusion, most people have grown the need for a workplace of their own, rather than common workspaces. Dynamic components of new working order provided the user with unprecedented variety of workplaces where creativity is fed rapidly, and innovation is produced. Furniture within the office have begun to be used for defining spaces in deep and open areas and respond to the needs of small working groups (Hascher, 2002).

Macro designs which form the elementary composition of interactive office areas, vary according to the profile of employees, brands and the needs of the market. Daily trend of office models is today untraditional in their way of offering dynamic, comfortable and optional spaces. Workplaces of huge brands are organized as open office spaces that are joyful and enrich employee’s lives. In this type of office spaces; resting areas, recreational areas, sports and even sleep rooms draw attention. Also, with vivid colors that symbolize modernism, logos, graphic details these office spaces can be transformed into desired activity areas with flexible features. All these materials used aim for increasing the synergy within the office. This dynamic that can also be defined as “Continuous and productive activity” summarizes contemporary office design.

2. ISTANBUL (DDB) SALT WAREHOUSE

The structure is observed to be to the south of Kalyoncular Barracks, east of Kasımpaşa Pier, in the same building block as 18th century grain bin and exactly in the parcel adjacent to Havuzbaşı Değirmeni Street & Ambar Arkası Street, located in a 3000 sqm urban area. Considering its location and relation with Haliç in its date of construction, it is observed to be close to sea transportation (Büyükaslan & Güney, 2013). Built in 1864 in İstanbul Kasımpaşa district for warehouse purposes, the structure is the first used for wheat storage and then for salt (Büyükaslan & Güney, 2013). Then in the republican era it was handed over to TEKEL and used as a tobacco warehouse until its abandonment in 1984 which then was rented by “Medina-Turgul DDB” in the following years (Figure1). Registered as a Class 2 historical artifact, 170 years old historical Salt Warehouse once was used as an industrial district of the city but then lost its original integrity. In the year 2007 it was repurposed as an architectural office after the comprehensive restoration project by Erginoğlu & Çalışlar Architects.

Figure 1. DDB Salt Warehouse entrance elevation (URL-1)

The structure is organized with a simple architecture, it has a saddle roof and a symmetrical plan. According to the physical evaluations conducted through the acquired historical photographs, facade plasters have fallen in time and the structure has deteriorated in certain places. Composed of a hall and two walking aisles, the building almost has a 10-meter height and 1550 m² ground area (Figure 2a, b). Containing nine separate galleries surrounded by walls which thickness reach 1.20 cm and with three separate hallways these areas connect to each other in the structure and since it functioned as a warehouse there are few windows, so daylight intake is rather low and only connection with outside is the backside courtyard. Examination of the structure's shell showed that there was no addendum made to the structure. Although the original appearance is unknown, an arrangement was made without changing the location of main entrance and windows (Büyükaslan & Güney, 2013)

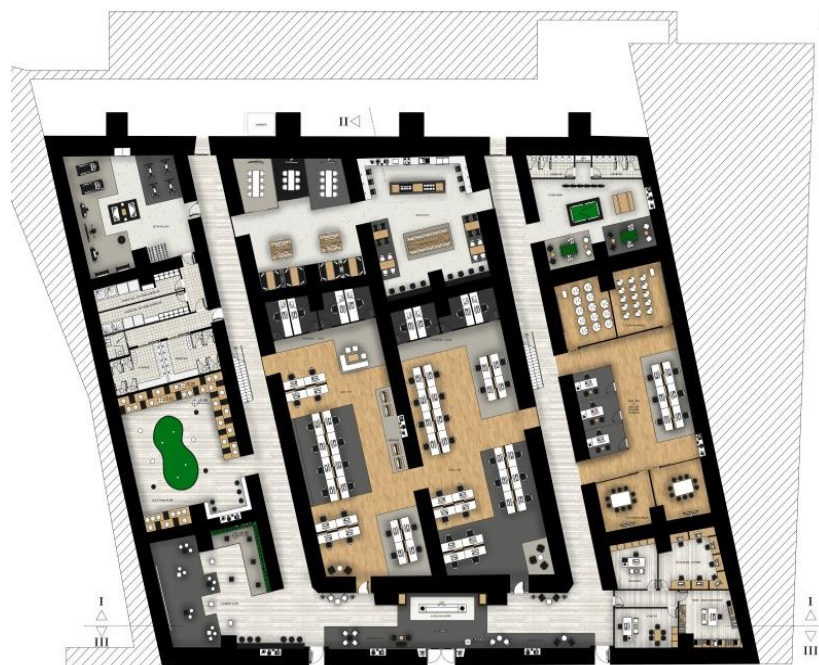

Figure 2a. Ground Floor Plan (Project of F. Bozkurt)

Figure 2b. Section North East (II-II)

In order to conserve the structure's original fabric, all masonry wall grout was washed and fortified with solutions that were chosen by a process of chemical analyses. At this stage, some fallen and damaged stones were restored.

3. METHOD

In this study, Selcuk University Faculty of Fine Arts Interior Architecture and Environmental Design Department 2018-2019 Spring Semester Studio 8 course covered the DDB Salt Warehouse building located in İstanbul/Kasımpaşa as a re-using project for interactive office space. For this studio work students first embraced the fact that a historical building has also an embedded value of art, then enhanced their awareness on the structure's abstract and symbolic meanings. Through analyses were conducted including the surrounding of the structure and new functions were put forward concerning its historical value. Main purpose of this studio is to produce interior architectural projects while preserving the inherent memory of a historical structure and raise the students' awareness on historical fabric by improving them visually and perceptively. The group consists of 22 students. Literature research on "interactive office space" was conducted. In this research, some risk factors were seen to be considered in office environments. These are: Physical and ergonomic factors, psycho-social factors, personal risk factors (Akpınar and etc., 2018). Personal risk factors were not included in the study since old age, low condition, smoking and overweightness were not related to the subject. Thus, focusing on physical and psycho-social office space regulators, the design to be applied in the project was conducted by taking these criteria into consideration (Yıldırım and Renklibay, 2014).

Students were asked to conduct a research on Salt warehouse and its history. A detailed literature research was made, necessary information about the structure was collected, a thorough analysis was conducted including the immediate surrounding of the structure. Also, students were asked to choose their own individual brands among various variations in parallel with the determined function. After the students have chosen their agencies, required program was specified. In the required program; Entrance, greeting space, administrative rooms (CIO, manager, assistant manager), accounts, human resources, public relations, open office spaces for personnel, individual workspaces, online workspaces, cafe or bar area, resting areas, entertainment, activity and sports areas, sleeping rooms and wet spaces were introduced.

4. INTERIOR ARCHITECTURE DESIGN STUDIO

In daily modern decoration examples workspaces that are formed through the reflection of collective living and social space understanding applied onto space and onto its functioning are called interactive office spaces. Main purpose of interactive workspaces is to minimize the negativities employees face during their daily lives. Accordingly, employees are thought to be more peaceful and in comfort, communicating with their peers easier. Apart from this, conservation focused re-using projects require important design approach different than standard design processes. This process requires much more than a singular conservation approach when considering old buildings' reusability (Ulusoy and others, 2013).

Students have selected the brands or agencies they wanted to work on, some have chosen the color and design criteria according to the corporate identity of the brand, and some have used their own creativity to change and form a new corporate identity. Acquired literature research on physical and ergonomic risk factors in office environments showed the most common ones among the personnel were repetitive movements, forced movements, wrong posture of lower back and the body and staying in the same position for long times (Akpınar and others, 2018). Hence, comfortable furniture and equipment were integrated in the design considering human ergonomics and flexible work hours (Figure 3a, b).

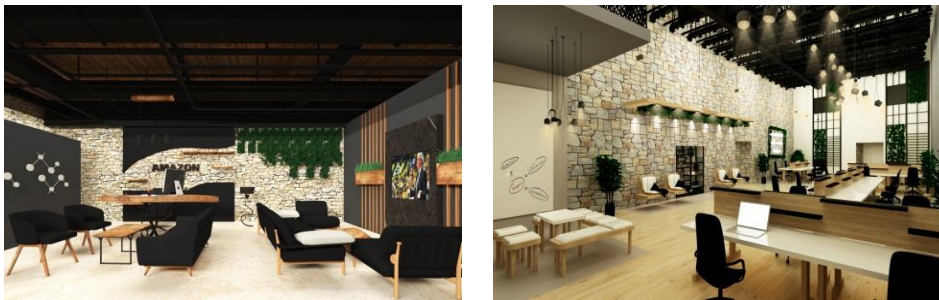

Figure3a.b. Ergonomic seats used in administrative and open office spaces (Projects of B. Özcan and F. Bozkurt)

Since the historical building is masonry, stone walls lead the way in determining the design materials. In order to preserve the original fabric of the structure, natural materials that were in harmony with the building's original materials were carefully chosen while considering the personnel and administrative comfort. Also, the textures of the equipment and materials were paid attention to be in harmony with the natural structure (Figure 4a, b). This directly created a warm atmosphere within the space.

Figure 4a.b. Natural wooden materials used in meeting room and workspaces (Projects of P. Parlak and F. Bozkurt)

Open office, as apparent in its name, is where there is no distinguishing element among the people sharing the space and furnishing are placed in certain intervals dominated by the rigid geometry of the structure (Ketecioğlu, 2001). Open office systems are formed as group working areas. All electro-mechanic fitting is solved in open in-between the reinforced ceiling trusses. The result is an architectural solution that is creative, work appropriate and can offer its employees individual workspaces, modern yet conservative. Thermal comfort of heating, cooling and ventilating is sustained by central cooling systems and proper air-conditioning devices (Figure 5a, b).

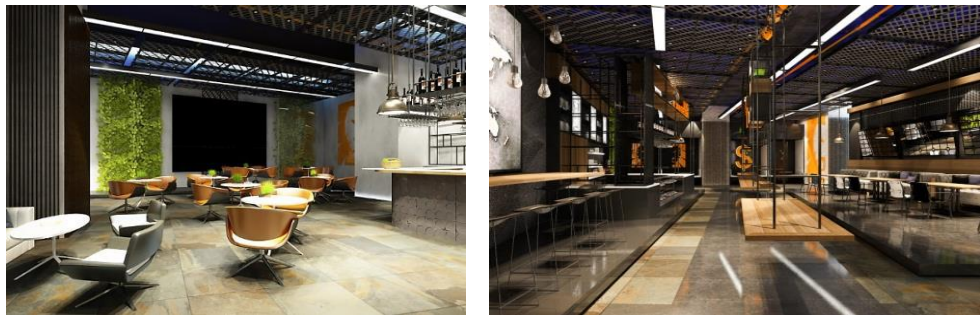

Figure 5a.b. Uncovered fitting in restaurant and open office spaces (Project of S. Şahintürk)

Since the historical building has few connections to the exterior, the natural light intake is inadequate and, in most places, indirect. Artificial lighting units are preferred in most areas considering this downside of the structure. A healthy and proper office lighting has great importance for employees' efficiency, motivation and eye health as much as the office's prestige. Good quality lighting is one of the most important factors in sustaining efficient work. It is a fact that the light that makes people move comfortably and psychologically makes them feel comfortable can cause significant damage in the long term if it is not used in the right place and in the right way. The main purpose of lighting is to provide visual perception. Since the artificial light source can be controlled, visual detection can be best achieved with this. The compliance of the lighting with the characteristics of the environment ensures that this perception can be carried out without any problems. The criteria that determine good quality lighting are; Luminosity and glare, uniformity of illumination in terms of space and time, modeling (shadow state), color of light, glare limitation (Akan and Selçuk, 2005). All lighting elements used in the space have been selected by taking these mentioned criteria into consideration, the color of the lighting units has been determined as daylight and the lighting level has been avoided to be dark or too bright (Figure 6a, b).

Figure 6a.b. Natural lighting units in exhibition and entrance areas (Project of F. Bozkurt)

In this project, according to today's office habits, a design concept that is innovative, expressive has been accepted which instead of hierarchical order in office spaces, relies on collective structure. In the future office projects in the field of interior architecture, paradigms have been determined in which employees will feel comfortable and peaceful, their freedom, creativity is not restricted, and their productivity is increased. Accordingly, the layout and design plans have been determined in accordance with the corporate identity and structure of the companies. Hence, the need of employees to socialize, focus, learn and act collectively was met (Figure 7a, b).

Figure 7a.b. Open Office Spaces (Projects of F. Bozkurt and P. Parlak)

In order to resolve acoustic problems which are among the negative features of today's open office environments, special acoustic panels and dividers were used considering also the lack of privacy and noise, in addition to sound absorbing floor covering materials preferred. The expectations of the users from the environmental factors in the office spaces are controlled environment, security, comfort, privacy, physical independence, the creation of personalized private space perception (Kaya, 2010). Cubicle type closed working areas are type of spaces that provide the most suitable personal working conditions according to natural environmental conditions. Providing positive conditions such as noise control, lighting, tranquility and regulation of the environment according to personal needs (Ketencioglu, 2001) and against the negative attributes of open office spaces, individual cubicle type of workspace that employees can use according to their needs is included in the required program (Figure 8a, b).

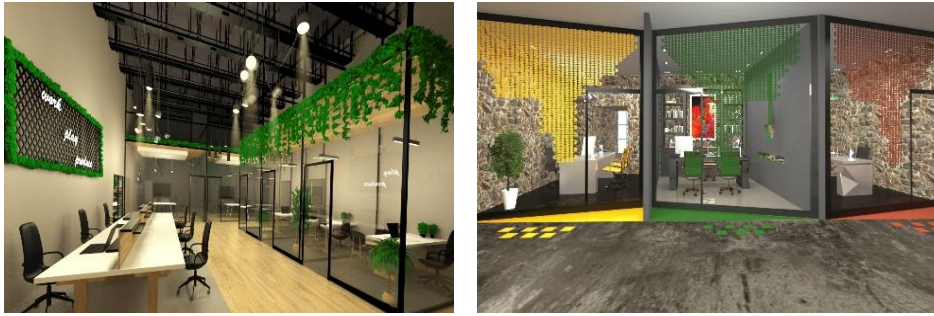

Figure 8a.b. Cubicle Type Individual Workspaces (Projects of F. Bozkurt and N. İdem)

Increased work stress in working environments, lack of production standards, occupational uniformity that limits decision making, increases and decreases in workload; factors such as inability of employees to find someone to tell about their problems, the limited circle of friends in the workplace, lack of people to adapt to, multi-headed management in the enterprise, short or few breaks, inadequate support by colleagues, demanding job above the performance of the person and not receiving enough support from the supervisor are among the negativities of psycho-social features (Akpınar and others, 2018) According to this, psycho-social office environment regulatory criteria are determined as social events, catering facilities, interaction with the colleagues, side benefits, rewarding accomplishments, guidance management and clear job definitions (Yıldırım and Renklibay, 2014).

Within the scope of Studio 8 course, all these criteria are taken into consideration and designs have been made in order to keep the peace level of the employees and managers in the office environment at a high level. In order to value the understanding “employees’ relationship with outdoors and open air enrich their lives” and establish the connection of building with the surrounding, in the backyard of the building 320 m² hard surface courtyard, which is the only available connection with the outside, is opened up to the usage of employees and so a breathable natural living space was achieved. While green designs cover important place in workspaces also offer new spaces that increase individual efficiency in functional architectural solutions. Personal longing for nature is solved through biophilic designs. Biophilic design describes humanity’s innate need for nature. In addition, biophilic design studies were carried out by using plant-based materials that are part of nature in the interior (Figure 9a,b).

Figure 9a.b. Applied Waiting and Entrance Spaces (Projects of N. İdem and P. Parlak)

In addition, assuming that productivity will increase according to the psychological level of the employee, office spaces are designed by considering the comfort of the personnel directly. In the designs, it was important to reflect the collective life and social space arrangement offered by the working areas to the space and operation, spaces were created by bringing together the different needs of business life and social life (Figure 10a, b).

Figure 10a. Colorful Energetic Space Designs (Project of F. Bozkurt)

Negative reflections of business life on employees are minimized with entertainment, recreation and activity areas. Maximizing the performance in the workplace, increasing focus, providing collective identity and efficient collaboration are only possible with the existence of social spaces. Thanks to the entertainment and activity areas, energetic and more dynamically spirited workspaces are offered on the contrary to old office units that were appearing as cold public buildings. This point of view provides the inter-spatial interaction, more pleasant workhours, lower workplace stress, peaceful work environment and loyalty to the institution (Figure 11a, b, c, d).

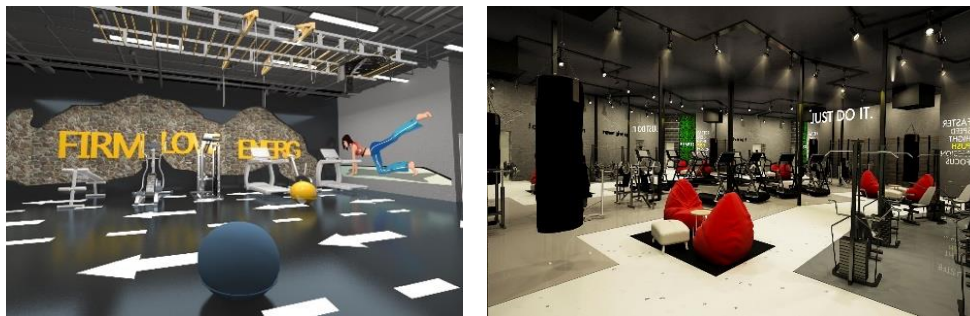

Figure 11a.b. Sports Activity Spaces (Projects of N. İdem and F. Bozkurt)

Figure 11c.d. Basketball Area (Project of S. Şahintürk) and Digital Game Zone (Project of P. Parlak)

In addition, intense tempo and stress in the office environment combined with insomnia also reduce the working efficiency considerably. For many years, studies have been conducted concerning sleep and work efficiency. According to a study by the National Sleep Foundation in the United States, more than half of US employees are unable to sleep adequately, adversely affecting their daily activities and work efficiency (URL-4). In the light of this information power-nap areas are designed which are researched globally and renowned for their benefits. Power-nap areas are sleeping rooms that satisfy the resting needs and increase the work efficiency of the employees who suffer from a busy schedule and have to spend 24 hours in the workplace (Figure 12a,b). In the studied project spaces, sleeping rooms are designed totally isolated from working areas.

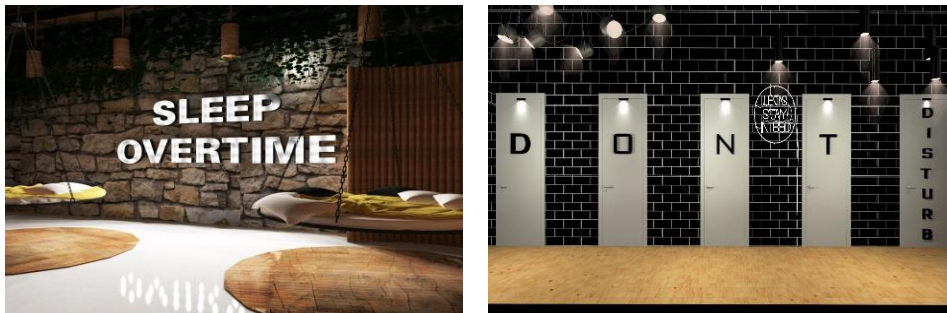

Figure 12a.b. Sleeping Spaces (Projects of B. Özcan and F. Bozkurt)

5. CONCLUSION

Outdated structures face extinction because of the developments advanced technology, social and cultural fields bring. In buildings that lose their original function, the structure may lose its function but may not end physically. The historical structures that have cultural value in memories must undergo change in order to keep up with technological developments. It is an alternative structure production technique in terms of re-using of the existing shell with protection from destruction, and to sustain historical structures that have traits such as economy, public memory, energy management to finance itself. With the regained function, the structure re-adapts to daily life. The re-use of this historical structure for future generations ensures that the structure is socio-cultural and environmentally sustainable. The originality of the interior architecture in design is limited to the data retrieved from the old building. The interior designers must use their creativity within these limits. Reconstruction of historical buildings can only be beneficial if the existing shell is preserved and re-using is applied to create a new center of attraction with minimal damage to the ecological environment.

In this study, it is aimed to increase the visual and perceptual awareness of interior design students on historical buildings. Thus, the students had the opportunity to work on studio projects before graduating evaluating the key issues to be considered in interior design projects while preserving the existing memory of historical buildings. In this context, İstanbul Salt warehouse building has been tried to re-use, which was selected as the study area, as an interactive office. In the first stage all analyzes of the structure planned to be transformed were carried out in detail. According to the plan of the building, no interference was made with its historical texture, character and appearance. For a successful transformation project, the current

situation and position of the structure in terms of structural and contextual aspects are handled in coordination. Spatial, functional, structural examinations revealed its architectural characteristics and drew a pathway for new design to advance on. All criteria were determined beforehand in order to integrate the new function seamlessly to the structure. In the literature studies, risk factors were determined in the office environments and the study focused on the physical and psycho-social office environment regulation criteria and the design to be applied was solved by taking these criteria into consideration. As a result of the studio project, interior design alternatives were produced with innovative approaches without damaging the historical fabric of the building. Students have been informed about the importance of re-opening such historical buildings to the use of people according to the benefits of modern life and with the principle of sustainability over time, integrates them to the present day and ensures the survival of the structure. By providing visual and perceptive improvement in the mentioned subject, their awareness on historical fabric has been increased.

REFERENCES

- Akan A., Selçuk S. (2005). *Ofislerin Aydınlatmaları Üzerine Bir İnceleme: A Tasarım Mimarlık Ofisi Örneği*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, p.126, Ankara.
- Akpınar T. Çakmakkaya, B.Y. and Batur, N. (2018). *Ofis Çalışanlarının Sağlığının Korunmasında Çözüm Önerisi Olarak Ergonomi Bilimi*, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 76-98.
- Aytürk, N. (2007). *Büro Yönetimi ve Yönetici Sekreterliği*, Nobel Yayın Dağıtım, p.11, Ankara.
- Büyükarıslan B., Güney E.D. (2013). *Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği*, Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 6, p. 31- 58.
- Burden, E., (2004). *Illustrated Dictionary of Architectural Preservation, Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse*, McGraw-Hill Press, New York.
- Hascher, R., Jeska, S. and Klauck, B. (2002). *A Design Manuel Office Buildings*, Basel, Switzerland : Birkhäuser.
- Kaya, H. F. (2010). *Kapalı Ofis Sistemlerinde Mekânsal Kalitenin Kullanıcıların Algusal Performansı Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, , p. 64-67, Ankara.
- Ketencioğlu, N. (2001). *Yönetim Organizasyonundaki Değişimlerin Büro Binalarının Tasarımına Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, p. 19, İstanbul.
- Topaloğlu M., Koç H. (2002). *Büro Yönetimi*, Seçkin Yayınevi, p. 18, Ankara.
- Ulusoy M., Erdoğan E., Erdoğan H.A., Oral M. (2013). *Re-Using of The Historical Buildings in the Context of Sustainability: An Architectural Design Studio Study on Old Girls Teacher Training School*, *International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, Volume XL-5/W2, XXIV International CIPA Symposium, Strasbourg, France.
- Yıldırım A.B., Renklibay U. (2014). *Fiziksel ve Davranışsal Ofis Ortamının Verimlilik Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*, Tubitak Bilgam İltaren, 406-418, Ankara.

URL-1. <http://www.arkiv.com.tr/proje/ddb-tuz-ambari/1455> [16.02.2019]

URL-2. <https://indigodergisi.com/2017/05/ofis-tasarimlarinda-yeni-trendler/>
[22.02.2019]

URL-3. <https://blog.burotime.com/yeni-calisma-kulturu-ve-degisen-is-yasami-dogrultusunda-ilham-veren-ofisler-nasil-olmalidir/> [14.01.2019]

URL-4. <http://www.yisgum.com/blog/ofislerde-yeni-trend-uyku-odasi> [18.01.2019]